

శ్రీ రస్తు

అచ్చ తెలుగు గుర్రామాయణము

కవి సార్య భామ

కూచిమంచి తిమ్మకవి విరచితము

Cat-28/3



చెన్న పురి :

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే

ప్రకటితము.

1954

All Rights Reserved.]

[Price Rs. 2-8-0]

91277

12480
Cat-~~2413~~.

244-5922
అమెరికా-ఆఫ్



శ్రీ రస్తు

అచ్చతెలుగురామాయణము

కవిసార్వభౌమ

కూచిమంచి తిమ్మకవివరచితము



చెన్నపురి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

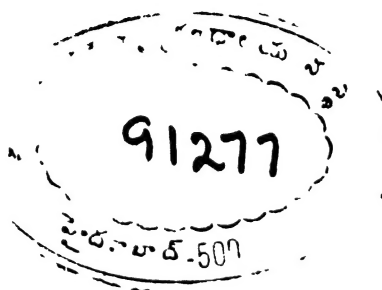
వారిచే బ్రకటితము.

1954

All Rights Reserved.

294-5922
అమృత-6

Printed by
V. VENKATESWARA SASTRULU
of V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS
AT THE 'VAVILLA' PRESS
Madras.—1954.



భూమిక

క. “హాటకగర్భవధూలీ,లాటనచలితాంఘ్రినూపురారావశ్రీ
పాటచ్చరములు తేనియ, తేటలు మాహావిమంచితిర్చయమాటల్.”

ఈయచ్చ తెలుగురామాయణము రచించినకవి కవిసార్వభౌమబిరుదాంకుండగు కూచిమంచితిమ్మకవిచంద్రుడు. ఈతనికవితామృతము గంగాప్రవాహమువలె ననర్గళమైనది. సలక్షణముగా మృదుమధురపాకమున గ్రంథముల రచించినయూధునికకవులలోఁ బెక్కుగ్రంథముల రచించినయతఁ డితఁ డొక్కఁడే యుట తిశయోక్తి గాదు. ఈకవి సార్వభౌముఁ డాటువేలనియోగివంశముయ దనజన్మముచేఁ బవిత్ర మొనరించెను. ఈయన కాండీన్యగోత్రసంధవుఁడు. (కాండీన్యగోత్రసంధవులకవిత నరస యని యెప్పుడును జేర్వడసియే యున్నది.) ఈతనిముత్తాత బయ్యనామాత్యుఁడు. తిమ్మనూర్పుఁడు పితామహుఁడు. గంగనామాత్యుని కితఁడు కుమారుఁడు. ఈకవిచంద్రునిఁ గన్నతల్లిలచ్చుమాంబ. జగ్గన్న, సిగన్న, నరసన్నయనవారు పిన్నతండ్రులు. ఇతనికి వీరప్ప, పాపప్ప యనునద్దఱు మేనయత్తలు గలరు. సిగన్న, జగ్గన్న, సూరన్న యనవారు ముగ్గురు తమ్ములు గలరు. గొట్టెముక్కులరామయమాత్రికుమారిత యగుబుచ్చప్ప యీతని కుటుంబిని. ఈయన కాచంద్రార్కముగా లోకమునఁ గీర్తి నిల్పినగ్రంథసంతతికన్న వేఱుగా సంశలి యున్నట్లు కన్నట్టదు. ఈయన శ్రీస్తుతము పదునేడవశతాబ్దము శాలవభాగములో జన్మించి పదునెనిమిదవశతాబ్దముయ క్తరార్థమువఱకు జీవించియుండెనని యూహింప నయ్యెడిది. ఈతిమ్మకవిచంద్రుడు గోదావరీమండలములోని శ్రీపితాపురపురసంస్థానమునకుఁ జెందియున్న “కందరాడ” అను గ్రామమునకుఁ గరణముగా నుండెను. శ్రీరావుమాధవరాయమహిషాలుఁడు శ్రీపీఠికాపురసంస్థానము నేలుకాలముననే యీకవి గ్రంథములను రచించెను. అనృపచంద్రుఁడే యిక్కవచంద్రుఁడు కొన్నిగ్రంథములు రచించినపిదప నవి చిత్తగించి పరవశాయత్తచిత్తుడై యీతనికిఁ “గవిసార్వభౌమ” బిరుద మిచ్చియున్నాఁడు. ఈకవి పీఠికాపురసంస్థానములో నున్నవాఁ డయ్యును గోరువు రాజులకుఁ గృతి యియ్యక తనముష్టిచైవ మగు శ్రీపితాపురపురగుక్కటేశ్వరస్వామికే తనగ్రంథముల నన్నింటిని నంకితము చేసియున్నాఁడు. కవి తా నవైతి ననువిషయము దెల్పుటకుఁ గాఁబోలును సర్వపురమాహాత్మ్యమునుమాత్రము శ్రీపీఠికాపురమునకు నాతిమూఁడమున నున్నభావనారాయణస్వామి కంకితము చేసెను. ఈయనకు వైవాచారము నేర్పినగురువరుఁడు చెందులూరి లింగనారాధ్యుఁడు.

ఈశనిచే రచించబడిన గ్రంథములవట్టిక యిట్లులు కన్పట్టుచున్నవి —

1. దుక్కిణీకరిణయము. మాచే నచ్చొత్తివబడినది.
2. సింహచలమాహాత్మ్యము.
3. నీలాసుందరీపరిణయము. మే మచ్చొత్తించితిమి.
4. రాజశేఖరవిలాసము.
5. ఆచ్యతెరుగురామాయణము. ఇద్దియే.
6. సారంగధరచరిత్రము. } ఈరెండుగ్రంథములును నెచ్చటనైన దొరకి
7. సాగరసంగమాహాత్మ్యము. } నచో మాకు బాపుదురుగాక.
8. రసికజనమనోభిరామము. ఇదియు మేము ముద్రించితిమి.

దీనిని రచించినప్పటి నది చదివినయొకరసికురా లైన వారసుడరి యాకవి చంద్రుడు వీధిని బోవుచుండఁగాఁ జెలిసికొని యాతనిఁ గొఱిలించుకొనిన దనియు నపుడు కవి పెడమొగము పెట్టుకొనఁగా నప్పుడే యాయొప్పులాడి యాశువుగాఁ బద్యము చెప్పి కారణ మడుగఁగా నుత్తరార్థముతో సమాధానము చెప్పెననియుఁ గింపవంటి గల ద యెంతయు నిజమై యుండునో చదువరు లాహించుకొందురుగాక. ప్రసంగము వచ్చినది గనుక నామచ్చ మిందుఁ బొందుకలుపఁబడుచున్నది.

వేశ్య:—చ. “చతురులలోన నీవు గడు జాణ పటంచు నేను గొఱిలించితిని.

చిలి నిటు మాటుమో మిదఁగఁ జెల్లనె యొరసికాగ్రకణ్య!

కవి.— అ, దుష్ట మగునట్టి బాగరపుబొంగరపుంగవ బోలునీకవ

ద్వితయము అొమ్మ నాటి యలవీపున దూసె నటంచు జూచితిన్.”

9. సర్వలక్షణసారసంగ్రహము. తెలుగుగవిత్వము చెప్పవారి కన్యుమనుక్త మైన మూఁడాశ్వాసములక్షణగ్రంథము.

10. సర్వపురమాహాత్మ్యము.

11. శివలీలావిలాసము. రెండాశ్వాసముల ముద్దుప్రబంధము.

12. కుక్కుటేశ్వరశతకము-92 పద్యములుమాత్రమే మాకులభింపఁగా ముద్రించితిమి.

ఇంతవఱకే మాకుఁ జెలిసినది. ఇంకను నీశనిచే రచించబడిన శతకములు మొదలగు నవి యుండియుండు నని యూహింప నయ్యెడిది. అవి యెచ్చటనైనను గలవేని మాకుఁ బాపినచో నిట్లే వీలయినంతలో శుద్ధము చేసి ముద్రింపింకఁ చెప్పెనము.

ప్రకృత మియచ్చ తెలుగురామాయణము పురాతనముద్రితప్రతిని సాపాదించి యిచ్చిన, మరాఁశ్రీ, బొడ్డిహరపాటి వేంకటరంగకవిగారికిని, సమచ్చున శుద్ధప్రతిగాఁ జేసి యచ్చున కిచ్చిన, బ్రహ్మశ్రీ, పురాణం. సూర్యవారాయణతీర్థలవారికిని గృతజ్ఞతాసూచకముగా ననేకపద్యవాదము లర్పించుచు భాషాభిమానులు మానదుద్యమ మునకుఁ దోడ్పడుచుండురు గాక యని విన్నవించుచు లేచిని నన్యత్ర వ్యాపారింప బోవుచున్నారము.

ఇట్లు,

వావిళ్ల వేంకటేశ్వరులు.

శ్రీ రస్తు అచ్చతెలుగురామాయణము

పీఠిక



- చ. సిరులకు మన్ని యై హోయలు చెన్నలరాచెడుమెడికొండపై
నరుదుగ వేల్పుటేడు మరునయ్యయు నల్వయుఁ గొల్వఁ జల్వడా
ల్లారరకనంపుటుప్పరిగఁ వలగుబుర్రరాచహోతుఁ దా
నిరవుగఁ గూడి ముజ్జగము లేలెడులేనలదాల్పుఁ గొల్పెనన్.
- లే. కొండపి డేలువేలుపుఁ గూడి పాలకడలినడుచక్కి బలమానికములదీవి
బుడుకు మ్రాఁగులు మారేఫ్లవాదలి పాదలు, కడిమిపూఁదోటలో నాడుగరితఁ దలఁతు.
- సీ. గ్రుడ్డుకానుపుఁజేడు గ్రుడ్డుకానుపుఁజేడు గుట్టుబు పాపు నై కొమరు మిగుల
జింకతాలుపరియు జింకతాలుపరియు మఱిదియు ననుగు నై మెఱపుఁ జాప
నీరుపుట్టువయఁ నీరుపుట్టువయఁ బూరయఁ దొడవు నై పాలుపు నెఱవఁ
బచ్చవార్వపుజోడు పచ్చవార్వపుజోడు వలకన్న కొడుకు నై వలపు గులుకఁ
- లే. జుట్టువాలును నెవ్వ పోగొట్టునాలు, బిట్టు గ్రాలుచుండిఁబ్రొంబట్టునేలు
మెట్ట జాలు మొగిల్పన మెట్ట జాలు, నట్టిదాలును గలజగజెట్టిఁ దలఁతు. 3
- చ. పులుఁగుహుమాయిజోడు నెవఁ బూనిననిద్దపుడమ్మికెంపు సొం
వలచెడుదొండపం డచుచు నక్కఱ ముక్కున నొక్కఁ బోవుకై
చిలుక నదల్చు నైళి మది చేరి శమిం దనమోవి జీత రాఁ
బొలుపుగ నవ్వనయ్యనలుఁబుట్టువనట్టువెలఁదిఁ గొల్పెదన్. 4
- క. తెల్లనితామరగద్దయ, తెల్లనియిల్లాలు మిగులఁ జెల్లనికొడుకున్
చెల్లనితోఁబుట్టువయుచు, చెల్లనితత్తడియొ గలుగుచేవర నెంతన్. 5
- సీ. వెలదమ్మిఁబ్రొంబువ్వ కొలువనిగవుఁబీట చెలువారురాచిల్క చెరిమిబోటి
విన్ను దిమ్మరిరాచన్నయ ల్వరవల్ల పులుఁగులమేల్పులి వలఁతిహావు
తెఱగంటిదొర లెల్ల దినుసు మీఱనలెంక లలరువెట్టాల్పు ముద్దలమఱుది
పోరోగిరఫనిరాబారి హూమివట్టి మామమామ యచుంగమామగారు
- లే. తమ్మిపూజూలినాలుగునెమ్మెగమ్మ, బాటగీములు గాఁగఁ జెన్నలరునట్టి
పల్కుననఁబోడి జానగపల్కులిడుచుఁగనికరం జెచ్చ మము నిచ్చఁ గాచుఁగాత.
- సీ. నేలతాలుపురాచచూచిగాదిలికందు దొరుగుపీకటిచాల్పుతోగలవిందు
దుగలిగ మొగములజగజెట్టితోఁబుట్టు పొగడువారలనట్టుపుడుకుజెట్టు
పెనుబొజ్జ నిద్దెన ట్టిసెడునేరుపువాడు మేలికడానిదాల్చేనివాడు
గోదదొల్చికుటాఁగగట్టుపునెఱబోడు గాటపుటకట్టికములపాడు

లే. నగుచు జగిచెక్కుగవ జాటునామనీదు, గ్రోలుటకు జేరుజమిలిముక్కాలిబారు
గొనబుపాటల కెడ గేదకొనుచు సౌరు, సెరపునెఱవేల్పు నామని నిలుచుఁగాత.

సీ. బాగదాగుడుతాగప్రాగ్రు లిడెడుప్రాడ కొలలు దొనంగలు దొలుచుమేటి
జక్కులరాయిక్క జొక్కునెక్కుటియొద్ది కడిదిముక్కొటికసోకుమలదిగులు
వలపు మోచరిజియ్యవలమూలదయ్యబు గుండులకలట్టుమడుదండి
వొలుకడరాణావసలు గెబ్బన ర్తితే డెద్దడిగురుకాజీరప్రాడ్డు

లే. బారకై నీటికాపు పాపయకవి, పుడుమగ ల్లజెట్టికై పొడమినట్టి
మెట్టవాల్చిట్టరామేనిదిట్టవేల్పు, క్రచ్చు లొడగూర్చి మము నిచ్చు గాచుఁగాత.

క. ఎడ గుడు రగువేడుక బొగ్గడుడు బదియరదములబొరొడుకుకత కడు సిం
పాదప గదియించి యనమున, బొదలనబ్బిదుని బుట్టెబుట్టువుతపసిన్. 9)

లే. రంగు మీఱంగ మున్ను చెలుంగుబాస గబ్బములు రూర్చి పొగడిక గన్నవారి
భీము నన్నయ దిక్కుయ సోము నెఱి, ప్రగ్గడకు బాచయకు గూర్చి మగ్గడితు.

సీ. ఏమేటియడుగుఁగదామర బల్లొచ్చురపుజేఱ్ఱెఱేని కల్పంపుఁదెప్ప
యేబల్లిదుఁడు చెవి నిడునక్కరములు చెప్పిపుముత్తిమేడకు పరుసమెట్టు
లేపున్నెములగని యెఱిగించుమేలైర్వి కల్లజగంబుచీకటికి దివ్వె
యేదంట యొసగుచున్నాని దోసపుఁదుల్వగాడ్చుదిండులకు వాకట్టుమందు

లే. కనర నేపెద్దపుట్టువు లనుకడింది, తెవులనకు నెఱ్ఱాఱే డట్టిచెదులారి
కొలపుపాలేటిసిండుబాదిరి యనంగ, దనరులింగనగురుని డెందమున దలఁతు. 11

క. ఆని యెల్లవేల్పుల బేగొని కబ్బముఁహరుపరుల గురుని గడకం
గొనియాడి యచ్చ తెలుగున, బనివడి కబ్బాబుఁ గూరుచు గడంగునెడన్. 12

సీ. కచ్చుకుత్తుకవాడు గారిమేళరియంచ జోటివా డరమేయిజోటివాడు
విచ్చుక్రొమ్మడివాడు వెండిగబ్బలిరూడె మేలువా డుడివోనిమేలువాడు
గిల్లతల్లిడివాడు బుత్తిముత్తు గడంగజాలువా డెదలజాలువాడు
మునలకైదువవాడు మినుకుకైవారము లైచ్చువా డని బీర మెచ్చువాడు

లే. నుకుజిగివాడు వలకేల జికవాడు, ప్రాశమగవాడు వెలిబూదిపూతవాడు
మిక్కుటా లగుమక్కువనొక్క నాడుచునర గలలాశ మ్రొలు గన్గొనంగ నయ్యె.

క. కనఁబడి యెబ్బలుజేజే, కనికరిపుగొనముజూపు గనుగవకొన చె
కొనఁ గన్గొని నాతో ని, ట్లనియె మ్మచుదియ్యవల్కు లలరంగఁ జాలన్. 14

సీ. సీతండ్రి గంగన్న సిచ్చనిచ్చలు మమ్ము బూలించు నవరంజిపూలచేత
గీతల్లి లచ్చమ్మ నే సంచసిల నోరెములు పెట్టె బుడమివేల్పులకు నెల్ల
గీతన్నులెంద్రు లెన్నింటి గాంచిరి క్కనియొ సింగరాజును సరసయొను
గీతమ్మ లెలమి నొందించిరి మమ్మ సంగినయొ బగ్గనయొ మారినయొ జెలగి

- లే. నీయనుగురాణి బుచ్చమ నెలత లెల్ల, మేలనఁ దనర్చె గట్టురాచూరి గొలిచి
మానికంబవు గద కూచిమంచినొలము, నం దరయఁ దిమ్మకవెరయ యలర నీవు. 15
- లే. మునుపు మా కీవె భల్లాణుఁ డనెడితేని, కతయు రుక్మిణిపెండిలికతయు బొబ్బ
మెకపుగబ్బలికతయు మే ల్పిఱ నీల, పెండ్లికతయును గబ్బము త్పేర్చిఁ గూర్చి. 16
- క. కావున మా కప్పనముగఁ, గావిపుము చాల్చుకుత్తుకలతోలిజేజే
జేవ దలిర్చ నడుచిన, యావెరవరికతయుఁ బూని యచ్చ తెలుగునన్. 17
- లే. ఒనరఁ జేరులు బిరుదులు తెలుగు సేయఁబోల దని మున్ను పెద్దలు పూని ప్రోవ
యిడిరి కావునఁ గూరుపు మిదియు నట్లు, తెలుగుతెలుఁ గెల్ల నేర్పడఁ దిమ్మప్రగడ. 18
- క. నన్నయ మొదలుగఁ గల్గిన, మున్నటి బట్టిదులు గబ్బములు గూర్చినఁజా
డ న్నుడువులతెఱఁ గెల్లను, బప్పుగ గుఱి యెఱిఁగి కూర్పు పద్దెంబులలాన్. 19
- లే. అనుచు నానలి యొనఁగి యగ్గినములగని, కనుమొఱంగిన నపుడ మేల్కొంచి యబ్బు
రముచు పేడ్కయు మిగుల డెడమునఁ జెనఁగొనంగ నవ్వేలుపునకు దండము లొసంగి.

ష ష్ఠ్యం త ము లు

- క. జక్కులదొరచెలికాసికిఁ, గొక్కుమామాజోదునయ్యకుం జొక్కుపులే
జాక్కులతేనిని వేలుపు, జక్కుర నాదలను దాల్చుజగవేల్పునకున్. 21
- క. మల విల్లుఁ జీలువ నారీయుఁ, బులుగుసిడముజోదు ముల్క్కి పుడమి యరదముం
దొలుచలువవారువంబులుఁ, జెలఁగఁగఁ దిగ ప్రార్థ్లుఁ గూలచినబఱియనకున్. 22
- క. పెండిమలం బండి మొలం, దండి నెలగ వెలుగుతోలుదాల్చువలఁతికిన్
మొందుగఁ జెనుపండుగుగను, గొండయనుగుఁగూఁతుఁ గలిసి కులికెడుదొరకున్. 23
- క. ప్రొక్కటఁ జని యక్కట యని, మ్రొక్కుటఁ గని తపసినుఁగుఁ బ్రోచుతలపునకొ
మిక్కుటమై యక్కటికము, పిక్కుటిల న్నెఱపు మానివినయొక్కటికిన్. 24
- క. మలఁ బ్రోలు న్నోలఁ దోలుం, దల జాలు న్నోసలవాలుఁ దరలనిమేలుం
చెలిదాలు న్నెక మెలసిన, పలకేలుం గలిగి చెలఁగువన్నెలగనికిన్. 25
- క. జేజేరాతాబాబుజ, గాబిగి నొగిఁ చెడి నెడఁగఁ జాలెడుమే
లై జూనెడుకుత్తుక నిల, జేజేమ న్నొగిలుదారిసిజేజేమన్. 26

శ్రీ రస్తు

అచ్చతెలుగురామాయణము

పా ల కా ం డ ము



- లే. ఆవునంబుగ నానేర్చున ట్టనర్పుఁ గడఁగఁగన్ పున్నయపుబలుకల్పమునకుఁ
గతతెఱు గెట్టు లన్న ము గ్గలరుచిండి, లవసె గని కల్లుకానుపుకవసి వలికె. 1
- సీ. జడదారిరాయ యిజ్జగమున నాడెపుగొనమున వాడియుఁ గనికరమును
నిక్కువపుంబల్కుఁ జక్కఁదనంబును చెలివియు జాగంబు లేజు పెంపు
కలిమియు బలిమియుఁ గడిఁచినిచ్చలమును గొలమును దిటమును పలఁలితనము
మేలిమియును నెల్లమెయిదాల్చుపిండులయెడ నెయ్యమును జాల నేడైతియును
- లే. గలుగుమానిసి యెవ్వఁడు గలఁడు వానికల ఎడవగ నా కెఱుంగంగఁ బల్కు
పలయు నని మేడుకొనిన నన్నలువపట్టి, చిలువపట్టనఁబుట్టినబలియుఁ గాంచి. 2
- లే. పెరుకపసిఱేడ నీ వడిగిన తెఱుగునఁ, దనరుమానిసిఱేనిచందంబు నీకుఁ
చెలియ నెఱిగింతు నికఁ కెఱతలపు మాని వినుము వేల్పులినని యిట్టులనుచుఁ బలికె.
- క. ఉడివోనిసిరుల కిర వై, యడరుచు నిరునాల్గుకడల నరుడుగ నెల్ల
వ్వడుఁ గడుఁ బొగడఁగాఁ దగి, పుడమిపయి నయోధ్య యనఁగఁ బ్రోల్వెలుగొందున్.
- లే. లలి నిరాపారులే యుండునలువప్రాలు బలసి వినదారు లుండు పెంజిలువప్రాలు
కూడు నిమరయు నెపుడు జేహతి కుండు, వేలుపులప్రాలు నమ్మేటిపిటి కెనయె. 3
- లే. పుడమి కెన్నికగా ముత్తి యిడఁగఁ జాలి, పొదలునకప్రాశ్నయందును మొదలిదగుచు
నొరుల కేరికి గెలువ రాకుండినట్టి, కడిఁచిపే ర్చించి యాప్రాలు కరము మెఱయు.
- సీ. పెరురాచముంగిళ్లఁ బెంపుదులోటల మావులు మావులు ప్రావు మీఱ
నాడెపుఁగోటల నాగవాసములఁ గొమ్మలఁ గొమ్మలు గొనఁబు జూప
గరిఁలతోమ్ముల గడిచుపుగోడలఁ బట్టును పట్టును బసఁ బొసంగ
దొడ్డిట్టుల దొడ్డదొరసానలయొడల్ల సొమ్ములు సొమ్ములు సొంపు కెనవ

తే నంగదులఁ జేల దష్టయు రు గెసంగి, ముత్తెసయలరు బరువంపుముత్తెసదుల
వఱుల దరలనిసిరులఁ బల్కెను మెఱసి, వీ డలరు వేల్పురానెల వీడు గాంగ. 7

సీ. మేడలా రచనంపుగోడలా యవరంజిదేడలా యేవాడఁ జెం పెసంగు
మావులా బరితంపుటావులా చెంగల్వబావులా యేప్రేవఁ బసఁ దినర్పుఁ
గోటలా తుడి లేనిపేటలా నెఱియాటపాటలా యెచ్చోట నీటు చూపు
నట్టలా మగతాలమెట్టలా పచ్చతాకట్టలా యేవట్ల బిట్టు మెఱయిఁ
తే. దేరులా కొమ్మటియగుబారులా పసారులా చొక్కటపురావదారులా కొ
టారులా తీరులా గొనబారు నాళ్ళి ప్రాంతయొక్కార మేరిఁ బొగడ నరిది. 8

మ. ఆలరంబున్నమరేలు వేల్కాయలుచేసెప్పటి గాటంపు
న్నెలనామేడల నాడుచేడియలు పూన్నిం జెంజెం గన్నట్టుచే
ల్పులమువ్వం చెడినిల్వటద్ద మని కేలుండముల బట్ట ని
మ్మల గం దంజెయ గాక యందు గలదే మున్నియు న్నట్టియిన్. 9

తే. పూని యాప్రాంతమేరికడానితోట, వాసియు నగడ్డఁజూతురు వలరు మీఱఁ
జాడఁ జెప్పగ నరిది యా జామ్మవేయుకప్పులురు నోట్ల గల నేప్పుకాండ్రకైన. 10

ఉ. అందరికత్తరానిగమి నందగ గాడుపుట్టువాలు సే
పంచము తైచి పర్వ లిడువట్టన నోడియ కాచ లేళ్ల బ
ల్లొండల మంది పూరిఁ దియొంచును రిత్తయ జంకి చూచుచు
బందలనంబు మీఱ గడుఁ బాఱ దొడంగెను నాటనుండియిన్. 11

క. కడ లేనిప్రేగు మోచుచు, గడగండ్లు బడియె గాక కడమేరుగు లి
ట్టొడయల బ్రతికించునె యెమ్మెడలరు నని కేరుఁ బ్రాంతమేరుగునున్న. 12

చ. వలరు వెలందికి న్ననికపట్టగుచాలుపుమోముఁదామర
ల్లరిగియొ బ్రాంతవల్కులు చొకాటనుగా నుడువంగ నేరకే
లల చెక ప్రేటుల బడియె దా నొకనేరుపుకాడె యుచు న
న్నులవరు మాటిమాటికిని నవ్వదు రచ్చటిసేలవేలుపు. 13

తే. కఱమఁ జూచక ప్రంతలు గనక నెత్తముల బోరలుపెరుబాముల మొగి నలుగక
వేల్పుదొరకైన వెఱవక వెలయు నచటి, పుడమిదాలపుగమి హెచ్చు పొగడ నరిది.

తే. ముత్తియంబులు బొగడమర్ మొదలు గలుగు, మానికములరు సిరికిని మసికి యగుచు
గొలుచుకొక్కంబు గలుములఁ జెలగ నుండు, గడిఁదికొమటిరచనంపుగనులు వీట.

క. నిలుతురు నిక్కము తోడుగఁ, గొలుతురు తగ జన్మిగట్లఁ గొంకక వాఱు
గొలుతురు బలితపుగలుముల, బొలుతురు నెఱి నచటియడుగుపుట్టుచెచ్చ. 16

తే. లేజు గలవారి నెందురు దినుస లేని, కివిగలవారి గూడి యుండినిల నొకిర
వంకియును మచ్చయియు గలవారిఁ చెడి, యాటవలదులగమి వొల్పు వీట నెల్లము,

తే. అట్టి ప్రాంతి నేలక యగుచు నెల్ల నేలతోడులు దను మేలుమే లటంచు
బొగడ మగుడనికలుముల నెగడి ప్రజల, దద్దయను సాక్షుకొనుచుండు దశరథుండు.

సీ. పిఱికిరసంబును గుఱి దప్పి చనుటయు వెఱపును మఱపును గొఱిగొఱయును
గఱపును బేదల నఱముటయును బెఱ తెఱవలపయి జూడ్చి వఱపుటయును
ముఱి చెడి దురమున విలుగుటయును పింగి పిఱుదల జేరినచారి జెఱచుటయును
దెఱసి చూపక మ్రొల గిఱిగని విద్దాల గొఱలువారల రిశ్ర మొఱుగుటయును

తే. దఱివనుల్ నెఱి జేయక యిఱువటయును, మఱియుఁగొఱిమాలి పెద్దల తెఱిగరయక
యఱిమఱిల్ చేసియామునవఱుటయును గొఱిగవఱుటయు నెయ్యెడ నెఱుగఁడశఁడు.

సీ. తల జూపలేక చిప్పలు పూని ప్రంతల మెలఁగెడుతాపేటి పేటి నవ్వ
కుండలు దాల్చి కన్గొనల నీ రొలుకఁ జేతుల జాపుకడమేరుగులను రోసి
నిలువెల్ల పెండ్లు ల్బలసి నేలయుఁ ద్రవ్వకొని ముతొల్పొదిగన్న నెన్ని
కాట్లఁ జేతులు వోయి గాలి ద్రావుడు ముటఁ బోరులు చిల్వలసామి బోవనాడి

తే. లిండి యెన్నుండు నెఱుగక యుండి యడుగు, దరలఁగాలేకబుద్ధిదొరలఁ జెగడి
పుడమిచెలి సేర సిరులఁ బెంపడు యిది లేజు గాంచినయాచాలుప్రేర్ణదొరను.

సీ. కఱపు గేస్తులయిండ్లఁ గప్పునేతలయంద సుడివడి కలగుట ల్పడుగులంద
కొట్లు బేహరులగొనబుటంగడులంద చఱుచుగా గొండెము ల్లుపులంద
వలుగాకిచ్చెయ్యు లబ్రంపుఁగోనలయంద పొసగుచివ్వలు కాఱుపోతులంద
బలిమిమై నరవెట్టుటలు సింగిణలయంద వాలాయపుగాక పాలయంద

తే. కాని మఱి యెందుజేనియుఁ గల్గినక, నేల యేలెను దద్దయు నేప్పు మీఱ
వెలుగురావంగడపుపాలవెల్లిస్థిండు, చలివెలుం గైనయారాచబడలమెకము. 21

క. అకడిచిమేలిగొనముల రాకొమరుం డాద్రు గాఁగ రహి గౌనల్యం
వైకకు సుమిత్రనుం దగఁ, జేకొని యెవలెనినెమ్మిఁ జెలగుచు ముండె. 22

క. అటు లుండి యొక్కట స్త్రి, క్కుటముగ నమ్మవ్వరకును గొమరులు లేకుం
డుటకుఁ డెందములావల, గటకటవడి ప్రగ్గడలను గన్గొని చలికెన్. 23

క. కొడుకులు వట్టనిమాసిసి, తొడుకులు బల్లియును సింధుఁ దొడవులు మావుల్
పుడమియు నెమ్మదమెకములు, విడిముడియుం జాట్టములును విత గద తలఁపన్. 24

తే. ఎన్నఁ గొమరులు గల్గక యెన్నచారి, నిదు నందును నెమ్మది పొంద దనుచుఁ
బుడమివేలుపుఁబెద్దలు నుడువుచుండు, రట్లగుటఁ గఱ్ఱ లిక నాకు నబ్బవలయు. 25

౨. అనుచుఁ బల్కి యెజ్జ యైనవసిష్ఠసిఁ, బిలువఁ బనిచి యెలమిఁ దలఁపునందుఁ
గలుగు తెఱఁగుఁ జెప్పి కర్ణ మెయ్యగి ధీని, కనిన నాశఁ డిట్టు లానరిచ్చె. 26

క. విను తోడ నీకు బొట్టియ, లానగుఁడుతెఱుగు సిగ్గి మొదవఁ చెలిపెచి
మును రోమపామిఁ దనఁగాఁ చనునొడయుఁ డొకఁడు పుడమిఁ ఎగ నేలుతఱన్.

- సీ. వానలు లేక నెవ్వడి టైరు లన్నియు వాడఁ దొడంగిన నోడి పజలు
మిడుక నవ్వొద్దుకయదుగులదొర యెల్ల నాడెంపుఁబాటులు గూడఁజెట్టి
నాల్గకన్నులపేల్పునను ప్రేల్తు లేన్నేనిఁ జేసి మే లేమియఁ జెంద కన్న
పేరునెడఁ బాటు లాసామిఁ గన్గొని యొడయఁడ విను మొకయడవిలోనఁ
- తే. ఏగులుకొని ఋశ్యశృంగుఁ డప్పు రుద్రపసి, యందు నిచ్చటి కాశని నోర్చిఁ బోడి
తెచ్చినప్పుడ వానలు దివి కరియు, మేయిరాలపుగమి కెల్ల మే ల్దనర్చు. 28
- క. అని తెచ్చిన నతఁ డప్పుడ, పనిపడి వెలమొండ్ర వచ్చి పనిచి సరక న
మృతుఁబోఁతుకొమ్మకపసిం, గొని తెచ్చి కడుకఁ దనమహుఁడు నొసంగెన్. 29
- తే. అంత వానలు పుడమిఁ జెల్లడరఁ గురిసె, వాత లేడఁబాసెఁ బజ యెల్ల సంచెన్లె
దొరయఁ బలుపురుకొడుకుల విరుగుమగలఁ, గాంచి పరి లేనిబల్వేడుకలఁ జెలంగె.
- క. కావున నీ విపు డద్దొర, క్రేవమఁ జని యడని జేరి కెండదారిం
దేవలయు నిచటి కాయన, పే వచ్చినఁ గోర్కు లెల్ల వెన నొనరుడున్. 31
- తే. అనుచు నిటు లొజ్జ చెప్పినయట్ల యడనిఁ,దోడుకొని వచ్చి వేల్పులందొలుపు దనియ
బారులుగఁబాటులనుగూర్చివారుమాపు,బన్న మొనరించి యారాచమిన్న మఱియు.
- క. కొమరులు గలిగెడిప్రేమిఁ, దమి మీఱ నొనర్చుచున్నతఱి జేజేల్తా
త్రము లై తామరచాలిం, దమముంపఱ నిప్పికొని పెనంగొనుపేడ్కన్. 33
- తే. లచ్చి వాడమినచోటికిఁ బచ్చవిల్లునయ్యసెయ్యంపుటికి కింపారునేల
జోటిమగమానికపుమొలర్రాటి కెన్న, మేటియై మించుపాలమున్నీటి కంగి. 34
- క. అప్పేల్పు లెల్ల మెల్లన, నెవ్వగ లన్నియును ద్రోచి నెప్పది యెడల
న్నివ్వటిలం గేలుగడ, ల్దవ్వలనె మొగుడ్చుకొనుచుఁ దాఁసెలి మొగిన్. 35
- సీ. చెలువంపుఁజలువరానెజ్జఁ బండినవాని నమ్మన సిరి సిడి చొక్కనవాని
నుడివారు చిందంబు లేదరఁ బూసినవాని నెలంగుచుండినువ్వలువవానిఁ
దొలుమబ్బుచెలువంబు దొరయునెఱ్ఱెయివాని జగమెల్ల పలచుపోయగమువాని
మొనలివాపోగు లింపెనగఁ దాల్చినవానిఁ దొగవిందునగుమ్మమొగమువాని
- తే. మలివెలిదమ్మిలేకుల నేలఁజాలు, కమ్మగవవాని పలఁతేనిఁ గన్నవాని
పన్నియల కెల్ల మిన్న మై యన్నవానిఁ, గాంచి యిట్లని యగ్గింపఁ గడఁగి రపుడు.
- సీ. జడదారిలేమిన్నచాలుపునె మ్రోమువిదామరలపూపవేడిబెలంగ
కూళతొల్వేలుపుకూటువగాటంపుటడవులపేటివయ్యరయనుంగ
కలుములనవలచొకటంబులెల్కుసిసాళికన్గలవలచందమామ
బలితంపుచేదాటుతోలుకరియదనుక్రిక్కాట్నిరుదాలుపుగమలయూడ
- తే. కడలు కడసికడిదిదొనగగయాళి, బోరప్రాచదుకొలమలపులఁగుతోడ
కెక్కినపుట్రపుతెవుల్లకెజ్జారాయ, తెరముగా సిన్నుఁ గొండాడఁ పరమే మాకు

- క. ఒగములయెకిమిడ నిను, బొగడగఁ బడినూఱునోళ్లస్త్రీదయుఁ బలుకుం
దొగకంటిముఁ జాలసిచోఁ, దగునే పెరివార లెన్నఁ దగువా రనఁగన్. 38
- క. పెనుమిరుకుకొనలు తెలిపి, గనుఁగొనుబల్లిదున కైనఁ గనరానినిను
గనుఁగొంటిమి మే మిప్పుడు, పెనుగొక్కపుఁగుఁపుఁ గన్న పేదలపడినన్. 39
- క. విను దేవర మున్నెన్నఁడుఁ, గననివనియబృరంపుఁగడగం డ్లోదవే
మునుకొని సీయ దుగుఁగవఁ, గనుఁగొన వచ్చితిమి పేదల గడఁబొనఁగన్. 40
- క. చదువులముదకఁడు మొదలఁ, బొదలించినబలిమివలనఁ బోటరి యగుచుం
బదితలలగక్కసులతేఁ, దొదుగక యిమ్ముఁగంబు నొక్కట గెలిచెన్. 41
- సీ. కొఱ యయ్యె నిదురయఁ గూడు వేల్పులతేని కగ్గి యాడట నెద్దియెవ మెనవు
గుదియఁ జేకొని తద్దఁ గుంటిపాఱు జముండు గుదిత రక్కసుండు సోఁసుదులనమున
వలగొని నీళ్లస్త్రీవల నుండు నీళ్లతేఁ డరయ బయల్పట్టి తిరుగు గావ్వు
జమ్మలకొలములొఁ జిక్కె రొక్కపుదొర బికిరము ల్గాను మినుసికవలరి
- తే. మఱియఁ దక్కినవేల్పు లందఱును పమమ, నెందు జన లేక చనిరి కడిదిచేవ
నెనఁగునబృంతివలరక్కసునికతన, నేటి జల్పదు మయ్య నీయెదుర నింక. 42
- తే. వేలుపులవేల్పు మామొఱి యాలకించి, కనికరపుఁజాడ్కిఁ గనుఁగొని గాట మగుచు
నెదలఁ బొదలెనునకు తెల్లఁ బ్రిదిలవఱిచి, సాకవే కొర్కు లెఁకఁ గొనసాగఁ జేసి.
- క. అని మొఱి లిడుజేజేలొ, గనుఁగొని యగ్గడునుగుడునుక్రెదువజో ది
ట్లనియె నీ కింక వగవఁ, జన దేమియు వేల్పులార చనుఁ డిక్కలకున్. 43
- క. అక్కారక్కసులదొరఁ, జక్కాడెవ కెదిరి పెక్కుచందముల న
ముక్కంటి వచ్చి కాచినఁ, జిక్కంగా సేక మానిసికనఁ బెనఁగన్. 44
- క. ఇమ్మగఁ బదితేరులదొర, కొమ్ముల నే నల్లెఱుగలఁ గూర్చి బొడమెదం
గ్రమ్మకొని మీరు చెట్టు, నిమ్మరులై పుట్టుఁ డరిదివేళ లెలర్పన్. 45
- తే. అనుచు ననిచినప్రేమడి నాడ నచట, గదలి పవలనిపేదలఁ బొదలి వార
లగిరి రిమ్ముల కిమ్ముల నంత వంతి, లేర్లదొర ప్రేల్చి నెఱిఁ గడలేచ్చి యున్న. 46
- క. సకనాల్మలజేజే యపు, దళనికిఁ బొడకట్టి పసిఁడిహరివాణముతో
దుతఁ చెచ్చి పాలయో రెం, బలివలు మువ్వరకఁ జెట్టు మని యిడి చుడున్. 47
- క. కడయక తేఁ డది గొని తన, వడఁతుకలను బాచి యడిన బా గొప్ప బసా
వడి యమ్మెఱుఁగుంబోడులు, కడుపులతో నుండి రెలమి గడఁబొనఁగన్. 48
- క. చిట్టుములు నోకిలింశలు, దిట్టుంబుఁ బొడమెఁ జవులు దప్పెం గోర్కుల్
బిట్టాదనె బిఱుదులం జను, కట్టులఁ గడు బలసె నపుడు క్రొల్లంటులకున్. 49
- తే. వేలుపులవేడులు కడువేఁగ దొలఁగఁ, ఒడఁతుకలనెన్నడుమల లేవడులు దొలఁగె
నెఱి నిరాపార్థస్రక్క లన్నియును డిఱు, గలికిమిన్నలరచులస్రక్కలును డీతె.

- క. తొలివేల్పులమొగములు తెల, తెల వాఱంగఁ జెల్లఁబాటఁ చెఱవలమొముల్
తులవలనడకలు దడఁబడఁ, దరిరామంబొద్దనడలు దడఁబడఁదొడఁగన్. 52
- క. పుడమినఁబోడి వారల, కడుపులొగ వెన్నునకు దగం దనలా గే
ర్పడఁ జెల్ప కేగెనో యనఁ, బడఁతుకలకు మట్టిసొరవ నిలిచి బయ్యెన్. 53
- తే. బొడ్డొగ ముష్టగంబులు పూసమేటి, పేర్చితోఁ దమబొడ్డొగఁ బెరుగుచున్న
కలనఁ దద్దము ప్రేగులై కనఁగ నయ్యె, మేరుదీనియ లారాదమెలఁతుకలకు. 54
- తే. మండనపుబొంగరములపైఁ గందు మీఱి, వెలుగునిద్దంపు వేల్పునాములును లనఁగఁ
దమ్మిమొగ్గలపైఁ బొల్పుతుమైర లన, నలరెఁ జెలువలచుమొర ల్లులుపుమీఱి. 55
- క. తెఱవల కడుపులొగ నే, డైఱఁ బెగఁగెడు ప్రాదఁ కేయిత్రిమృగిదొరపైఁ
గొఱగొఱ నూర్పులు నిరచుచు, తెఱఁగున గాటంపుటూర్పు తెమైర లడరన్. 56
- క. లరిఁ జూరింపిరనింబులఁ, దలచెనునమ్మద్దు నేలదాలుపునహా
లలమానికముల కటుల, న్నెల లేర్పడఁ దొన్పిదియును నిండాపటమున్. 57
- సీ. తొలిసెల తెలిపెక్కతొమ్మిదియవనాట నాఱునొండవక్కి నలరుచాలు
గవలగనఁబున నెన్ని గాములును మేల్పాములఁ దవరార వేడ్కఁ బొదలి
మొదలివెలంది రాముని గాంచె రెండవ పడఁతుకరశనంబు భరతుఁ గాంచె
మూడవచిరరాజఁబోడి లక్షణని శత్రుఘ్నుని గాంచె గోర్కలు దలిర్ప
- తే. నన్ను డెకిమిందు శఱిచెయ్య లమరు దీర్చి, పేరులకు నేలవేలుపు బెద్దలకు
బొసగ రొక్కంబు దొడవులు బుట్టములును, దొడుకులునొసంగిపది కేలుగడపియంత.
- తే. పదునొకండవప్రాద్ధనఁ బట్టునల్వరకును బేరులు వెట్టి యారాచపెద్ద
విందులకు బేదలకు నేలవేలుపులకు, నామెలలు వెట్టి దీవన లంది మఱియు. 59
- ఆ ముద్దుకొమరు తెలమి బ్రద్ధప్రాద్ధన కొక్కవన్నె యలరఁ బెరుగుచున్న పదుగు
లకు మెఱయఁ జేసి చదువు సాములు మొద. ల్గులుఁవిద్ద లెల్లఁ గఱపి యంత. 60
- సీ. చిన్నికొన్నెల నెన్ను నెన్నెనల్ల నొయారి యలఁతికస్తరికేక లకుపు మీఱఁ
గేలుదామరల మేల్పాగువామురుగులు కెంపు లంగరములు సొంపు నెఱవ
మొలల హొంబట్టుకొండలుకుడట్టిలపై రశనంపుమొల త్రాళ్ల రంగు లీన
నెదల నుచ్చుగొట్ల పొదలనెవతకము తైరిముత్తియంపు బేరులు సెలంగఁ
- తే. జెవులఁ గఱిమానికపుహొంగుగవల మెఱయ, మొలకనగవులు ముగిపంపుజిలుంగునడలు
ముద్దుఁబలువలు గలుకంగ మ్రొల నాడుకొమరలకు జూచి మది నుమ్మకొనుచుచుండె.
- క. శశుందంబునఁ దద్దయ, నేచినవేడుకల పుడునెడ నొకనాఁ డా
రాచాఁకడకు వచ్చెం, బూచులదొరఁ బోలుశపసిపులి యొకఁ డెలమిన్. 62
- క. వచ్చినయక్కొశకునకు, మెచ్చుగఁ బూజి ఁడి బత్తి మీఱఁగ మగతాల్
గుచ్చినసిగవుఁబోట, స్పిచ్చులముగ నిల్చి వల్కె నేర్పు దలిర్పన్. 63

- అ. రాచబోగిక్కరాయడ నీవు మానగదు నేను బెల్ల మిగుల మేలు
 సేమలుకును గాక చెప్పెడి నే మింక, నహహ దొటిపున్నియపు పెంపు. 64
- లే. ఇంచుకేసియు మిము బోయిది కొలుచునేర నేమియు నాయెడ నేర మిదక
 చెలిమి పెరియంగ పెల్లరం బెంపు మిటులు, దాచా యని నెఱజడదారిరాయ. 65
- క. నామమ లందలంబులు, చేపలు వల్లములు వసిడితెలె లేకుండున్
 జీరలు తొడవులు గూడు, స్త్రీ రొసగినయవియ కానె నిక్కం బరయన్. 66
- క. కానన మాయెడ మీకుం, గావలసినకర్త మెన్ని గల దది మాతో
 వేవేరం బెల్లం డిమ్మరం, గావించెను గొంతు లేక కనికరపుగనె. 67
- లే. అనిరం దిద్దయుం బొంగి యయ్యదవిమన్ని, వట్టుబట్టి యస్త్రేటిపచ్చవారు
 వపువజీరుకొలుపుకల్వలయచుంగు, గాంచి నురుదియ్యబల్కులు గదురం బరికె. 68
- క. ఒడయడ యే నొకజన్మముం, గది పేడుకతో నొనర్చు గడగిన నెపుడున్
 గడుకరిక్కను లిరువురు, దొడర వడి జెఱుపుచుడుడురు చల మొదవన్. 69
- క. అచ్చెరసుపాలసుడిమిల, మబ్బరావగం జాలఁ డెన్న నొక్కించుకయన్
 గుచ్చిది ల్లెబోమరు, గొబ్బున నిక నీడుపెద్దకొమరుని నిష్ఠా. 70
- క. కడకయొడయరిమునై, కడియపురున్నెల్ల బండు గామిడి మున్నుం
 బడుతుకై యిష్టానిసి, యొక లూనినవాడు సువ్వె యుక్కు దరిరన్. 71
- క. ఈజని బాసటగాఁ గొని యాతులుపల నడచి జన్మ మలర నొనర్తున్
 నీకలచ్చన నిపు డేమియు, నీ తురువక యనుపు మనిన బెగ్గిలి యతఁడున్. 72
- లే. అయ్యయో గుండిమ ల్లెలరనెడువట్టి, బెట్టివపుమాట మీనోట బుట్టం దగునె
 యెట్టిమియైన నొనరితు నేనె నెలపు, పెట్టుమరు గాక మీ కేల పెఱతెఱుగు. 73
- క. ఏపని నెగ్గిన నొనరుప నోపని చేమైన గలచె యోవెరువచే
 పూమిగారపుముద్దల, పాపని నెడఁబాప నీకు బాడియె చెపుమా. 74
- క. అకటా పడినెనువుల గొం, కక కాఱడవులకుం బరుషగా వలె నని కో
 రికతోఁ బరికెన వెన నిం, చుకయుం గనికరము నీకు జొచ్చడమ గదా. 75
- క. మానక పూని కడకక, వేనోములు నోచి గీముపేల్పుల కెన్న
 కాసుకలు నింది కాంచిన, కూనల గానలకుం బుపుకొన వేరుతు నే. 76
- క. కటకట మురు బడదా న్లే, పుట్టిం గనికరపుమనికప ట్టాదురు నేఁ
 డిటువలె మీ రోడక పల్కుట లరయగ మిగుల పెఱగు కొలిపె న్నదికన్. 77
- ఉ. బల్లిమ లై జగంబు మరుపా జెఱుపా గలయట్టిమిర లి
 ట్టులమునందు సోకుదుల నొందొకకొండగఁ జూచి చెల్లెఁబో
 యిల్లగఁబటునం గడచి యేగఁగ నేరనిచుంచుపల్లక
 మొల్లపుఁగాఱుకోనలమ మున్నెకిం గొనిపోవ జూతునే. 78

చ. అన నెక సుక్కి యబ్బలియుఁ దాకని క్కిరు మున్ను మీరు కొ
రినది యెద్ది యైన నొనరించె నంచు గడక నాడి చ
య్యన నిపు దూరకే కదలి యంప దలంచెను మేలుమే ల్బలా
కనుగొన నయ్యె నీచెరుగుఁగోడల్పము లెల్ల నియ్యెదన్.

79

సీ. పలుమఱుఁ జలవతావులఁ జేరి పోలఁచు నంకరనదలచే వఱలి యెరిది
లేజునఁ బడగ లెత్తియు నిరుబట్టువు దొరలఁ గన్గొని మూల దూఱుకొనుచు
బొర యూని మేతాలపులఁ జిట్టు మని వెఱి కొలుపుచు రెండుసాల్కలు దనర్చు
బడమిపై నెయ్యెద నడుగిడ నేరక బిట్టారకయ బున కొట్టకొనుచు

లే. నన్నగాండ్రు బోదోలి సరక వారి, నెలవు లెల్ల నైవొని చెలగుచుండు
తులవదినదారిరాకూటువలమ నెందుఁ, దలవ నొక్కించుకయుమంచితనము గలకె.

క. కల్లల కెల్లల బుట్టిన, యిల్లనఁ బెల్లనఁ జెలగునెకమీఁదుల కే
బల్లదులుఁ గొఱి యగుచుచె, తెల్లంబుగ నొకటి నీను చెల్వెన వినుమా. 81

లే. రక్కసు లకాక పలుమాలు ప్రక్కి కన్నుపున్నియం బెల్లఁ జెడు నని యెన్ని కాక
కిసి లెట్టినఁ బజీయ లై చనక యున్నె, పసిడివెన్నెజ్వరాస్త్రధ్వజుఁటిగములు. 82

అ. అనిన వెఱచి యెడముఁ డయ్య మీయెన నిక, కిరు యేల లోడవొని చుండు
కూర్తి నంచుఁ బెడకొడుగు గడవటి, ల్లాలివెడకొడుగు నప్పగించె 83

క. లివిరి యటు డపి జన్నపు నెఱుమన నమ్ముదురాచనిపుల నెకమీఁ
దు పరువ బోడ్కొని యటు వెడలి వడిం బఱుతెంచె నెక లలిం జనుకడఁకన్. 84

లే. అత్రెఱుగున వేవేగ నరుగుచుండఁ, న్రోవ నొకచెంక నల్లంబు బోడు బెద్ద
కొండవలె వచ్చులొలివేల్పుగొమ్మఁ జూసి, బాసవార్చిన్న యారాచపట్టి కనియె.

క. అల్లచె తాటక యనియెడు, కల్లరిరాకాసి పొగరు గదురగ వచ్చెన్
విల్లెక్కిడి యొక చిల్లగునఁ క్రొగ్గిపుము పొలలి యుచుఁ చెగడక దానిన్.

క. చల మే లగలముగ న, చులమే పెంచునని తులవకాడ నడచున
పొలలమేరెచెలి ద్రిప్పురు, పొల మేకటి నైన వేలపులు సొరరు సుమీ. 87

క. అని పెక్కుదొడ్డతావులు, నెన రొదమగ నిజే వేడ్క నివ్వటిలా నై
వొని రాచపట్టి సింగి, గొనయం బెక్కించి ముగ్గి గూరిచి కడిమిన్. 88

క. తెగ నిండఁ దీసి రక్కసి, చిగురాకుఁబోడిమీఁదుఁ జిమిన బెడిదం
బుగ మింట మంట లెయ్యగ, నొగి వి యమ్మసికి దానియునురులు గొనియెన్.

క. అపుడు బడదారిఁజే దు, ల్లపుఁదామర నలరి వారలం బోడ్కొని వై
కపునడకలతోఁ దనజన్నపుటి లలయలరుబోపునకుఁ బఱుతెంచెన్. 90

సీ. గజ్జలేమారి ప్రాకల నంట బ్రాణి పరుషపువరిరావపదిరులు
పలపుచెంగల్వబావులక్రేవ జాగ్గొన్న చలువగొజ్జగిసీటిజక్కరలు

బ్రోదిక ప్రపుటంటిబోదియజా ల్లోల జడ గొన్నుచునున్న సుఖగులుచు
బలికొప్పునై కమ్మింకలకెలకల బొదలు మొల్లపు మొల్లపూచబొదలుచు

తే. గణిగ మఱియను బండ్లు గాయలు చిగుళ్లు నిందియలు పూలు ముక్తకులం దశయ్య
నెల్లచెట్టులు నలర నల్లదనంపు రానిరాబారి నెలమ్మగొన మెఱయు. 91

క. అనయంబు నచటివెలిసి, య్యసిపాదులు మెక్కి చొక్కి యక్కబప్పుజిగి
నైపుమినుకులు నక్కనలం, గొనకొని యెలుంగించు మరుసెక్కుపూదుటుముత్. 92

తే. తిగిలిసగ డెడుప్రేమిపాగలు మొకల, తెగనియు మిక్కుటులవులు తిపి మెఱయు
నులుము లనియోచుబురిచిచ్చియోద్బియాచుగండ్ల మెదల్లగములాముగవిసియందు.

ఉ. వెన్నెలరాచణాచలవవిప్పుటరుగులం జేరి జాభవా
కిన్నర లూని జాచు దిలకించగఁ బాటలు వాడుబాసవా
ల్కన్నియమిన్న గాణలప గాటముగా నురు లిచ్చు నచ్చటక
గొన్ననకమ్మ తేనియలు గ్రోలుచు దుష్టెదబోటికూటున్. 94

తే. కమ్మింకలకుల నోలాడి కమ్మపూవు, గొమ్మలు గదచ్చి కపురంపుదిమ్మ లెక్క
నెమ్మిక్రొవ్వాడినీడల నిలిచి పొలిచి మెలగు వలినానిదిఱుగాచ్చు లెలమి నాదు. 95

సీ. పసిదిండిమెకపులేబాలెంత లాకొన్నబొకకూకలకుఁ బా లేసి యెనుగఁ
బడగ లడ్లుగఁ బట్టి పాచచేడియసిందు లెకబోదల కెండ దొలగఁ జేయ
సింగంపుఁజేలులు మచ్చిక మీఱ నెక్కుడు మెకముసిల్లల దుచ్చి మేతఁ దడగ
దిక్తరంపుజవాడిసిల్లివెలందుక చ్చిలుకముద్దియలతోఁ జెంమి నెఱవ

తే. గదమతోఁడేటిజోటిచా ల్లాండగొఱియ కన్నియలఁ జేరి తద్దయు గారవిప
నల్లముల కెల్ల నాటప ట్టనఁగఁ జూచి, వెలుంగనప్పేటితపసిరేవెలుగునెలవు. 96

తే. ఆట్టికనయన్నిడట్టన కలెఱుగన, బుజముపుట్టువుమఱ్ఱబెమ్మలులఁ దెచ్చి
తనియఁ బూజ లొసంగి యత్తపసిరాయఁడంతఁ దా జన్న మొనరించునదనుచు.

క. తులువతోలివేల్పు లిరువురు, బలికొప్పుటా మెనుగఁ జవల బలుమూఁకలతో
నిలిచి చలమార నల్లయఁ బొలసుచు గురియించుచున్నఁ బొడఁ గాంచి వెనన్. 98

క. రాకొమరుఁ దపుడు వింటు, బోకగఁ రెండమ్మ లూని చుఱు కలరంగ న
య్యాకసమునఁ ద్రిమరుబ, ల్రాకాసుల నేల నిరువరం బడ నేనన్. 99

ఉ. అత్తఱి బోగివేల్పులొడయం దెవ నాకని మెచ్చి మార్తితో
నెత్తి కవుంగిలింతుకొని హెచ్చుగ వేలుపు లెల్ల సొంపు ద
కొక్కత్తఁగఁ జేరి ప్రేలుముల నోరెఱుబాభ్య కొనంగ గిత్తరా
తత్తడిజేఁ దెవం దనియఁ దప్పక జన్న మొనర్చి యంతటన్. 100

క. ఇరుచక్కమేను లూకబలు, దొరకొలపుంబాలవగుతోగలయచుకై
వరఁ గడునప్పడిలేరుల, దొరకట్టికిఁ బొలమునున్నిదొర యిట్లనియెన్. 101

- క. విను రాచచట్టి జనకుం, దనునొడయఁ డొకండు మిళిల యనియెడునీటన్
బని మీఱి నీక యనియెడు, తనబిడ్డకుఁ బెండ్లి నేయఁ దలంచి కడంకన్. 102
- తే. నలుపు మెఱయంగఁ బెద్దలనాటఁచుండి, మున్ను దమయింట డాకొని యున్నవిన్ను
మూలదేవరి వైత్రణజాలుమేటి, కిత్తుఁ దనకన్నె నంచు నొట్టిమక యతఁడు. 103
- ఆ. పుడమిలోనఁ గల్గుపుడమిఱ్ఱేడుల కెల్లఁ, చేటవడఁగఁ గడలఁ జాటఁ బనిచె
నయ్య ముజ్జగముల నలరాచకన్నియ యుద్ధిఁ బోలఁ దెట్టిముద్దియలును. 104
- క. మీలుం దామరపూలున్, మేలగునమ్మదరామియనుఁగనుగవన్
బోలక నీట మునింగెన్, మూలకు దొర గాక యిర్లు మూలకుఁ జేరన్. 105
- క. ఒడలు దొడలు న్నడలు, నైడయుం జడయుం దనర్పు మెలఁతకు మేల్పు
త్తడి నంట్ల నంచబోదల, నడఁచుచింపములఁ దేట్ల నల్లన నగుచున్. 106
- క. తొవలా కప్పులు పరిజక్కుమలా పాఁండ్లు లేటిగములా కురు లా
నవలాతో నెఁ బోలుప, నవలా నిక నొకపాలాంతి యబ్బదు సుమ్మి. 107
- సీ. తుమ్మెద లెల్లవిండ్లు తొగలు సుంపగిమ్మెగ్గ మగ్గలాలు లేనియ ల్పంకెనవి
యద్దము ల్లామ్మిదు లలఁలివెన్నెల సుంకు తూర్పు కెందామర ల్పెండ్లు చిలువ
తరఁగలు సుడి మొగిల్లారి యరుంగులు ముల యనుంటులు దొవ ల్లజ్జిపండ్లు
తలిరులు రిక్కులు తాఁజేస్త రాయంచొదమలు గపురంబు కందనంబు
- తే. ననలు చిల్లకయు నొనగూర్చి నల్లగముల, ప్రాద తన ప్రాదతన మెల్లఁ బుడమియందు
నెఱవఁగాఁ గోరి యమ్మద్దు నెలఁత నట్లు, పాలుపు మెఱయంగ నొనరింప బోలుఁజామ్మి.
- క. లేదొర మొగమున కెన చివు, లే దొర వల్వరునతోడ నిటిగుబ్బ లయా
లే దొరయుం జక్కవకవఁ, బైదఁనలు వెన్న నలువడఁచికిఁ దరమే. 109
- సీ. తలిరులేమాది క్రొత్తజవాదిబలుక్రొవి వలపులదీవి చెంగలువదావి
ముగుదలమేల్పూలి సొగసులదొంతి క్రొంబొగడపూబంతి యబ్బురపుటింతి
మానికమ్మలమూట మరుని గెల్పులతోట పండువెన్నెలలేట పసిడిపేట
కపురంపుదిమ్మ చొక్కపుడగ్గుకీల్బొమ్మ మొల్లంపుదాన్మ ముద్దునమ్మ
- తే. లేజులకొటారు వలుదముత్తియపుఁబేరు, కడిఁదిజగరుగు తొలుకరికాత్తెఱుంగు
చునుకించెందు పరుపంపువనసండు, నాఁగఁ దగు నెన్న నన్న యన్నాతిమిన్న.
- క. తలతల మనునవరాజిం, చలవఁమనుఁ జెలువగ్గింపపుడాలలుది
తలఁ చలరాఁచునమ్మెల, తలతలమానికము నెన్నఁ దరమే చూచున్. 111
- క. నగు నగు వెన్నెలనిగనిగ, జిగి మిగిలినకెండ్లసొంపుఁ జెఱుచుఁ బెదవి యె
న్నఁగ నగు నమ్మగువసొగసు, దుగతిగతీపాదుతూపుచొరపిది సుమ్మి. 112
- మ. తఱుచు లేవయు నిఁ కేల యాతెఱవ యాదానిమ్మపూరెమ్మ యా
నెఱిగఁప్రంపుటనుటి క్రొమ్మెలక యానిష్టంపులేమాది యా

- మెఱుగుంబంగరులీప యాననజిరామేష్టాదువాలారుమకొ
గఱుమందైదువ యాకడిందినవలకన్నాకు నీకే తగున్. 118
- లే. మోవిచిరురువ వలిగుబ్బపూవుగుత్తు, లక్ష్మజపుంబుల్ల-లేనియ లలిదిశిలు
గంటుతున్నెదదిమ్ము గలిగి యొప్పు, పుడమికానుపులేగొమ్మ బొగడఁ దరమె. 119
- క. అని తెల్పుచు వారలఁ బో, పొని యప్పుడె కదలి తపసి గొలఁతులు నేఱు
తెనుగునలఁ బల్లియలు, బొనరారఁగఁ గదలి వైశమునఁ జనునెడలన్. 115
- క. కడు నరుడుగఁ దరవున నొక, పడు కానాడెపురాచపాఁనియడుగుం
గడ యొక్కించుక సోఁకిన, నడచెడుతలిరాకుఁబోడి యై తగ నిలిచెన్. 116
- లే. నిలచుటయు నమ్మకం దెడ నిష్కటిలఁగ, తెప్ప ప్రేయక యన్నేలతేఁడు రాని
సోయగం బెల్లఁ గాంచి పెఱఁకాయి ముద్దు, తెఱవయై నిల్పుటిదియమి తెఱగునేఁడు. 117
- ఉ. పీఠకంటితొయ్యటియై వేల్పువెలందియై జిక్కిమోరలే
జానయై పక్కిరాచెలియై జమ్మలవంగడపుంబడంతియై
కాని జగంబునం దరయఁగాఁ బెఱిగొమ్మల కిమ్మిటారపుం
జా నొకయింతయుం గలుగఁజాలునె యంచుఁ దలంచుచుండఁగన్. 118
- క. రాశిమరుఁ జూచి యచ్చిగు, రామంబోడియు వలంతియై యిట్లు నో
సోఁకుదులసూడ వినుమా, నీకు దన మొవలితెఱగు నెఱి నెఱిగించున్. 119
- సీ. మురు గౌతముఁడు నాఁగ నొనరుపంటవలంతిజేసిరా బాలిసింగమునకు
గారాబుటిల్లాలఁ జే రహస్య యటాదు రొకనాఁడు వేలపుటాడయఁ డెమ్మె
నను గోరి పుంజుకాపునఁ జేరి నడుచేయితఱి నింటివఱి బొంచి యఱుచుటయును
చెల్లవాతె నటంచు దివిరి యజ్ఞశ్మిగఁ బైటిపాతకుఁ గ్రుంకు లిడఁగఁ జన్న
- లే. నపుడె జన్నపుఁదిండిరాయుడు నెలగి, పెక్కుచెఱుగుల రాచిల్కజిక్కిబోదు
పరులకై వేడుకొన నియ్యకొని యకండు, నేను నెన లేనెమ్మది నెనయునెడల.
- క. వేగుట గన రామండిన, వేగ మరలి వచ్చి తపసివెన్నెలతేఁ డ
ట్లాగడమున మెలఁగెడుమము, బాగుఁ బోదఁగాంచి యెదకు బాయసినుకన్. 121
- క. వేద్రముగఁ దిట్టుటయు జవరా ద్రైవ్యరు ము న్నెఱుగనియంగద యొనవకొ
గుం ద్రాచిరూపు గైకొని, తండ్రి పెక్కేఁడు లిందుఁ దరలక యుంటిన్. 122
- క. కడు నరుడుగ నీయెడ నీ, యడుగుగొన యాత సోకినాతనె చెడుగుం
గొడిమెలు విడి చని క్రవ్వుఱ, మడఁతితనం బొదవె నన్ను మానిసిమన్నా. 123
- క. పీఠలలి యజ్ఞగంబు, ల్యావిరి నేలుకొనఁగా వలసి నీ పెల్లమం
గావిపుచుడుకర్ణము, లేవారకం బెఱిగి యెన్నిక నేయన్. 124
- క. ఆద నొదవ మీరుమేనం, బొదలుచు మున్నీరు సొచ్చి పూనికతోడకొ
జదువులతెక్కలికాని, జిదిమి నలువకలక దీఱిచిలి వీవె కదా. 125

- తే. లివిరి జేజేలు మానిసిదిండికాండ్ర, నందులును గూడి పాలెఱు ద్రచ్చుతఱిని
మేటితామేటిమే యెత్తి మెట్టుక్రొవ, నిలిచి యుండిన ప్రోడవు నీవె కావె. 126
- తే. జానవాకంటిలొలిపేల్పు నేల యెల్లఁ, కొంచు వినదారిటెంకి కేతెంచుచున్నఁ
బూని లొల్పందిగున్న వై వాని జేజీ, కోఱిగొన మన్ను దాల్చవే కోరి నీవు. 127
- ఉ. వెన్నుని జూపు మంచు బదివేలవికంబులఁ గన్నబిడ్డని
న్నిన్నక స్తుక్కఁ జేయుమిడిమేలపునఁజుడుదిండిరాచబ
ల్లన్నియఁ జెడవే దిరుసుమానిసినిగపుమేరు పుని యె
యన్న పసిండిబొజ్జదొర కైన నినుం గొనియాడఁ బోలునే. 128
- క. గజ్జువడుగ వయి ముసు దన, యెఱ్ఱువలుకు వినక చాగ మొసఁగెనుచో మూఁ
డజ్జల ముగములు గొని, యజ్జేజేగొంగఁ గ్రింది కనిచిలివిగదా. 129
- క. ముయ్యేడుమాఱు లెక్కటి, కయ్యంబుల నేలదాల్చుకన్నాకుల బ
ల్వయ్యలగ గండ్రగొడ్డట, నొయ్యనఁ జక్కాడి కడల నునువనె యసముత్. 130
- క. ఈరై దుకుత్తుకలపాల, యెరెపునున్నినిదాడి కోర్వక జేజీ
బారులు మొఱ వెట్టిన బరి, లేకులదొర కిపుడు గల్గితివి గద చియ్యా. 131
- క. కొనికక్క పేరిపాలఁతుక, పెనిమిటి వై నాగలియును దెనుదాటిసిదం
బును బూని తవళికాండ్రం, దునిమి పుడమిపడఁలిప్రేగు ద్రోయుదువు గదా. 132
- తే. పాలను మేఱరిక్రొన్ననఁబోడితెగల, యీలువలు మొక్కవఱిచియు మేలికత్త
లానివై నెక్కి మొససి పాలసుల నెల్లఁ, జిదుమఁ గలబ్బిదుడ వీవె గదవె తండ్రి
- నీ. చదలుకానుపుసిడిచలువపాపునఁ బాడి బోగొప్పనిదురలఁ జొక్కుఁజేడ
మాటలొగగంటిమగనిగ్రుడ్డుచంటిపోవులు బొజ్జలఁ బూనుమేటి
జగదొపుటోరాపుజడదారి నాడెపుఁబాటల కెద నుబ్బుల్లిదుండ
తగునులీకుకదానివలిచెమప్పటి మేని కనువు మీఱఁగఁ గప్పకొనునొయ్యారి
- తే. కడిచిలికాండ పలువరక్కనులనూడ, నుడువఁ దగుబాట తపసులనోముపట
యందములగీమ నెఱరాచచందమామ, తెలిసి యగ్గింప మాబొంట్లకలమె నిన్ను.
- క. అని యిటు లెదనెత్తినబ, త్రిని వేమఱు బొగడి పాలముతెఱిముగుదక్రొ
న్ననఁబోడి సనిన వారుం, బని రొయ్యన మిథిల కపుడు సుతన మెసగన్. 133
- క. ఆత్తఱి నబ్బలుదీటికి, మొత్తము లై నేలవేద్రు మునివము లొదవ
న్నిత్తఱి వైకొనియెద మును, తత్తరమునఁ జేరి లెమి దలు కొత్తంగన్. 136
- క. ఎక్కుడుమెకములుఁ చేరులు, లెక్కినదువు లందలములుఁ జాలుపు లఱచుక
గ్రిక్కిఱిసి లెక్కలకుఁ గడు, మిక్కుట మై యెల్లకడల మెఱసెం బ్రొలన్. 137
- నీ. కొమ్మలేరుగుమబ్బుమాటువ చ్చెల్లుకు మవ్వపుటామునీవొట్టు వాన గాఁగఁ
బలుచెఱంగల బోరుకలుగువాయిదములు గడిచెపుటుఱుముచప్పుదులు గాఁగ

రహరి చాళర గాడుపువ్వుబోండ్ల మేరుదీవియలు మెఱుంగునీమయలు గాంగ
ముత్తైవలు దటముగఁ జలుబులసోయగవుముత్తైములు వడగండ్లు గాంగ

తే. మేలుబెక్కిపురశనంపుమిచ్చుగములు, పేల్పుపాలెపుటెకిమినిండ్లు గాంగఁ
జెలిగొడుగు లెల్ల చురువులతెరులు గాంగ, వఱలె పీ డపు తొలుకరికఱని బోలి. 138

తే. పుడమి యానిరవడువున నెవ యునిత, లేక మూఁకలచేతఁ బ్రో లెవ్వుఁగుచుండె
నిట్లు గూడినయెకిమింద్ర కెల్లఁ జేలిమి, మెఱయ విడివట్టు లొసఁగె నమ్మిథిలఱేడు.

సీ. చుడపుఁగంబము ల్పన్ని వచ్చుగ నిడ్డ తెఱిముత్తియంపుబుదిరులవలనఁ
దగువఁసొడిగోడలఁ గీలుకొల్పిన వలువన్నియలప్రాతఁకమలవలనఁ
దలిరులు దొగలు చెంగలువలు గూర్చి యందముగ నించినతోరనములవలన
వెల లేనితగటుదువ్వలువలు చుట్టి యగ్గలికఁ గట్టినమేలుకట్టవలన

తే. దట్టముగ మ్రోయునెఱుఁగములవలన, బుగులుకొనియెడుకపురంపుబొగలవలన
మేలైఱు కెల్లఁ గనఁగూడి మెఱయుచున్న, తననగరిలోని కెలమి నడఱుతు జెచ్చి.

తే. పీఠి దగుచోట్ల వారి గూర్పుండఁ జెట్టి, తమ్మలమ్ములు మంచినదములు బొక
పొక్కిలియుఁ గళ్వరము గంపవాడి మొదలగు, మంచినదమలచే నామఱించి యంద.

క. వలరు నతఁ డెఱేనియు, బలియురఁ జెక్కండ్ర నేర్పి వని బూనిచి గు
బ్బలియుబురఁ దనయుంట, న్నలచెడుసింఘాణిఁ గ్రన్ననం కెప్పించె. 142

క. తెప్పించి వారిమందఱ, నొప్పారగ మనిచి మిగుల చుల్లపడమ్మి
ముప్పి గొడియెడువేడ్కల వప్పంటవలంతిరాయఁ డప్పలి ననియె. 143

క. రాజొమరులార గుబ్బలి, రాకన్నెయమగనియబ్బురపుని ల్లిడి మం
దాకఱిమెడదొర దీనిం, దానిని బలుటక్కరుల నడచెఱ గడిమిన్. 144

క. పెద్దలరమునచుడియు, దద్దయు నిది యలరుచుండుఁ దమనెలవున వే
సుద్దు లిఁ కేటికి విడు డా, నడ్డేమియుఁ బల్కు బోక జతనం బొదవన్. 145

ఉ. మూగినరాచసింగములమూఁక గనుగొని మేలుమే లన
నీర్వఱక నిల్చి యిక్కడిఁదిల్లరివోసిన ప్రాద కేసు మే
ల్లఁగ నొసగుదు న్నలపుగప్రపుఁగువు యనం దనర్చుని
న్నాఁగటిచాలుపేయెలనాగలమిన్న నటుఁచు బచ్చిన్. 146

తే. విని పుడమిఱేడు లెఱయు నెఱుఁగువడుచు, నర్ది తాకొండ వుద్దియె కొద్ది గాక
యెన్న విలు జెచ్చి యందఱ బన్న మొందఁ, జేసె బో పీడు దబ్బర చేసి నేడు.

తే. ఆరుచు నెమ్మెగముల విన్నవనము దోఁచ, జరిగి హరక సన్నక సన్నఁ గొండ
తొక్కకొందఱు దొరలు వి ల్లెక్కిడంగఁ, బూని కదలించ నోడియు మ్రాసువడిరి.

తే. మున్నటికతోడఁ గొందఱు మన్నుఱేండ్లు, గోరి సింఘాణి గొనయంబు గూర్చు బూని
పొదరి చేతులఁ బొరలించి పుడమివైని, నెగయ నెత్తఁగ నింతయు నేర రైరి. 149

చ. అటువలె రాచవేల్పుదొర లందఱు నుక్కటి స్రుక్మి మీగి యే
గుటఁ గని ప్రాద్దుమగడపుఁ గ్రొన్నెలరా ఒడదారివంపున
దటుకున విల్లు పుచ్చుకొని తప్పక యెక్కిడి నారి లాగుచోఁ
దెలుపెటరాదును న్నిట్టిగఁ దెల్లుగఁ జప్పుడు విట నఁటగన్. 150

ఆ. ఏపుతోడ నాముట్టేరుగునన్న లేఁదెఱుకఁల విలుచుతెఱుగు దోఁడ
దోలుదాల్పువిల్లు దునిమినయజ్ఞాఁ, జూచి యబ్బపేరిరాపగిల్పు. 151

క. నానయు వెఱుగును పేద్యయు, లో నెరయఁ నశని మెచ్చి లాఙ్ఘించుకయుం
బూననినెయ్యంబున న, క్కనవిదారంపుసామి గన్గొని చలొన్. 152

ఆ. జోగిబొబ్బమెకమ యాగళగపుఁగట్టి, లెవ్వ రెందునుండి యేగుచెంచి
రిట్టిబరిమికాందు లెవ్వరికొమరుల, లేటపడగ మామఁ దెలుపవయ్య. 153

క. మిముఁ బోసిబల్లిదులు పే, ల్సమహర్షుటకొఱకుఁ గాచె చనుచెరురు ని
క్కముగ నిపు డెల్లకోర్కులు, నమరెం గద మిమ్ముఁ జూచినంతనె మాకున్. 154

చ. అనవుడు నారఁ డిట్లు లను నయ్యెకిమినిమొగంబు జూచి యో
గినములయిక్క యిక్కొనుంగుట్లు ప్రాద్దుకొలంపుఁదెవ్ద యై
శనరుచు నుండుచాల్పుటరదంబులజేసియునుఁబోద లే
పన నిట వచ్చి రీ విడినబుఁచులరాయసిల్లు గన్గొనన్. 155

సీ. మున్ను కొన్ననఁదోడి మున్ను టక్కరికక్కసుల మ్రొవ నోహ శలఁకుచున్నఁ
జడువులదేవర మొద లగుపేల్పులు శిష్టసీర్వామికఁ జేరి యందుఁ
దెనుబాఁకునుబాఁపునఁ దిమ్మియింటితొయ్యి యజ్ఞ లొత్తగ నత్తమిలన
వచ్చున కచ్చని విన్నవించిన నగం డఱముఱి వారియక్కఱలు గిర్న.

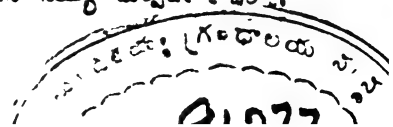
లే. గోరి మువ్వలపులయిక్కొలమునందు, జమిలచొపచ లేర్గరాచరి వెలుగున
కేపులో బుట్టె కెదరులు వాని పదిల, బ్రోవ నరుదుగ నిరుదుగరూపు లాని. 156

ఉ. అవ్వగమాసికంబు దిట మారఁగ నొక్కలతోఁగి దెవ్వరే
త్రిమృతికొత్తు నుక్కడఁచి లేటగ జన్నమి గాచి చట్టుచం
దవ్వున నున్న పెంపఁసిలాచుకంటిని బ్రోచి యందు ప
చ్చె మొగి సీదుజన్న మఱి సేయక చూచుకడంక మీఱగన్. 157

లే. ఆరయఁ దీవంచవార్వంపుట్గి వట్ట, నడుమ నడ రొందునాడెంపుఁబుడమితేడు
లెల్లఁ గదలింప లేనియిద్విల్లు దనిమె, నివ్వు డీశనిమగళనం దెన్నఁ దరమె. 158

క. చుక్కలరాయఁడు మరుడుం, ఒక్కలయెకిమిసిగొడుమ ఒర వోనియా
చక్కనిపావఁడు సీతుం, దక్కం బో యల్లుఁ డై దిట బొనరారన్. 159

లే. ఆసిన నుప్పొంగి రాచూచి యయ్య యింక, బాగు గావించ నేల యిచ్చటి కయోధ్య
యేలునొడయఁ దెండ్లి కిపుడు నిలువఁ, ఒపవలె గని నెయ్య మేర్పడఁగఁ బరికె.



- తే. వలలిబంటుల నిరువుర ధిలిచి మేల్కొమ్మ యొసగిన వా రొకయొమ్మడి జని
యోలగంబున నెప్పుడి గ్రాలుచున్న, బలిలేరులరాచమేల్పంలి గాంచి. 161
- క. కేరెల్లి మ్రొక్కి వెను దము, నేలనవా డిడినకమ్మ యిడుటయు నాశం
దోలి నది చదువుకొని కడు, నాలెంకల నీగివలన నలరించి తగన్. 162
- క. వేడుకయు వెఱుగుఁ గడఁకయు, నై దెందము చివరు లెత్త నపుడె ప్రగడలన్
నాడెఱుబాటుల విందుల, దోడిదొరల గూర్చి సొంపుతోఁ బయనం బై. 163
- సీ. ఎడ లేక నడచురత్తదులు నేనుంగులు తేరులు శరంగలతెరులు గాఁగ
జద తెల్ల నద్రువ విచ్చలవిడి మెఱయు వాయిదములు బెడిదంపుకొదలు గాఁగ
సొంపారు తెలిము త్రియంపుజంపపుట్టి తెలు నిప్పుచురుగులు గాఁగ
బలెరపుచూయలు చెన్నలరురాకొమరులు కొమకొందు నెఱమానికములు గాఁగ
- తే. హువు మెఱయంగఁ బాఠర లాడుగదన, వెలచుకలు పవదంపుఁదీవియులు గాఁగ
నుచ్చి పాదలకుమెన్నీటియుద్దివోలె, దద్ద వేడ్కల మిథిలకుఁ జలరి చనియె. 164
- క. చురుటయు నల్పలియు నెదుర్కొని శననగదనకుఁ దోడుకొని చని పూజల్
పానరించి మిథిలతోఁ దా, శని నొకవిడిపట్టనందుఁ దనరగ నుచెన్. 165
- ఆ. అంకఁ బెద్దబాణనయ్యలయావలి, వడఁ యొక్కమంచిగడియదోయి
యందు రాగవునకుఁ బొందుగాఁ దనవట్టి, బెడ్డి సేసె మఱియొఁ జేర్చి తోడ. 166
- క. తనతమ్మునివిడ్డల నా తనితమ్ములు మువ్వరకును దద్దయు వేడ్కన్
బెనుమిడుతుతోవఁ బెడ్డి, ధ్లోనరించి కరంబు గూర్చి యుప్పలిలంగన్. 167
- తే. తగటువీరలు రతనంపుఁడుకువఁదొడవు, లందలంబులఁ జుడువా ల్లందనంపు
తెల్లగములును దూగుటుయ్యెలులు మంద, నలును నయ్యెల్లువారి కొసగి మఱియు.
- క. చెయ్యి గలమెకపుదారుల, బయ్యరపడి గల్లకక్కిపడువుల నిడి తా
నెయ్యంబున వియ్యంబు, కయ్యెడఁ గడ లేసిసొమ్మ లచ్చన సేసెన్. 168
- ఉ. అఱినిలేజు గల్గి యలరాచునయ్యెక్కిమీడు పెంునూ
టాటులొక్కముల్ దొడవు లందలము ల్వలెచుపుఁజీరలుం
బాటులు గాఁగ నింటఁ గలసొమ్ములు నెప్పి నొసంగి యత్తఱి
బాటుల బీదసాడులను బండుగులం దనియించె నెంతయున్. 170
- ఆ. అటు లొసంగి యునువ నందఱు దమతమ, నెలవుపట్ల కరిగి లెమితోడఁ
బుడమికాన్పుమగనిఁ లొగడుచు నపుడాకు టింటిపోడ యెందుసేని జనియె. 171
- తే. అంకఁ గొడుగులఁ గోడంద్ర నంజలముల, నువిచికొని వీరకాని వీడ్కొని చెలగుచు
బలిలేరులదొర త్రోవవట్టి యడుగు, చున్నచో నబ్బురం బొప్ప నొక్కయెడను.
- క. వెఱుగుగఁ దనవేటిదొర, మఱి యొక్కఁడు గలిగె నిపుడు మంచిది మేల్తేల్
లెఱిమి నెఱిఁ జెఱుచు నని మది, నెఱుచుఱతోఁ బరశురాముఁ దద్దము దాఁకెన్.

లే. తాకి యగ్గండ్రగడ్డలిదాల్చు కేయి, ద్రిష్టరులదాయ నలకతోఁ దేటి చూచి
యొరి మడికాడ ప్రాణవిల్లాకటిద్రుంచియుచ్చె దింకను నాదాడి కోర్వఁ గలవె.

సీ. కొఱత గానక చిచ్చుఱకంటిచెంగట గుఱుతుగా విలువిద్దె గఱచినాడఁ
దూఱి పేరిమి వైదునూఱుకేల్ల వలును గలబ్బిదనిమాము మలపినాడఁ
జెలఁగి ముయ్యెడుమాఱులు గండ్రగడ్డంటఁ దులువరాపాజులఁ జెలవినాడఁ
దఱగంటి ప్రాంత కేదైత సేగుతెరవుగా గడితంపుమెట్టులు గట్టినాడ

లే. వెలయ నిదదచ్చిరాచకావిలలలాన, మిమ్ముటం బగులేజున మెఱసినాడ
నట్టినాతోడ నీతరమా పెనంగ, నహహ పనిదప్పె నింకేమి యనఁగఁ గలదు. 175

క. ఎట్టిమొనగాద్రురేనియు, గట్టిగ నాయెదుట దిటము గలఁగఁగ బఱు
పైట్టుకొని నేడు మిగుల, న్నొట్టెకవి నెట్లు నించి పోరదు చెపుమా. 176

తరల. ఆనుడు నబ్బులుజోడుఁ గన్గొని నూతఁ డిట్లని పేల్కె నాఁ
దనమగంటిమి దానె యుమ్ముచు దద్దయుం గొనియాడుతు
ల్గున మదిం గొఱ సేయు బోరు వలంతు లెల్లరు నీ కిటు
ల్పునె యెప్పుకొనంగ వీఱిడికాడ నీవ నినుం గడువ. 177

క. బవరమున కీవు ర మ్మని, తవలిన మీవఁటిపుడమివయ్యంబులతోఁ
దివి యెదుర్కొనఁగా దగ, వవునే నెఱరాలమన్నియల కెంతైనన్. 178

చ. పలుకులు పేయు నేమిటికి బల్లిగు లై తనరారుమీర తి
ట్లఱిగినఁ జెల్లఁ గాని తగవా మముబోట్లకు మిమ్ము మార్కొనన్
వలకుగ మిమ్ముమాసికపువంగడవుండొర లెన్నడేని బా
ఱులయెడ నల్లఁ బోదుకె యెఱుంగమి వైన జెడ గుడల్గనీ. 179

ఆ. ఆనిన నంకసిల్లి యచ్చివ్వపోటికి, బావనయ్య రాచపట్టిఁ జూచి
మేలుమేలు నిన్ను మెచ్చితి నిఁకఁ జెప్పుమాట లేల వినుము లేట మీఱ. 180

లే. తొలికొనవారుపంబులవలఁచిచిత్తపుపిల్లు దునిమితి నని చాల విఱ్ఱవఁగ
చున్నచాడవు నాచేతియుఁడుటువిల్లు, గొనయ మెప్పుంపు మని యొసంగిన నశండు.

క. ఆవిటితోన యాకసిలావును నెఱతనము లేజు లాగుకొని కడున్
జేవ దరివంగ నెక్కిడఁ, వేవ లతోరిఁ బూని ప్రేయఁ దొడఁగినన్. 182

లే. తలకి యెయన్న యిప్పు డిమ్మరికి యేను, పలుప్రాఁలికిఁ గట్టినచాల్చుమెట్టు
లేయు మని వేడుకొనిన నట్టేసి యకని, వీడుకొని యెల్ల మూఁకలఁ గూడి మరలి.

లే. ఎలమి దమప్రాలు సొత్తైచి యెల్లవజలు, కోరికలు నివ్వటిల నెదుర్కొని కరంబు
బల్లి నెఱపంగ వారల బద్దెఱగుల, గారించుచు నేదైత గడలుకొనఁగ. 184

చ. పలుమఱు నాటచేడియలు పాచర లాడఁగ నేలవేలుపు
జెలువలు గ్రొత్తము త్తియపునేగుల చల్లుచు మేర్చిదాహు ల

గలముగ నీగఁ బాటు లొగిఁ గ్రమ్మచు దీపన లీయ బట్టు వే
 ద్కలఁ బొగడంగ లోనగరు క్రన్ననఁ జొచ్చి కడంగ మీఱఁగన్. 185

తే. తల్లులకు మ్రొక్కి వార లెంతయు నొసంగు, దీపనలు గాంచి యెన లేసీకివి మెఱయ
 నంత జన్నంపుఁగాపి సంతసమునఁ, బడమికాచుపుచెలిఁ గూడి పొదల్గుచుండె. 186

క. అని పుట్టెఁబట్టువునకుం, గొననొని పేలుపులపెద్దకొమరుఁ డెఱింగిం
 చిన నాలకించి యతఁ డాయన నవ్వరికరయుఁ డెల్పి మని వేడుటయున్. 187

ఉ. పేలుపుటేఱు గవ్వరము వెన్నెల లంచలు ముద్రియంబులుం
 బాలును మంచు నద్దములుఁ బయ్యరమేళదుఱ్ఱేడు గల్వరా
 కాలును తేవెలుగు మగచాలును రిక్కలుఁ దమ్మిచాల్చియు
 ల్లాలను జోడు గాఁగఁ దనరాటనసంబునఁ గేరుదయ్యమా. 188

క. కలువలదాయయు నగ్గియు, నెలయును గేస్తుండుఁ బిలువ నేలయు నీరున్
 జలినట్టును రూపులుగాఁ, బాలు పొండెడువన్నెకాడ బూచులజేడా. 189

లయవిభాతి.—

మొలను బురిగోలు వెలిమలను బలుప్రోలువలఁ
 జిలుకులజాలు మెయిఁ గులుకజవరాలున్
 జిలువ మెడినూలు పసిమలపు లోరిచూలు మొల
 నలరు నుచువాలు మెక మెలయువలకేలున్
 గెలుపు గొనఁ జాలుఁజిలపునొరడాల చలి
 వెలుగు నెన వోలువగఁ బొలుచునెఱిఁడాలన్
 గలిగి కడు మేలు పప కెలమి నిడిమేలు గసి
 చెలగి జగ మేలుచును వెలుగునేఱవేల్చు. 190

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమారమునకరుణాకటాక్షనిరీక్షణసంలబ్ధసరసకవితాసామ్రాజ్యధురం
 ధర, ఘనయశోబంధుర, కాండిన్యగోత్రచంద్ర, మాచిమంచి గంగనామాత్యపుత్ర,
 బుధజనవిధేయలిప్తయనామధేయప్రణీతం బైన యచ్చతెలుగురామాయణ మను
 మహాకావ్యమందు బాలకాండము సర్వ మేకాశ్వాసము.



శ్రీ రస్తు

అచ్చతెలుగురామాయణము

అ యో ధ్య కా ం డ ము

- క. సిరిపెనిమిటియుం బలుకుల,నినిబోడిమగండుఁ గడలవేలపుదొరలున్
దిరముగ దానొని కొలువఁగ, నని మీఱినవేల్పు పూజబాబితాల్యా. 1
- లే. మినుము కరువలిమేపరిమనికపట్టు, కాపుజడదారి కత్తెఱగంటికపసి
యవలికళ చెల్వఁ బూని నెయ్యంబులోడ, నింపు దనుకొత్త మెల్లన నిట్టు ఎనియె. 2
- క. గొనములసంద్రమ యిత్రైఱఁగనఁ జాలపులేళ్లతేఁడు గొడ యొడవనిపెం
పున నడ రొందుచు నొకనాఁ, డెన మీఱికపేడ్కు నల్ల మిగులొత్తంగన్. 3
- సీ. తెఱగంటిరాచటాతెగలనుంజిగివెల్గు కొమరాయమగమానికములనెట్లు
పిల్లికన్త్రశనంపుమిగియొడుబిల్లలు పులుఁగుతావచ్చ మేల్కొనియలును
గొఱ మించుపడపుండ్రంగంబాబులు పలుదతామరకౌపురలుపుగములు
కలువయనుంగుఁగల్పరించపుగోడలు జానొప్పముత్యాలచందునాలు
- లే. గలిగి మఱియును మెఱుంగుబంగరపుహుడుపు, పరులనలరొందుగొనెటులుప్పరిగయందఁ
బురుడు గన రాసీతీసలఁ బొదలి తద్ద, పేల్పుటెకిమినిచాడ్పునఁ బొల్పు మీఱి. 4
- లే. దొరలు ప్రగడలు మన్నీలు బిరుదు లొజ్జ, లూడిగీలును బోగముచేడియలును
బట్టు జెట్టును నెఱజన్నిగట్లు బలసి, కొలువఁ గొలు వుండి పెద్దలఁ గూర్చి వలికె. 5
- ఈ. మంచివారి నెల్ల మనిచి చెనంటుల, నడఁచి మేటిపున్నియుంబు గాంచి
నేల యెల్లఁ జేర్చి నేలితిఁ దెక్కిఁడు, లింక రాచనెప్పయిచ్చ యుడిగ. 6
- లే. ప్రథమిచెలియల్లువానిని బుడమి కిక్కు, దొడయనిగఁ జేసి కొలువున నునిచి యెలమి
గనుగొనెడుకొరిగ్గి తలఁపున గాట మగుచు,బొడమె నని చారియానలి వడసి యంత. 7
- క. తగువాని బిలిచి యికిగో, లగనము దానొనియె నెల్లిలఁచి బుడమిఁ జే
నిగఁ జేయవలయు రక్కసి, మగువం బొరిగొన్న వాడిమగని గడంబ్. 8
- క. ఏ చెల్ల నలరఁ జేయుఁడు, పేడుకతో మీర లుచు ఏడుకొలికినం
జేడియలును మగనొచ్చుడు, నీ దొడవనికొడ్కు తెడల నివృత్తంగన్. 9

- సీ. లిన్నియ లలికి ముత్తెయపుముగ్గులు వెట్టి వసిడిగోడల రంగువసులు నేసి
 పగడంపుమెఱుంగుగంబముల బందిరు లిడి నలువారఁ దొగతోరనములు గట్టి
 తలమవారంపులబొంతల నంటిబోదియలును నిండుగుండలు నొనర నిలిపి
 యంగళ్ల మేల్కట్టు లమరించి లోపలనగులు గపురంపులబొగలు వైచి
 తే. మేలిగొజ్జంగిపూసీట మెకపుటాము, గలిపి బలురాచతెరువుల గ్రంథలందుఁ
 జిలికి మచ్చులమేడలనెలపు లెల్లఁ, గ్రొత్తసింగారముల దళకొత్త జేసి. 10
- క. తారును రతనపుఁదొడవుల, జీరల గ్రొవ్విరిసరముల సిరిగండమునకే
 నేరుపు లలరారఁగ సి, గారా బొనరించుకొని తగం జెలఁగునెడన్. 11
- తే. రిక్కరాయఁడు దమి మీఱి రేపెలంది, పొడ్డి యగు నని కడ యనుపేరఁటాలు
 మునసి యైరేసిసిటికై ముచ్చువసిడి, శుండ యనఁ బ్రొద్దు మున్నీటఁ గ్రుక్కెనంధ.
- సీ. పగలింటికడ నాడుతిగంటియెకిమినిగడితంపునిడువాలజడ లనంగ
 విరుద్దిమరులు కటివేల్పుహజ్జులు బూజ నలవినకొత్తచొరులువ లనంగ
 జెడిపెచానల నేచ వెడలుచు మరుఁ డిమ్ము కొలిపినహూంబట్టుగొల్లె ననంగ
 గుంపుబుచ్చి బుట్టి కొఱులుచు గడలవెంబడి ప్రాచునెరగిమంట లనంగ
 తే. ప్రాదుదాలుపుచెలి వైడిమేడమీఁద, గొండ్లి నలుపుచు ననుగుల గూడిచల్లు
 లాడుబగ్గుడిపాడు లన నలరి యపుడు, చదల గొడ లేక సుజకెంజాయ లమరె.
- తే. హలు నేయుచు వేడిమి మిగుల జగము, ప్రాచుడమునబ్బ మున్నీటంగలిసెననియొ
 తొగవెలందుక ననియె నమ్మగువ వెన్న, గని సముంపక తమ్మ మొంగంబు మొగిచె. 12
- తే. చలివెలఁగురాక గని తమనామి యైన, వేడివేలుపు నేల బర్విడిని ప్రోచె
 గడయకుగయోయనియొజక్క వలువెన్ను. నడుగువట్టుక మొఱిసేయఁ దొడఁగెనపుడు.
- తే. నెలయు రేజనరాలు పెండిలికి నెదురు, నెడల దటి యనుకమ్మటి కడ యనంగ
 గ్రామినిములు నెఱిసిన బాలుఁ బొగయు, నెగనె నన మింట రిక్కలు సిరులు బర్వ.
- క. పుమఁదలకొఱ కప్పుడు గడు, విడిముడి యిడుకొని కడిదివేడబములతో
 వడివడి వెలవెలమలవెంబడి నడతెంచిరి పొరిఁబొరిఁ బ్రాయపుబొజుగుత్. 17
- తే. పొనగ రేయింపవెన్నెలపులుగుగముల, దెరుపుటకు మేత నించి యుంచినవెడంప
 మండపపువ్వుకైరం బుఁ గొఱలి యపుడు, కలువలయనుగు దూర్పుగుబ్బిని బొడమె.
- తే. కన్ను దలమానికము బండికల్లు జిగులు, గాఁడు నై యొప్పి మిక్కిలికంటివేల్పు
 నలరఁ జేయువలంతి యగ్గలపుఁదల్లఁదనము నెఱపుచు నంతకంతకు వెలింగె. 19
- సీ. వేల్పుటేవిక లయ్యె బోల్చి నేనుగు లెల్లఁ గొండ లన్నియు వెండికొండ లయ్యె
 బలుకువేడియ లైరి పొలఁతుక లయఱు జెట్టు లన్నియుఁ జెట్టుచెట్టులయ్యె
 బాలపంద్రము లయ్యె నోలి నే జ్జన్నియు నలువదాబా లయ్యె బులుగు లెల్లఁ
 బడమిదాలుపు లయ్యె లడగదా ర్లన్నియు మేటిసింగము లయ్యె మేకము లెల్లఁ

తే. బంధురేయండ కన్నులపండు పగుచు, బిండి చల్లిన తెలుగున మెండు మీఱి
యొందుకడ నైన నెడ లేక యుండి యప్పుడండ గొనక ఒకం బెల్ల నిండుటయును.

సీ. అక్షణే నైక క్రచ్చతి నీరులిట్టబత్తకవజీరుబల్బులు దునిమిన
వెరవరినొసల బంగారుచేమ గట్టు తెలుగు మంగర యంతాగపాలించి
వలన నెఱిగి పేరలుకలో నొడయుని బిడిపించి మాకు ముం జలమిలోడ
నీ వాసంగెద నన్న నెఱిమెప్పు లిప్పుడు మఱచినాడవా లోన నెఱుకమాలి

తే. యకట యిక నైన సరక నాయులుగుండొడుగునొడయనిగె జేసి నీ పెద్దకొడుగునదవి
కనుపు మురుటయు గుండియ లవిసి యారడమైలంతుక జూచి యిట్లుచు బలెకె.

క. విఱులినియక నామంజుల, జెఱువా యిప్పుగిది నాడె చెరవా మేల్ మేల్
వొఱుమాలెనయిప్పిటిడి, కఱుదలు నీ కెవ్వ రిప్పుడు గఱిగి చెప్పమా. 22

క. పలుచెట్టల గాసిలి మును, గలపెల్లుల నెల్లె గొలిచి కాంచినకొడుకున్
బలుకానలఁ జేరుపు మని, పరిచెడు నీడెద మెంజుడు కాయెనో. 23

తే. చేరు గలయుంటి నెఱురాచబిడ్డ పరుచు దలంచుచుండుదు నెవఁ జాల పలపు మీఱి
వాలుగంటిరొ యిపు డితఱేల వగుట కయ్యయో యిక ని స్నేమి యనఁగలదు.

క. అఱిజి బెట్టెద నని చుచి, నాఱనిచల మూని కఱుకు లాడెద వకటా
నూఱిమమలు వొదవిన నిక, గాఱదవుల కరుపఁ జాలఁ గద యిక్కొడుకున్. 24

తే. చాన నీకట్టి బుడమిఁ తేనిఁ జేయఁ గోరె దాగాకవుఁడును నీకొడుకు గాడె
నే చ్చెఱుంగక కటకటా నేరొఱుకు పెన్నవై నగ్గి నుదొడు ప్రేయఁ జరునె. 26

క. కోరుకొను మిక నీకుం, గోరినమెచ్చలకు నిడువఁ గోరుక మేల్పూ
గారును రతనపుదొడవులు, వారుపములు మొదలు గాగ వలసిన వెల్లెన్. 27

చ. పొసఁగనిమాట పెక్కి మదిఁ బూసినకన్దము గాక యెన్నచోఁ
గఁజుచు బొంటిహారుములు నైకొన నొల్లక సారసారెన్
దొసఁగులఁ బెట్టుచుం జలముతో మగలం చెగనాడి యట్టిరా
యమరులు గొందు రాగడపుటోజ గయాకులుగా వెలందుకల్. 28

అ. అనివ నులికి కలికి యహహ లోఁ గన రింత, చిలుక నలుకఁ జాలుకఁ బలుకఁ దగునె
నేలతోడ రప్ప నేల యాడినమాట, నిలుపుకొనుము మదిని సిక్కి మూని. 29

అ. ఇదముసూడుకొలపుటేలిక ల్లు న్నెందుఁ, గాఱు లాడి రనివకత యెఱుంగ
మకట నీకతమున నరుదుగా నిపు డేమొ, వివనికనవిదొడ్దవింక పుటై. 30

తే. అడి తప్పక కొడుకుని నాలి నప్తి, మానికి లెంక యై కొల్పి మాట నిల్పు
కొన్న మీవంకడపుఁబెద్ద యెన్నవాడె, యలనిపే చ్చెప్పిటికి బోవ దయ్యె గాక.

క. కొఱులపడుఁ బొంటినోములు, దఱుగు న్నటి బ్రతుకుఁబెద్దు తలఁగును సిరి ద
బృతకాండ్ర కట్లగుట నె త్తటి నైన హుగ్గి పుకఁ జలఁచు ధోడల్. 32

- క. పొలంతుకలు తాఁగ లనుచుం, బలికెడు దబ్బులు కెల్లఁ బట్టగునెకిమీఁ
దుల నెద నమ్మగవచ్చునె, కలలావల నైన వెఱక గలవలఁతులకున్. 33
- చ. చల్లనిదెల్లమాటలవన న్న సకొల్పుచు నెల్లవారలకే
మెల్లనఁ జేరఁ దీసి తుది పేర యొకింతయు లేక యూరకే
కొల్లగ కొక్క మెల్లఁ గయికొందురు నిక్కము డించి చెల్లఁబో
కల్లల కెల్ల నిల్కడలు గారె కనుగొన నేలపోవరున్. 34
- తే. వినుము రాయఁడ పలుకులు వేయు నేల, జాగు నేయక కోరికల్ సాఁగఁ జేయు
మట్లు గాదేని క్రన్నన నకుగు మవలఁ, జేయువని యొక నీవె చూచెదవు గాని. 35
- ఆ. ఆనుచు నప్పాలంతి యాఁడబున నాడ, నాలకించి యొడయఁ డలుక పూని
యిట్లు లట్లు లనుచు నేమియు మానాడ, నోడి ప్రాశ నూర కుండె నంత. 36
- క. చలివెలుగుఁ గలియుచో లే, వెలఁదుక నెఱిగొప్పువలన వెన జాఱినచెం
గలువది నాఁగఁ దగి చుక్కల లెవన వేగుచుక్క గనుగొన నయ్యెన్. 37
- ఈ. మాటికిమాటికి ఒలము మానక ఒక్కవపెల్లఁ దమ్మిలే
బోటుల నేఁజ దా జగముచుట్టము దాయగ వచ్చె నిక నీ
యాటలు డించి వే జరుగు మంచుచు వెన్నెలతేని కేర్పడం
జాటె ననంగఁ గూత లిడఁ జాగఁ దుటారపుటజ్జవాలమన్. 38
- తే. ప్రాద్దనరదంబు గడపుబల్లులుఁ గఱఁడు, దమ్మిపూఁబోడి కేలిక దరలి వచ్చు
తెఱఁ గెఱిగింపఁ దనవారిఁ దివిరి వసితె, ననఁగఁబులుఁగులుగడలఁగూయుఁగదొడంసె.
- తే. చిత్తరుమిలుకానిచెన్నుల నేద గొన్న, యన్నమిన్నలనిద్రెంపుఁజున్నఁగవల
నలముగొని యెన్న చెన్నుట లార్చుకొనుచు, బొలిచె లలినారితయ్యెరవోద లపుడు.
- ఆ. తొగలయెదురుచుక్క ముగురువేల్పులయొక్క, ఒగమువిందు తమ్మిముగుదపొందు
కాఁడు వేడివేల్పు గాములయెకిమీఁడు, దూర్పుకొండమీఁదఁ దోచె నంత. 39
- తే. నిమిష త్రాళ్లునిబయుల నెప్పుడుఁదిరుగుచు, బొసగముప్పొద్దుమువ్వేసములఁ జేలగుచు
వెలుగు లెల్లడఁ గాంచుచు నలరునిర్ల, వేటకాఁ డప్పు దెంతయుఁ బేట మీఱె. 40
- చ. తొగనూ దల్గినఁ దమ్మిముద్దియకుఁ జేతు ల్పూచి నిద్దంపుపే
ట్టి గన్నట్టుమడుంగుదువ్వలువ లిచ్చెం గూర్చి నా నంచజా
ట్టియె న్నిండుగొలంకు క్రేవలకు బల్లి బొంగి యచ్చాన యా
జగవేల్పుం గొనియాడె నా మొఱనె విచ్చుం దేట్లు నెత్తములన్. 41
- ఆ. అప్పు డదనుచెయ్యి లలించి సత్రియబ్బయు సుమంతుఁ డనఁగఁ బరగుత్రెగ
డయును పేల్పునికి గడంగి కూరుప దగు, సరుకు లెల్ల సంరసమునఁ గూర్చి. 42
- క. పుడమిచెరిపట్టిసల్లుని, గడువేడుకతోడఁ గ్రొత్తగా సింఘం
డరించి యెల్లపెద్దఁ, డదయక రామిచ్చి వాయవములు నెలంగన్. 43

- తే. ఆలరఁ బుట్టువు లేనివాఁ డనెడుపేరఁ, గ్రాలునొడయనిొడునుచొగటికిఁ బోయి
జేడ వేచేయు మిపుడు నెఱిని జెలంగి, నీయరుగుఁజ్ఱి దొరఁకుఁగాఁ జేయవలయు.
- క. మూరకము డాసె నిదిగో, బారులు కట్టుకొని మేలవని కన్గనఁగాఁ
గోరి పజ లెల్ల నున్నా, రోరాయఁడ జాగు నేము బొప్పనె యిటులన్. 47
- తే. అనిన నేమియు నన నోడి యాతఁ డూర, కున్నచోఁ గైక వారల నోలిఁ జూచి
పలికె విరుఁ డిది మిఠాయఁ డెలమిఁ దొంటి, మెప్పునకునేలయెల్లమా కిప్పుడొసఁగె.
- క. మోమోటమిచే మిఠో, నేమియు నన నోపఁ డీతఁ డిప్పుడు మిఠా
రామునిఁ గానల కరుపుఁడు, నేమంబునఁ బుడమిజేసెఁ జేయుఁడు భరతున్. 49
- చ. అనుటయు వారు దిల్లడిలి యద్దిర కర్ణము దప్పె నిప్పు డి
చ్చెనఁటిపాలంతివల్కు లఱ నేయక నైకొని జేడు జేల యై
పని చెఱుచుం దలంచెఁ జెలి వట్టినవట్టు మరల్చి నింక నె
ట్లుచుపగు నంచు గాసిలుచు నాపెఁ గరుగొని పక్కి రిమ్ముగన్. 50
- క. కటకట యోముద్దియ నీ, కిటువలెఁ జెఱతలఁపు పూని యెకిమినిఁ గలం
చుట దగునె గరితలకుఁ జెని, మిటివల కరయంగఁ బ్రాతమియ కృద్రు గదా. 51
- క. పున్నియపుఁజేడియలకక, లెన్నఁడుఁ బొత్తములఁ జెద్ద లెఱింగింపఁగ ము
న్విన్నావా లేదో పెనిమిటి, కన్నం చెఱవలకు వేఱె కలరే వేల్పుల్. 52
- క. వగవఁ బని లేదు లేమికి, మొగి నైదువఁత్రాడు పదిలముగ నెపుడు మెడం
దగులుకొని యున్నఁ జాలు, న్నగఁడే కద తొడవు లెల్ల మగువల కెందున్. 53
- తే. వలన చెన్నఁడు నీళ్ల బోవల ముచుంగఁ, బలుచెఱుగుల నున్నడు ల్గులుప వలదు
పున్నియపునేలలకు నిచ్చఁ బోవ వలన, చెపుడు పెనిమిటివై బత్తి యెసగుచెరికి. 54
- క. కావున నొడయని కంగద, గావింపక లలఁచుకొన్నకర్ణు బెల్లకొ
కీమి గొనసాగింపుము, పూవుంబోడిరొ చలంబు పూనక యెలమిన్. 55
- క. అపాలమేపరినూ డిపు, డీపుడమికి రాయఁ దగుచు నెసఁగినయెడల
న్నీవట్టియు దొర గాఁడే, చూపొపక కీడు దలఁపఁ బొప్పడునె మదిన్. 56
- ఆ. అనిన నలికి కలికి యహహ మే వ్రీమాట, లీఁటె లగుచుఁ జెవుల నాటుకొనియె
నింకఁ గానికఱద లేమియుఁ జెప్పక, చను దటన్పుబిగువు నడలి వారు. 57
- తే. వెల్ల నై యున్ననఁజెఱు గెల్ల నెఱిగి, రాచచిన్నెలు నడలించి రఘువుకొలపు
సామి వెలివారపీఠలు ఒడలు దాచి, శవసీమా పూని యచటికిఁ దరలి వచ్చి. 58
- క. పినశల్లిం బొడగని క, మ్మనివలుకుల నిట్టు లనియె మము నేదఁగ నో
నినశల్లి నీడెదం, బున నిటువలె లాఁలితనము పూనఁగఁ జనునే. 59
- క. ఓయమ్మ యిట్టు లఱుమఱ, నేయంగా నేల నీవు నెప్పినచెయ్య
బ్రోయాగా నేర్తుమె యింక, నీయానతి గడవఁ బోము నీయాన సుమి. 60

తే. ఓనరం దరిద్రుడు శైలిమితో బయ్యదరంబు
 తోడబుట్టువు పుడమికి బొర యగునంట
 పున్నియపునేల లోగి గాంచ బోవుటయంట
 మెలక మఱి యంతకంటె మేలు గలదె.

61

క. తలచుగ జగమున గలవే, ల్బలు సంగడికొద్దు జుట్టములు మఱి నెప్పుం
 గలవారెందఱేనియు, దరిద్రుల కెన యెనర్ప దగుదురె యెందున్.

62

తే. అట్లు గావున నిపుడు మీయాన బత్తి, దవిలి యెనరింతు నని యట దరలి తనదు
 తల్లికడ కేగి యత్తెఱి గెల్ల చెల్వీ, యడుగులకు మ్రొక్కుటయునారియతనిఁజూచి.

క. కటకట బిడ్డఁడ కోరిక, లటమట లై చనియె నిప్పు దగ్గర తా నొ
 క్కటివలచిన దయ్యం బొ, క్కటి వలచు నటన్నమాట కడు బెడఁ గగుచున్.

క. పుడమి: దనకన్నకొడుకున, కడుగుకొనియె గాక కైక యహహ నియం గా
 తదవులకు బయపు ముచుకొ, పడువఁగ నెప్పునిఁ దనకు నో రాడెనొకొ.

65

తే. నవలితన మూని యట్లు లయ్యువిద వలుక, నటులె తామరు డెందఱు దిటమువఱుచు
 కొని యయో నిప్పు గానల కచుపుకొనఁగఁద్రొయేచందమున నఱువలచె జెపుమ

క. అజ్ఞోటియు నొడయెడు నీవజ్జు గనికరము మాలి పని గొల్పినచో
 నిజ్ఞాద మీకు దగ దని, యెజ్జయుఁ బ్రగడలు నాడ కుడిరె వాన్.

67

క. గడియయ యే డగు ముచు నిను, బొడగానక యుండునెడలఁ బోలుబరి నీ వి
 టైద వాసి దవ్వు చుచుచో, గొడుకా యిక నెట్లు తాకుకొనఁ గల జెపుమా.

68

తే. అచు నడలెమకల్లి నూరాట్టి యంక దొనలు విల్లుచు గయిని చనఁ దలంచు
 నెడల నడ్డంబుగా వచ్చి పుడమికాన్పు, వెలపు గులకంగ మెల్లనఁ బలికె నపుడు.

69

అ. ఎప్పుకాడ యగ్గి యెల గాగఁ బెండిలి, యైనచెలిని డించి యకట యొంటి
 నేగఁ దగునె మీరె లెఱుంగినదవడు, లింక బుడమి గలనె యేర్పటంప.

70

తే. మేలు గలనాడు మురియుచు మెనపనేర్చి, గొడవలొదమెకఱిబోవవిడువదగునె
 తలచు నుసురులయొడయఁ దై తనరుమగని, వెర వెఱింగినాడెపువెలదుకలకు.

చ. ఉడుగకి బుత్తిముత్తు లిడ నోసి యెడ క్లత లేక యుండఁగా
 గడు నెడలొక దలంచుకొని గాటపుమక్కువఁ బ్రోచి నేయున
 యొడయనిఁ వాసి యాగడఁబోజల ద్రిప్పుదనట్టిగట్టుచా
 వడఁతుక యెయ్యెడం దలకు బాసినెందుక గావె యెన్నఁగన్.

72

అ. మగనితోడ నెలమి దగిలి ముత్తయిదువ, పోజిమిని గరంబు రాణు బొనగు
 చున్ననాడె కాక యన్నుల కటమిఁద, నెన్నఁదైన నెమ్మి యింక గలదె.

73

అ. అట్లు లగుట జేసి యరగడియయు దాళఁ, చాల నిప్పు బాసి నేలఱేడ
 మాటుమాట లుడిగి కాఱియఁ బెట్టక, తోడుకొని కడంకతోడఁ జరుము.

77

క. అనవుడు నబ్బలిడు డా, ననబోడులమిన్నఁ గాచి నీ యిట్టనియెన్
జెసుగానలఁ బడి చెలులకుఁ జూడ జనునే వెరపు మాచి చక్కెరబొమ్మ. 75

క. నగువారి నెల్లఁ దలఁచక, మగువా మగవారివెంట మచ్చికతో రా
దగవా పగవాడనె నెను, దిగనాడి చనంగ లాలితెఱుఁ గెన్నుదురే. 76

సీ. చెరిమితో నాడంగ జింకకూనలు గావు గద్దఱివొదమసింగములు గాని
కులుకుచుఁ బలికింపఁ జిలకబారులు గావు దుగ్గముంబులపుల్లులెగలు గాని
వలపుతోఁ జెనుప జవాదిపిల్లులు గావు బలితంపుఁబొగరులెబ్బులులు గాని
కయిసేయఁ బువ్వుఁడీవియవందిరులు గావు పొదలుకొంపపుకాటుపాదలు గాని

తే. గొండ్లి కలువంగ ననుగూఁబూఁబోండ్లు గారు, తులువపాలయోగిరపుఁబొలంతుకలుగాని
గోల లెచ్చట గాటంపుఁగోన లెచట, వలవ దుడుగము పయనంబు తలిరుఁబోడి.

క. వల నొదవనిచు యగుటం, బలికిలి రా వలవ దుచుచు బలికింపఁగ నో
యెలఁడివెఁబోడి నిప్పుం, గలఁగవల వైనఁ బాయఁ గలనే చెపుమా. 78

క. అని యిట్టు లెన్ని నెప్పిన, వి నొల్లక కలువకంటి వెగ టొదవఁగఁ బ
చ్చినఁ దలఁకుచు వెంటండోడ్చొని చుటకు నాతఁ డియ్యవొనియుండుటయున్.

తే. అక్షలకు మ్రొక్కి వారలయానలఁ గొని, జా నొదవఁ జెల్లి బోటులఁ జాలఁ గూర్చి
తోడఁ గృగిటఁ జెనచి యాతొడవుతొడవు, నెప్పిఁ బెనిమిటియొ జేరి నిలుచునెడకు.

క. లక్ష్మమనుడు సింగాణియు, నక్కజపుఁదొనలు పూని యరుదెంచి కడున్
మ్రొక్కు లిడి యన్న నాతని, మక్కువ కెదలొన నలరి మఱి యప్పిదవన్. 81

తే. తమ్ముడును గేస్తురాలును దాచు నగరు, వెడలి యప్పేటి దమనీటినడిమిలోను
జుచు నుడెనుచోఁ గనుంగొనుచు చుడి, యెల్లవారలఁ దమలొన నిట్టు లనిరి.

క. ఇట్టినిగారపుగొనముల, లెట్టలఁ గనికరము మాని తెం పాదమాగాఁ
గట్టదవులకుం బరుషగఁ, గట్టా యమ్ముడుఁ దెంతకట్టిడి చెపుమా. 83

క. తడ వేడు లయ్యెఁ దనమం, గొడుగులు లే రుచు ముందు గుందుచు నెన్నో
వడ రానిపాట్లు వడి యిపు, దడవులకుం వ్రోచుకొనుట యరు నై తోఁచున్. 84

క. తప్పక యాడుది గోరిన, మెప్పులకై వెడఁగుఁదనము మీఱఁగ నిటు లీ
యొప్పులకుప్పల విడుచుట, ముప్పుదఱఁ నీతని కేమొ మది మది దప్పెన్. 85

ఆ. ఆరిమాటొఱువ లేల యై తోడలిఁ, గొడుగుఁ బోవఁ ద్రోచుకొనియె నితని
కేటిమగతనం బిసీ కడుఁ గొద లేని, అట్టు పొంతె నిక అంతు లేల. 86

తే. అనుచుఁ గలఁగుచు నెల్లరు నాడుకొనఁగఁ
బ్రో వైదలి వార లొయ్యనఁ బోవు చుండి
రతెఱుఁ గెల్ల నాలించి యపుడు చాల్చు
టరదములదొర దద్దయు నడలుకొనుచు. 87

- క. ఏడీ శాబలుమాసికంఘులొటా లేడీ జగావన్నెకాఁ
 డేడీ రక్కసిసిరుదాలుపులగా డ్వేడీ జగం బేలుజేఁ
 డేడీ పేదలపాలిమేలుపులచె ట్వేడీ నిరాబార్లమే
 లేడీ వేడివెలుగువంగదపులేవెల్లమ దిట్టేడ్చుచుకొ. 88
- ఉ. రా యరుగా యరు దొంగలరాయనిఁ గేదనిగారళంగుడా
 రా యరు మేటిసాడెపుదొరా యరు గిన్న యొనచ్చ జేమి మే
 రా యరు నిర సీరు గనరా యరు దయ్యము పాడి దప్పె నా
 రా యరు గన్నవారు నగరా యరు నిప్పని మామరా యరుకొ 89
- ఉ. కా యరు మేటితప్ప కొడుకా యరు నిర్దపుఁబూతమావిమో
 కా యరు బుజరపుఁజిలుకా యరు నబ్రపుసోయగంపుఁబో
 కా యరు బల్క పేమి యలుకా యరు బాతము దీజెనోటు కై
 కా యరు నేర యిట్లు దుడుకా యరు బాయగఁ గోరికా యరుకొ. 90
- క. అప్పా విప్పారెడునగ, వొప్పారంగఁ జూచి చలుక కున్నాడ పడే
 చొప్పా తప్పా బంగరుకుప్పా యిప్పాట నిత కొఱిసొఱ మెప్పా. 91
- క. ఉడుకా విడ కున్నది మది, పడుకా మిడుకంగ నుఱక పఱవం జరునే
 కొడుకా నడుకానల కిటు, దుడుకా నాపాలిపునునదొడుకా నీకుకొ. 92
- నిరొవ్వసీసము.—
 చలియిక్కదిండియం చెలజేసిజిగిచేగసిం గానిఁ జెఱచినచేతకాడ
 జడదారి నెలదండఁ జని కచ్చుఱ గయాళిరాకాసి జెడిసిరాచకంద
 తలగనికడగండ్లఁ దగిలి చట్టయి యున్నచాన నేవిననెఱజాణరాయ
 సీటూర నెదిర నేలజేవంటలే జెల్ల నడచిన దిట్టలెక
- తే. తొడ్రి నైనట్టిసాయాన దాట లేక, కడిదికాగాచిరాసిరి యెడల జేసి
 నాళి గానల కరిగినయందగాడ, తలర నిన్నాచ కే దాళి గలనె యిక. 93
- క. కైకా సీపూనినపని, కై కా కై కందినట్టియరుగుగొడు కి
 టై కానల కేగెడు నిక, నేకడ సీపంటి కలువ లేరి పుడమికొ. 94
- క. నెయ్యపుగొడుకుల నిటు లెడ, నెయ్యంగా మిగుల జలము జేసొనియెరు నే
 డయ్యయి యాకట్టిఁడిబ, ల్దియ్యుంబున కేమి యెగ్గ దలచితిని చుమి. 95
- తే. అంగడల కొన్ని సిరులపై నాన పడలి, గరితన మెల్లజగముల గనబడంగ
 మగనివెనువెంట నడవించి దగిలి చనితె, తొడరి మముఁ జూడ రోసి యెపుడమికాన్ప.
- తే. కొడూర యిక బంగరుగోడ లేల, మేడ లేటికి రతనంపువాడ లేల
 మాడ లేటికి బలురాచజాడ లేల, వాడలా సీపు త్రిప్పర నోడి చును. 97
- తే. మక్కువలయిప్పు వలజేనిమానికప్పు, పసిడికిల్పొప్పు జగములకట్టుగొప్పు
 పొగడపూరెప్పు వలపుఁగప్పరపుదిప్పు, కాన వేలప్పు యెసేలకాపుగొప్పు. 98

- తే. అనుచు గడ లేనిమక్కువ నఱచి యఱచి, నైఃః జాలక యారాచచలిపెలుగు
నేల బడి సొమ్మ వోయి కేజీల ప్రా, కేగె నట రాముడును ద్రోవ నేగి యేగి.
- క. నుడినాలుదాల్చునడుగునఁ, బొడమిన పెన్వెల్లి దరిసి పాలు పొందఁగ న
క్కడ గుహఁ దనియెడుచెంచులయొడయని బొడ గాంచి వానియొద్దికవలన్.
- ఆ. ఓడ యెక్కి వైళ మొప్పార నయ్యేటి, తేవు దాటి చెంచుతేని నచట
మిక్కుటంపునెనరు నెక్కొన వీడ్కొని, ముపురు గడఁకతోడ నవల జుచు.
- క. చని మీఱ భరద్వాజు, దశశపసులమిన్న యున్నయందఁకుఁ జని యా
యన యొసఁగెడుపూజుల నైవోని చయ్యనఁ జనిరి చిత్రకూటంబునకున్. 102
- తే. మలకలకట్టు కపసులమనీపట్టు, నాడెములకట్టు బలరనమలకొట్టు
రమణ గన్నట్టనయ్యబ్బురంపుకట్టు, బెట్టెలమిఁ గూర్చె నారాచపుట్టువులకు. 103
- సీ బలితంపుగందురాచిలుక చుక్కలఁ బిచ్చి కడిదిజక్కరనీళ్లఁ గాట్ల గడిగి
నిద్దంపునెత్తంపుగడ్డియ ల్పవరించి వలినాలి గాడ్చువీవనల వైచి
కపురంపు వెలిబూదిగయవోడు ల్పచ్చి కొమరుపూఁబొడవపురములు నునిచి
నలి మానిపండ్ల పానకముల దగ మాన్చి నాడెపునుంపబోనములు పెట్టి
- తే. క్రొత్తలిరామజ్ఞానపుమెత్త లానఁగి, మఱియుఁ బెక్కుఁజఱుగుల నెఱి నొసఁగి
తెరవుబడలిక లన్నియుఁ దీర్చి వారి, చనిపె నెడ నెన్న నవ్వున్నరాలుమిన్న. 104
- తే. అట్లు లక్షెట్టుపై విడికట్టు నేసి, యూడి రుతకమున్న యయోధ్యలోనఁ
దనరుచ్చగ్గడ లందఱు దాతఁబుట, నున్న భరతుని రక్షించి యొప్పు మీఱ. 105
- క. మొదలితెఱు గెల్లఁ జెలిపిన, నదరిచడి యకుడు మిగుల నడ లొందుచు బ
ల్లిదుఁ దగుతనతండ్రికిఁ బె, పొడవఁగఁ బెఱజగముచెక్కు లొనరించి వెనన్. 106
- ఆ. మూఁక లెల్లఁ దన్ను దాగొని కొలువంగ, నన్న యున్నలిచ్చ కరిగి యకని
యదుగుదామరలకుఁ గడవడి నెరఁగి యి, పెరఁగ నవ్వలంచి యట్లు బుయె. 107
- తే. తేదల్లరాయడ మిగులఁ గాఠీయలఁ గుది, తండ్రి వేలుపు ప్రాచీకిఁ దరలి చనియె
మీర లిటు కైకమాటకై యూరు వదలి, సొరిసి నడవుల కిప్పుడు వచ్చుటకు జేసి.
- ఆ. మునలివానిమాట ముద్దియమాటయఁ, నేటు చేసి యేలునేల వదలి
కటకటా కడిదికాకైకంబులు గల, పాలము సారఁగఁ దగునె పాలఁగి గూడి. 109
- క. అన్నాలియు నొడయఁకు నటు, లన్నా రని నీవు గోన కరుణించినచో
నన్నా యన్నాడిక య, న్న న్నా యాఁగుగోనఁ జాలునట్టిదె చెప్పుమా. 110
- క. నీ నినుఁ గొలుచుచు నుండెనఁ, గాని యింకం బుడమి యేలఁగా నొల్లను నీ
యాన యని మ్రొక్కుటయు న, మ్మానితేఁ డవును దండ్రి మడియుట కెదలొన్.
- ఆ. కలక మీఱ మిగుల గన్నీరు నించుచు, గొంతడదవు నొగిలి యంతఁ జతన
మొనర నుత్తల వీడ్ల నోరెప్పుఁగల్గును, మొదలు గలుగుచెయ్య లదనఁ జేసి.

- క. అక్కైకకొడుకు గనుగొని, మక్కువతో బలికె నీవు మగుడ స్తూక
 ప్రిక్కిరిసి రాగఁ బ్రోలికి, గ్రమ్మనఁ జని నేల యేలు కనికర మెసఁగన్. 113
- తే. శండ్రియానలి యింతయు దాటఁ బోల, దడవి బడునాలుగేడులు గడపి వత్తుఁ
 బదిలముగ నుండు మని తనపావ లొసుగి, నెలవుఁ బెట్టిన నతఁ డెవ నలరి యపుడు.
- ఆ. దందుతోడఁ గూడి తరలి గొబ్బునఁ దమ, నేల కరిగి మొదలి ప్రాలు సారక
 మిత్తిపేట కానిశ భడియార నిం, పెసఁగ నిలిచి పజల నేలుచుండె. 115
- క. అని నెన రొదవఁగ నిటు ల, య్యనియోరెఘఁదిండిదాసరయ్య చెలిసినక
 విని బొటియచాలి యెదలొక, దనివి సనక యవలికతయ్యఁ దమి నడుగుటయున్.
- చ. కదలనిలేరు లేఱుగడ కానక పూనెడునారి నారిచై
 బొదలెడుతూపు తూపు నెఱిఁ బ్రోచినమావులు మావులిట్టమం
 గుడు రగులేరుపూన్పరియు గోమునఁ గ్రాలఁగ గట్టిదీటుచే
 నెదిరిచి మూడు ప్రాళ్లఁ జగ నేసినగద్దటివేల్పురాయఁడా. 117
- క. తలయేఱుఁ జిలువపేరును, బొలుపారుకడిందిసారు బూచులబారు
 న్నల యూరు బుడమి లేరును, గలిగిననెఱివేల్పు మొనలకైదువతాలన్న. 118
- మణిగణనికరము.—
- కలువలదొర కొఱ గలశలనిరిగా, వలిమల లలి నిలువఁ గడఁగుఁబసగాఁ
 గలుములచెలువమఁగడు గడుఁ జెలిగా, మలయుచు జగముల మునుచునొడయఁడా.
- గద్యము. ఇది శ్రీమదుమారమణికరుణాకటాక్షసిరీషణసంబుధసరసకవితాసామ్రాజ్యధరం
 ధరఘనయశోబాధురకొండివ్యసగోత్రపవిత్రహుచిమంచి గంగనామాత్యపుత్రబుధజన
 విధేయ తిష్ఠయనామధేయప్రణీతం బైన యచ్చలెలుగు రామాయణ మహా
 కావ్యమం దయోధ్యాకాండము సర్వ మేకాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్త్రీ అచ్చతెలుగురామాయణము

ఆ ర ణ్య క ం డ ము

- క. సిరులచెలిమగనియడుగునఁ, గర మరుదుగఁ బొడమి ముజ్జగంబులయందున్
గరగరిక నెఱపుజక్కర,వీరిబోడిబొజుగ ప్రాంతవేల్పులగొంగా. 1
- లే. వినుము కత వేల్పుజడదారి విన్నచూలి, మేవరులనట్టుపుట్టువు మేటికవని
గాంచి యిట్లు నంత నగ్గట్టుమీఁదఁ, దరలి రాకవు లవలికి దాటి చుచు. 2
- లే. దారిలో నల్లి యుజడదారిజేసి, నెలవునకు బోయి యందు నబ్బలియు డొసఁగు
పూజ లెల్ల నైకొని పొసఁగ నచట, వెడలి దండక యనియెడునడవి దరిసి. 3
- సీ. పులులు దోఁడేళ్లు దుప్పలును సివ్వంగులు నెలుంగులుఁ బందులు నేరుగులును
గురుపోతు లేదులుఁ గోఁతులు ముఁబోతు లెఱుబోతులును రేచు లిద్దు దచ్చి
కాళ్లమెకంబులుఁ గడఁతులు దుప్పలుఁ గుండేళ్లు నక్కలుఁ గొండముచ్చు
తెక్కుదుమెకపుసూ శ్శిరుదలగ్గుడ్డుకాపులుఁ బిల్లులు నడివపుమెకములు
- లే. మొదలుగాఁ గలకాఱైకంబులను నెల్లఁ, దానకం బగునబ్బలుకానలానఁ
జొచ్చి విచ్చలవిడిఁ జుచో విరాధుఁడనెదురక్కనుఁ డొకఁడు పెంపడరఁ జేరి. 4
- క. అచ్చడమికాన్పు నెత్తుక, అప్పునఁ జదులనను నెఁసి రేసినకడకన్
గుప్పనఁ జుకటి నొడయఁడు, తప్పక యొకకోల హనితలఁ దగ నేసెన్. 5
- ఆ. వీసి తలఁకుచున్న యెలనాగవెఱ పెల్లఁ, దీర్చి బుజ్జించి తెఱపు పట్టి
చనుచు నెలమి నెదుర శరభంగుఁ డుజడ, దారి యొసఁగుపూజ దనరఁ గాంచి. 6
- ఆ. మఱువకందుజోగి తెఱవాయిమెక మున్న, చెంత కరిగి యతనిచేత విండ్లు
గత్తలములు దూపుగములును దద్దయుఁ, గొంచు నంతఁ జనిసి పంచపటికి. 7
- లే. చని వెరపుమీఱి నొకయామఁజవికె నచట,నిలుపుకొని పండ్లు దుంపలు నెలమిఁ దినుచు
నున్నచో నబ్బురం బొప్ప నొక్కనాఁడు నుప్పనక యురక్కనజోటియొకతె.
- క. నీ బొడవఁగ నయ్యెడయని, చోటికిఁ బఱుతెంచి వలపుసొం పెనలారన్
జోటివనున్ గోరిన నజ్జోటిం గని పాలనుదిండినూ డిట్లనియెన్. 9

- క. మగువా మగువం చగిలిన, మగవానిం గోరుకొనుట మంచియె నీకున్
దగువాడు లక్షణం డా, జగజ్జెట్టి గోహినుము సరగ న టన్నన్. 10
- ఆ. సులసింది యశనిచెంక కట్టులు వోడఁ, జేటగోళ్లబోటిబూటకంబు
జెలిసి యవ్వలంది దిట మొప్పుగా దాని, ముక్కు నెవులు నొకటఁ జెక్కివైచె. 11
- సీ. వైచినఁ గ్రతగాఁ బూచినమోదుగుకరణి నతైఱవ నెత్తుదులఁ బోగి
నానయు నలుకయు లోనఁ జెనంగొన ఖరుడు దూషణుడు త్రిశిరుడు సనఁగఁ
బరుగురే ద్రిమ్మిదొరలపాలికిఁ బోయి యతైఱు గెఱిగించి యలమటింప
నాలంబునకుఁ బదునాలుగుపేలగక్కసులతో వాద్రు రాగవునిమీదఁ
- తే. దరలి వచ్చిన నవ్వలదాల్చు గడిమి, నెదురుకొని పెక్కునెఱుదాపు లేసి యెల్ల
నల్లద్రావుడుమూఁకలఁ జెల్లఁ జేసి, యగ్గరాసులవైసి బిట్టార్చుకొనుచు. 12
- క. బలునారసములు వఱిసినఁ, దలఁకక యబ్బలియు రుక్మ దళితోత్తఁగ ని
ప్పులు గ్రక్కెడుబెడివపుము, లుక్కులఁ దఱుచుగ నశనిమీదఁ గురిసిరి మరలన్.
- క. అక్కరణిః బోరుటక్కరి, రక్కసిగమికాద్ర మువ్వర వ్రాసినిఱేఁ
డొక్కొక్కకఱుకుటమునఁ, జిక్కంగానీక దలలు చిదిమెం గిడుకన్. 14
- ఆ. అట్లు వాద్రు మువ్వ రడఁగిన నడలుచు, సుప్పనాలి మిగుల స్రుక్కి లంక
కరిగి తోడఁబుట్టు వగురావణునిఁ గాంచి, తనతెఱంగుఁ జెలియ వినుచుటయును.
- క. కలఁకయు నలుకయు నెదలొ, మొలవఁగ నప్పేటికొకఁడమూఁకలఱేఁ డో
చెలియల నిన్నిటు చేసిన, వలవలతెఱఁ గెల్ల నేఱుపఱుపు మ టన్నన్. 16
- ఆ. అన్నెలంత వలికె నన్న ని న్నెఱుగక, చేటుకొఱు నట్లు చేసినట్టి
కూశేలతాల్పుకొమరుల తెఱఁ గేమి, చెలువలయు నొక్కవలుకు వినుము. 17
- క. ఆరాయని నెడఁబాయక, గారామున మెలఁగుచున్నకన్నయ నెఱయె
య్యారొ బెన్నిక సేయఁగ, నేరాకన్నయలయందు నెఱుగము సుమ్మి. 13
- క. రక్కసిమగువలయందుచు, జక్కులచెలులందు పేల్పుచానలయందుం
బిక్కిదొరకొలపునవలొ, గొక్కమునం చైన నట్టికూపసి గలదే. 19
- చ. నిలుకడ గన్నకారెఱుగు నిద్దపుఁబుల్కులు నేర్పుకొన్న కొం
దకుపవసిందిబొమ్మ మెయి దాల్చి మెలంగెడుగజ్జామావి పే
ర్వలపలఁ బడ్డమానికము వాడఁగ నేరనిపూవుబలి నాఁ
జీలుకలకొల్కి యబ్బురపుఁజెల్వమునం దనరారు సాచెమన్. 20
- సీ. తమ్మికెంపులకు నెత్తావి గూర్చునికప్పు చివురులు గాఁగొనఁ జేయుఱవ్వ
కలికిమించులకు నిల్కడ యానియారడి కడలివెన్నకు మచ్చ యిడినయెగ్గు
జక్కువపులుఁగులజత విప్పకొద పుట్ట పెద్దల మలకలఁ బెట్టుట్టు
మబ్బులయవయుట ల్లాన్ననియాడిక తొగలడా ల్పగ తెల్లఁ ద్రోచువాడు

లే. మలపుకొనఁబోలునలుపయత్తలిరుఁబోడి, మోవియును గేలు నొడలును ముద్దుమోము
కులుకుగబ్బులు నూఁగారు క్రొవ్వుడియును, దళిపుచునుసోగఁపెడఁదకన్నులు నొనర్చి.

సీ. తాఁదేలు కడుపులోఁ దల గ్రుక్కకొనియో బో తెఱవమిఁగాళ్లతో దినుసు గాక
బలురాజంపుఁబోట్టలు పీఁకెనాఱె బో ముద్దియవిక్కుల కుద్ది గాక
చెలువంపుటిసుకతిట్టలు మెత్తవడియో బో జోటిపిఱుందులదిటు గాక
పడగతాలుపు మోము ముదుచుక యుండె బో బోటినూఁగారుతో సాటి గాక

లే. కరగఁచాలులు విచ్చె బో తరకరంబ, చేడియలమిన్నతరులతో నీడు గాక
చిందములు వెల్ల నయ్యె బో చిగురుటామఁ, బోడినాడెంపుకత్తుకపురుడు గాక.

ఆ. కటికిమరులసిదుపు కన్నులపెడలుపు, గుబ్బిదోయి మోచ్చు గొనఁబుఁగొను
కొంచెదనము పిఱుందుగొబరును బొక్కిలి, హఁతు నెన్న నెన గలుగుట యరిది. 23

లే. దిక్షరపుగుబ్బ లేపునఁ బెరుగు నంచు, నెంచి మును నల్వ మొనలను నినుపమొలలు
నించ నవియత నిలువక నెరయఁ బెరుగఁ, బొలలి నెఱిగంచెల విగించఁబోలుఁజాచ్చి.

క. కన్నియలమిన్నపిఱుదుల, కన్నరొ యినుమాకలేసి యగు విద్దంపు
దిన్నియలు సాటి యగు నని, యెన్నంగా రాదు చువ్వె యెచ్చో చై నన్. 25

సీ. పాలతో నునుమగతాలతో నలువలేడలతో బేడిసమిలతోడ
విండ్లతోఁ గ్రొన్ననచెండ్లతో విసదాపిండ్లతోఁ దమ్మిలేఁదూండ్లతోడ
లేళ్లతో మావియివ్వుళ్లతోఁ గొదమతాఁజేళ్లతోఁ గాఱుమొగిళ్లతోడ,
జవులతోఁ జెందొవపువులతో నసలుపుట్టువులతోఁ జిలుకకూటువలతోడ

లే. దొడరు జెలివవ్వు పలుచాల్పు నడలుఁ గన్న
లును బొమలు గుబ్బచన్న లారును బుజములు
చూపుఁ జెదవియు మీఁగాళ్ల సొబగుతుఱుము
గోరు లడుగులు మొగముఁ బుక్కులు జెలంగి.

26

ఉ. కన్నులచెన్న పెన్నెఱుకచ్చ పెడందపిఱుందు ముద్దులే
జప్పులనీటు ముత్తెరులసొరు మిటారపుటారుతీరు గాఁ
నన్నము మోముగోము మెయిజానును బూని మెలంగుచున్నయ
య్యిప్పులమిన్న నెన్నఁ దరమా పెఱమాటలు వేయు నేటికిన్.

27

లే. ముజ్జగంబులయందునమ్మద్దుగుమ్మ, కరయ నెన లేరు చెలులు నీ యడుగులాన
యహహ యోయన్న దానిసోయగము గన్న, సోలి జడదారు లైన విరాలి గొనఁ

క. అడవుల నిడుములు గుడుచుచు, గడు బడలియుఁ గడిచిసోయగము పూనెడున
పుడఁతుక నగరుల చుండెను, నెడఁ బొడగనువారిచాడ్కి కెట్టుందునో.

29

లే. అడవిఁ గూరలు దుండలు గుడుచుచుదు, కూళమాసి కమ్మద్దరాలి నోలిఁ
దగుఁగట్టికఁజేడి లేచ్చుచోలి, చెయ్యులకు శక్తి యుక గుటి నేయవచ్చు.

30

- క. విను బోల్పు రానిసాగసుల, గని యగునమైఱుగుబోడికొనిట నెపుడుం
దెనగొన నొనగూదనిమగ, తన మేటికి సింక రాచకన మేమిటికిన్. 31
- క. పొంగుచు మూడుజగంబులు, రం గెనుంగు కేలుచుండి వ్రాలనిబలుదీ
విం గేదనునీ కిపు డా, బంగరుచిటిపాపచెలిమి పాటిలవలదే. 32
- తే. ఆసుచుఁ దెలిసిన దెందమునందు వలపు, పెనగొనంగ రక్కసులతోడు పని దలంచి
నరక మారీచునింటికిఁ జనిన నతఁడు, బల్లి నెఱపుచు నిట్లని పలికె నపుడు. 33
- క. రాయడ మీ రిచటికి వేం, చేయంగఁ బని యేమి గల్గెఁ జెప్పెర నెఱుంగం
జేయుము మఱి మీయానలి, ద్రోయక యొనరింతు వెరవుతోడుక ననినన్. 34
- ఆ. వాని జూచి చెలిమి వఱు సత్తోలివేల్పు, జేందు పలికె వినుము వాడిమగఁడ
పంచవటికి రాచబంటు లిర్వురు నొక్క, యుగ్గలియును జేరి యున్నవారు. 35
- క. అబ్బిత్తరి చెలు వెంతయు, నబ్బురముగ నిపుడు చెవుల నాలించుటచే
నిబ్బరపువలపు మదిలోఁ, బ్రబ్బిగొని యొకింత నైఁచ రాదయ్యెఁ జెరి. 36
- ఉ. కావున నీవు బంగరుమెకంబులెఱుగున పేగ నేగి య
త్తీమియఁబోడికేవలపు ద్రిప్పురుచుండిన నవ్వలందికై
వావిరి నిన్నుఁ బట్టుకొన వచ్చినరాయని గొంచు దవ్వగాఁ
బోవుము నేను దానిఁ గొని పొల్పుగ లంకకు వత్తు నర్హి లిన్. 37
- క. అనిన నగి వాడు పలికెన్, వినుమా నీ కిట్టికానివెరవిడికఱుదన్
ననునే వెఱులెఱవలఁ గైకొనఁ గోరెడువానిబ్రతుకు కొంచెము గాదే. 38
- క. ము న్నొక్కశపసిరాయని, జన్నము చెఱువంగఁ బూని చనుదెంచినచో
నన్నేలతోడు ననుఁ గడు, బన్నము వొందించె మరలఁ బఱుపం జనునే. 39
- ఆ. అనిన నులికి యతఁడు గనుగొనలను నిప్పు, లొలుక నలుకఁ జూచుచున్నచో నె
ఱింగి కినుక యేల రేపె దొనంగుల, జెయఁగల పటంచు నెలవుఁ గాంచి. 40
- క. బంగారుబింక యై పను, బొంగారుచు నేగి పుడమిపుట్టువుమ్రొలకై
సింగారము నెఱసిన దానిం గొని తె వ్వునుచు రామునిం జెలి పనిచెన్. 41
- క. పనిచిన నయ్యింటికి ద, ముని గావలి యునిచి విల్ల ములకులు గొని మె
ల్లన నమైకముం బట్టెన, నని మానిసితోడు దరియ నరుదెంచుటయ్యన్. 42
- సీ. దట్టించి భంగున దాటి పేతెము పెట్టు నీడల నంతంత నిలిచి చూచు
జేరి కిచ్చినయట్ల చేరువ నలయుంచుఁ గడిసి వట్టంగఁ బోవ బెదరి యుఱుకు
బొద లడ్డ మైనచోఁ బొడకట్టక యడంగు గడితంపుటదవులనడుమఁ దూఱు
నొకచోట దాని పేటొకచోట గనఁబడుఁ దననీడ దానె కన్గొని కలంగు
- తే. బడలి యెకిమిఁడు తమ గూడఁబడఁగ నోడి, తడయునెడలను మగుడ ముందఱకుపచ్చు
మచ్చులు చేసి దాయుచో తెచ్చి పాఱు, జెఱి యగ్గారదాక్షుఁడసింజింక. 43

- లే. ఆట్లు ద్రిప్పలు జెట్టుచు జెట్టు గట్టు, పొదలు గడ్డలు వడి దాటి పోవుచున్నఁ
బట్ట నొదవక కిసిసి యబ్బుల్లిందును, దివి యొకకోల నయ్యట్టిఁ ద్రెళ్ల నేను. 44
- ఆ. ఏయ నేలఁ గూలునెడల నోలత్తఁజూడ, యటంచు మెకము గూయుటయును
విని కలంగి ప్రదమినిఁబోడిహరిమి, కాపు ముద్దుమఱుదిఁ గాంచి వలికె. 45
- క. ఓలత్తఁజూడ యయింద, యాలింపంబడియె నిప్పు డడవి జరుచో
నేనాటిచేటు వొందెనొ, వేళమ మియన్న నరయ నెడలు మటన్నన్. 46
- క. నగి యతఁడు వదిలె కనియెక, మగువా బెగడంగ నేల మాయన్నకు జే
టకడయెనేని జేజేత్, మగురును గడ లేనిగోరములపాల్గారే. 47
- చ. జగములు గ్రుంకవే నెలయుఁ జాయమగండును దేట దప్పరే
వగులచె నేల వేతలలపాము దలంకచె లిప్ప లుర్లవే
వగ లిరు తెల్లెడం గవియఁ బర్వవె సుద్రము లింకఁ బాఱవే
రగులచె నల్వ గ్రుడ్డగమి రామున కించుక కీడు గల్గినన్. 48
- ఆ. గోల యిట్టికాఱుగోనలో ని న్నొంటి, డించి చనఁగఁ జరునె యించు కైన
నిడుమ కలుగ నేర దిపుడు మాయన్నకు, వింకకొద లెల్ల విడుపు మింక. 49
- లే. ఆనినఁ గనలుచు నయ్యిలి వివంగ రాని, మాట లాడిన నతఁడు వేమఱు గలంగి
దయ్య మింక నేమి గావింపఁ దలఁచుకొనెనొ, కానిచి పూన నీవెట్టికలికి యునుచు. 50
- క. ఉల్లమున నఱుజూ జూపని, శల్లడమున నడుగుదోయి శడఁబడ విల్లుకొ
బల్లెపుగోలలు గైకొని, యల్లనఁ బఱులెంచె నన్న యరిగిన త్రోవన్. 51
- క. అంతట నెడ గొడ యొదవని, సుతసమునఁ బొంగి శలఁపు పాగె నటంచుకొ
బలిమొంగంబులరక్కసుఁ, దెంతయు వైళంబ తవళి యేఱువడంగన్. 52
- లే. పులికొనము కకపాల బూదిపూత, జడలు బొత్తంబు దుదురక్కనరులు కాని
పుట్టములు లాశమును జోగిపట్టియయును, దనర నయ్యంఠిఁ జేరి దీవన లిడుటయు. 53
- క. ఎలరీవఁబోడి దద్దయు, నెలమి జెయిదోయి మోడ్చి యెడలబిత్తిరి
దలరుచు నున్నకొని య, త్రొలివేలుపుపెద్ద యావెతో నిట్లనియెన్. 54
- క. పువ్వారుబోడి నీపే, చెవ్వరు సీరెల్లదండ్రు, తెవ్వారు మఁ
దెవ్వఁడు మీప్రొ తెయ్యది, యివ్వడువన నొంటి దిరుగ నేటికిఁ జెపుమా. 55
- లే. ఆనినఁ దొయ్యలి తనతెఱ గలసిబోడ, నంతయును జెప్పి పిదప నోయయ్య మిర
తెవ్వ రెందుండి వచ్చిలి తెఱుగఁ బలుకుఁదనెనఁ జిలునవ్వ సిగుడ నచ్చినఁటి వలికె. 56
- లే. ఇలి మున్నీటినడుదీవి యేలుజే.డ, నరయ రావణు డచుపేరఁ బరగువాడఁ
దుడ యెఱుంగనికలుమలఁ బొదలుప్రాడఁ, జెలగి జగములు మూఁడును గలిచివాడ. 57
- సీ. గిల్పబాబాబోదుగబ్బలి పెకలించి బలికైవడిఁ గేల బట్టినాడఁ
కడమేలికల కల్ల గడిమి మిఱుగఁ బట్టి యే నూడిగములు నేయించివాడ. 58

- వేలువన్నియబొట్ట వేలుపుమిన్నచే గడ లేనిమెప్పులు గాంచినాడ
వేల్పురాయనిస్త్రాల వెలయునాడెపుటచ్చరల నెల్ల దమి గొల్పి కలసినాడః
లే. బులుగురాముద్దుగుమ్మలు జిలువచెలులఁ, జడలు ద్విమ్రదుకొమ్మల జక్కి మోము
మెఱుగుఁబోడుల నెల్లను జెఱులు చెచ్చి, మనకివట్టన ననయంబు నునిచినాడ. 58
- సీ. వేల్పురాయఁడు బత్తి వెలయుఁ బుత్రైచిన పుడుకు మ్రాన్వలితావిభావభెత్తు
లీడమేపరిసామి యిమ్ముగాఁ బొచిన మవ్వంపుబుదమ్మిమాసికములు
ల్రాడుదాల్చు మెల్లదనమున నొసఁగిన క్రొత్తనుస్థాణిమిత్రియంబు
లద్దతత్తడిజోడు వద్దికాఁ డిడినహంబట్టునాడెపుబొట్టములును
లే. మఱియుఁ దక్కినకడలతోఁ డ్లుఱక మంచి
నేయటమఁ బొచునరంజియూయెలలును
గద్దియలు మేలిసెజ్జలు పెద్దతొడవు
లేపుడు నాయంట గొద లేక యెసి యుండు. 59
- క. క్రుంపులగని పగు నీవీ, సొం పెడలినపేదమానుసులపెంటఁ గటా
దుంపలుఁ గూరలు నమలుచుఁ, గంపలఁ బడి తిరుగ నేల కైకొను మమ్మున్. 60
- లే. అనుచుఁ దనతొంటిరూపు చూపిన వడంకి, యమ్మలమిన్న జెబ్బులిఁ గన్నలేడి
జోటియుంబోరె నేలపై సొమ్మసిలినఁ, జూచి యచ్చేరజపుకక్రమండు పగ. 61
- క. పొంగుచు నరదముపైఁ బొల, లొ గూరిమి నునిచి వేల్పుతెరవునఁ బఱచెం
బంగరుపిచ్చిక గొంచుకొ, నిగికి సాగువపుఁబులుగు సెగయు తెఱుగునన్. 62
- లే. అత్రెఱుగనఁ గొనిపోవునపుడు గన్న, విచ్చి కడ లెల్లఁ జూచి యమ్మచ్చెకంటి
యఱక పలవింపదొడఁగె నయ్యో మఱచి, నేల పొమ్మంటిఁ గొదలేనియెగ్గులాడి.
- క. కటకట యిపు డర్థోపమె, శటుకునఁ దగులుకొనఁ బోలుఁ దప్పక యిక సె
చ్చటఁ గలరు వీని జెరలిచి, దిటముగ నకుఁ గాచుకొనఁగఁ దివిలకుచారల్. 64
- అ. కడలతోడులార ఒడదారులార మె, కంబులార గ్రుడ్డురాములార
చెట్టులార తోడఁబుట్టువులార పెన్లట్టులార నన్నుఁ గావరయ్య. 65
- క. కల్లరితొలివేలుపుతోఁ, డల్లనఁ జెఱ వట్టుకొనుచు నరుగఁచుచున్నాఁ
డెల్లఁజెఱుగుల నిపుడో, శబ్ద విడిపింప రాగదవె పుటచేలి. 66
- లే. జనకుఁ దడుతోడిపట్టిని కాలిన్ లేర్పఁజేసికొడల రామనిచాన నిట్లు
రక్మసునిచేత ననద నై చిమ్మపడిలి, వేల్పుదొరలార కావరే వేగఁ జేసి. 67
- లే. అనుచుఁ జెక్కుజెఱుగుల నమ్మెలంత, మొఱ నొసంగిన నాలించి నెఱి జటాయు
వనెడిపులుఁగులదొర యొక్కొ డడ్డు దాకి, సోఁకుమాఁకలయెకిమినిఁ జూచి కలిక.
- అ. ఓరి దోసకారి యడుగనిక్రొవ్వనఁ, జెల్లుమిఱి జగముతల్లి యైన
ప్రాక్షుకొలపుసామిముద్దియ నిటు లేల, కొంచు బోయె దిపుడు గొంతు లేక. 69

- క. తాతకు మనుమడ నై పాల,మేరెరితెలందు వాసి మీటి తనరుసి
కీతెఱగునఁ గొడుగక పెఱనాలిం దమి నిగుడఁ దానొనం దగ వగునే. 70
- క. వలదు ముడికాడ రామునికలికిం దిగనాడి చనుము కాకుండిన న
బ్బలుమగనితూపుటగ్గిం, దొలివేలుపువంగడుబు ద్రుంగిమఁ జావ్వి. 71
- క. అని యదలించుచు వడిఁ బై,కొని యప్పాలసునితలలఁ గొనబాడెడుకుం
దనపుంబొమిడికములు పది,యును దటుకున నేలఁ గూల పరువడిఁ దన్నెన్. 72
- ఉ. తన్నిన నాతఁ దల్లి బెడిదమ్మగ ముమ్మెనవాలు వానివై
గ్రన్నన నేయ నప్పలుఁగురాయఁడు ముక్కునఁ జక్కు నేసి యా
మున్నియలేయక్కజపుమాపులఁ గూర్చి కడఁగచున్నచో,
గ న్నెఱఁజేసి చాలుపుమ్మంగులరక్కసుఁ డుక్కు మీఱఁగన్. 73
- క. పదివాడితూపు లాపుల్లదొరొ గుటి నేసి యేయ గొబ్బున నవి వై
బొడువంగసిక రక్కల, జదియంగా మోఁచె బలిమి సడలక యతఁడున్. 74
- తే. అట్లు రెడ లేనకడిమిఁ గయ్యం బొనర్చు, జడబ్రతుఁగూడుపుట్టుపుసామిమిఁదఁ
గిసి కైదువ కేల నంకించి రక్క,సుండు గాభున రక్కలు చెండివైచె 75
- అ. వైచి నెమ్మిలోడ వడిఁ జూచున్నచో, బుడమికాన్పు చీరకడచెఱుగు
సింది లోడపు రెల్లఁ గొంచక ముడిది యా, ప్పజ్జ నున్నకొండవైచి వైచె. 76
- తే. వేల్పుగొంగయఁ గడ లేనివేడ్కలోడ, నపుడె తనదీవి కేగి నెయ్యమున నింటి
చెంతభూఁదోటలోన నచ్చెలువ నునిచి, కఱకురాకాసివొప్పలఁ గాపు వెట్టె. 77
- తే. అంత నచ్చట నడమిలో నమ్మకంబు, నొఱులఁ బఱయలు చేసి లి త్రొలిచితెచ్చు
నెడలఁ దోఁబుట్టు పెడులైన నడలి రాముఁడరగఁ గనుగొని కిమక నిట్టయము బలికె. 78
- క. అక్కట బలిశపుటడవికొ, మొక్కలముగ గోల ననిచి మోమోడక నీ
విక్కడకు రాగ నెవలో, నక్కటికం జేల పొడమ దయ్యెం జెపుమా. 79
- క. లోడంబుట్టువ వుచు, న్నాడెంబుగ నెవరు చాల నమ్మిక మీఱు
దో డిడి వచ్చిన నయ్యో, చేడియ నిటు డించి రాగఁ జెల్లునె నీవన్. 80
- అ. అనినఁ దల్లడిల్లి యతఁ డిట్టలను నింత, కినుక యేల యన్న మి మెకంబు
గూలుచున్నయెడల నోలత్తఱుండ యంచు, నఱుచుటయు వెలంది యాలకించి. 81
- తే. కకవఱించుచు నెన్నిలాగులఁ జెరిపిన, మాన నొల్లక కొఱ గానిమాట లాడి
పనిచె నటు నేయకున్నచో బడలి యలుగుఁ,జేయుటకు మీ రలుగ నేమి నేయువాడ. 82
- క. అని నుడివినఁ దప్పునివై, గినుక యొకించుకయు మదిని గీల్కొల్పక గొ
బ్బున తేఁ దాపంజవికక, బని చెలి గనఁబడక యున్న సడలినకడఁకన్. 83
- క. పుడుల గొందులఁ బడుకుల్కొందుల నయ్యాకటింటిక్రేవల నెల్ల
గంపడి గొని నెవకుఁచుఁ జెలి, నుండం బొడగానలేక యెంతయు పెంకన్. 84

- సీ. కటకట నైదోడ క్రాంతి కాన్తకంబులచేత బొలిసెనో యలుక జేసి
కానల దాగెనో కఱకురక్కసులచే జిక్కినో లోయల జేరుకొనెనో
పెనుజక్కరలయందు మునిగెనో చిఱులగుబ్బలు లెక్కి మరల నోవక యడగెనో
పొదలలో నీడగెనో కొడుకక చెంచుతొయ్యలులతో జేరిక నాడ జనెనో
- తే. కాని కనబడ దయ్యె నక్కరికిచంద, మరసికొందము ర మ్మంచు డెరవు పట్టి
గుట్టు వీడంగ నెడ గ్రాలుబెట్టిదంపు, వెతల గుందుచు నందంద వెతకొనుచు. 85
- సీ. చానలశలమిన్ను గానరుగద గొరవకలార తుటారిబికలార
సోయగంబుల ప్రాక జాడరుగద నెమ్మి దాటులార పిసారి లేటులార
రతనంపుగని యందు రామగదా చెంచుకల్కులార యెయ్యారిచిల్కులార
పసిడికిల్పొప్పు మీపజ్జ నేగడుగదా కొంచలార కొలంపటంచలార
- తే. పన్నియలదొంటి మీచెంత నున్నదేమొ, కప్పు లలరార జూపరే పొన్నలార
మిన్ను ముట్టినయెనిగన్నలార, లిన్నెలార నిరాభారికన్నెలార. 86
- క. తొవలార కొదమజక్కవ, కవలార కడిదిసోయగపుడు మెదకూ
టువలార మీ రిప్పుడు మా, నవలారతనంబు జూచినారే చెప్పుడా. 87
- సీ. మీకెంజివురుబోలుమెఱుగునాతెర 'ల మగుదు గానరే మామిమోకలార
మీ క్రొన్ననలబోలుమేలిపొక్కిలి గల కొమ్మ గానరే పొన్నగున్నలార
మీమండ్లచెలువూ మేటిగుబ్బలు గలచేడియ గానరే యిడెలార
మీకంబముల గేరుమేలితోడ లల నారె గానరే లేయనంటులార
- తే. మీయలరురేమగమిపోల్కి మిగుల నలరు, చికిలికొనగోట్ల గలముద్దుచిగురుబోడి
తాగతనమున నెచ్చోటు దాగెనో క, నుంగొనర మీరు కమ్మగేదంగులార. 88
- తే. మొల్లపొదలార మీతోలిమొగ్గచాల్చు, కరణి సొంపున బొదలుపల్వరున గలిగి
చెలగునాడెపురాచకెంజిగురుటాకు, బోడి నెంచైన బరికించి చూడరు గద. 89
- క. నడలం దొడలం గుబ్బల, నడరగ ని న్నోటుచటిచె నని డెందమునకొ
గడు నలుగక యేసుగురొ, పడరుకలెఱుగివ్వు డెఱుగఱుపుము నాకున్. 90
- క. రంగున నెన్నడుమున నిన్నుం గేర నటంచు నినుక నూల్కొన గరిత
న్మిగిలిపో నిక్కంబుగ, సింగమ కలచంద మెల్ల జెపుమా సరగన్. 91
- క. ఇదె మాటికి దెనగొనియెడు, గొద మానినవలపులేటిగొదమా చెలివై
నెద మాననియె పూనుచు, బొదమా పరికింత మలరుబొదమాటునకున్. 92
- క. వలుకులయెయ్యదనంబున, నలువుగ నీతోడ నీ దనం జాలినో
జిలుకలకొలికిని జూచితె, చిలుకా మాతోడ ముద్దు చిలుకం జెపుమా. 93
- తే. అనుచు దద్దయ్య బలించుకొనుచు ముందు, వచ్చి నిలిచినచోటికి వచ్చినినుచు
దొడరి యడిగినదానినె యడిగొనుచు, నంకకంకక పెక్కనం బైనవలం. 94

- సీ. పురి విచ్చి నట్టువపుల్లు లాడెడుచోట బడలివేరి యంచు బరువు పెట్టు
గవగూడి కొదమజక్మవ లేగుచో నిలిపాలిందు లని కేల బట్ట దివురు
గుంపు గట్టుక గండుగోయల ల్లాయుచో నలివయెలుం గని యాలకించు
జెలరేగి రాయంచేరువ లైలగుచో గలికినెన్నడ లని కలువరించు
- తే. జిలుకబోదలు గిరిగొని పలుకుచోట, జెలువనుబల్కు లని తమిఁ జేరఁబోవుఁ
దేటిదాఁటలు మొఱయిచోబోటిగుఱు, పాట లని చొక్క నలవంత ప్రబ్ధికోనఁగ.
- ఉ. మాయుగుంజెలికొ వెకమమా యువవొప్పఁ దుటారిచిల్పరే
మా యను గండుదేటికొదమా యు నుద్దపుముద్దజందమా
మా యనుఁ జుట్టుపుల్లురుటుమా యు గ్రద్దటికానుచింకకూ
మా యను నింక నోర్వఁ దరమా యు నక్కట దయ్యమా యునుకొ. 96
- ఉ. పాయు నేర మేమి బలుపాయపునాడెఱుఁబోదరాచపా
పా యను గుండనంపుమెఱుపా యను బూవిలుకానివారుదూ
పా యను బల్క వేమి వినుపా యను బంటవలంఠిముద్దఁగా
స్నా యు నట్టు లింత మఱుపా యు నీ కిది నేరుపా యునుకొ. 97
- క. ఆధు కేల లేడు మదిలో, బలుకానలనడుమ దాఁగి పలుకవు మరువూ
ములికి కలికి చిలుకల, పొలికి చెలి కిట్టిములుక గూడునె యెందున్. 98
- క. వంకలఁ బొంకలఁ బడి పలు, వంకల గాసిలఁగఁ దగునె వరిగొజ్జగిల్ప
బాలి యింటి సొగసుల దొంటి మము నింక గలఁప దోసము గాదే. 99
- క. వల దని యెన్ని తెఱంగుల, మలపిన వినఁ నొల్లఁ బోక మక్కువతోఁ గా
నలకు స్నాతో వచ్చిలి, వెలసాగరొ నిక్కు బాసి యింక నెటు లోర్తున్. 100
- తే. మెలఁత నిద్దంపుఁబాసుపుమిఁద నలరు, లేకు సోకినఁ గండబాఱెడునలంఠి
మేనుదీవియ యిబ్బలుకానలోన, నోలిఁ ద్రిపురుచో నెట్టు లోర్చెఁ జెప్పుకు. 101
- సీ. ఆకటిక్కలు నాడె మైనమాడువు లయ్యె మఁటిదుఁచలు పిండిపంట లయ్యె
వారవీరలు జిల్లనలువుఁ బుట్టము లయ్యెఁ బడుకున్నెలు పూవుఁబాన్పు లయ్యె
వాకనీరులు దియ్యవలిపానకము లయ్యె బిగువుకేలు వ్రేడిజీలు లయ్యె
బొలమువొంకలు మేలిచలువవందరు లయ్యె బూదిపూఁతలు దాచిపూఁత లయ్యె
- తే. దిప్ప లెల్లకు గ పంపుఁదిప్ప లయ్యె, గారైకంబులు దలఁగనికాపు లయ్యె
నిక్కు దఁగఁ గూడియదవుల నున్నయపుడు, చానయెడబాసియింకనెట్టు నైఁచువాడ.
- తే. ఆనుచు బెక్కు తెఱంగుల నడలుచున్న
యన్నఁ గన్నొని లక్షణుం దనియె నహహ
తెఱవనై యట్టు చెల్లఁబో దిటము దప్పి
యొజ్జులఁ దగునయ్య నీవంటియుఁటియదొరకు. 103

- క. మగఁటిమి విడనాడి యయో, నగువారల నెల్లఁ దలఁపునం బెట్టక ప
ల్యగలం బొగలం దగవా, జగ మెల్లం బ్రోదిసేయఁ జాలెడుసిగ్గు. 104
- ఉ. ఉల్లమునందు నీకు వెఱి పూనఁగ నేటికిఁ దమ్మిచూచిబో
త్రు శృంగేరింతుఁ బంతున దుంకహుమాయివడేయఁ బట్టి యే
పెల్ల నడంతు పేలుపుల సేచి కలంతు జగంబు లన్నియుం
దల్లడ మందఁ జేతుఁ గద తామరకంటిని జాప కంటిని. 105
- ఉ. ఇంకొకటాత యేల విను మేచి జగంబులు తాటుమాటు గా
వింతునో ప్రాద్దుపేడి యుడిగింతునో సంద్రము లొక్కమాటె యిం
కింతునో నల్వగుడ్డు లుడికింతునో పేల్పులఁ బట్టి బిట్టు దూ
లింతునో కొండ లెల్లఁ జెకలింతునో నిక్క మెఱుంగఁ జేయవే. 106
- క. ఓతేడ నీకు మది పేమాటును గుండంగ నేల మానసికుకం
దేటి కరుంగొనుచో మఱి, మాటువడు గలరె యెట్టిమన్నీ లైనక. 107
- తే. అనినఁ దమ్మనివలకుల కలరి కొంత, దిటము కైకొని పేగ నచ్చటను దరలి
దిక్కినపునేల కెదురుగా దారి పట్టి, యొర్తి వెలయంగఁ బని చని యొక్కచోట. 108
- క. స్రుక్తి తునింగినకాట్లును, తొక్కలు నై వడ్డపక్కితేనిం గని యే
రక్కసిబూటక మో యిది, చక్కాడెవ నంచుఁ దరియఁ జనుచున్నతటిక. 109
- తే. పుడమితేనిఁ గనుంగొని పుల్లరాయఁ, దనియె నోశుద్ధిమీరుఁ డ్రి కనుగ నమఱు
దనఁగఁ బగగినిగ్రద్ధకానుసఱు గూర్చి, బిడ్డఁడ జటాయు పనియెడిపేరివాడ. 110
- క. విను మోదేవర రావణఁ, దమరక్కనతేడు చెనటి యై నీపాలిం
గినిపోవఁగ వానిం బ్రెక్షిని యని యొనరింప నిట్టిగొడవలు సొరకె. 111
- తే. పున్నెములప్రావ నాతొంటిపున్నియంబు, వలన వలకుఁ గడుఁ దొలివలుకుఁగనలు
గాంచి మించినబడదారిగముల కైనఁ, గనఁబడఁగ రాక యొందుని న్గంటి నేడు. 112
- క. తలఁగెం గడితపుదోసము, లలరెం దెందంబు పున్నియంబుల కెల్లక
నెల వయ్యెఁ బుట్టు వింకను, గలపని మఱి యేమి గలదు కవికరపుగని. 113
- సర్వస్సుసీసము. తొలిపలుకుఁగనలుఁ దలయుతపసిచలి వెలుంగులమదొరపచెలువుల గని
తెలికదలిని గరువలికుడువడిదొర వెఱపుపయి నిదురఁ గొఱులుచుఱియ
మలవిలుతుఁడు నలుదలయెడయఁ దనుఁ బనియు రొగిఁ బొగడ నలరువలఁచి
కులువెఱుగులు గలపాలమది నెదుఁగమిఁ గడిమిమయి నడఁచుకడిదిబిరుద
- తే. వలమరి నుడికయిదువయఁ బులుఁ గుడిదము, పసిడియవలవ కలిమివడఁతుకయును
గలుగుమఁగ దగునిను మదిఁ దలఁచినపుడె, విడిచి చనుగఁజె బలుకొలిదిదుమగములు
- క. అని పొగడుచు నతఁ డాసా,మిని దెందమునందు బట్టి మీఱుగ నిడి చ
య్యన నొడలు విడిచి నుంకన మన నెన్నఁడు శైతక యొందుప్రాంతి బనియె. 114

- లే. ఆపును రాచూరి దద్దయు నడలుకొనుచు, నప్పులుగువంగదపుదొర కగ్గివనులు
 తొలిమిరుకువాడ నొనరిది యలర నచట, వెడలి యరుగుచు నొక్కచో వెలుగుమీఱు
- క. తల లేక నిడుపు లగుచేతులు గ్రాలుగ నడవిలోన దొంకినమేతా
 బ్బుల నెల్లఁ బట్టి మ్రొంగు, పాలమేపరి నొకని జూచి పాదవినియకన్. 117
- క. రెండు మొనవాడికొలల, రెండుబుజుబులుకు వాచిరి గూల్చి కడుం
 గొండవలె నున్నయబ్బులు, మొండెపురక్కనునిమేను ముటియలు చేసెన్. 118
- క. చేసినఁ నాతఁడు తొల్లిటి, దోసుములఁ బాసి మొగిలు ప్రోవను కేకే
 వేసంబున నరుగుచు రా, కాసులదొర నన్నదారి క్రన్ననఁ జెలిపెన్. 119
- క. తెలిపినఁ జనుచో ముందఱ, వలకుగ నొకచెంచు తెఱవ వారలఁ దనయి
 మ్మలకుం దోడ్కొని చని దుంపలుఁ బడులు చాల నొడగి బలితపుటెలమిన్. 120
- క. ఒరిమియు బల్లియు న్నదిఁ, గర మలరంగఁ బూజు కేసె గన్నియ యపు దా
 గరువపుటెఱచిదియల, నిరునశవదిహుల్ల దొరల నేసినదొరలన్. 121
- ఆ. అట్లు భూజ చేసి యాలేమ రామనిఁ, గాంచి వలికె వినుము కడిదిమగఁడ
 మంప యనెనువా. కవజుల ఋశ్యమూ, కం బనంగ నొక్కగట్టు గలదు. 122
- లే. అందు సుగ్రీవుఁ డహపేర నలరునొక్క, చెట్టు ద్రిప్పురియొకిమీఁడు నెలగుచుండు
 వానితోఁ జెల్లి యొనరించెదేని నీదు, కర్ణ మెల్లకు సమకూఱులదు సువ్వె. 123
- క. అని తెల్పి యప్తెలంతుక, ముఁ బూనిచి పూజు బంపకజ్జుకు వారల్
 నని యచటిచ్చెట్లనీడల, నొనరారంగ మెలగుచుండి రోరిమి వెలయన్. 124
- లే. అనుచు కేకేనిరాబారి యువు మెఱయ, నెఱుంగఁ జెప్పినకత వినియెడువలం
 యవలికతయును చెలువవే యుచు నశనిఁ, గడఁక చైవార మెల్లన నడుగుటయును.
- చ. తొలికడరాయఁ డగ్గయును దుంకెసిదంబుమగండు సోఁకుమూఁ
 కలయొడయందు నీళ్లదొర గాదుపు జమ్మలతేఱుఁ లిల్వసా
 మ్మలయొకిమీఁడు నాల్గుబుజము ల్లలవేలుపుఁ దప్పిచూచియుం
 గొలువంగ వెడిపొండపయి గూర్చి చెలంగకడిదిదియ్యమా. 126
- క. కోఱలపాకయు గడితపు, చాఱలదుప్పటియు సారెసారెకు జబువ
 వ్రీఁతెడుక్రొంబువ్వయ మి, న్నేఱుకు నెఱిఁ బూని వెలుగునెక్కటివేల్పా. 127
- తోటకము. పొలుపారుమగంటిమిఁ బూని జగం, బుల వేమఱు నేచుచుఁ బొంగుబ
 ల్పాలమేపరిబుట్టు ప్రా శ్మికయె, మైలతూపునఁ గూల్చిన మేల్పిరుదా. 128
- గద్యము. ఇది శ్రీమదుమారమణకరుణాకటాక్షనిరీక్షణసంబంధసరసకవితాసామ్రాజ్యధరం
 ధరఘనయశోబంధరకొంపిన్యసగోత్రపవిత్రహుచిమంచింగనామాశ్చర్యపుత్ర బుధజన
 విధేయలిప్తయనామధేయప్రణీతం బైన యచ్చ తెలుగురామాయణమహాకావ్యమం
 వారణ్యకాంధము సర్వ మేకాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు అచ్చతెలుగురామాయణము

కీ ప్తి ౦ ధా శా ౦ డ ము



- క. పిరుల నిడుమనిపట్టా, గరువపురక్కసుల ప్రాశ్న గాల్చినదిట్టా
హరువుగొనమ్మలలిట్టా, పురు డెన్నఁగ రానిపేలుపులకలట్టా. 1
- లే. విమము వాల్చీకి జూచి యవ్వేల్పుకపసి, వల్కె రాచందమామ లప్పగిడి బంప
కడ మెలంగఁగ నద్దరి గట్టుమీడ, నుండి క న్గొని ప్రాద్దుకుఱ్ఱుండు దలకి. 2
- క. వీరలు రాకొమరులూ జడ, దారులూ తూపులును విండ్లు దాలిచి యున్నా
రారయ వాలికతంబున, నీరూపున వచ్చిరేమొ యిపు డిచ్చటికిన్. 3
- చ. వీరలచంద మెల్ల సరవిం బరికింపక కాని యింక లో
నోరిమి గల్గ దంచు నభు కొప్పఁగ నాడిన నాలకించి వి
న్గారిమిమన్నఁ డాసొబగుతుత్తకకోతులతోనిఁ జూచి యే
నాఁసి పత్తు వారి తెఱఁ గంతయు వింత దలంప నేటికిన్. 4
- లే. పున్నియపుమానుసులు గాని యెన్న దోస, కారిలీటులు వీరిలోఁ గానఁబడవు
వంత యెలయఁ బూనఁగా వలవ దిచట, నెలమితో నుండు మీ పని పలుకుటయును.
- క. గుతసిలి యాశఁ డాహను, మంతున కానలి యెుసంగి మదిలో మిగులకొ
వంత యెలర్పఁగ నపుడే, మంతులతోఁ గూడి చనియె మలయంబునకున్. 6
- ఆ. అంత నీడచాలి యచ్చున్నుఁజేమల, చెంత కరిగి లల్లిఁ జేయిచోయి
మొలిచి పలికె నరిది మొనగాండ్రురార మీ, రెవ్వ రిందు మెలగ నేటి కీటుల. 7
- క. అనిన విని రాముతమ్మఁడు, నెన రొదవఁగ నశని జూచి నేర్పునఁ బలికె
విను కొవ్వుమెకపుటలియుండ, గొనకొని మాచంద మెల్ల గుఱు తెఱిగింతున్. 8
- సీ. పుడమి నయోధ్య యొక్క ప్రాచీ కేలిక డైన బాలిలేరులతోనికట్ల మేము
తండ్రిపంపున బల్లిదపుఁగానలకు వచ్చి మెలగుచో నీజేసిమెలత నొక్క
చెనఁటిరక్కసుఁ డెత్తుకొని పోవ నాపెకై వలగొని పెదకుచు వచ్చినచ్చి
చెంచుముద్దియ నోర్తుఁ గాంచి యత్తెఱఁ గెల్ల వినిపింప నయ్యుంలి వెరవు మీఱ

లే. మంచిమెడతోనల్లిమరిమన్నెగాని

కత యెఱింగింప నాకని గనుగొనంగ

వలచి వచ్చిలి మిచటికిఁ బొలుపు మెఱయ

నకఁడు రాముఁడు లక్షణుఁడు దండ్రు నన్ను.

9

లే. ఒనర నిద్దొరచేఁ గానియె యొకింత, లేదు జగమున నిలసికి లెంక యైనఁ

బ్రాహ్మణమయినది యెల్లఁ బొసంగఁ జేయునింక నీ దెవ్వఁడవు నూకు వెఱుంగఁ బలుకు.

లే. ఆచి నాకఁడు వల్కెనో యయ్య చిచ్చు, దారిదారియరుగుగూనఁ గోరి కూర్చి
దనరఁ గేసరి యనుకోనమనిపట్టు, కలికి యంజన యనుచు గన్నవాడ.

11

క. హమమంతుం డనుపేరం, దనరాచెడువాడఁ బచ్చక క్షద్రులవడీ

రునికొమరుని కెంతయు న, మ్మినబంటు గడించిలేజు మీఱినవాడన్.

12

క. ఆకొనల్లిమరులచొర, యక్కజపుంజెరిమిలోడ ననిచిన నిపు డీ

చక్కఁకీ మీతెఱు గరయంగ, నక్కఱు బఱులెంచివాడ నయ్య వలంబీ.

13

లే. లెక్క కెక్కువ యగుప్రాసుటిక్కచొరలు, గలరు బలుజోదు లాకని గొలుచువార

లట్టిబలియఁడు మీకు బం టయ్యెనేని, యరయ నీరేమజగముల నడ్డు గలదె.

14

లే. అట్లు గావున మీ కిపు డతనిలోడఁ, జెరిమి గావించు జెల్లు పోచేయుఁ డనుచు

వారి దోడ్కొని యక్కరువలియనుంగు, గొమరు దెలిమిని ఋశ్యమాకమున కరిగి.

లే. అచట వారి నునిచి యపుడె కోరులఱేని, నరన కేఁగి తాను జన్నతెఱుగు

విన్నుఁం బొనర్చి వ్రేల్చిడి నలసి నద్దొరలకడకు పేడ్చు దోడితెచ్చె.

16

క. తెచ్చిన నకఁ డాఱేఁడుల, కొచ్చెము గనరానిబల్లి యొడవంగ మ్రొక్కుతో

చెచ్చెర నిడి రామునిలో, మచ్చిక వెలయంగఁ దియ్యమాటలు కలికెన్.

17

క. రాచవేల్పుఱేడ మీచొక్కటపుహజ్జ, దోయి గంటి వెఱుగు దోఁప నిపుడు

దొలఁగె నెల్ల చెడుగదొసగులు గడలేని, పున్నియంబు లెల్ల బొడల మాకు.

18

క. కడిదిదిరుద నీవె కాక మాప్రేఁ గింకఁ, బొసంగ నరు డొకండు పూనఁ గలదె

పుడమిచడలిప్రేగు చడగదాలుపురాయ, డూసు గాక లాఁలి యూనఁ గలదె.

లే. నలుపు మీఱంగ నన్ను మీనలుపురకును, బోడఁబట్టువునుగఁ జెల్లి లోడఁ జూచి

కరము పెనుపొందునీకనికరము వెఱసి, యిడుమ లెడఁబాఁ కొరిక లిడుము మాకు.

క. అని మును రక్కసుఁ డెత్తుర, చునుచున్నడు పుడమికాన్పు ఇకనంబుగఁ గొం

గున ముడిచి గట్టు వై వై, చినబొడవులు చెచ్చి ఱేనిచేలి కొనంగన్.

21

క. ఒసగిన నది గైకొని వె, క్కన మగుకన్నీరు దొరుగఁ గళకళమున లో

ననురుసు రుచుం గడికపు, జెనలం బడి కొంతవడికిఁ జెలివి కలిర్చన్.

22

క. ముచ్చొకపురూపులు పూ, న్నెచ్చనిజేడేయనుంగునిసుంఁగు గని లో

లో చొచ్చకయింతయు నొడవని, మచ్చిక నవ్వాసిరాచమానిసి కలికెన్.

23

- క. మలద్రిష్టరిరాయడ దిట, మలరంగ నీవగుతుపీచ మడచి పుడమి కి
ముల నొడయని జేసెద నిను, దలఁపున మామాట నమ్మ దలకకు మింకన్. 24
- క. ఆకొండసూడుకట్టికి, నీకును బగ యెట్టు లొదవె నీక్కున మొనరక
మా కెఱిగింపుము దిగ్గన, నీకర్జు డెల్లఁ బొదివి నెడఁగఁ జేతున్. 25
- సీ. అనిన నాలోడు వల్కె నయ్య మున్నాయీవి యనెదురక్కను డొక్క డాముమీఱు
జేరి పో రొనరిండు జీతిన నెన్నిక గనుతోడగలతోనమనఃపట్టు
నను దోడు పిల్చుక మొనసి యచ్చెనఁటిపై నరుగ నిర్దళుఁ జూచి కరము వెఱచి
చఱచి నా డొక్కగుబ్బలిపెరుబొటియలఁ దూఱిన నతఁడును దోన తూఱి
- తే. పెక్కులాగులఁ బ్రకొని వెనఁగుచున్న, తఱిని నెత్తురు వఱదలై చఱచుటయును
బొలసుమేచరిబొబ్బలు సెలఁగుటయును, జూచి యవ్వాలి మడిసె నంచుం దలంచి.
- క. కడువడి గలుగుమొగంబునఁ, బడు కొక్కటి ద్రోచి మెకువను లాశని శే
ర్పడఁ జేసి వీడు నేరినఁ, గడఁకం బజ లెల్ల నన్ను గనుగొని యెలమిన్. 27
- తే. లెప్పద్రిష్టరినా డెల్లఁ దివి పోవు, మరుచు నొడయని గానించి యునుచునంత
రక్కసుని ద్రుంచి మిక్కిలి యుక్కు మెఱయ, వచ్చిననుజూచినిసియవ్వాలివలికె.
- ఆ. ఓరి దోనకారి కూరిమి నైదోడ, వరుచు నిన్ను నమ్మి యకట వగతు
తోడఁ బో రొనర్పఁ దొడఁగినచోఁ గిను, రించి రాఁగఁ జనునె కొంచు లేక. 29
- తే. అరుచు నాహర్తి గేస్తరా లైనవరుచు, గొని పుడమి యెల్లఁ గొని తఱిమినఁ గరంబు
దలకి యిక్కొండపైఁ జేరి మెలఁగుచుండి, లెచటి కాశఁడు రాలేమి యెద నెఱింగి.
- చ. అనఁడు నేలఁజేడు వెఱు గందుచుఁ గోఁతులఁజేడ మేటిలే
జూరు జగ మెలయుం గెలువఁ జొప్పడులావును గల్గువాని కి
పైనుమల కెక్కరామి వినిపింపుము నిక్కముగా నటన్న న
మైనుకులయిక్క కట్టఁ డెకిమీనిఁ గనుగొని చల్కె వెండియున్. 31
- క. విను దేవర మును దుందుభి, యురురక్కసుఁ డొకఁడు దుంకయై వేల్పులరా
యనిమోమరుఁ దనతో దుర, మునకుం దిలిచినఁ గడిందిముఠో నతఁడున్. 32
- ఉత్సాహ. అలక మీఱ నప్పిసోయాముదుంకరక్కసుం
దలఁ కొకింత లేక కూడఁ దఱిమి కెందుకొమ్మలుం
గలయఁ బట్టి యబ్బురంబు గాఁగఁ గ్రిందఁ ద్రోచి తే
వెలఁగుబోదుబిడ్డఁ జేలవీటి కంచె వ్రేల్చిడిన్. 33
- ఆ. అనిచి బలిమి నొక్కయామడ నర వానియొడలు దన్ను వైవ నరలి నల్ల
బొట్టు లివ్వెదందగట్టువైఁ బఱిన మ, తుగుఁ దనెదుదొడ్డకపసి కినిసి. 34
- క. ఇక్కొండ వాలి కెన్నఁడు, నెక్కఁగ రాకుండ మేర యిడె నటు లాబలి
రక్కసునిమేరు సిమ్మెడు, ను క్కళనికె కాక పుడమి నొరులకు గలదే. 35

తే. అనిన రతశాలబొజ్జప్రాయాలిముద్దు, పాపపెనిమిటి లోగదాయబట్టి నపుడే
వలువయెనుపాపపాలింది వడ్డచోటి, కలమిలో దోడిగొని చని బలిమి మెలియ.

క. కొడుకక యారక్కనుమెయి, వాడలుచు దనశువుటజ్జ బొటమనప్రేలక్
బిరియామడ నన జిమ్మిన, నెన నలరుచు గొప్పమెకపుటేలిక యనియెన్. 37

తే. అయ్య మును నాలి వంకర లైనతాటి, చెట్టు లొకయేడు గొణిట బట్టి యాకు
లెల్ల గోయును నీ పని యిప్పు డొక్కయమున నడచు మునుటయు నట్ల యేసి.

సీ. అడవిద్రిష్టరిజేడ తడ వేల కిష్కింధ కరిగి మీయన్నలో దుర మొనర్పు
చుండుము మేము నీయందనే పఱుతెంచి యక్కాళం బొసక యుక్కడంచి
నిను దొరఁ జేయుదు మని తేడు పనిచిన నతఁ డట్ల చని వారి నసికిఁ బిలువ
గొఱుఱుతోడ గ్రమ్మన వాడు వెడలిన నిరువురు గదిసి వారిఁ బెనంగు

తే. నెడలఁ దోడన చని వారి నేఱుపఱుప, రాక యుండిన గొంతుచు రాముఁ డొక్క
యిక్క నూరక యున్న నయ్యివముసూడు, చట్టి ప్రేటులఁ బడి వేఁక బాటుతెంచి.

క. ఒడయనియడుగులఁ బడి కడు, నడలిన నూరార్పి మరల నరుగు మటంచుక్
మెడ నొకపూలసరం దిడి, వడి ననిదిన నేఁగి పెనఁకువకుఁ బిల్పుటయున్. 40

తే. పొసఁగఁ దోఁబుట్టు పనుకూర్చి వోవ విడిచి బ్రతుకఁ జాలక మిక్కిలి బాటువోరె
దిరుగ నరుచుచుటకు నీని జేర్చు ననుచు, నొడలిచూపుల యొడయనికొడుకు వెడలి.

క. ఊడి వోపనికొఱుఱుతోఁ, గడువడిఁ బైఁ గదిసి కడిమి గడలొనఁగ బల్
పిడుగున కెన యనఁ దగుతన, సిడికిట నప్పొద్దుకొడుకు పేరఁ బొడిచెన్. 42

క. పొడిచిన నిలువక పుడమి, బడి నెత్తురు గ్రక్కి లేచి పాయక యతఁ డ
గ్గడుసరిపై బలికపులా, వడఁగ నొకమద్ది వెఱికి యార్పుచు వైచెన్. 43

తే. వైచుటయు వారి ముమ్మెనవాలు పూని, చీకటులగొంగొడుకుపైఁ జెలఁగి యేయ
నతఁడు దాని నడంగించి యతనిమీఁద, దొడరి క్రమ్మఱ నొక పెద్దపడుకు వైచె.

సీ. అటువలె వారు పేరలుక లిబ్బడిగాఁగఁ దొడరియక్క జమొప్పుదొడయుఁదొడయు
బెనుచు పెనఁగుచు బిడికిళ్ల నడచుచు దాచుచు జఱుచుచు దఱిమి బొబ్బ
లిడుచు బెన్నాకుల బడుకుల రువ్వచు దోకల మోదుచు దొలఁగఁ జనుచు
గోళ్ల వ్రచ్చుచు బండ్ల గురకొనికఱుచు మెడలు నొక్కచు దూలి పుడమిబడుచు

తే. దిట్టు పూదినబూరుగుచెట్టులట్ల, నెత్తురులఁ దోగి పోరుచో నేలతేడు
వేడివేలుపు దిడ్డనివాడి చెడుట, తెలిసి సిగిడి నొకదొడ్లచిలకు గూర్చి.

తే. వేయుగన్నులుగలబలువేల్పుకొడుకు, తొమ్మ గుఱి పేసి యేయ మెఱుగు లెల్ల
కడల నింపుచు నది నని కాదుటయును, ముడమిపైఁ చైల్లి నీర్ల గొబ్బున నశండు.

అ. అప్పుడు కోరితేని కమ్మనసులతేడు రిక్క పేరిచెలని దక్క నొసఁగి
కొప్పమెకపులలో కిమ్మగా నేరికఁ, జేసి యనుప బల్లిచే నశండు. 47

- క. తొడవులు మాసికములు విడి, ముడియు న్నాడెంపుఁబుట్టములుఁ బ్రోవులుగా
నుడుగరలు దెచ్చి యిడి య, యొద్దయనియడుగుల కెరంగి యొప్పుగఁ బలికెన్.
- ఆ. రాచరేపెలుంగ నీచేత నిపు డెల్ల, గొడవలును కొలంగి చెడనిమేలు
గలిగె మాకు నిప్పుఁ గొలిచినవారల, కొకట ముల్లిమియై లొదవుఁ గడవె. 49
- క. జేలుపుల కైనఁ జిక్కని, వారిం బొరిగొంటి వొక్కవాల్రాపున నీ
మ్రోల నిక నిలిచి మగటిమి, నాలుము గావింప నొరుల కలవియె పుడమిన్. 50
- క. పదిమోములరక్కసు నిక, సదమద మొనరించి తొలుసుంకనమున న
మిదిలదొరబోడు జేసి, యెద పెడలొ దిటము విడవ మింకయుఁ దండ్రి. 51
- క. వానకటి వచ్చె నిదిగో, మాకుగ నీనాల్గు నెలలు మమ్మవ మీఱ
మా నెలవున నుండి తుదిం, జానలెఱు గరసి దండు సాగింపఁ దగున్. 52
- క. కావున నామిన్నప మో, దేవర నీయెడకు నిలిపి లేకువ మీఱు
గా వేంచేయుఁడు గొబ్బున, నావుడు రాకొక్కఁడెదు నగుచుం బలికెన్. 53
- తే. కొఁలిరాయఁడ మాపయ్య గూర్చి నిలిపి, వానకటి యెల్ల నగభులూన నుండఁ
దవసిరూపులఁ బ్రోళ్లకుఁ దవలి రాఁగ, మాకుఁ బొనఁగడు పొమ్మ మఱాక రమ్మ. 54
- క. అని యతనికి నెల విడి తలఁపునఁ బంటనెలంకకావు ప్పిలిపి వెతు
గనలుచుఁ దమ్మనితో నొ, య్యన మాడుక మాల్యవంక మన్తల కరిగెన్. 55
- తే. అంతఁ దనపట్టి యగువారి నడఁగఁ జేసి, నీమమఁ దుచు వేల్పుమన్నీడు ప్రాద్దు
నలమి ముట్టి పేయించె ననగ మబ్బు, తెగలు వడిఁ బర్వఁ జొక్కలతెరవునందు.
- క. తొలివేల్పుతేనిసిరు లిక, నిలువక చును నిట్టు లాచు నెఱి జగములకుం
దెలపు తెఱుగున నణిముఱి, మెలఁగె దెఱుగంటి త్రోవ మించుండుటుముల్. 57
- క. పంటచెలియల్లునకుఁ దెఱ, గంటిదొర ల్బుగతు గట్టిగా గెల్పుటకై
యొ దెఱిగి యురుచుమి డ్దన, వింటన్ వేలుపులరాచవిడ్లు దనర్చెన్. 58
- ఆ. జగము లేచుచాల్పు మొగములరక్కసుఁ, జిదిమివైచి నెయ్య మొదవ మమ్మఁ
బ్రోవు మరుచు వేలుపులు రామునిగుఱించి, మొఱులు పెట్టి రనగ నుఱుము లమరె.
- ఉ. పాలకవణంపుతేని నికఁ బూనఁగఁ జాల నటంచు నేలతో
య్యలి గఱివేల్పుహజ్జఁ బడి యగదతోఁ దనచంద మంతయున్
బొలుపుక విన్నవించుకొనఁ బోయెనొకొ యన మబ్బుత్రోవకుం
బలుపుక గ్రమ్మి దు మ్మెగసి పాతె వడిక సురగాచ్చు వెంపునన్. 60
- క. మొఱుకుదంబునఁ దెఱచెలిఁ జెఱు గొని నీమమఁ దుఱుకఁ జెడఁ బాల్పడె రూ
దఱి యని నలువకుఁ దెలఁచగఁ, బఱచె నన నింట నంచబారులు సనియెన్. 61
- తే. తనయరుగుగూన చెఱ నుట దలఁచి వెతలఁ, దూలు నేలపొలంతుకదూచ యడఁచ
మొగిలుకడవల జేజేలు ముంచి నించు, వలిచదలువాకనీ రన వాన లెఱుగె. 62

తే. రక్కసునిఁ దోఁకఁ గట్టి సుద్రముల నెల్ల, ముంచువానిఁ ద్రుంచి తొ నంచు పేల్పు
తెఱవ లారాముమీఁద ముత్తియపుఁబ్రాలు, గడఁకతోఁ జల్లి రన వడఁగండ్లు రాలె.

చ. కలువదాయవంగదపుగామిడిచామను దెచ్చినట్టిమొ

క్రలపుఁబిసానిరక్కసుని గట్టిక లో నిమకొంటి వింక రా
నెలకడిమిం గలంచు గన ని న్నచుచుం దమఱేని కేర్పదా
దెలుపగ నేగె నాఁ బఱచెఁ దెల్లగ నేఱులు నీటివామికిన్.

64

తే. ఎఱచి మేపరినెత్తురుటేఱు లిట్లు, పఱచు నని తెల్పువడువున వఱద లెసఁగె
వానినఱుదుమఱియ లివ్వరుసఁ బుడమి, బొరలు నం చన కేర్పరుపురువు లడఁకెరి

సీ. గాటంపువలినాలిగాడ్పు లూర్పులు గాఁగ నిండాదువఱద కన్నీరు గాఁగ
గొమఱొందు తెలియర్పు లుమికయుల్లెలుగాఁగ నెఱయర ధీరాడునెఱులు గాఁగ
మొగలిపూఁబొదలు మోమునఁ కేర్పు దీరగాఁ బూరి మోసులు గఁగొప్పదుపు గాఁగ
జిమ్మబొదలు గానిలి యున్ను రుటగా నలరునెమిలికూత లూర్పులుగను

తే. గడిఁదిపేలుపురాచదాపుదుపురువులు, రాలరవణాపురుషుఁ గొప్పతాలు గాఁగ
నేలప్రాఱుాలు దనముద్దుచూఁచి దలఁచి, తెఱపి గన రానివంశఁ గొఱలి యొఱలె.

సీ. చిలువవొందులకుఁ జెచ్చెర నాటకమి మాటె వానకొయిలనిర్వట్టు దీఱె
చెరవరికములవై మరుఁడు గైదువ నూఱెఁ బొరి బొరి కేఱులు పొరలి పాఱె
నడవులలో నెల్ల గడిఁకంపుఁజి చ్చారె మీఁడటిడిగ్గియ ల్లిగుల నూరె
గొదకొని రాయంచవదుపు నింకిఁ బాటె మొల్లుపుటెండలపెల్లు దీఱె

తే. గాఱుదుంకలవంశలు కడఁకుఁ బాటె, గ్రుడ్లఁ బెట్టుక పులుఁగులు గూర్లు దూఱె
బేదగేస్తులకొంపలు బిట్టు గాఱె, బజుపెట్టలు వడి నింకఁబాటె నపుడు.

67

తే. అంత నవ్వానకరునఁలియదను బోఁడు, బంటపూఁబోఁడి తనముద్దుపట్టికొఱకుఁ
బలువగల గుండు మే నెల్లఁ బచ్చనారె, ననఁగఁ బరువంపుఁబైరులు గొనఱు మాటె.

సీ. కప్పకత్తుకపుల్లగములపెల్లు దొలొంగె, దెలిమొగు ల్గుదల నేదైఱఁ జెలంగె
గొలఁకుల దామర ల్లలవలు నలరారె గిబ్బిసోతులు దద్ద యుద్వి పాటె
నలవదాబాపిండుమలిపు రెంకయు పాచ్చె బొలముపొంకల తెల్లు పూయకొచ్చె
బొద లెల్లఁ గాగ్గొని పొరి బొరి బసరించె బ్రాసగువరిచేలఁ బసలు మించె

తే. కొంపు రెడవాసె నేఱులపెంపు దీసె, జగము లుప్పొంగె రే లెల్ల మిగులఁ దేట
వెన్నెలలు గాసె గన్నులవిల్తునయ్యె, నిదుర మేల్కొంచె గడలి నయ్యదనునందు.

తే. ముగుద నెడఁబాసి వంకల బొగులుచున్న, రాగవునిమీఁద దండెత్త సాగె ననుచుఁ
జిలకతుటుములఁ దోలఁ జొచ్చిరి చెలంగి, పాలముకావరికాపురేదలిరుబొండ్లు.

తే. అప్పుడు కోఁతులఱేడు వాయునికదంక, నారెకులచేత వడి గప్పు లనిచి యెల్ల
కొన ల్లిమ్మరి మూకల గూడఁబెట్టి, కీవి పెఱయంగ బూర వట్టిచి కరలి.

71

91277

- క. అతిముఠి నహ్నాల్లెము దను, గిఱిగొని కొలువంగ నగి కెరలెడుబల్లి
ముఠియుచు నడుగుల కెరగిన, నరకడఁ జెట్టకొని రాముఁ డాశని కనియెన్. 72
- ఆ జగమువిందుకంద జా గేమిటికిఁ గ్రొమ్మె, ఊగఁబోడి నిక రోయుఁజుకు
దంట లైనహాటుబంటులఁ గొండఱ, నేర్పి చనిచి జాడ యెఱుగవలయు. 73
- లే. తెఱవ యున్నట్టితెఱఁ గల్లఁ జెలిసి పిదపదురము గావింప బగరపై నరుగవలయు
ననిన వల్లె యుచు నాశఁ డక్కడిండిమగనిఁ గనుగొని యింపొంద మరల ననియె.
- క. జేదలరాయఁడ విను మి, వ్యాడిమగ ల్లయ్యమునకు వచ్చినచో న
వ్యేడిమికన్దొర నైన్, బోడిమితో గెలుచుటకును బోలుదురు నుమి. 75
- లే. పుడమి వీరికిఁ జొర రానియెడలు లేవు, మీఱి నిక్రపుజగమైనఁ దూఱి చాలు
గంటిచందంబు జెలిసి రాఁగలరు మీరు, నెల వొసంగిన నఁచుఁ జెచ్చెర నకుదు. 76
- సీ. కరువలికొమరుఁ డంగమఁడు గవాక్షుండు నలుఁడు నీలుఁడు శశబలి గజుండు
గవయండు మైందుండు గంధమాదనుడు ధూమ్రుండును బావకాక్షుండు చాల
పాశుండు తారుండు చునుండు వేగదర్శియు వినుతుఁడుఁ గేసరియు నుషేణుఁ
డెలుగులయొకిమిఁడు వృషభుండు గిరిభేదనుడు కుముదుఁడు శరభుండును మొదలు
- లే. గలుగునాడెపుమొనగాండ్రఁ గదియఁ బిలిచి, కడకతో మీర లేగి యిప్పుడమి నెల్ల
కడల గుట్టలఁ బ్రోళ్ల గాఱడవులందు దీవులందును జెలికాడ జెలిసి రండు. 77
- క. మీమీలావులు నెఱపుచు, వేమఱు జొర రానిచోట్ల మెకి కడకక
జామతెఱ గరసి గొప్పన నేమంబున రం డటంచు నెల వొసరించెన్. 78
- లే. అవుడు రాచాలి జికవార్వపువడీరు, గారవపుఁబట్టి నొయ్యనఁ జేరు బిలిచి
చ్రేలియుంగర మొసఁగి హరిమి దలిర్ప, నవ్వలంఠిని జాచి యిట్లుచుచు బలికె. 79
- క. కోలితొగవింద మాకు, బ్రాలిగ దొరికినయచుగుబంటు వగుట నీ
లొక తెఱిగి యుంగరం బా, గోలికి నివ్వుచుచుఁ గోరుకొంటిమి నిచ్చున్. 80
- క. ఓడక లంకకుఁ జని య, వీధి డెల్లను వెడకి యందు వెలందుకఁ గని యి
న్నాడొపురవఱ మిడి యా, చేడియతలమానికంబుఁ జేసిని రమ్మా. 81
- చ. అనవుడు నాశఁ డుక్కు దనరారఁగ నిట్టను నేలతాల్ప యి
ప్పనిఁ దలఁబూని రక్కసునిబాలెము వాలెముఁ జొచ్చి చేడియం
గనుగొని యుంగరం బొసఁగి క్రన్నన నొదల మానికంబు నై
కొని పఱలెంతు వెడియును గోఁలిదొర ల్గని నంకెన్లగన్. 82
- చ. తెఱవను జూప కున్నఁ దొలిదేవరప్రేవులు పోవులై పడక
తెఱికెడ నొచల ల్లంగఁజెట్టెద జాట్లులు పట్టి నేల పై
జిఱ జిఱ ద్రిప్పి కొట్టి మెయి జిప్పిలి నెత్తురు లచ్చి పాఱుగా
జిఱ జిఱ నీడ్చి వైచెద నెసంగ దొసంగుల నెల్ల ముంచెదన్. 83

- చ. తొవలయసుంఁ బ్రొద్దు నొకతూకుల మ్రింగుదు వేల్పుమూఁకలం
దవిలి కలంతు నజ్జముని దామరచూచిని గ్రొవ్వడూరు దే
కువ మెఱయంగ రక్కసునిగుండియ లెల్లను జీంతు నేలయుం
దివియును ప్రక్కలొందు గద దేవరయానతి యింత గల్గినన్. 84
- క. రాకలువజేడ గట్టిగ, మికడకు జగంబు లెల్ల మే లని పొగడక
రాకాసులదొరఁ దెచ్చెదఁ, గా కుండిన లంక వెఱికి కడిమిం దెత్తున్. 75
- ఆ. అనిన సుకశిల్లి యద్దొర యొకయు, గారవిచి యుప గట్లసూడు
కొడుకుకొడుకుఁ బుట్టకూడుమేఱితేడుఁ, దోడు గాఁగ నెలమితోడఁ జనియె. 86
- క. మిగిలినచెట్టుంద్రివ్వరి, జగబాటులు నందునందుఁ జని రటువలె న
మొగిలుపగవనికూనయు, నొగిఁ గొందఱు గూడి యరుగుచుండెనునెదలన్. 87
- తే. ఆలర సుపాలి యనియెడుపులఁగురాయఁడొకఁడు బలువేల్పురామెట్టునొద్ద వారి
గాంచి యారైదుమెడలరక్కసునిదీచి, కేరుపడఁ ద్రొవ యెఱిగించి యెగుటయును. 88
- క. ఆక్కివ్వుమెకపుడోదులు, విక్కులు నొక్కొండ యెక్కి విరిదేనియలం
జొక్కటపుఁదియ్యవండుల, జక్కరతెలసీళ్ల నలుపు సడలించి తగన్. 89
- తే. ప్రుచ్చుఁదనమున రాకొచ్చుఁ దెచ్చినట్టి
యెఱియరక్కసుఁ డిదె డాగి యున్నవాఁడు
రం దనుచు దమ్ము నెలమి కేరుగఁ బిలుచు
కరణిఁ గడు మ్రోయసీర్వామిఁ గాంచి దెదుట. 90
- ఆ. కాంచి యుబ్బురంబు గడుర సీమున్నీరు, దాటి చనఁగ నేరితర మటాచు
గొంకు మిఱ గాడ్చుకొమరుని గన్గొని, వలఁలితనము వెలయుఁ బరికి రపుడు. 91
- క. విను మనుమఁడ మానుడువులు, విను మునుపు దలిర్ప నీవు వేటొందుకలం
పున నుండిన సీరతనపు, గవి యిం దింక నొరుండు దాఁటగలఁడే చెపుమా. 92
- క. పిల్లారి జియ్యలేజానఁ, జెల్లంబుగ బింకమాపుదేవకతనక
జెల్లడరారగఁ బుట్టిన, బల్లిదుఁడవు నీకు గడ్డవనలుం గలవే. 93
- ఆ. పన్ననాడె జగము లెన్న నలమ్ము మీ, తామ కడకతోడ రేఁగుఁబాటి-
పడి నిరులగొంగఁ బట్టుక మ్రింగిన, ప్రాద వింక నిన్నుఁ తొగడ నేల. 94
- క. ముందటిబంటు వటాచుకొ, డెందంబునఁ గూర్చి నివ్వటిల్లఁగ నపుడే
కుందనపుటుంగరము తేఁ, డిందఱిలో నిన్నె విలిచి యిచ్చెనొ లేదో. 95
- క. కావున నేరికకర్ణము, గావింపగఁ బూని కొంకఁగఱ దగ దింకక
లా వడఁగు గడలి దాఁటుము, వేవేగం జెరవ జూచి వెండియు రమ్మ. 96
- ఆ. అనుడు వారి జూచి యతఁ డిట్లు లనియె నో, కొలముసాములార కొఱత లేని
యేవుతోడఁ జేరి యిపుడ మీయాగలి, దాఁట బొక కడలి దాఁటవాడ. 97

అ. దాటి లంకఁ జొచ్చి బోటి యున్న తెఱంగు, గాంచి మగిడి వత్తు గాక యున్నఁ
జేడుగుపాలసుసిండియొడయని సిచటికిఁ, గడిమి మీఱ నంటగట్టి తెత్తు. 98

క. తెచ్చు నెడల నడ్డంబై, వచ్చిన రాయంచవారువపుదొర వైనం
గ్రచ్చుతి నిడుమలఁ బెట్టెద, నిచ్చలు నివ్వడమిలొన నించెద ననముల్. 99

అ. అనుచు జగము లెల్ల నడఁపఁ గడంగెడు, జమునికరణిఁ బొంగి చదలుచూచి
దలఁచి రామునజ్జదామర నెదలొన, నిలుపుకొని దిటంబు నివ్వటిలంగ. 100

అ. అడుగు లూనఁ ద్రొక్కి మెడయుఁ జేతులు సాచి, తోకయూచి మేను వీకఁబెంచి
చెవులు నిక్కఁజేసి చివ్వనఁ జాక్కల, దారి కెగసి కడలి దాటె వేగ. 101

క. దాఁటుటయుఁ గొండగొప్పురులు, బీటలు చాతొ గడిదిబీతున జేజే
దాఁటు వడంకం బాతెను, గాటపుఁబయ్యెరల మొగిలు గడలకుఁ బాతెన్. 102

అ. ఆపుడు మింట వేల్పు గాతనిదిట మెల్ల, నరయుకోతికు సురస యనెడువేల్పు
వడఁచిఁ బనుప నదియుఁ గడు నబ్బురపురూపు,దాల్చి యెదుట నడ్డదాఁకుటయును.

క. నరజామయి పూని యాచ, బృరపాలఁతుకలానఁ దూఱి వరువడి వెలికి
బఱచి తటాలున దాసిం, బఱియలు గావించి యెలమి పరంగం బనియెన్, 103

క. చని యామ్రోల సువేలం, బసుగుబ్బలి యెక్కె నప్పు డాతనికర్థం
బునకుం దో డగుచందం,బున వేడివెలంగు గ్రుంకఁ బోయె న్నడలిన్. 104

క. అని నారదుఁ డెఱిగించిన, విని యవ్వాలికి మిగుల వేడుకతోడఁ
దనరుచు నవ్వలికతయున్, వినుపింపు మటంచు నకని వేడుకొనుటయున్. 105

చ. పాదలవెడందదుప్పటియుఁ బున్నలపేరులుఁ గాదుబిండిబి
ల్లాడవులు మిన్నుటండియలుఁ దోరపుక్రొన్నెలపువ్వు విన్నుక్రొ
మ్మడియును జింకపిల్లయును ముమ్మెనఁబాలును బూదిపూఁకయు
నైదనలు పెద్దవారువము మిక్కిలికన్నుచు గల్గుచేవరా. 106

క. మిత్రియుఁ బితరులజేడు, న్నత్తిలి తిరుగంగఁ జూచి నలిఁ బొగ రడఁగ
న్వొలిన తెలిగి తరవాల్, తత్తడికెఱకాత నల్లలలవొరతాతా. 107

మాలిని.—

జగములయెకిమిఁదాబాధువాచింటివాఁడా, లిగకొటికలగొంగడిట్టజేబోజుగా
పొగడిక గనువేల్పాపూపబాబిల్లి తాలూ,సొగసుల నెఱవంటాబోగి బాల్మమువంటా.
గద్యము. ఇది శ్రీమదుమారమణకరుణాకటాక్షునిరీక్షణసంబంధసరస్వతిరాసామ్రజ్యధురం
ధరఘనయశోబంధురకాండీన్యసగోత్రపవిత్ర కూచిమంచిగంగనామాత్యపుత్ర బుధబ
విధేయ తిమ్మయనామధేయప్రణీతం బైన అచ్చ తెలుగు రామాయణ మహాకావ్యం
బునందుఁ గిష్కింధాకాండము సర్వ మేకాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు

అచ్చతెలుగు రామాయణము

సుందరకాండము

- క. సిరులఁ బరగించి బత్తుల, నిరవగుకనికరముతోడ నేలుచు నెపుడున్
దొర మీఱినదొర యనఁ దగి, నిరివిగ జగ మేడుమెట్టువిలుబుదిట్టా. 1
- తే. ఆలకింపుము గూర్చి గయ్యంపుఁచిండి, కడసికన్నాకు కళవిరుళపసి జూచి
యిట్టు లను గాడ్పుచాలి యిట్టివముసూడు, గ్రంథనంతకు నొదిగి యక్కొండ నున్న.
- క. అంశటఁ గడలం దెల్లఁ గొఱుత యొకింతయును లేక అందై నిరుల్
పంతపురక్కసిమూకల, అంతు లుడిగె నెలమి గనిసి అంతువెలదుల్. 3
- ఆ. అపుడు కోరిమిన్న యసదుకూపునఁ జని, ప్రోలిచాగ కానిమూలగపను
దూఱి యపటఁ గాంచె మాఱు మిత్తియో, యనఁగఁ బరఁగులంకిఁగిని జెలంగి. 4
- ఆ. కాంచి దీని నిపుడు ద్రుందినఁ బ్రోలివా, చెఱింగి చేర వచ్చిచేసి కర్ణ
మెల్లఁ దప్ప మరల నేగుచోఁ దునిమెద, నని కలంచి నరగ నపని కరిగె. 5
- క. అరిగెనుచో నీకడు నెఱి, నరయునెద నెవ్వలుగు వలయు నని జేత ల్వా
విరి బట్టుదివ్విటి యనఁ, దిరముగ రేఱేడు దూర్పుదనఁ గన్నట్టెన్. 6
- తే. అట్లు జాబిల్లి దనకు జోడై వలుంగఁ, బొలుపు దభవొత్త మెల్లనఁ బ్రోలు సొచ్చి
యొరులు ద క్షువ్వ లెఱుంగక యుండునటులఁ, గలయ నెల్లెడఁ బరికింపఁగాఁ దొడఁగి.
- సీ. ఇరవులు రోసి చేవరగుల్ల నెమకె యుప్పురిగలు వెదకి చచ్చరము లరసి
మోసల ల్దదవి లోముంగిట్లు గనుగొని గొందులు పరికించి కొల్ల గాంచి
మందసంబులు దేవి మాడుపు ల్పొద్దగని కొత్తదంబులు చూచి కోటగవఁడు
లారసి బలికంపుదేవులు గాలించి కొలఁకులు తోటలు గలయఁ బెట్టి
- తే. యాటపట్టులు చొరరానిచోటు లెల్లఁ, దేటలెల్లంబుగాఁ గని తెఱవ నెందుఁ
బొడగనఁగ లేక కడు దెందమనఁ గలంక, నిగుడఁ బొలదిండియెకిమిసిగద నేరె.
- సీ. పసిఁడిగోడలు పుల్లుపచ్చతోరనములు గొప్పకొన్నెలతాలయుప్పురిగలు
మగతాలు దాసవకద్రుఃఖంబు లైజగంతిగావతానిన్నియులును

- బిల్లికొరతనంపుఁ బెద్దమందనములు ప్రాద్దుగల్నా డెంపుమిద్దియలును
జెలువంపుముతైంపుచలువచప్పరములు వలుదనె క్తమ్మి కెంపులకలుపులు
- తే. మఱియు వెలలేనిముత్తిగమానికముల, యందలాములు నుయ్యెల లరదములును
గవనికట్టులం బెండియ ల్గడ్డియలును, బాఱ జూచుచు సరగ లోపలికిఁ దూఱె. 9
- తే. తూటి యెన లేనిసాగసుల మీటుచున్న, జాళువామేడ గన్గొని సంతసమున
దాయఁ జని యందు మేలికదానిచీని, పసుల నలరొందునొకపూలపాన్పునందు. 10
- సీ. చెఱ గొన్నముగుడజేజేపాలంతు లలంచి నిదురలతో నజ్జ లాదిగి యొక్క
మొనసి యీరైదుక్రొమ్ముదులఁ జాగపుచ్చెట్ల పూవుబెత్తులు క్రొత్తతావు లీన
నొడలిమేల్ వణపుటొరపుమానికములు మలయొదివ్వెలలతో మాఱెవ్వలంగఁ
దివిరి వేల్పులమీఁద రవరవ ల్నిగుడించు వడువున నూర్పులు గడలుకొనఁగఁ
- తే. బుడమిపుట్టువు నెదలొన నిడి మరల్పు, రానివలపంకీసెకలఁ గరంగి బయల
మఱచి నిదురించురక్కసినున్నెగాని, జూచి తనలోన నిట్లుచుచుం దలంచె. 11
- ఉ. అద్దిర పీనిశీవియు నొయారము దిట్టతనంబు చేపయుం
దద్దయ నబ్బురం బెదకుఁ దొక్కొనఁ జేయఁ దొడంగె నిట్టిబ
ల్గొడటికాడు వాడిని జగంబులు గెల్పుట యేమివిత మే
ల్పుద్ది యొకింత లేక చెడిపోవఁ దలం పిడెఁ గాక యి క్తజ్జి. 12
- క. ఈటివికి నీ నేర్పికి, మేటితనంబునకుఁ జాల మేలిగొనంబే
నాటుకొని యెన్న నీతఁడు, నేటెన్నఁడు లేసినిరుల జెన్నూరు గదా. 13
- క. తెఱఁ గెఱుగక రామునితో, గెఱుతుగఁ బగ గూడఁబెట్టుకొని కొల మెల్లం
జెఱుచుకొనె గాక యాతం, దుఱుడు గదా పూని వేల్పుటొడయని నైనె. 14
- క. ఆని యెదలో నెన్నుచు మెల్లన నాతని సెజ్జుజ్జుకుఁ జని యొకమా
టున నిలిచి కోరిదొర తన, కనుదోయికి నబ్బురంబు గడలుకొనంగ. 15
- సీ. ఎడసినజిలుగువయ్యెదలోడ ముడి వీడి నేల బీరాడుపెన్నెఱులతోడఁ
గరంగి నెమ్మెగ మెల్లఁ బెరయగస్తరితోడఁ దొలగినచెవియాకుదోయిలోడ
నుడుగక నినుచునిట్టాద్దుగాద్దులలోడ బాటిన నెఱిబ్బసరముతోడఁ
జెడవినపావటచేర్చుక్కబొట్టుతోఁ బొడిపాడి యెనమేపూఁతతోడ
- తే. మగనిపిమ్మట నెమ్మేచు మఱచి నిదురఁ, జెందుమందోదరిని జూచి చెలువ కిప్పుడు
చెడు తెఱుగులంగడుగనబడఁ దొడంగెనంచు దలయూచి చయ్యన నచటు దరలి.
- తే. పాలను మేపరిజేనితోఁబుట్టువులను, గొడుగులును నెమ్మి నుడుటెంకులకుఁ బోయి
వెలది నచ్చోటులం బెల్ల పెడకి వాండ్ర, పెంపు గన్గొని యెదలోన బిట్టు పోలి.
- క. మఱియుం బేరగడకక్కిసి, వెఱుజోదులకాపురంపునెలవులయందుం
జెఱుపాలందుఁ జెడి లల్పలు నారసి కడగ లేక మని దలఁ కెలయె. 18

- చ. కటకట రాచరేపెలుగుకర్ణము పూని కడిచిచేవో
నిట కరుచించి బోటి నిపు డెందును గానక కోరితేని చెం
గటి కిక నూర కే మరల గాఁ బఱులెంచిన నెల్లవారుఁ బి
మ్మట నగరే మగంటిమియు మాటనిజుబును గోలుపోవడే. 19
- తే. డెక్క కెక్కువ యగుకోరిలొక లెల్ల, గనుగొనఁగ నేలతోడు న న్గడియు బిలిచి
పడఁలి కిమ్మని యుంగరం బిడుట కెటులఁ, బని యొనర్చక క్రమ్మఱ జనఁగఁబోలు.
- ఆ. తులువరక్కసుండు దొంగిలి తెచ్చుచో, మడఁలి బీతు గుడిచి మడిసె నొక్కొ
కానఁ గాన రానికడ దాచె నొక్కొ యి, చెప్పఁటి యింక నేమి సేయువాడ.
- చ. వెలచిని జూపు మంచు లొలిపేలుపురాయనియెమ్మ లొక్కట
గులగులగా నడతునో రగుల్కొనఁ జేతునో ముష్టిఁగంబులున్
మిలమిలరాదుచుం దవిలి మిట వెలుంగెదురిక్క లన్నియుం
జలజల రాలు దన్నుదునో సంద్రము లుమ్మడి నింకఁ జేతునో. 22
- క. కొండలు పిండియొనర్తునో, గం డెనఁగఁగ నలువగ్రుడ్లు గాలెతునో వే
చెందునో గుడియతాలుపు, కండలు గుండియలు పేల్చగమి నొంపుదునో. 23
- క. అని యిత్రెఱుగున డెందంబునఁ దలఁపుచుఁ గొమ్మమెకపుఁబోటిరి యత్తా
వునఁ దరలి మెల్లమెల్లనఁ, జని యొకచో మిగుల సంతసము నై వారన్. 24
- సీ. మాశెట్ల నేశెట్ల మావులు రావులు భవసలు గొజ్జంగు లనఁటు లిప్ప
లీడెలు సంచంగు లిరువుడు ల్పొగడలు దబ్బలు ప్రబ్బలు త్రాళ్ళు మేళ్ళు
గోగులు శేగులు శ్రోవులు మోవులు మద్దులు నిష్టులు లొద్దుగులును
గలుగొట్టు పొన్నలు కడుములు వెలగలు గోరంట లుసిరిక ల్పొరికెడము
- తే. లందుగులు శేదగులు మఱ్ఱు లింగుదులును, మోదుగులు దాననంబులు మొదలుగలగు
ప్రాఁతులకునిక్కయగుచువేమఱుజెలంగు, చున్న నాడెపుఁబూఁదోటయొకటిఁగనియె
- క. కని శప్పటదుగు లిడుచుం, జని మెల్లనె యందుఁ దూఱి జశనంబుగ నిం
లిని నెమకుచు మ్రోలం జక్కనిబంగరుమేడ యొకటి గనుగొని సరగన్. 26
- క. అమైదచివర కెంతయు, నెవ్వుదిలో నెక్కి కడలు నెమకుచు జెట్టుం
ద్రిమ్మరితెలిదాలుమెకం, బిమ్మగ నొకప్రానిక్రింద నెనసినకడఁకనీ. 27
- సీ. కట్టిననెఱమాపుగడితంపుఁబుట్టంబు నెన్నుమితెబ్బసారబీర గాఁగ
గలయంగ నంటలు గట్టి మూఁపున త్రేలు నిడుదపెన్నెఱులు కెంజడలు గాఁగ
బుడమిపై నిచ్చలుఁ బొరలుచో నొదవిన బూడిదమైపూఁత బూది గాఁగ
నిదురయుఁ గుదుపును పదలి యుండుట యెల్లఁ దరలక యొనరించుశవసు గాఁగ
- తే. వానలకు నెండలకుఁ గరువలికి వలికి, సైఁచి డెందంబు శనపాలసామియందె
నిలుపుకొని కేతుబోగిజాదిలితెఱఁగవఁ, బొనరునొకరాచతలిరాకఁబోడి 28

- తే. పెల్లు గిట్టొన్న బావుదుస్థిగముల, చేతల జక్కినయాటరాచిలుకవోరె
శెడుగుపాలిందిపడఁతులనడుచు నున్న, యన్నెలంతుక నట జూచి మిప్పుముట్టి. 29
- ఆ. పడఁలించడ పెల్లఁ బరికింప బుట్టపై, దలియచుంగువట్టివలెనె తోఁచు
చున్న నచుచు మేడ గన్నన డిగి యాపె, గూరుచున్నమానినొనకు బ్రాకె. 30
- తే. ప్రాణి యష్టేటియగుదు మ్రాఁకుచివురు, జొంపములలోన నిటికి యజ్ఞోటి సార
సారెకును రామ రామ యన్నేరు నుడువ, నొనర నాలించి సీత యంచుచు దలంచి.
- క. ఈపున్నియంపుఁజెలి కే, రూపునఁ దననిక్కువంపురూ పేరుపడం
జూపుదుఁ బైదలితో నిక, నీవట్టున మాట లాడ నెట్లొనగూడున్. 32
- తే. అని తలంచుచు నున్నచో నంశలోనె, ముప్పుకానుపుస్త్రాన్ నెల్ల వుదని నిలిప
రక్కసులతోడను మిగుల విరాళిఁ దేలి, తాల్చి యెల్లను స్త్రీలి తత్తరముతోడ. 33
- సీ. చలు వగొజ్జగిసీట బలకంబు లాడి జిల్లుమణంగునొనబుపుట్టములు గట్టి
వినుమ్రానిపరువంపువిరివండ లేన నించి కలయ నెమ్మెయ్యి గమ్మకలప ములది
వెలిమించురశనంపుగిలుకుపావలు మెట్టి కేల జాబిలినవ్వనాలు వట్టి
మొనలివా ప్రాంగు లింపెనగ వీనులః బెట్టి తలల హొంబొమిడిక ల్లనర నిల్చి
- తే. గొలును లంగరములు మురుంగులును బశక, ములును దాళిలు నేవళంబులును గండ
పెండెరంబులు మొదలగు పెద్దతోడవు, లెల్ల గలిశంపుసింగార మెలయఁ బూని. 34
- సీ. ఆచ్చరవిరిబోడు లాలవట్టము లూన వినుటొకిచెలులు వీవనలు వైవఁ
బాఁపచానలు దవ్వపడగలు సోనఁ బక్కినొప్పులు బరాబరు లొనర్చు
జఱగంటిగాణలతెజవ లెల్లను బాడఁ దొలివేల్పుఁబోండ్లు కైదువలు దాల్చు
జక్కులపొలఁతు లిచ్చుల దివ్యటీ ల్వట్టఁ దల్లడి మోరవైదలులు వొగడ
- తే. మఱియుఁ దక్కినవేలపుమచ్చెకంటు, లూడిగఁపుఁజేయ్యు లొనఁకంప నీడు లేని
రీవిఁ బొదలుచుఁ జెలువంపుఁబూవుఁదోట, కేపు దహస్తోత్ర గొమ్మన నేగుచెంచె. 35
- ఆ. పింగుచెంచి సొగసు లేర్పడ నవ్వుపు, చూలిస్త్రాల నిలిచి సొరికిఁ జలికె
నాలుఁగంటి వట్టిజేల వై నీ దిట్లు, వెతలఁ గుండఁ చగునె వెడపుమాచి. 36
- క. ఇష్టేటిసోయగంబున, కిష్టేలిమి గారవమున కిప్పుగిది నయో
నెవ్వడిఁ జెరయక ముద్దుల, గుమ్మా బలిశంపుచెనలఁ గుండుట మేలే. 37
- క. క్రొన్ననఁబోఁడిరొ దిట మగు, జన్నియ గైకొని మెఱుంగుజవ్వన మెల్లకొ
మిన్నక తోనం గాచిన, వెన్నలగాఁ జేయఁ దగునె వేటిడి వగుచున్. 38
- క. ఆలములు దుంపలు నమలుచు, బొలములు బడి లెరుగురాచపురువులవై ని
చ్చలముగఁ దలఁ పిడి యకటా, చలమున నిటు లుంట పొడగాడయె నీకున్. 39
- క. తెజవా నాదెపుటచ్చర, తెజవలకున్ లేనిమే ల్లదియ వచ్చు నెడం
జెఱుచునొనఁ గూడ దిపు డీ, కఱితిశనం బుడిగి నెమ్మిఁ నైనొను నన్నున్. 40

- సీ. మలగొంగ యలరుటెత్తులు గట్టి యిడుచుండు దంటమోములసామి వంట సేయు
గవనివాకిలి నిచ్చు గాచుచుండు జముండు వాలు మోచుక యుండు మూలతోడు
త్రాడుదాలుపు మేలిరకనము ల్లాని తెచ్చి గందవొల్లిగొగు నాకసముకట్టి
బచ్చయి వెచ్చంబు లిచ్చు రొక్కపుదొర దళవాయి యై కొల్పు చిలవతాల్పు
- తే. తన్నిపూచూలి మ్రోలు బొక్షమ్మ విప్పి, చదువుచుండుఁ గరంబు హెచ్చరికతోడ
నిట్టినాదొడ్డతన మెద నెన్నికొనక, గోల యూరక చెడిపోవ నేల చెవును. 41
- సీ. అడవుల నిడుమలు గుడుచుచుఁ దిరుగురావుఁ డింక నిచటి కేకరణి వచ్చు
వచ్చి యచ్చెరువుగా విచ్చలవిడిఁ బొంగి పాటెడుకడలి నేచగిది దాటు
దాటి గాటపునల్లద్రావుదుపాజుల గొఱునిగ్గివి యేనెఱిసి తొచ్చుఁ
జొచ్చి యొచ్చెము లేక హెచ్చున నడరునాతోడఁ గడంగి యేబాడ నెదురు
- తే. నెదిరి కఱవక దురమున నెట్లు నిలుచు, నిలిచి యేచుచమున నచ్చు నెచ్చి నెలుచు
నెలువఁగాఁ బోల దింకఁ జెఱువలఁపు లుడిగి, లీవఁబోడినొ కోరిక దీర్చు మిపుడు.
- తే. కోఁతులను గొండముచ్చుల గూడఁజెట్టు
కొని పుడమితేడు మాతోడ మొనయుఁ గలఁడె
వట్టియడియాస లన్నియుఁ గట్టిపెట్టి
వైదలిగొ యొక మేల్పుట్టు బట్టుకొనుము. 43
- తే. కొదమజెబ్బలి నేడికఁ బెదురఁగలవె, దొడ్డసింగంబు నేనుగు ల్లాడరఁగలవె
సిల్లితో నింటియెలుకలు పెనఁగఁగలవె, కలన నామోగి మానుసు ల్మిలువఁగలవె.
- క. ప్రన్ననిజాణఁడు లేఁ డింక, వెన్నవలెం గరఁగి మదికి పేడుక బొదవక
నన్నకన్నం గవయక, మున్నటికలఁ బోవ దగునె ముగుదల కెందున్. 45
- ఆ. అనిన మోము వంచి యవ్వెలందుక యొక, పూరిపుడక కేలఁ బూని వాని
గూర్చి కలిక నోరిహళరక్కసుడ యి, కొఱుఁతకఱువ లేటికొఱువ విమర. 46
- క. ఉ క్కేచి నేలతోడులఁ, దక్కునఁ గనుబ్రామి న న్నిటకుఁ జెచ్చినల
త్రెక్కలికాడవు నీ నీ, చిక్కనిమగతనము చెల్చి డిచ్చిలి గాడే. 47
- క. ఎల్లజగంబులబాదల, బల్లిమఁ దగురాగవుండు పకింపంగాఁ
జెల్లంబో నీ కెంతయు, నెల్లదమై తోచె నింక నేమి యనఁ జనున్. 48
- క. అలనేలతోడిదెడవపుటలుగలు నీలంక మంచి యదుదుగ నీచే
తులు దలలు దుచుముచో విప్పుల నాతనిలావు నీవు పొడఁగనెదు గదా. 49
- క. కుఱుకుఱువేలుపుతెఱవలఁ, జెఱు వట్టివయటులె తెలివి చెడి రామునితో
నుఱక మఁ జెచ్చుకొంటివి, కొఱివిం దల గోఁతుకొనఁగఁ గోడెకుకరణిన్. 50
- తే. పొట్టకొత్తవ సుపుడపుడమితేని, కడిమి యెఱిగియు నెఱుగవు గాక నీవు
కాచివాం ద్రోవమగాల్గువేటూళి, పొలసుమేడకు లలవిచే బొడిసి చనఁ. 51

- క. గరితల బలుకుఱు గలచుచు, గరువము మెఱయంగ నీమగంటిమి నీవే
కర మరుదుగఁ గొనియాడెడు, సిరియుం బ్రతు కెల్ల సరఁ జెడుఁ గద చెఁటి. 52
- తే. మిదుత గడితంపుటెరగలిమిఁద నుఱికి, పాలయుఁతెఱఁగన నాఠేనిచిలుకుట్టి
కగ్గపై నీవు దిగ్గన వ్రుగ్గై దుఱికి, దులువతనమున నిపు డింత వ్రుళ్ల నేల. 53
- క. సిరిమగఁడు జడలసికడే, వరయుఁ రాయంచవారువపుజోదును జె
చ్చెర నడ్డగింపఁ బూసిన, దురమున రాగవుఁడు నిప్పుఁ దునిమెడుఁ జాచి. 54
- తే. అనుచు నింతయు సరకుసేయక నెలంత, దూలఁ బరికిన రక్కసదొర కడిది
కియక నిగుడంగ నొడుపు దప్పినపిస్తాళి, నాగుఁబామును బోలుచు నవుడు గఱచి. 55
- క. అద్దిర యాడుదిగా యని, తద్దయుఁ గనికరము సేయఁ దలఁచిన నెంతో
గ్రడ్డఱి యై ప్రేరెడు ని, ముద్దియ యింకఁ జేర్చు కున్న మోసము గాడే. 56
- సీ. నిమదవెప్పుగయారితొడవులదొరయుండు గుండు గం డెనఁగఁగఁ బెండుసేసి
తెలిగూడుకాచుపులేదీవదీయచే వివృగాఁ గొద లేనిమెప్పు లంది
మగమానికపువాలజగబంటునగరునఁ గొఱ లేసిసి యెల్లఁ గొల్ల వెట్టి
రూడి నెన్నిక గన్ననాడెపుతెఱగంటిచిగురాకుఁబోడులఁ జెఱలు దెచ్చి
- తే. యెపుడు నిరుసతజగముల నెదురు లేక, మిక్కుటా బైనలేజాన మెఱయునప్పుఁ
జాలుకఁ బలుకుచు నున్న దిక్కులికి యిపుడు, చెందుబెండాడి రూపఱు జేతు ననుచు.
- క. వివిధ కరవాలు సేకొని, అవఱవ లెనఁగంగ నత్రైవివఱై జనుచోఁ
దివజడలరేయి ద్రిమృతి, పువుఁబోడి యొకర్తు నెయ్యమున నడ్డంబై. 58
- క. దేవర నీ విపు డలుగఁగ, నీవెఱదుక బేసికంటియెకిమిఁడొ జనుం
డో వేల్పుఱేఁడొ నెత్తురు, ద్రావుడుగమికాఁడొ నీళ్లరాయఁడొ చెపుమా. 59
- తే. బవ్వకొలమునఁ బుట్టినబల్లిదుడవు, చదువు లన్నియు నెఱిగినబాణ వెల్ల
కడలు గలిచిననెఱిమొనగాఁడ విట్లు, తెఱవపై నీవు కైదువు వెఱుకఁ జనునె. 60
- క. తాఁది పూసుము కొఱకొఱ, చాలింపుము కొఱతగొనము నడలింపుము వే
వే లింటం జేదేవల, లుండఁగ నీకు నివ్వెలందుకఁ గొఱయే. 61
- తరల. అనుచు నచ్చెలి యొర్పు పుట్టఁగ నాదుచోఁ దను కాల న
చ్చెనఁటిరక్కసిఠేడు వల్గినచిన్నమాటల కెడ్డలఁ
గనలి కంటవలంతిగాదిలికాన్పు పెద్దయెలుంగుతో
మొనసి యామని గండుఁగోయిల మ్రోగుచాడ్పున నేడిచెన్. 62
- తే. విద్యుట్టులుచాచి తెరగంటియగురుబోండ్లు, చిలువబోటులు జక్కులచెలులుఁబలుగు
చేడియలు నేడ్చి రప్ప దచ్చెట్టుమిఁద, నుండి రిక్కుల వ్రోవమన్నందు గినిసి 63
- అ. తొడరి వీని నిపుడే తునుముదునో కాక, మన్నుకాన్పుఁ జూచి మాటలాడి
మరలి పోవుకపుకు మడియింతునో యెచు, దత్తరమున కుదిరి దలఁచుచుండె. 64

- క. మసలక నా శిష్యులయి, బొసంగింపుడు కాక యున్న బొరిగొను దనిర
• క్కసిచెలుల నునిచి రావణుడు సనియె దననగరునకు గడువొ సిద్ధిలిహన్. 65
- లే. అంత నాశేయ ద్రిప్తురియలయబోడు, లసి యుదాద నిమరించునపుడు త్రిజు
చెట్టుగుకల గాంచి రావణుచేటు వారి, కెల్ల సెఱిగించి మక్కువ యెద దలిర్ప.
- లే. పాలలెగములార యింక నిప్పుదమికావు, నేటవల దంచు గనుమాయనెద యెఱింగి
చెట్టులొనుండి కరువలిపట్టి మిగుల, నెలమి నారాచవల్లంటి కిట్టు లనియె. 67
- లే. పడలి నీతేనికూరిమిబుల నతడుదమ్ముడును దాను మాల్యవంకమ్మనందు
దమ్మ వలగని కోలిమొత్తమ్మ లెల్ల, నోలి గొలువంగ నెప్పుది నున్నవాడు. 68
- క. ఓచాన యాచవాలగ, నాచే నీయుంగరంబు నలువుగ నీ కా
• రాచూరి ఘుచె నిదిగో, జూచుకొను మటుంచు నెలమి జూపించుటయ్యె. 69
- లే. దెంప మిగులొత్త నస్తేలికుండునపు, టుంగరము దనమగనిచేయుంగరంబు
గా నెఱింగియు నమ్మక నాని జూచి, యచ్చుతలమానికం బిట్టు లనుచు బలికె. 70
- లే. అన్న యే ప్రాద్దు డక్కరు లగుకడించి, పాలసుదిందులచేలిచెట్టుల గలంగు
చున్నకతమున నెఱిమినియుంగరంబు, గన్గొనియు లాన నమ్మక గలుగ దిపుడు. 71
- లే. ఎవ్వడవు నీవు నీకు బే రెద్ది యెట్లు, పుడమితేనికి నీకును బొందు బెరసి
నద్దొరలరూపు లెట్టి విం దనుచునపుడు, సామి నను గూర్చి నీతోడ నేమి పలికె.
- క. వికరణి గడలి దాటిలి, వీకడ కేచిది ట్రోవ యెఱిగిలి వెట్టి
రాకాసుల మొఱుగిలి విక, నీకలతెఱు గెల్ల మామ నిక్కము చెపుమా. 73
- క. అనవుడు నత డప్పాలయి, గనుగొని యిట్లుచుచు జెల్వ గడగెం దల్లి
విమ మే జనినట్టుకళంబున నంజన యనెడుచెలికే బుట్టినవాడన్. 74
- క. హనుమంతుఁ డనెడుపేర, దనరాడెడువాడ బ్రోవలదాయ్యయనుగుది
క్షసికి గడు నెయ్యడ నీ, పెనిమిటికి గూర్చునట్టిబిరుదుమగంకన్. 75
- సీ. అప్పు ని న్ని శేయ ద్రిప్తురియెఱిమిడు గొనివచ్చునెద నిర్తగంగళొమరు
డిమ్ముగా ఋశ్యమూక వ్వుచుగట్టుపై మముఁ గూడి మెలగుచో నమర నీవు
రవణము ద్రించి చీరచెఱుగుతో గట్టి వైచిన నవి దాచి పగపు మీఱ
రాముఁడు దమ్ముడు రమణ ని న్నెదమచు నచటి కేతెంచిన నతడు వారి
- లే.తోడ నెయ్యం బొనర్చి యత్తొడవు లిడిన, మిగుల నలరొంది దొర వానిబగతుఁ దైన
వారి దెగటార్చి వా డెలుకల కెల్ల, నొడయనిగఁ జేసి నెప్పుది యొపవ నునిచె. 76
- క. అఱిఁతులదొర దను బు, మూఁకలతోఁ గొలువ నుండి ముద్దియరో యీ
రాశొమరుడు ని న్నెదమట, కై కొందఱ బుట్ట నేర్చి యనిచెడునెదలన్. 77
- క. రంగుగ నాచేతికి ని, య్యుంగర మిడి నెలవు వెట్ట నుప్పొంగుచు ను
• వ్వుంగడలి దాటి వచ్చి నినుం గాంచిలి నిచట వేడక నూల్కానఁ బడలే. 78

క. బల్లిదళుగోరిమూకలు, పెల్లుగఁ దనుఁ గొల్వ నీదుపెనిమిటి యిదిగో
పెల్లుట నేటనొ యిచటికిఁ, దల్లి యరుచెంచు నింకఁ దలకకుఁ మెదలొ. 79

లే. ఎఱచియెరదిండిమన్నియ యిపుడు వచ్చి నిన్నుఁ గఱకులు కలుకుచు నన్నయెడలఁ
జాన యిచ్చెట్టువై నుండి వాని దునుమఁ, దలఁచి మరలితి నీకుఁ గీ డెలయు ననుచు.

ఉ. కల్లరిరక్కనుండు నినుఁ గైకొని వచ్చినగోరె బల్లిదం
బెల్లు దూలి పూట యొకయేడుగఁ ద్రోయుచు నబ్బురంపుబల్
తల్లడ మూని లిండియును దప్పియు నిద్దరయుఁ బొఱుగి తే
దుల్లము దద్ద నీవయినె యుంచి కలంగు జుమి పొలుతుకా. 81

లే. తడవు లే దిదె దండుతోఁ దరలి వచ్చి, కడలి పడి దాటి రక్కసు నడఁచి నిన్ను
మరలఁ గైకొందు శుక్తులింపకుమటంచు, బెలుపుమనిపల్కెనతఁడు గ్రొందలిరుబోడి.

సీ. మొలకనవ్వలవాడు తలుకారుతోలుకారు బలుకార్తోలఁ గేరుపొలుపువాడు
నిడుదచేతులవాడు నిద్దంపుటద్దంపుసుద్దంపు నెఱచెక్కజోటివాడు
వెడఁదకన్నులవాడు విప్పారియొప్పారు గొప్ప నెప్పుదురుచే నొప్పవాడు
కఱపుపే రెదవాడు పరుచంపుగరువంపు నెలవోని నెమ్మొముకలుగువాడు

లే. కేల సింగాణివి ల్లాగిఁ గ్రాలువాడు, కుఱుచమెడవాడు సోగ పెన్నెఱులవాడు
వలలి యగువాడు ముజ్జగంబులును వలచు, సోయగమువాడు సువ్వెనీరాయఁడిలి.

లే. అరయ నిన్ని తెఱంగుల నలరువాడు, సూపె నీముద్దులముఠాది తీవఁబోడి
యనిన నెద నమ్మి సంకసం జెనయ నశని, గారించుచుఁ బడలి యంగరము గొనియె.

క. కొని కన్నుల నద్దచు నక్కనఁ జేర్చుచుఁ దలచు మోపుకొనుచు న్నదిలోఁ
జెనిమిటిఁ జూచినకంటె, దనరారి యొకింతవడి కశని కిట్టినియ్యె. 85

లే. అన్న గాదిలిచుట్టమ వగుచు తేసి, నెమ్మి యెఱిగించి యుసురులు నిలిపినట్టి, నిలిపి
ని న్నొకింతయు నగ్గించనేర నింకఁ, బుడమి నెడు రెండులకు లేక తడవు మునుము.

క. గుబ్బలిద్రిమ్మరిసింగమ, దబ్బరరక్కనుండు న నొదవ కలుగుటయొ
దబ్బున విడిచి గద యిది, గొబ్బున నీ పరిగి దొరకు గుఱుతుగఁ జెపుమా. 87

లే. వల దనంగను వెంటఁ గానలకు వచ్చి, యంత వట్టింపె నని కిన్న యిడకు మునుము
తనవెందుక నొరుల కప్పునము నేసి, యూరకుండిన మగఁటిమి యొనవ దనుము.

లే. అరుదు మీఱినబల్లిదుం, దనుచుఁ దనకుఁ, దవిలి మాతండ్రి యిడుట లోఁదలఁపు మునుము
కొరి పెండిలి యాడినకొలముచెలిసి, విడువఁ జూ దని తగ విన్నవింపవయ్య. 89

చ. కడు నను గన్నతల్లి కెనగా నలరామునిఁ దండ్రిమాటుగా
నుడుగనిబత్తితోఁ గొలుచుచుండెడుతన్ను వెడంగు బూని కా
ఱదవులలోకలం గఱకు లాడినదోసపులూట యంతయున్
గుడిచిలి నంచు నామఱుదికఱ్ఱకు నిక్క మెఱుంగఁ బల్కుమా.

- క. ఆమాట మదిని లెట్టక, నామీదం గనికరంబు నాటుకొలుపుచున్
వే మొనలు చెచ్చి రక్కసి, గామిడి నడపు మరి యతనికడఁ గడుఁ జెపుమా. 91
- లే. అనిన నతఁ డట్లు చేసెద నవ్వు యింక, రిక్తచేతుల దొరకడ కెత్తెఱుగున
మరలి చనఁ జను నీశలమాసికమ్మ, నెమ్మి యలరార నానవా లిమ్మ నాను. 92
- ఆ. అనిన నన్నెలంత యన్న నీనిక్కపు, రూపుఁ జూచి కాని రూడి నిక్క
డించుమానికంబు డెందంబులో నిమ్మ, నచ్చి గారవమున నిచ్చి పును. 93
- లే. అనిన నతఁ డట్లె యొకరింప నలరి యలరుఁబోడి తలమానికంబు గొమ్మన నొసంగి
వీడుకొల్పిన మ్రొక్కియవ్విప్పుచూచి, కొమరుఁ డచ్చోటు వెలువడి కొమరు మెఱయె.
- సీ. బావులు గలఁచి చప్పరములు వడిఁ బ్రోచి పేరైనవ్రూఁతులు పెల్లగించి
పూవుగుత్తులు కైంచి పులుగుల బెడరించి పండ్లు రాలించి పొడరిండ్లు నదిరి
లేనెఱెత్తే రేచి తీవియత్ నుగ్గాడి మేడలు గోడలు బాదు చేసి
యాటలిప్పులు వ్రచ్చి పాటబండులు గూర్చి కట్టవ లన్నయు గాధు చేసి
- లే. తోటకావలిరక్కసిదాటు నొక్క, మాట యెనిమిదివేలకు మడియఁ జేసి
యదరుచున్నఁ గనుంగొని పుడమికాపు, చెంతఁ గాపున్న పొలిదిండిచెలులు చఱచి.
- లే. రక్కసులతేని బొడగని మ్రొక్కు లొనగి, వెఱుగు గన్నట్ట నిట్లని విన్నవించి
లేమి చెప్పుదు మెకిమీద యిప్పు డొక్క, తోలి యెందుండియో రాచగోరిఁ జేరి.
- లే. మంతనంబున నేమేమొ మాటలాడి, కడిమిఁ బూడోట లెల్లకు గాధు నేసి
యచటఁ గావలి యున్నగయాశిప్రాంత, వేల్పుమూఁకల సెనిమిదివేలఁ దునిమె. 97
- క. తునిమి యెవ లేనికడిమిం, దనరారుచునున్నవాఁ డతనిఁ జేటి కకుం
గొన నలవి గాదు వేల్పుల కను రక్కసివంగడంపుఁగ్రన్నెల యనుచున్. 98
- లే. మండిపడి యాతఁ డాశోలి గం డడచ్చి, మేగ రు దని యెనిమిదివేలపాలను
దిండిబంటుల బనిచినఁ దిట్టి వార, లీదకొమరునిపము నని కేఁగటయును. 99
- క. ఆరక్కసిమూఁకలఁ గని, పేరిమి మెయి వెంచి గాడ్పబిడ్డఁ డనికేఁ బొం
గారునెడఁ బచ్చమావుల, లేవజేయదు దూర్పుజెను గన్నట్టెన్. 100
- సీ. అప్పు డాజగజెట్టి యారేయిద్రివ్వరి దందువై నెవ్వడి దాకి యార్చి
తోకతోఁ జుట్టి పడువుర నూలువురను బట్టి తోరనపుగంబమునఁ గొట్టి
మూఁపులు పీపులు మోరలు బోరలు కాట్ల చేతులు వత్తుకలును దలలు
పిక్కలు డొక్కలు జమ్మగాఁ జెందాడి యందఱ జమ్మప్రాలి కనిచివైచి
- లే. మొనరితొరన మెక్కి యామునఁ జెలంగు, చున్నఁబోలియక చిక్కినయంతయబట్టు
చఱచి తొలివేల్పుతేని కత్తెఱుగు జెలుచనదరిపడి వాడు కొఱుకొని యొడవికొనగ.
- లే. మున్నరక నొప్పుకార్థాలముఖుని నక్కవక్కు మఱి పింగళాక్షుని వక్రనాను
చీర్ణ జిహ్వని దిలిచి యాదిట్టశోలి, దునియలుగఁ జేసి సరగ గు డకుచు బనిచె.

క. చనిచిన నప్తేటిమగ, ల్గుని బిట్టుగఁ బొదవి యంపజడివాన యొన
ర్చిన నళఁ దయ్యంపఱ యె, ల్లను దోఁకం బాయ ద్రోచి లా వెలయంగన్. 103

సీ. పోనీక తఱిమి క్కాబ్బోరరక్కసుతోమ్మ బెడిదంపుబిడికిటఁ బొడిచి చంపి
వాత ముక్కున నల్ల వఱన లుబ్బుగఁ దాచి వెన వంకముక్కుతోల్వేల్పుఁ జెండి
మొగిఁ బోరనపుగఁబెమునఁ గొట్టి బెబ్బలి మోమురేద్రిచ్చరిముఱి యడంచి
తోఁకతోఁ జాట్టి వే వీక మింటికి వైచి నిడునాల్కపాలదిండి బుడమిఁ గెడపి

లే. ప్రేలిమిడి బచ్చకన్నులపేల్పుసూడుఁ, బిడిమివైచిన మ్రగ్గక చిక్కి యున్న
దీరుడు లొకకొంద తేటెంచి వరుసమెడల, నల్లద్రావుదుదొరకు విన్నప మొనర్చు.

ఆ. కనలి చ్రగదశమరులను శతజిహ్వని, స్రునికహస్త కూలదంష్ట్ర రక్త
రోము వ్యాఘ్రకబళ రుథిరాక్షు నళనివైసని యొనర్చుఁ దరుచుఁ బుచుటయును.

క. మా తెందు లేనికడిమి, స్త్రీలుచు నరదంబు లెక్కి నెఱ మొనగాం ద్ర
య్యాలుగురు బొదలి తాఁకినఁ, బాటి చనక కొవ్వమెకపుబంటు కడంకన్. 106

లే. తోఁక యల్లార్చి కేవునఁ గూకఁ బెట్టి, తోరవము డిగ్గి పోకిఁ బొడరునెడలఁ
గఱకుటమ్ములవాండు మే గాఁడ నేసిబిట్టు నొప్పింపఁ గినిసి యాజెట్టివిరుడు.

సీ. అరదంబు లన్నియు నఱవఱల్గ మోది మావృసందుల నదమదము చేసి
చేగలమెకములఁ జెందులెం దొనరించి కాలిపాఱుల నేల జమిరి
గొడుగులు బడగలుఁ బొడిపాడి గావించి దొనలుచు దూపులుఁ దునిమివైచి
కైదువుల్ విండ్లును గత్తెంబులు పేల్పు బూరలుఁ దుడుములు బుగ్గఁ గలిపి

లే. చివ్వవ డైల్ల నల్లయుఁ గ్రొవ్వ మెదదుఁ, బొలనుఁ బ్రేవులు నెముకలుఁ బుఱియగములు
నిడుకొల్పిన అవఱవల్ నిగుడ నగ్గ, రాసురాకాసు లతని కేరంగ డాసి. 108

లే. కొందఱై బెల్లుజడివాన గురియుకరణి, బెట్టివపుదూపు లేసిన బెగడ కతఁడు
పేర్చి నొక్కొక్కరినిఁ బట్టి పిడుగులట్ల, నడరుపిడికిటిపాటులఁ బుడమిఁ గూల్చె.

లే. అతైఱా గెల్లఁ గని పరు వెత్తి కొంద, తెఱచిదిందులు రావణునెడుటఁ జేరి
యనిరి దేవర విను తోచి యబ్బురముగ, రక్కసులబూచియై యిందు వ్రాలినదిగ.

క. అఱిముఱి నెఱి మొనగాం ద్రే, దైఱ దురమున కరిగి కడుఁ గడిదిగ నిపు డం
దఱు నొక్కయువ్వపి బొ, ల్పుఱి రబ్బులతోచిబారి కగ్గం బగుచున్. 11

లే. అనిన విని నెయ్యి సోకినయగ్గి వోలె, మండిపడి వా డపుడు జంబుమాలి ననుప
నక్కడిదిబోదు వడిఁ జని యుక్కు పెఱయ, గట్టుద్రిచ్చరికలకట్టుఁ జాట్టుముట్టి.

క. కఱకుమొనవాడిములుకలు, వఱపిన నగ్గాలియనుగుబాచుడు మదిలో
వెఱచఱవక యొకపెచుమ్మ, నెవ్వికి వెన న్నానిలేరు నేలం గూల్చెన్. 113

ఆ. కూల్చి యాముతేకుగులగుఱ్ఱములమూఁక, నెల్లఁ బొలియఁ జేసి యెనుగుచున్న
నలిగి వాడుఁ గేల నడిదంబు గొని గాచ్చు, పట్టి బట్టి నొసలు బిట్టు నఱికె. 114

- చ. నటికన సోలి యయ్యడవిసట్టుజగామొనగాండ్రమిన్న యు
కృతక యొకింకజేవునకుఁ గ్రమ్మరఁ జెప్పి యప్పిసాలివై
నుజికి చలంబు మీఱఁ దల యూడఁగ మొత్తెను వానికత్తియే
వెఱుగు దలర్పఁ బుచ్చుకొని కేలులు నింగి చెలంగి యాగ్వంశన్. 115
- ఆ. అటులు జుబుమాలి దిట మంతయును దూలి, నరకఁ బోరఁ గూలి జమునిప్రాలి .
కేగినట్టిజోలి యెరచిమేచరు లోఁది, తెలువ నవును వరది దీవితేఁడు. 116
- తే. అక్షుఁ డనుపేరుగలనయముగఁగొడుమఁ, బిలిచి యాఁకొలి కల కోసి బీర మొదమఁ
దొరనవుఁగంబమునఁ గట్టి పేరువాడి, మరలి ర మ్మని సెల విద్దఁ గరము చెలంగి. 117
- క. వా డొకతే రెక్కి కడుకొ, వాడిమెయిం బని మెఱుంగవాలైనను
పొడిమిలోఁ గోఁలియు, న్నాఁడుచదు రెక్కనముగ నో కేయుటయున్. 118
- సీ. మబ్బులోపరిమాన గొబ్బున వాసిసిగాఁజి ముత్తునియలుగా నదంబ
కేఱొందువి ల్గాని తూఱి ప్రాజేలజేనిప్రేముడివట్టి కేచి బల్క
దొకి నచ్చెట్టుబిడారుబొబ్బమెకంబువై నగ్గలంబుగఁ బాఱి వాడి
యమ్ములు పరువ నయ్యునుమడు తోకచే నవి యెల్ల నుగ్గాడి యార్పి యొక్క
తే. తాడిమ్ర సుక్కుమీఱుగ నూడఁ జెఱికి, యక్కువారపురక్కినుఁ డెమ్మొన్న
యరద మఱవఱి లోనంబ నరిగి వాడు, వానినెన్నెన లఱక నొవ్వంగ కేసె.
- తే. వియటయు బిట్టు సోలి యయ్యవముసూడు, నొలపురాకిక్కదొరబాటు గొంతపడికి
చెఱిసి బిగి యొప్పు నపొవ్విరిండిమిన్న, తొమ్మి షికిటఁ బొడిచిన సొమ్మసిల్లె. 120
- క. సొమ్మసిలి నరకఁ జెప్పి, యప్పేటిమగండు గుదియ నయ్యునునివె
తొమ్మి నగలింప నాకఁడు, గ్రమ్మఱ నగ్గరియ నశని గడు పడి మోఁడన్. 121
- తే. మోఁడుటయు వాడు వాల్గాని మొనసి కోఁలి, నొడలు నొవ్వంగ నడిచినఁ బోన యెగసి
పట్టగొని నేలవైఁ బడఁ గొట్టి గాలి, పట్టి యారక్కనని జమువట్టుఁ జేర్చె. 122
- తే. అంత మడియక మిగిలి యన్నట్టిపోత, బట్టు పదికత్తుకలఁజేనిపాలి కేగి
మిక్కుటంబుగఁ బాముల పీఠబుడుక, మగశనం బెల్లఁ బలుమఱుఁ బొగడి యనిరి.
- సీ. కాద్దలముఖుఁ డీల్లె న్ననికహస్టుడు సెల్లె దీర్ఘ జిహ్వఁడు గడదోలిపోయె
శాలదండ్రిఁడు వ్ర గ్గఁ గూలఁ బింగళనేత్రుఁ డత్తవక్షుఁడు చెగటార రక్త
రోముఁడు మెయి వీడె రుధిరాక్షుఁడును వ్యాఘ్రోబసండు నఖండు గంతుగొని
జుబుమాలి యడుగ శశజిహ్వఁడును పక్రనాసుడు నుసురులఁ బాసి చనిరి
- తే. మఱియు నెనిమిదేలుగ్రద్దజిహ్వ, పడిరి పూఁబోటకావలిదానసింధ్రు
సాఁజ బచ్చి నేడు నీమ్రాల నేమి, చెలవుడుము సామి యాఁకొలి తెఱుగు మేము.
- చ. అన విని సోకురాయఁ డెద నల్కయు నుమ్మరికంబు నబ్బురం
బును గడురంగ నక్షుఁ డలపోసి కడుం బుచ్చించి యద్దిరా

- మును పెళుడు నివసంగనవిముచ్చట పుట్టెను గాక కోతు లెం
దును బొలపిండిపోటరల దుచ్చట గంటిమె తప్పి జాణియున్. 125
- ఆ. శలఁకు దఱియు నిపుడు దాటుమాటయ్యె గాఁబోలు నేమి నేయఁ బోలు దీని
కనుచు నుత్తలంబు పెనఁగొన దురపిల్లు, నెడల నింద్ర శిరుఁడు నేగుకొంచి. 126
- క. అచ్చ జగములు మూఁదును, విచ్చారెడుకడిమి గలిచి వెలసిననీ నీ
చొప్పున నొకకోరికి నై, తప్పక చలుమఱు గలంగఁ దగవే చెపుమా. 127
- క. ఉప్పులిక యుడిగి తద్దయు, నెప్పుదితో నుడు మిపుడు నీచెతకు లీ
ర మొదవఁగ నగ్గట్టు, ద్రిపురిమొనగాని జట్టి తెచ్చెద నెలమిన్. 128
- క. అని యరద మెక్కి యాక్కునఁ, జని తెప్పెరకూన నుపజడివానల ముం
చిన నది యాతఁడు బోకఁ, దునిమి మలలు చెట్టు లేనె బొడలి యశనివైన్. 129
- ఆ. దాని కలిగి నల్లద్రావుడుమేల్బొలి, తోన మరలి వాలుఁదూపు లేసె
నవియుఁ దునిమి వానియరదంబు మావుల, గాలిబుడుత నుగ్గగా నొనర్చె. 130
- తే. అట్లనర్పన రక్తసుం దకఱకడిమి, కల్పవడి కొన్ని నెఱతూపు లదలి యేయ
నవి యొకింతయుఁ గాదక యవలఁ జనియెనప్పు డన్నబ్బురొదపోకు డలుక నిగుడ. 131
- తే. బప్తయ మ్మేన్చి యజ్జబుటుమిఱి, వైవ నది నుండు కాలక వాని గుదియ
గట్టి వైచిన మే నల్ల పట్టివైచి, తుడ్రికడ నిల్చె నగ్గట్టుదాయసూడు. 132
- క. నిలిపిన నవ్వులద్రిపురి, శలకట్టుం జూచి నల్లద్రావుడు కన్నా
కలుకయు చులుకును మదిలో, నెలయఁగఁ గన్నోచులు ముడిచి యిట్లుని పలికెన్. 133
- ఆ. ఓరి కోరికూర యొక్కింతయును మడి, గొంతు లేక నీరుకుప్ప దాటి
గడునుబొలసుపిండిము లుండునిద్దీవి, కెట్లు చేరినాఁడ వెఱుకమాలి. 134
- తే. ఆరయ జగముల రావణుఁ డనెమఁపేరు, చిన్న గుడియ లవియుఁ బో వేలుపులకు
నహహ నీడెందమున నించు కైన జుకు, దవుల కున్న దిడేమిచందంబో కాని 135
- క. ఎవ్వనిపంపున వచ్చిలి, వెవ్వఁడు నీపేరు కర్ణ మెయ్యెది నీ కి
ట్టివీరు సొరఁగ నిష్ఠైయ, గ్రొవ్వెల్ల నడంతు నింక గొబ్బునఁ జెపుమా. 136
- తే. అనిన విని గాలిపట్టి యచ్చెనఁటిపోకు, కొలముడేవరఁ గనుగొని పలికె మరల
నోరి టక్కరికాఁడ యియ్యోజ లేని, కఱవ లేటికి విచర నిక్కముగ నిపుడు. 137
- క. మానుగ జగములయావడి, మానుకుగాఁ గోరి పుడమిచుడఁతుకకై వి
చ్చానికపువంగడంబున, రానెల యై పొడమినట్టిరామునిబాటన్. 138
- క. విను సుగ్రీవుఁ డనం బరఁగినకోతులనున్నెగానికి న్నెయ్యుండ గా
ద్దునకుం గాదిలికొమరుఁడ, హనుమంతుఁ డనంగఁ జేర్చి నలరినవాడన్. 139
- క. కావరమున నారాముని, దేవే న్నివు పట్టి తెచ్చిన వెమకం
గా పల్లె కడలి దాఁ టి, ద్దీవికి గం డెనఁగ నదుగుడెంచినవాడన్. 140

- క. ఇమ్మగ నీప్ర లంకయు, ద్రిప్పరి పూడోటలొనఁ జెల్లంబుగ రా
కొమ్మఁ గని మాటలాడి కర మైలమిన్ తేనికడకుఁ గ్రమ్మట చనుచున్. 141
- తే. కెరలి నారాక నీ కఱింగిండు గోరి, మేలిపూడోట యెల్లకు గూలఁ ద్రోచి
మొనసి యనిలొన నత్తుండు మొనలుగలుగు, రక్కసుల నెల్లఁ జెక్కండ్ర నుక్కడంచి.
- ఆ. నిన్నుఁ జూచి కూర్చి నివ్వటిల్లఁగఁ గొన్ని, బుద్ధు లెఱుంగఁ జెప్పి బుజ్జిండు
దలఁచి పట్టువడిరిఁ దప్పక నామాట, దిటము చేసి బ్రతుకు తెచ్చు కనుము. 143
- ద. జగములకల్లి యై పుడమిజవ్వనిగాదిపట్టి యైనయి
మ్ముగుదలమిన్నఁ దెచ్చిలివి మోస పెఱుంగక నీకు నెవ్వరుం
దగ దిది యంచుఁ దెప్పఁగలదంటలు గల్గిమిఁ జేసి యిట్టికి
దగవడె నింక నైన విడనాడక రామునిప్రాపుఁ జేరుమి. 144
- క. చెన్నగురకనపుడొడవులు, మున్నుగ మున్నుంబడంతిమద్దలపట్టిక
మిన్నక యుడుగర యిడు మీ, చెన్న టికన ముడిగి రాచసింగంబునకున్. 145
- క. అక్కటికపుగని యగున, యొక్కటిరాచందమామ కలమిఁ గొలిచి యీ
రక్కసివంగడ మంతయు, దక్కించుకొనంగఁ జూచు ట కుక్కిగి యింకన్. 146
- తే. చుట్ట లయగులు బంట్లు తోఁబుట్టువులును, గొడుగు లేకుగు లరదము ల్లజ్జములును
నలరునాతేనితూపుటింగలమునందు, మ్రగ్గి పోవకమున్నె చే మలఁపుకొనుము. 147
- క. ఇప్పుని పేయక మగుదినఁ, గప్పుమెడవలంతి వచ్చి కాచిన నిన్నుం
గుప్పునఁ బోగొను రాముడు, దప్పదు నామాట వినుము తఱుచు లిఁ కేలా. 148
- క. నలువొలంబునఁ బుట్టిన, బలియొడవు తొలిచలుకులు కుకించిన మే
ల్వలఁలిప్పి నీ కిటు పెఱచెలి, దెలివి యొకింతయును లేక లేక దిగ వగునే. 149
- ఆ. అనినఁ గిసి వాడు హుమంతుతోడ నిట్లనియె నోరి వెడఁగ విసుర యట్లు
వెఱపుమాలి యొక్కచిఱుతమానిసిరి నా, యెరుటఁ గొండచేసి యెన్నె దిపుడు.
- మ. జముడో పేల్పులఱేవొ నీళ్లదొరయో చాఁగంపురాయండో వి
నొమరుండో విసదారితాల్పరియె సోకుబెద్దయో గాడ్పుచు
ట్టమొ మున్నీటియనుగుపట్టిమఁగఁడో దంబార నాతోడ నా
లము గావింపదొడంగి యొక్కఱక నిల్వ స్థల్యమాన్తివ్రురీ. 151
- తే. గొడగి యెడ లేనిమూఁకలతోడఁ గూడ, గట్టువిలుకాడు గొలువున్న పెట్టు నెత్తి
నట్టి నాతోడఁ బోరాడు బెట్టు వొడుగు, బేదమాచుసులకుఁ గోఁలిపిండులకును. 152
- క. కొండలయందుం జేరుక, పుడులు గాయలును నమలి బ్రలికెడుమిఖ
దండులు గూడుక మానిసి, దిండులపై నడువ జెట్టితె పొడవెనొక. 153
- తే. ఆదవిదువలె కాని సంబదము లొనగఁ, గామపీనాబు చేత నెక్కడను లేక
మగువఁ గోలాన్నియ కడునిడుమల్ల గలగునలఁలిహారగొల్పఁగడగు పెంకలులు గలర.

- క. కడయొడయలఁ దఱిమెడునొ, జాచువిందులు మిమ్ము మరుఁడు జూతురె పోరు
గుడి మింగెడువానికి లో, నడలెడుచే ల్బుట్టవడియ మగుఁ గద లలఁబు. 155
- తే. అనిన వి తొలిపేల్పురాయనికిఁ జెట్టు, నట్టుమొనగాఁడు వెండియు నిట్టు లనియె
నహహ చెడుగోరుకొనువాని కరయ నొరుల, నలుకు సెవులకుఁగొఱివయైబరఁగకున్నె.
- సీ. నినుఁ దోడఁ జాట్టి మున్నీట బల్లలు మూచి విడిచినవారి నక్కడఁగఁ జేసె
నీ వొకింతయుఁ గేల నెగయ నెత్తఁగ లేని విరుసికయోకిమానివిల్లు దునిమె
నిను గెల్పుకొని వాడి నొనలెడుమేయిచేతులఁజేసి గెడఁసబలియు గెలిచె
నీచుట్ట లగుభరునికొ దూచును దిగతలలరాకాసిని బిలకుమార్చె
- తే. నీదుబుపున నిట్టి యై నెఱిసి జన్న, కూళతొలిపేల్పు నొకకోలఁ గూల చేసె
నట్టిరామనియందు నీయందుఁ గలుగు, దొడ్డుకొంచెంబు లెంచుమా త్తుట్ల పదలి.
- తే. మిత్తికలదన్ని గుణతాల్పు మీస లూడఁ, జెఱికి విసదారిరాయని జెవరఁ దోలి
గట్టు వెకలించి సుంద్రము లలఁపఁ జాలు, కోలిబిడము లారాముఁ గొలుచు జామ్మి.
- క. నీపేరు సేస్సనప్పుడె, యాపొటరు లెల్ల నలుక లజిముఱిఁ జెరయం
జూపొటక బల్లిదండలు, లై పలికెడుతెఱుగఁ జెప్ప నచ్చెరువు గదా. 159
- తే. అనిన రాకాసిదొర బొమ లదరఁ బుడ్లు, గొఱుకుకొంచును గన్నుల నెఱుపుమాఱి
వీని నిటు డాయఁ బిల్పినఁ బూని పేయి, చందములఁ జ్రేలుచున్నాఁడు జుకుమారి.
- క. కావున నికం గొంకక, సీపెడఁగుంగొప్పుమెకము నిపు డడ లొదవం
దానిమలచక్కిరాయని, తావున కనుపుఁ డని బంట్లఁ దగఁ బనిపొలిపెన్. 161
- తే. అత్తఱి విభీషణుడు డాసి యన్న యిట్లు, తెరువతో రాచపను లూని తిరుగుబంటు
లేమి యాడిన నాడుదు. రింతె కాని, తప్పుగాఁ గొని చంపింప దగదు నుమ్మి. 162
- తే. కాక యించుక కిరుక లోఁ గలిగెగేని, కొంత వెత వెట్టి విడుచుట గూడు ననిన
నట్ల కాకని యొప్పునగ్గటనూడు, చురు డబ్బట్లఁ గనుఁగొని నగుచుఁ బలికె. 163
- క. ఈదుడుకుళోలిఁ గొని చని, మీడిట్టతనంబు లెల్ల మెఱయఁగ నిపు డాఁ
గాదనక తోడఁ గాలిచి, వీదీవీడులను ద్రిప్పి విడువుడు కడఁకన్. 164
- తే. అనుడు రక్కసు లతనిఁ దోడ్కొని తొలంగ, సేగి మోపలు వగ్గము లెన్నియేని
సూర్పి దిగఁగట్టితద్దయునాపుకొనుచు, వప్పెటలుమ్రోయఁ బోలెల్లఁ ద్రిప్పిమఱియు.
- తే. పుట్టములు డిట్టలుగఁ గూడఁ జెట్టి పేయి, నూనియల మూచి యపి తోడకైరి జాట్టి
నిప్పుకలు వెట్టి రవులింపఁ గప్పుతెరవు, జాణమంటలు వెదవల్లఁ జాగె మిరుల. 166
- తే. అవుడు గొందఱు సోఁకుదొయ్యలులు దక్కి, చాలుపేరింటిరాచప్రాయాఁకడను
సేగి యతైఱు గంతయై నెఱుగఁ జెప్ప, నమైలంతుక తద్దయు నుమ్మలించి. 167
- క. ఆక్కట యుసురులవిం దగు, నిశ్కోఁతులమిన్న కిప్పు డిట్టిదొసగుల్
చక్కలిదయ్యం బింతయు నక్కటికము లేక యిట్లు హత్తిచె నొకొ, 168

తే. అనుచు జేదోయి మోడ్చి యాయంబరాని, వేల్పు నీసంగడీ దగువిన్నుచూర్తి.

కనుగుగొడు కగుకోరికన్నాకునందు, నుడుకు చూడక చల్లనై యుండుమయ్య.

ఆ. అనుచు వేడుకొనిన హనుమంతునకు గడు, నగ్ని చల్లనయ్యె నాతఁ డుతఁ
గడఁకఁ బ్రాంతమిరుకునుపులు గొడఁగిన, గడిది మీఱ బువ్వుకట్టు పిడి. 170

క. పీడినఁ దద్దయు నేడ్చెఱి, తోడ నైయి వెంచి తులువతోలివేలుపులం
గాదువడఁ దఱిమి యార్చుచు, గాదుపుమా లీడ్చు సోచ్యె గాటపుఁగిరుకన్. 171

సీ. మేడలు రవులించి మాదపు ల్లాచ్చి వెళ్ రచ్చుకొట్టంబునం జిచ్చు నించి
చప్పరంబులు నూడి చవికలు మసి చేసి తల్లిడినెలవులు దగులనైచి
విడిముడివట్టులు ప్రేలిమి గావించి మల్లెసాలలు దిట్టు మండఁ జేసి
లోనగ న్నెల్లఁ బెల్లగ నగ్ని కెరచేసి నెఱిమించునరకు లన్నియును మాడ్చి

తే. గట్టుమిలుకాఁడు దిగ ప్రార్థన గల్పుతెఱుగు, దోచ రాకాసివీ డెల్ల దుమ్ముచేసి
కడలిఁ జిచ్చార్చుకొని నేలకాపుకడకు, మరలి తనచదుమంతయు నరయఁ జెప్పి.

క. ఇదె నీరాయనిఁ బెచ్చెద, నెద పువ్వులికంబు మూని యెలనాగరొ నె
వ్వుది నుడు మింక నని చేయిచొయిన్ మొగిపిచి బోహారు లిడి చనునెదలన్.

తే. వేగ లంకిని యనెమతోల్వేల్పువడఁలి, త్రోవ కడ్డంబుగా వచ్చి తొడర దాని
నొక్కగుడ్డునఁ గెడచి లా వొప్పుఁ గడలి, మగుడఁ జుగున దాటి యజ్జగమగండు.

తే. అచట నెలుగులయెకిమీఁడు నొగడుండు, మొదలుగలిగినతమవార లెదురు వచ్చి
కొగిసలు గూర్చు దాఁ జన్నకర్ణ పెల్లఁ, చెల్లముగ పారికెలిమిలోఁ దెలియఁజెప్పి.

తే. వారు దానును సకవారువములజోడు, కొడుకు నిల్వినపెనులేనెకాన కరిగి
పండ్లఁ గాయ లెగర్లు నుంపలుచు జేసి, యలుఁ దనివి దీఱఁ జాఱగా నారగించి.

క. అచోట్ట దరలి యందలు, విచ్చలవిడి నగ్ని రావణస్సెలఱేనె
మచ్చికఁ బొడఁగని యడుగుల, కొచ్చెను గవరానిబిత్తి నొరఁగినపెదనె. 177

ఆ. మొగిలుఁపుమరటిమద్దులకట్టి దా, నగ్ని నేలకాన్ను నరసి వచ్చు
దెలమిఁ దెలిపి యా పెతలమానికము రాగ, వ్రన కొనుగులయు మివులఁ జెలంగి. 178

తే. అతని గొంగిల గడియించి వెతలు డించి, పుడమితేఁ దుల్లమునఁ దద్దఁ బొంగుచుండె
ననుచు నారదుఁ డెఱిగింప నవలికతయఁ, దెలుపునుసప్తఱ్ఱఱుపువలకుటయును.

చ. నలువయు వెన్నఁ దగ్గి చలినట్టును గట్టులనూడు ప్రొద్దు తే
నెలుగును నీళ్లదేవరయు విన్నుచు నేలయుఁ బ్రైడిరాయఁడు
నల్లలుచు నుద్రము ల్లాద లను చగనిజ్జగ పెల్ల నీవ యై
నెలుగుచు నుండువేలుపులవేలంబు ముమ్మెనవాలదాలుపా. 180

క. ఎద డేనిగొనముకాఁడా, పెరుమినుమంబెగుల వొగడుచేరిమివాఁడా
చెఱఁటిపాలిడిఁడ్డనూడా, కడుముకలరాచనూడిఁగంబులఱేఁడా. 181

తోటకప్పత్తము.—

పెరుబాడులపుష్కలపేరులు తొ
మున ప్రేలగఁ గలను ముమ్మెనవాల్
గొనబరగ నాదలు గ్రొన్నెలయుక్
మిరువాకయు గలిగినమేల్పిరుదా.

182

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమారమణకరుణాకటాక్షనిరీక్షణసంలభపరసకవితాసామ్రాజ్యధురం
ధరఘనయశోబంధురకాండీన్యసగోత్రదవిత్తకూచిమంచిరంగనామాశ్యపుత్ర బుధజు
విధేయలిప్తయనామధేయప్రణీకం బైనయచ్చ తెలుగు రామాయణమహాకావ్యంబు
నందు సుందరకాండంబు పద్య మేకాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు అచ్చతెలుగురామాయణము

య ర్థ కాంక్ష ము



- క. సిగొఱలువరుసలేయలదొరబిడ్డనిపాల గలిగి దురమున గెలుపుల్
 జెరయించి యకనిచే వావిలి బూజలు గొన్న మేటివేల్పులమిచ్చాన్. 1
- నీ. చిను మబ్బొడియకావునను గయ్యపుఁదిండిజడదారి యిట్లని చుడివె నట్టు
 గాదుపుచూచి లంకకు సేగి త్రవ్వుఁ బఱులెంచి తా బంటవడఁలెనిసువుఁ
 జాచుటయును రక్కసులరాయ దున్నచందంబును మఱి వానికమ్మవోయి
 తెఱుగును బంట్లమేడైతియును మూఁకల పెల్లును త్రెగ్గడసిందు పెంపు
- లే. ప్రాణినియు నారాచటొబ్బ మెకము, తోడ నెఱిగింప గడక నాప్రాకటేడు
 కొలది మీఱినపోటొమ్మ మెకపు, వెల్లువలు గూడి యెప్పుడె వేగఁ దరలి. 2
- లే. మీలు గప్పలు దాజేష్ట గాలిదిడ్లు, మొసలు రెండ్రలు నెగడులు మొదలుగలుగు
 నీరుదిమ్మరిదువులు నెఱయఁ జెరయఁ, బొనరుమున్నీరు సేరి యబ్బరము మీఱ. 3
- లే. ఆద్దఱిని దండు విడియించి తద్దఁ జెలఁగుచున్నచో నొక లంకలో నెన్నరాని
 కిని జేరోలగు బుడి రావణుడు, గడక వైచార ననుగుఁడ్రెగ్గడల బలికె. 4
- ఉ. త్రెగ్గడలార నాఁటకు ప్రేమకీగోడ విూకా వేల్పులకొ
 జెగ్గిలఁ దోలి యక్కజపుఁ జేర్చి దిరిప్పిగ ముచ్చగంబులకొ
 ప్రుగ్గఁగ కిది నేలుదు గరింబుఁ జెలగుదు నుంటిఁ గాని ము
 క్కుగ్గడవ ల్లియంగొన బొకించుక చ బొనగూడె నియ్యెడన్. 5
- అ. ఒక్కఁగొలి నీరి ప్రక్కక పెక్కంద్ర రక్కసులను బట్టి యు క్కుడంచి
 చనియె నిక నేమి యనఁ బోలు దఱి తాటు, మాటుగాఁ బొదంగె ఘడిఁ దలంబ.
- లే. కడలి కొఱుల కొక తోటకాల్యయయ్యెఁ, జెండురులంక యొక పేడొంపయయ్యెఁ
 బొలను మేడదులొక చిఱుపురువులైరి, యహహయ్యంబునిక నేమియనఁగఁబోలు. 7
- లే. అక్కజు బైవలచనువ కులి మున్ను, వలవ కొలిక భూనుగెడునాఁడు మేయ
 రాలుపుల కట్ట వెల్పుల క్లొలి నడిగి, కొఱులద మాచుగుల వెల్పుఁ గోక నైలి. 8

- క. అటు లగుటజేసి యిపు డొక్కట గోతులు మానుసులును గయ్యమునకు నీ
క్కటిమగటిమిలో వచ్చిరి, కటకట యిక నెద్ది వెచ్చ కన్నన జెప్పురా. 9
- చ. అనినా రక్కసివెద్ద లిట్లు లని రాహు వేల్పురాసూడ యె
దును ము న్నాదనివీడవల్కు లిపు డెంతో నెవ్వగం బల్కుగా
జనునే భూని జగంబు లెల్ల నెఱి హెచ్చుం గెల్పి గాటంపుటు
క్కున జెన్నా రిడునీకు మానుసు తెలుగుల్ గోతులుం దెద్దమే. 10
- తే. చెల్లెదో తేడ నీయట్టిబద్ధునకు, గడిమి దిగద్రోచి తద్దయు గన్నువిన్న
వార లెల్లను నగగ నివ్వరును గొఱత, మాట వాక్రవ్వం దగునె యుష్పలిక భూని.
- తే. జమునికంటెను జేజేలసామికంటె, జంట మోములవేలుపుకంటె నీళ్ల
తేసికంటెను లిబ్బులతేసికంటె, మేటిమీ రాగవుడు నిన్ను మీఱి పార. 12
- ఉ. అంచళుమాయిజోడు నలరారగజేసి కడింపిశోరిక
ల్గించి వెదందరక్కసికొలుమున కెల్లను మేలుబాలి యై
మంచపుగోడుతాలువరిమగ్గిబిడారపు పెట్టు నెంతయుం
గొంచక యెత్తివట్టినిను గోతులు గీతులు గెల్వజాలునే. 13
- అ. అదియుం గాక మమ్ము నెదిరించి పార జే, జేల కైన బలిమి సాల వండు
మానుసులును జెట్టుమనికవడీసులు, నెంతవారు కలన నెదిరి నిలువ. 14
- ఉ. కొండలు పిండి నేరుమొ మొగులైను వొక్కట మ్రింగివైతుమో
గం దలరార జిల్వగమికాని గలంతుమొ యెల్ల వేలుపు
బిడులు బట్టి కాటేయల జెట్టుదుమో వెన మిల్లిగుండియల్
సెందుదుమో జగంబులకు జేటదవింతుమొ దీవిరాయరా. 15
- క. చాతమున బ్రొద్దుపన యుడిగింతుమొ పక మొసలికట్టె నినుక నిగడంబి
కింతుమొ జముని నడంతుమొ, కొంతయుం గాదనక మాకు గొమ్మున జెప్పురా. 16
- క. అనునెడ విధిమణుడు పెల్లన నినుచావంచయాదలరక్కసిరా
యని జూచి యిట్లు లనియె, దనకలుకుల వలంకితనము దనరారగన్. 17
- తే. అన్న యానోటరులమాట లాలకించి, విటి కెల్లను జేటు గావింకబోకు
రావజేజేలతే దగురాగవునకు, నెలక నొప్పించి నీరు లెల్ల నిలుపుకొనుము. 18
- తే. మొదలివెప్పుడు వుటలముగుడగొడవ, లుడుపుకొఱ కిర్లగొంగవంగడమునందు
రాముడై పుట్టె లిబ్బులచామ సీత, యై పాదమె వేలుపులు గోతు టై నుమ్మ. 19
- క. మలసూ దగ్గియు జముడును, బొలపిండియు ద్రాడుదాలుపుం గాదును జ
క్కులయెకిమిడును లేగ్రి, స్నెలతాలువును గాయ నోర పీ వెదిరింపన్. 20
- క. కరికపుషానిసి యని నీకలపున నిపు డల్లనేలతాలుపుమిన్నం.
బాలుకగం జూచెన పకనికొ, గెల్వగగ నీవంటివారికిందర మగునే. 21

సీ. జడదాసెమెంటు జనుమ దక్కరిసోకుటెలనాగ నొకకోల బిలుకుమార్చె
 నేబ్బిడులు ప్రేల నెత్త నోపనిగట్టువిలుకానిసింగాణి విజిలివైచె
 బలురాచమిన్న పాణుల విట్టునెలవి గండ్రగొడ్డలితాల్పుగం దడచె
 దెనుగానలో నేలదిత్తరికానుపు గొనియేగుచెడువేల్పుగొంగం జివిమె

లే. బావి చౌవంచములుగోనలోన, ఖరుడు మొదలగు మేటిరక్కసుల గడచె
 నొడలిచాపులయొడయనిగొడుమ గూర్చెనహహ రామునిమగతనం బరుదుగాక.

లే. తగరు బలితపుగొండలో దాచనట్టు, దోమ బలుహజ్జమెకముతో దొడవనట్లు
 నీవు రాకక్కడేవివై బోవు టెల్ల, వలదు జత గానినాడు నావలుకు వియము. 23

ఆ. ఒక్కకోలి నీ యుక్కున నీమస్త్ర, లెల్ల గాల్చి మేటియెఱచింది
 బుట్టు దునిమివై చువట్ల నీటాటోటు, తనపుడెద్ద లెందు జనిరి చెప్పుము. 24

క. ఆనిన వి యతని నేమియు, నన నొల్లక సోకుటాడయం దలుకమెయిం గు
 వ్వన లేచి కొలుపు వీడ్చొని, తనలోనగరునకు జనియె దత్తర మెనుగన్. 25

లే. అంత నమటునాఁ డెవ నంతనంబు, గదుర నన్నకడకు గుంభికర్ణు డెమ్మె
 జనితోడన చని విభీషణుండు బత్రినన్నలకు నిర్వరకు మ్రొక్కి యున్నయెడల. 26

లే. వారి దద్దయు నత్తిలి గారించి, బలిమోములదొర తనబారిం గుడువ
 డెట్టి వీడెంబు లిడి యొకనట్టునందు, నెమ్మి గూర్పున్నచో దిన్నకమ్మ దనియె. 27

క. పెద్దపు నీ వెఱుగనిదని, యెద్దియు లే చైన నొక్క డే చెల్వెద నీ
 విద్వేష గినుక యొనర్చక, గ్రద్దన రావేల్పుతేనికలికి న్విడుమా. 28

క. చంకము మెఱయంగ రాచపదంతి న్విడలేక యక్కటా యొకట గొల
 బుకయం జెఱుగుంగ జాచెద, పెత్తయు మేల్గానము పూన కేమి యనఁ జున్.

ఆ. యాడుసిండిమాపుదొరపంగదాబున, బట్టి ప్రాశమిన్కుట్టి లరసి
 తాలగుసిండిలపుడలకట్టవై వెఱి, లెఱవ గొనుట నీకు నెఱవనియె. 30

క. ఈ దొడవనికయ్య మిటు, ప్లాదను నావిన్నకుంబు గుఱుగుగ నియమా
 కిడుతెఱుగులు మిగులం, జాడంబడుచున్న విపుడు సోకుడురాయా. 31

లే. కడయొకిమింద్ర గలిచినగరువ మూసి, యిపుడు బ్బుంపుఁగాళి నెమరఁ దివిర
 దహహ యాతనిలాపు గోరంత యెనఁ, చెలియ రాదు గదా నీకు. దలఁపుదు. 32

ఆ. పుడమిజేనితోడ దొడర నీలా వేమి, ఖరుకంటె నల్లగట్టునాడు
 కొడుకుకంటె గండ్రగొడ్డలితాల్పు, నేలవేల్పుకంటె నెఱయె చెప్పుము. 33

ఆ. వేము నేల వియము వే నేలపాలంతి, పట్టి గాన్కొ డెట్టి బత్రిమిఱ
 మ్రొక్కు లానుగి రాచరిక్కులయొకిమిసి, మఱుగు చేరి చెడక మరుట పేలు. 34

లే. అనిన దద్దయం గిన్నతో నవును గఱచి, మెఱితిమేచుదొర కన్ను లెఱ్ఱె జేసి
 కొలుపు నోపని డెల్ల నలుకు పూని, బలదరింపంగ నట్లభిషేకని జూచి. 35

- సీ. ఓరి తమ్ముడ వయ్య నోడక దొంగచేరికిఁ ద్రాళ్లొసంగి నెట్టుకొని యింటి
వారల మేల్కొల్పుచును నున బగవారి గూడుక నామ్రోల గొంతు లేక
మాటికి నొకపేదమానిసి నెత్తుచు జీకున కెంతయు జేవ యిడుచు
గానియోజలు కల్పం గడగిరి విపుడు నీ యెదలోనిట క్కెల్ల నెఱుంగబడియె
- తే. నహహ నీవంటిహాళ నుక్కడఁచి యింక, వంగడం దెల్ల బా గొనర్పంగ జను న
టంచు నడిచుబు వెఱికి ప్రేయంగ జనిన, నడ్డుకొని సోకుదొరకు బ్రహ్మ దనియె.
- క. ఒడయడ తోఁబుట్టువు నిటు, లడిచముఁ గొని ప్రేయఁ బోయె దకటా మది నె
క్కుడుకిచుక బూనుకొని యాఱడి జెందుట నీకు మేలైతొగ శలంబన్. 37
- తే. ఇతనివలుకులు నీచేవి కింపు గాక, యుండుఁ గా కేమి విననియ ట్లుండు టొప్పు
గాక తెగ జూడఁ దగునె యిక్కడిదిమంగడు, లేసిరి రేల మురువేల లిమ్మరేల.
- క. అని మరలించిన రక్కసి, మొనగాఁ దొకయింత డెదమునఁ దాలిమిఁ గై
కొని యుండఁ గుంభకర్ణుడు, దనమనికిఁ జనియె నిదురతమి మీఱంగన్. 39
- తే. అప్పుడు సరమమంగ డెద నలుక సిగుడ, గట్లమారుతువగునుఁ గాంచి పలికె
నహహ యిపు డన్న మదిలోన నడలు పూసి, నీకు మేల్బుద్ధి గఱపుట నేర మొదకె.
- తే. కనికరంబున నీచేటు గాంచ నోడి, తొడరి మేల్బుద్ధి జెప్పినఁ ద్రుంపు జూచె
దగ్గఁ బడఁబోవుపాటియ నమరఁ బట్టి, ముచుఁ బూనానిఁ గుట్టక మానఁ గలకె. 41
- క. మలద్రిపురిగమిలో రా, నెల నుద్రము దాటి వచ్చి నీకుత్తుకచా
త్నెంపునపు డైన నెదలో, దలపుము నామాట నల్లద్రావుదుఁడే. 42
- క. గట్టులవలె నీగొడుకులఁ, జాట్లు మొనగాఁ ద్రు, రాచచుక్కలదొరవె
నట్టుపుటలఁగలఁ జెనఁకువ, పట్టునఁ బడునప్పు డైనఁ బరికింపు మెదన్. 43
- తే. మేర మీఱినలొక్కపుమెకపుబుట్టు, మూగి నీవూపుబొండ్లకొమ్ములు పట్టి
యక్కజంబుగ నీర్చుచున్నప్పు డైన; నీవు నాబుద్ధి కలఁపున నిలుపుకొనుము. 44
- తే. పుకమిపుట్టువుఁ గ్రుత్తు విహవ లేక, మువలెకపు గాని యాపె చక్కసిగలంబు
మ్రొగ వచ్చినమాటలమిత్రి యనుచు, నరయ నేరపు ని శ్నేమి యందు వింక. 45
- సీ. ఆనుటయు నేమి సోకినగాదుచెలికానిమాడ్కి-నంలేనియు కుండెవడుచు
దెలి జేతలసూ దేచివ్రావ్వనఁ గెరలుచు నశని నుంకించి తాచు
టయు పొత్తుసిరి యబ్బలియుండు చే తెప్పిటి వివరానిమడుపులు చేపమే
గొడుగక యాడిఁ గొఱిగొఱిగొండవిచులబ్బొలిపేల్పుమిన్న
- తే. యన్న దనమన్నిపట్టున కరిగె నవిభీషణుండు తల్లికడ కేగి బిట్ట వగఁ
యన్న చేసినపని యెల్ల విన్నవించి, యాపెయానలిఁ గైకొని యపుడె క్కదలి. 46
- క. నలుపురుబుట్టుం దానమ, వలకుగఁ జని జేడివెలుగువంగదపుంజా
దిలిఁ గాంచి దవ్వలనె సా, లిలబడి యి ట్టనియె మొద్దుఁ గల్గవోడకె. 47

- సీ. జగములయొక్కహిడ జర లేనిమొనగాడ కలుకుసోకుడుసూడ కావుకావు
 బోగులవెలియావ సోయగంబులప్రావ కనికరంబులతావ కావుకావు
 మేటిపేల్పులపేల్పు మేల్గానంబులచాల్పు కడిదిసింగిరితాల్పు కావుకావు
 ప్రాదలకలకట్ట పున్నియంబులకొట్ట కయ్యంపుఁబెనుట్టి కావుకావు
 తే. వరుసలేరులచున్ననివంగదంబు, కరము వెలయుఁడు దగునయ్య కావుకావు
 గట్టుద్రిమ్మరిజేని జేపట్టి గొడవగములు వాసినబలియఁడ కావుకావు. 48
- క. కావరపురక్కసుఁడు చెడు, ద్రోవం బడఁదన్ని వెడలఁ ద్రోయించుటచే
 నీవే దరి యని వచ్చిరి, గావుము న న్నిపుడు రాచకలఁపలజేఁడా. 49
- అ. అనుచు పేఁడుకొనిన విని రాగవుఁడు ప్రాద్దు, చాలినెమ్మెగంబు చూచి పలికె
 గావుకావు మంచు నేవురురక్కసు, లుఱక చేర వచ్చుచున్నవారు. 50
- అ. వారిచంద మెల్ల నారని రాఁ దగు, వారిఁ బుపు మిపుడె కోరి మఱుపు
 సేరుకొనెనువారి జేపట్టఁ జనుఁ గదా, వెర వెఱుగుమేటిదొరల కెల్ల. 51
- క. అనవుడుఁ గోఁతులదొర చు, య్యనఁ గొందఱుబాట్ల నటులె యనిసిన వారల్
 చని రక్కసిరాయనిక, మ్మనిఁ బొడగని మాటలాడి మురుపు దలర్పన్. 52
- ఉ. క్రమ్మఱ వచ్చి యత్రైఱుగుకల్వలదాయయఁకుంగుఁబట్టిరో
 సిమ్మగ విన్నవించ నశఁ డెత్తుక ముదట నిల్చి కేలుఁగె
 దమ్మల పోయిలించుకొని కద్దయు నేర్పనఁ బల్కె రాచమొ
 క్రమ్మలమిన్న నీ విపుడు దప్పక నానుడు వాలకింపుమా. 53
- తే. చాల్పు మోములచెడుగులొల్వెల్పుజేసి, శమ్మఁడు విభీషణుం డలఁ దనరుసాళఁ
 దన్నచే నొప్పి వడి యిందు నిమ్మఁ గొలువఁ, గోరి యరుఁదెంచి నాడట గొంతు లేక.
- తే. దాయతోఁబుట్టవట పేల్పుదాయకొలుపు, పెద్దయట మెయదాల్పుపిడుపులకు
 మెక్కుటక్కురియటవాఁడుమిమ్మఁగొలువ, వచ్చు తెఱఁగేమొ కరికిరవలయుఁజూడి.
- ఉ. అనుకడఁ గోనద్రిమ్మరియాటలు గొందఱు డాసి పల్కి రో
 గొనముల ప్రాకలార యడిగో లగ చేరికి వచ్చినకృడే
 పు సడరింఁ జెల్లఁ బెఱుగుల్కు లిఁ కేటికిఁ బంపు పెట్టఁ ద
 చెప్పనటుల బట్టి కీటడుచి చెచ్చెర వచ్చెద ముక్కు మీఱగన్. - 56
- ఉ. కల్లల కెల్ల విక్కు లనఁగాఁ దగువంజాడుదిండిహళ వి
 ల్లెల్లఁజెఱుగులం దవిలి యేదైఱు ద్రిమ్మరుచుండువాండు మీ
 దుల్లమునందు నమ్మకొని యూరక చెల్లి యొనర్పఁ జూచుటల్
 కెల్ల దటన్న రాకొదమసింగము వారలఁ జూచి యిట్లనున్. 57
- అ. వినుడు కొమ్మపెకపుమొనగాడులార లో, నరుపు పూని కావు మురుడు మురుపు
 గూడనట్టిదారిఁ ద్రోవపుచ్చుట కేల, చాల్పుకాదియలకుఁ దోడు నుండి. 58

లే. పలుపులగొంగనైచోడు వెనుకఁ దూటి, కావు మని వేడుకొనెడిచోఁ గడఁక నిశని
మనుపు టక్కుఁకపాలించిడిమన్నెగాని, పెనుపుఁ జేవయుఁ దేజఁ గైకొనుట నుండి

క. కావన మీ రానెత్తురు, ద్రావుమవంగడపుఁగదలితామరదాయ
నేర్వఁకఁ బొందు నేఁ ద, ద్వివికి దొరఁ జేసి యునురుఁ దిర మొప్పారన్. 60

క. అనుటయు మలద్రిమ్మరిరా, యనిపపున బంట్లు గొందఁ జిత్తిలిఁ జని గొ
బ్బున రక్కసిమిన్నుం దో, దొడ్డిని తెచ్చిన వచ్చి యాకఁడు గడుం బత్తిక. 61

లే. రాచముక్కంటియుదుగుల వ్రాలి పెక్కునందములఁ గొనియాడి యాసామి కిట్టు
లనియె నోపే నలువ లొనైనపేల్పు, దొరలు గనలేనిసహజ్జడోయి గంటి. 62

క. తులువలు గొందలు ని న్నడి, దలఁవరు నెఱవంట లెల్లఁ దమి నీయదుగు
గలమునఁ బుట్టువుమున్నీ, రలరఁ గదిరి ముల్లఁ గడతు రన్నిటితోఁడా. 63

రకడ.—

సిరియుఁ బంటవలంబియుం దమిఁ జేరి వేరిక నడుగు లొత్తఁగఁ
బోరిఁ బోరి న్నలిముద్దుమోమునఁ బూచనవృత్తులు మొలకలెత్తఁగఁ
జెలు వెనుంగఁ బయి గదానివసిందిమప్పటి తగుకు లీనఁగఁ
దలచు రతనపుబొమిడికము లొగదాయలో బలువాడు పూనఁగఁ
వెడఁదతామరకెంపు తొమ్మన వేమఱు గొనబారి వ్రేలఁగ
గుడునువారును జిందము న్నెరుగుదియ దమ్మియఁ గేలఁ గ్రాలఁగఁ
దొలుమొగులైగ దెగునెమ్మెయిలోరపుంజి కడలఁ గప్పఁగ
వలపు గులుకుచు నొసలిపై నిడువాలఁగస్తురికేక యొప్పుగ
మొనలివారుచుబోఁగురంగులు మురువుఁజెక్కులపై మెలంగఁగఁ
బొసఁగఁ జేతుల బాఁపమేపుదుపులఁగ కల్గురువు లెల్లఁగఁగఁ
బాలసంద్రముఁగ నన్దిపుఁబడఁదాలుపురాచనెజ్జను.

కేలుపుంజడదారిపాటలు విందుఁ బొందుక యుండి పొట్టను
జగము లన్నియు నిలిచి నెమ్మిని సానుచుండకడించి వేలుప
చిగురుగైదువుబోదుతో నెనఁ జేయఁ బోల్చెటిమేమతాటకు
వంటవైవలికొఱకు జేజే ల్యుని వేడివఁ జాల్పుచేరుల
దలఁగీమునఁ బుట్టి సోమదుకలిరుఁబోడి నడంచి పోరుల
హెచ్చుమోఱినమంచిజబ్బలయెఱచిబోనపుబంటు చేటిచి
మెచ్చుగా ఒడదారియోదలమిన్నజన్నము నిండఁ గూరిచి
చట్టు దొయ్యలిఁ జేసి బూదులసామిని బ్బుచుమాడి సోరుల
లిట్ట యగుచాల్చేనినాడెఱుఁజెఱవ గైకొని రాచబారుల
గడిమి దిగవలమాఁగ లడఁచినగొడగొడ్డలితాల్పుల గైకొని
కడిదిలా విడి యంచు కెల్లరుఁ గాంచి మెచ్చఁగఁ గెల్పు నేని

యుద్ధయానలి పూని కానల కరిగి శఘనలవెఱుపు దీటిచి
 కుప్పనాలిని ముక్కనెవులుకు సొరిది గోసి గొఱుతఁ జేరిచి
 ఖరునిఱిచ మడచి కల్లమెకంబు నొక్కవెడఁదరూపున
 మురియ లొనరిచి కక్కిఱికి ముత్తి సకముగ నొడగి యేపున
 నాలి క్రెళ్లగఁ జేసి సకవార్షములదేవరఁట్రీ గూరిమి
 నేలి దాఁటుల నరుగుమెకముల నేర్చి కూర్చుక వచ్చి పేరిమి
 బొలనుమేచుఱేని నడఁచగఁ బూని చెలఁగెడురాచయేరుగ
 యెలసి నీనెఱగొనము లన్నియు నెన్న నేరితరంబు బాసుగ
 మీరు తాఁజేల్చిది మాసిసిమెకము గిడ్డయు నేలపేల్చుకు
 గోనద్రిమృతిమూఁకఁ గూరుచుకొన్న నీవును దాడితాల్చుకు
 ప్రానినొక బొడకట్టుకట్టు మూపు నెక్కుజగామగండును
 లోనుగాఁ బురుహపు లూచి వెలుగు దయ్యమ పేర్చునిండుకు
 నిక్కపంబుగ నిచ్చుఁ దేర్కొన నేర రని పెరుమిక్కు లాడఁగ
 జక్కుగా మముబొటు లెట్టుగఁ బాలుదు రొనియాడి చూడఁగ
 బ్రాతమిమ్ముకొన ల్లయంగని బల్లిఁ బుట్టువుకట్టు లూడిచి
 రోకకాపురమునకు వేసి రొక్క మెత్తి కడంకఁ బూడిచి
 చెలఁగి గాటపుఁదెలివిచిచ్చుఱఁ జెయ్యకూటపు లెల్ల వ్రేలిచి
 యలరి లొపలిదాయలను వెన నాఱుపుర మొదలంటఁ గూలిచి
 కరుగొనంబుడు కెల్లజగమును గల్ల యని డెండుమున నెంచుచు
 నెనసి దిట మగులొనిచూపున నెప్పుడు దయ దానె కాంచుచు
 దివి యెద్దియఁ గోరు బోవక తివగొనములు నెండునీయక
 తవి యెన్నఁడు నేని నిమ్మెయితాల్పులకును గీడు నేయక
 పుడమిపైఁ దనయందు నెల్లెడఁ బున్నియపుఁజుదములె వామిగ
 వడర నడచుబోగి చేరువ నండఁ బాయక యుండుసామిగ
 కడలి పుడమియు నాకసంబుకు గట్టు జెట్టుకు నీరువాములు
 గడలివెన్నయు వేడివేలుపు గాదు నగ్గియు నెల్లగాములు
 జిలువరాదుండు ప్రాద్దుచూలియు జిక్తతాల్పుకు వేల్పుఁదెడ్దయు
 వెలిహుమాయివజీరుండు గరి వేల్పు నీవె యటంచు దడ్డయు
 నెలమి దలపున నిల్చి సాకెకు నెంతు నర్చి నన్నుఁ బ్రోవుము
 నలుదొనుగులు బాఱి కూలపాలు లిక్కఁగనీక కావుము.

66

తే. అరుచు బొగడిన దడ్డయు నలరి రాచయంచ మున్నటిసీను దెప్పించి యపుడె
 డైని లిలికించి దీవికఁజేసి జేసి, యతని నఱు లేనినెయ్య మొప్పారఁ జూచి.

67

- క. పాలమేకరివంగడపుం, ఇలిదాలుమెకంబ నెమ్మది స్త్రీదీవిం
గలపెద్దలతెఱంగును మూఁగలకొలఁదియు నేర్పఱించి కన్ననఁ జెపుమా. 66
- తే. అనుడు రాచూరికతఁ డిట్టులనియెఁ దండ్రి, తెలియ నాలింపు మిపుడు మాదీవిలాని
జేల్పుగొంగలతెఱంగును కాల్పుకలలరక్కనునిదిట మెఱిగింతు నిక్కువముగ. 67
- తే. నలువ నలరించి కొలఁది యొనర్పరాని, మెప్పు రెన్నేని జేసొని మేటి యగుచు
జగము లన్నియు గెలిచినజగమగండు, రావణు డొప్పు నెన లేనికివితోడ. 68
- క. జన్నంపుఁడింపివొరలకొ, మున్నఱికం బాఱు దోలి ముజ్జగఁడులు చే
కొన్న నెఱివిరుదు రావణు, కన్నం బలియుండు కుంభకర్ణుఁడు దనరున్. 69
- చ. తునుముగ రానిజోట్ల నొకతూరియు ప వ్వుయి పోనితూపులుకొ
మిరునివు న్నడిం దెగడి మీఱెడిమాపులు లొజ్జాగానిబ
ల్దానలును దొడ్డసింగిఁబలు దూకొని వెన్నకు రానిబీరముకొ
బొనరఁగ వేల్పుగొంగలతొలిబొట్టియ యింద్రజితుండు అంపిఱకొ. 70
- సీ. రాయఁడ విను మతికాయుండు మొదలగు వాలుమగ త్నెక్కువేలు రక్క
గులఱేసొదకు లజ్జోదు లొక్కొక్కఁడు వేనవే లున్నఱేసివేలబట్ల
గూడుక ప్రోలిబల్కట లేడును గాచుకొని యేమఱక వేడిమిని జెలంగు
చుండు రాశనికి నెయ్యుండు దళవాయియు నై ప్రహస్తుం డనటిజెట్టి
- తే. దిరుదు రానించు మఱియుఁ బెకొ దురమునందు, వాని మీఱినప్రదరాకాశిబాటు
లక్కజాబుగ లెక్కల కెక్కు వగుచు, గ్రీక్కిఱిసి యుండు చనలేనియక్కుమెఱయ.
- తే. అట్టిబల్లిని సోఁకరాయుండు సీప, డూరి జెఱుగొని యనిచె నే నొక మంచి
బుద్ధి జెప్పిన విక యబ్బురపుఁగిరుక, గెరలి వడిఁ దన్ని పెదల నూకించె నిందు. 72
- ఆ. అనుడు గిరుక నిఁడ నప్పుడెఁ యెకిమిఁడు, దండుతోడఁ గడలి దరియ నరిగి
కట్ట గట్టఁ దివురుపట్టనఁ జెలగి యన్నీరుకుప్ప పొంగి నింగి ముట్టె. 73
- క. అటు లుప్పొంగిన గని నాఁగటిచాల్పేరింటివాలుగంటిమగఁడు మి
క్కుట మగుకొఱకొఱతోడకొ, దటుమన వి ల్లాని లకొరి దఁగ బూనుటయుకొ. 74
- క. గడగడ పడకుచు మన్ని, రడరెడునెప్పేరు దాల్చి యన్నెఱజేజే
యడుగులనై నొరఁగె దన, యడు గనలును జీపుప్రోవు నై కనఁబడగకొ. 75
- ఆ. అట్లు లొరగి లేచి యప్పురతనంబు, మ్రొల నిచ్చి కేలు మోడ్చి పలికె
నపు యొకకిరుక యొప్పునే మముబోటి, పలుచఁదనపువారివల్ల మీమ. 76
- క. నుడి వడి యెడలుచు బన్నము, రెడ సూచక పొడమ వంత లెలయఁగ గడు లొ
నుడుకుచు నుండెడివారల, యెడ దొరలకుఁ గినియఁ బోలునే యెకిమిఁడా. 77
- క. మలద్రిప్పురిమూఁకలతో, వలకుగ మీ రిందు దరలి వచ్చుట గని లొ
నలరి చెలంగిరి గా కెడ, దళుతునె మీ కొక్కకిమ కపసులవింధా. 78

- సీ. కల్లరిజింకరక్కసియునురులగొంగ కలువలదాయవంగడవుదొడవ
చాల్చుబుడులమన్ను తాల్చుతొట్టెడ చట్టుద్రివ్విరేడ్డకట్టుగొమ్మ
పాలిదిండిపిందుచిల్యలపుల్లరాయడ చాలుపేరిటి ప్రాయాలిమగడ
సేలకొన్ననఁబోడిసెయ్యంపుటల్లడ చుట్టుచట్టలుమెట్టుమెట్టువాడ
- లే. కడిదిజడదారిజ్ఞంపుఁగాపుకాడ, యింక నెన రొప్ప మాకప్పు లెల్ల నైచి
గట్టు చెట్టును దెప్పించి కట్ట గట్టి, పేరిమ దాటి చెరువొలిపేల్పుఁ బొదువు. 79
- క. అని చెప్పి యేళ్లరాయఁడు, మునుపటిరూ పూని యండె మురియుచు దొరయుక్
దనములికి దృక్యగుల్లం, బనుమదువుము న్నిగుడ్డి యట నింకించెన్. 80
- ఆ. అంకఁ బ్రొద్దుచూలియూనలె గడలకు, దఱుల మోరమెకపుదాటు లేని
గట్టు చెట్టు దెచ్చి కడలిపై వైచిన, నవి మునిగిపోయె నబ్బరముగ. 81
- లే. మునిగిపోవుట గని దెందమున నొకింత, నుదియూ బూసుచో రాచచందమామ
కడకు గ్రమ్మఱి వచ్చి జక్కరలతోడు, వెరవు వైవార సిట్లని విన్నవించె. 82
- క. ఎకిమీఁదా విసు రావణునకుఁ జెల్పి యొసంగ మే లొనర్చుచుఁ దనలో
నొకరుండు మేటిమీ లే, రికిఁ జిక్కఁ నిచ్చనిచ్చుఁ ద్రివ్వురుచుండున్. 83
- క. ఆచేఁచ లిపుడు మీరలు, వైచినమల లెల్ల మ్రింగివైచెఁ జామి యో
రాచల్యతోడ పడిలుడ, వై చెచ్చెర నడవఁ గట్ట నంపుము నలునిన్. 84
- చ. ఆనవుడు నేలతోడు వెఱు గందుచు నప్పుడె కట్టఁ గట్టఁ బె
ల్లన నలుఁ బూన్చి కోతుల నెలుంగుల గొండలు దెం దటంచుఁ బా
సిన నొగి వార లందఱును లెల్ల గనంబడఁ శ్రేష్ఠ దాటుచున్
జని కడ లెల్లఁ గ్రమ్మకొని చట్టలు బిట్టు పెకల్చి ప్రేల్చిడిన్. 85
- లే. ప్రాద్దనినువును గాదుపుబొట్టియందును, పేల్పురాయనిమనుమడు వెనుకమాపు
మెకపుతోడును మొదలగుమేటిమగలు, గ్రొత్తలా గొప్ప పెరుగట్టు లెత్తుకొనిరి. 86
- లే. మఱియుఁ దక్కినమ్రాసుద్రిమ్మఁకడిది, మగలు దమతమపేర్చికిఁ దగినవోలది
గట్టు చెట్టును గొని లెచ్చి కడలియందు, వైచుచుండిరి యెకిమీఁడు సూచి మెచ్చు. 87
- లే. అత్తెఱంగున మలమగ్గిమొత్తములు గడంక వైవారఁ జెట్టుఁ గొండలును దెచ్చి
వైవ నాలుగునాళ్ల కవ్వలలి ద్రొన, నలుఁడు గడఁకి నిండాఁ నడవఁ గట్టె. 88
- ఉ. కట్టుట కుబ్బి రాచనెల గాములరాయనివట్టిఁ జూచి మీ
చెట్టుబిడారపుందొరల జెచ్చెర మూఁకలతోడఁ గూడి యి
క్కట్టపయి న్నెఱి న్నడువఁగాఁ బనికొల్పుము పేర్చి నా నకం
దట్టులె పోజులం బిలిచి యానలి యిచ్చినఁ బొంగి ప్రేల్చిడిన్. 89
- సీ. కో యని యార్చుచు గుప్పించి దాటుచు నేలలు వాడుచు నీల లిడుచు
మొరములు వైచుచు మింటికి న్నగయుచు జప్పట ల్పఱుచుచు గుప్ప పడుచు

- నొందోరు గడచుచు నులువులు సూపుచు బాకర లాడుచు బలువు గొనుచు
నీటివై నులుచు నేటుగా నీడుచు గ్రమ్మ నడవను దొమ్మి జనుచు.
తే. బుడమి యాననవడువున నెడ యొకింత, లేక యేకడఁ జూచిన లెక్క నేయ
రాక లేకువ నక్కొలిమూఁక యెలమి, నడిచి బడిబడి మున్నీరు గడచుచుండె.
తే. అంతఁ గోరుదొర తనచెంత రాగ, నంగదునిమీఁదఁ దమ్ముడు నాకనంబు
కూర్చి మరుమనివై దాచు బేర్చి నెక్కి, పుడమికావొమేల్పుంతి గడలి దాఁటె. 91
- అ. దాటి మున్నె పోయి దరిదీగ్గి యున్నమూఁకలు విశేషణుఁడూ గలసి కొలువ
వేఁగ దరలి దొర నుపేంబుచేరువ, పుడమి జాటుముట్టి కడఁక నుండె. 92
- నీ. అటువలె నుండుట దిటముగా వేగులవారలవలన రావణుఁ డెఱింగి
కోటలు కొమ్మలు కొత్తదమ్ములు పెద్ద గవఱులు నరవర్ణ గట్టివఱచి
కొడుకుల దొరల బ్రెగ్గడల బాదుగుల నొంటరుల దీర్పురుల దట్టముగఁ గూర్చి
లెక్క కెక్కువ లగురక్కసిమూఁకల బరవసా బొనరించి ప లైఱుగుల
తే. హెచ్చరికఁ జేసి ఓట నెల్లడలఁ గాపు, లిడి దురంబున కే దైఱు గడఁగుచుండె
నంత మూఁకలతో రాముఁ డవటఁ దరలి, లంకవై బోరి కరిగె జలంబు మెఱయ.
- అ. అరిగి బాట్ల కెల్ల నావలి యిడ వారు, గట్లు శెట్లు బూని కడఁగి రనిక
దిండ్లుఁ గైదువులును వెనఁ బూని రాకాసి, దొరలు వారితోడఁ దొడరి రడరి. 93
- తే. అపుడు కనికరములగని యైనరాముఁ, డంగదుని డాయఁ బిచ్చి నీ వగ్రరాసు
రక్కసులతేసికడఁ కేసి యొక్కమాట, గట్టిగాఁ జెచ్చి రవ్వని యిట్టులనియె. 95
- క. మ్రుచ్చుదనంబున నీతఁ, చెచ్చిలి విక నైన మేలు లెఱఁ గూరుక నీ
వచ్చిగురుబోడిఁ గ్రవ్వర, నిచ్చి కొలఁ బెల్లఁ బ్రోచి యిడుకొను మరుమి. 96
- క. మూఁకలు చుట్టులు కొడుకులుఁ, జా నుండు లెఱుగు గనుము నరగ నటంచుకొ
డానిని యెఱింగింపు మటు. గ్గానుండిన దుర మొనర్చుగా ర మ్రుమి. 97
- అ. అనిన వేల్పుతేనిమరుమఁ డుల్లములొనఁ, బొంగి యపుడె తరలి నిగి నరిగి
పాలనుదిండిమిన్న గొలువున్న బలుహజారంబులొన నిలిచె డాబు మీఱ. 98
- చ. నిలిచినఁ జూచి రక్కసులు నివ్వెఱి యూచుచు బొబ్బరించుచు
నెల్లవెలఁ బోవుచు గడలు నిగియుఁ జూచుచు నౌర మున్ను లా
వెలయుగ లంకఁ గాల్చి లము నేఁచినకొరియె నేడు గ్రమ్మఱు
గలనికి వచ్చె నంచుచు వికాపిక లై కఱులెంచి రండుకన్. 99
- అ. అట్లు వఱచువారి బొట్టెముగా మర, లించి సోకుతేఁడు గొందు గాని
కియతోడ నశనిఁ, గనుగొని బొమముడు, లదర నిట్టు లుచు నుదరి చుటె. 100
- ఉ. ఓరి వెడంగు మ్రవ్చనికొయ్యంటరికాన కలంకు మాలి యి
ట్లూరక బల్లిదొప్పుబొలయొరెపుమూఁకలలొని కెట్టుగాఁ

- జేరితి వెవ్వఁ దూపె నిను జేడ్పడఁ జేయఁ దలంచి యింక నీ
యూరును బేరు జెప్పకొను మున్నటు లన్నియు నంత నయ్యెడిన్. 101
- క. మొన్న నొకకోరి యొక్కటి, మున్నరక న్వచ్చి తోక మొవలికి మట్టక్
మిన్నక కాల్పించుక మఱి, సన్నకసన్నం దొలంగి చనియెం జుమ్మి. 102
- క. ఆమ్మట నీవు సెవులఁ దిగమ్మగ విన్నావొ లేదొ రక్తసిబంటు
ల్లిమ్మకొని వాని జేసిన, యమ్ములుచపసు ల్లలంప నచ్చెదవు గదా. 103
- ఆ. ఆనిన వానిఁ జూచి యంగదుఁ డిట్లని, పలికె నించుకైన నలుకు లేక
యోరిబెరసుపాలసుటోరెంపుఁజేడ నా, చలుకు వియర వింశలఁపు మాని. 104
- క. నిను బెక్కిందులు చెఱి చుని, చినయయ్యర్జునుని వేయుచేతులు వరుస
దునిమినబలియునిఁ గడు ను, క్కన గురిచిన సేలఁజేసిమారిమిబంటన్. 105
- ఆ. నిన్నుఁ దోడఁ జుట్టి మున్నీటఁ బలుమాటు, ముంచి కనికరంబు మించి మరల
విడిచినట్టివానికొడుక నంగదుఁ డను, వాడఁ జేడు చనువ వచ్చినాడ. 106
- క. మారాయఁడు నను నీవై, గూరిమిచే బుద్ధి బెలుపుకొఱుకై చుచ్చె
నేరువరి వరుచుఁ దద్దయు, జేరిక వెలయంగ నలసి జేరి బ్రతుకుమి. 107
- చ. మొఱుకుదనంబు పూని జగము ల్బలుచందములం గలంచి యే
దైఱుఁ బెఱంగంటిమద్దియలఁ బెచ్చి కడిదిగఁ బ్రోల నందఱు
జెఱి నిడినట్లకాఁ దలంచి చే టొనగూడు నటన్నమాట లో
సెఱుగక సేలకాన్పు నిటు లేటికిఁ బెచ్చితి వీవు వెంగలి. 108
- తే. జగమలకు నెల్లఁ దల్లి యై పొగడు గన్న, మమ్ముకాప్పును నీవును గన్నతల్లి
కై వడిని జూచుకొనవలెఁ గాక యిట్లు, తమిరి జెఱి పట్టి యునుచుట తగవె చెప్పుమ.
- క. విరుగులు స్థణ్ణములు, స్థానికములు మేలిమందనపుదొడవులు నా
జేసికిఁ బన్నగ నీశం, గానుక యిడి బ్రతుకు మట్లు గా కున్నయెడన్. 110
- క. నాదెంపుఁబోటి వై, పే డెత్తక మొసి రాచబెమ్మలతోఁ బో
రాదుము వేలపు లందఱు, జూడఁగ నాలమున నిలిచి స్రుక్కనికడిమిక్. 111
- తే. ఇసుక ప్రావులుఁ జుక్కలు నెన్న వచ్చు, గాని మాజేడికడ నున్నకొనమన్ని
బట్ట లెక్కించు బొడఁగ దబ్బలియు రికనిన్ను గనుగొన్న బొంబితో నిల్వనీరు.
- తే. మొన్న నీలంక గాలించి చన్నకోరి
మిన్నయును నేను వానిలో న్ను గాండ్ర
మనుచు నిటువంటికొఱిగనిపనుల కనుచు
జుమ్ము మము నిర్దురపు జేడు నోరుజేడ. 113
- క. వెంగలి వై రాపాలఁతి, దొంగిలి తెచ్చితివి చేటుఁద్రోవ నయో నీ
వంగడ మద్దొరములునుల, యుగలమునఁ బడకమున్నె యిడు మింక నయినన్. 114

- క. చెడుగుడనంబునఁ బలుమఱుఁ, గడయొడయలఁ దఱిమినట్లు గా దాఱేసి
దొడరి కడలేర వాఱని, కడిమి యొకిం తైన నీరుఁ గన రాదు గదా. 115
- అ. పురుకతాల్పవల్ల దునిమఁ దాటక జూపె, భరుని చేర్చి వారిఁ గడవఁ బనిచె
గల్గిరికఁ జిదిమె గంధగొడ్డలితాల్ప, గరువ మదఁచె నతనికిడిమి యనఁచె. 116
- తే. అనుచు సంజుడుదిండిరాయందు వాని, కిట్లు లని వల్లె వివరారి చెట్టునట్లు
మెకపుముడికాడ రామనిమేటిరవము, నెప్పెరువు పేనపేలు నాచెంత నిలిచి. 117
- అ. రాముఁ డేమి పేల్పురాయనికంటెను, జమనికంటె నీళ్లసామికంటె
మఱియుఁ జేసి కలుగుచుఱియద్రొప్పునిరలకంటె బల్లిమండె చెపుము. 118
- చ. చివినవిల్లి ద్రుగచుటయుఁ జేడియ నొంచుటయుఁ నెనుల్ల నె
క్కువచల మారఁ జంపుటయుఁ గోరిని జొకకు గీటడుచుటల్
తవిలి పెడంగుప్రాబుడమిదయ్యము గెల్పుటయుఁ దింటుగా
నిది యొకబులుచెయ్యు లని యెన్నెద పేనుని యందు ని న్నికన్. 119
- అ. ఓరి కొంచబుట యొక్కించు కేనియు, మగతనంబు లేక పగఱుఁ జేరి
కొలుచుచుండి వాఁకొడుకు నం చిటువలె, జెప్పకొనఁగ నీరు సిగ్గు గాచె. 120
- తే. కొలది మీఱినవగఁటిమిఁ గొఱలువారి,యెదుటఁ గొర లేక వడిఁ బొంచి యేసిట్టి
కూళ నొకబుటుగా నెన్ని కొలచె దొక్కదొలగి చను కొల్వమఱియొందుదొరలులేరె.
- క. జగములు వాగడఁగ నెగడిన, జగబటనిసొమరుఁ డయ్య జనమునఁ గటా
పగ దీటువనోపపు నీ,మగతన మేమిటికిఁ దులువమాకొ ద్రొప్పుగా. 122
- నీ. అన్న యన్కనికరు లెన్నక మీకొడ్డి నడఁగించి యతఁ డేలుపుడమి యెల్లఁ
దలఁగక కైకొన్నతులవను దినలొడ్డి యని డెదమున నన్ని యకనిచెంత
మగరావతన మూని తగుచు నాచు మెలగాఁ దకట యొచుక యైన నఱి దలఁచ
పడుచువాడవు నిన్నుఁ బొడగన్న నామది గడితంపుటకట్టికంబు వొడమె
- తే. నహనా యిక వైనఁ జెసిపొక యద నెఱిగి,మమ్మఁ గొలుపుము నుగ్గిపు మడఁనీరుఁ
గొడద్రొప్పురినా డొనగూడఁ జేతు, నిపుడు వలసినసొ ప్పెల్ల నెలమి నిడుదు. 123
- అ. అనినఁ జుక్కుపేరిననఁబోడిహరిమి, కొమరుఁ డరిగి యెరి కూళకాన
కానికఱవ రిక మూరుర నీపాలి, దయ్య ముఱక చెఱువ దలఁచినాడు. 124
- నీ. అని వల్కి క్రమముఁ జనఁ జూచుచో దీవిఱేడు బోదులఁ గన్గిటి యదల్పు
టయు వార లొక్కరిపయిరులయెకిమిని బొదవి పల్లెఱుగుల బోర నాతఁ
డందఱుఁ జిందఱవందఱగా మోచి కొండఱుఁ జిదిమి సోకుడులసామి
గొలు పున్నబలుమేడ గూలఁ దన్ని కడివి నిగి నరిగి రామనినెఱియడుగుఁ
- తే. దాఱలఁ జేరి చాలపుతలలరులున, తెఱఁగెఱిగింప నీచైదులేర్లఁ జేసి
కొమరుఁ డెన నల్లి లొకవైఁ గొమ్మమెకము, పాజు నప్పడె వడి లగ్గఁ బట్ట బనిచె.

- క. ఛనిచినఁ జని యొక్కవృద్ధిఁ, బెనఁకువతమిఁ గోనమనికిమించుబులు కే
పున నార్పి కోట లెక్కినఁ, గనుగొని రక్కసులు వారిఁ గదిసిరి కడఁకన్. 126
- చ. కదిసి వెడదబల్లెములఁ నైదువులన్ జముదార్ల వంకుల
న్వదియల నీఁటెల న్సులఁ గోలల గొడ్డసలా బొరింబొరి
నైదడును బున్న లెమ్మలును నెత్తురు నంజుడు వ్రొవ్వ ప్రేవులున్
బిదిలి కడిందిగాఁ బుడమిఁ బేర్కొన మోఁదిరి కోఁటిబాటులన్. 227
- ఉ. వారును గట్లుఁ జెట్లుఁ గొని వార్షము లేరుగు లందలంబులుం
జేరులు బొక్కనంబులును లేడగునై దవులున్ సిదంబులున్
జేరగుకాకె లెల్లులును బిట్టుగఁ దుత్తుమునై వడం గడున్
బో రొనరించి యక్కజపుఁబెంపునఁ గూర్చిరి ప్రాతఁపేలులన్. 123
- సీ. ఆపు డింద్రజిత్తుతో నంగదుఁడును బ్రహ్మనితోడ సుగ్రీవుఁడును నికుంభు
తో నీలుఁడును గుంభుతో భూస్ముఁడును నంతకునితోఁ బనసుఁడుఁ దపసునితోడ
నలుఁడును జుభుతో లలి వేదర్శియు సారణుతోడ వృషభుఁడు జాబు
మాలిలో గాదుపుచూరియు మకరాక్షుతోడుత జాంబవంతుఁడును ద్రిశిరు
- తే. తోడ శరభుఁ డకంబుతోడఁ గుముదుఁడును మహాదరుతోడ నేటుగ సుషేణుఁ
డును విరాపాక్షుతోడ రామునియరుగు, లోడఁబుట్టువునేక్షేణఁ దొడరమఱియు.
- తే. పేరు గలజోడు లొండొరు ల్దారసిల్లి, మిక్కుటాముగ నార్పులు మిక్కు ముట్ట
బిట్ట గనలుచుఁ దరలక వెనఁగఁ దొడఁగి, రయ్యెడలఁ గోఁటిదొరలుగయ్యంబునందు.
- చ. కఱచియుఁ గార్లఁ దాచియును గట్టులు చెట్టులు బిట్టు నైచియును
జఱచియుఁ గ్రుద్దియును బిరువు సల్లక లోఁకలఁ జాటి కొట్టియున్
మఱిమఱి యాములేరుగుల మావుల లొట్టియలం గడిందిగా
నులు మొనరించి హెచ్చరిక నూల్కొనఁ జేరులు పిడి సేయుచున్. 131
- క. క్రమ్మగొని స్తోత్రజోదుల, నెఱ్ఱేరులు వగిలి పెదడు నెత్తురు వ్రొవ్వన్
దుమ్మనఁ గండలు దొరుగఁగ, నిమ్మలఁ జెలరేగి మోది రేచినకడిమిన్. 132
- క. మోదిల నప్పలదోనపు, జోదులు వెండియును వాడిసురియల గుడెలం
నైదువుల దినరసంబులఁ, బాదుగొని కలంచి మోటుపఱిచిరి వారిన్. 133
- తే. అత్రైఱున నురువాగునందుఁ గలుగు, జోదులును బట్టు దాగొని స్రుక్కు లేని
బలిమిఁ బో రొనరింపుచు నెలుపుతలఁపు, లాకకంకను నల్లం బగుచు నిగుడ. 134
- సీ. మోరలు బోరలు మూపులు వీపులు గౌనులు వీచులు కాట్ల పేర్ల
చేతులు వాతులు చెక్కులు ముక్కులు ప్రక్కలు పిక్కలు బరులు దరులు
పొట్టులు చట్టులు బొమ్మలు దుమ్ములు మోవులు ప్రేవులు మొలులు దలలు
(గుండెలు గండలు గోట్లును గీట్లును దొడలును పెడలు తుత్తమురు గాగ

తే. హత్తుకొని మొత్తుకొడి పెన్నెత్తు రోలుకఁ, జూచువారల కెంతయు సొబగు మీఱి
బూరుగులపోల్కి బొలిచి రహస్విదనెల, బూచిగములును బాదులఁ బొదలియూడ.

తే. అంతఁ బడమటికడలి నీరాసుమేను, లూపుడేవర గ్రుఱివ నున్ని చేయి
ద్రిష్టులు సెట్టుద్రిష్టులెగలఁ బొడిచి, పుంజెఱుగుల నొంప నబ్బలియు రలిగి.
ఉ. కొండఱ నేలతోఁ జనియఁ గొట్టియుఁ గొందఱఁ గూల మట్టియు
గొందఱఱిమగు ల్వగుల గ్రున్దియుఁ గొందఱ నోష్ట వ్రచ్చియున్
గొందఱఱి దోత్రాన్లి తియఁ గుత్తుకలా దమించి లాగియు
బొందఱవందరై చడఁగఁ జివ్వకడ న్నడియించి రుతలకొ.

137

తే. అందుఁ బొలియక చిక్కి యెన్నటిసోద, బొరలతోఁ గూడి యింద్రజితుండు గీచి
కరిగి గాదుపుసంగడిఁ డలర నొక్క, దండ వేమి యొనరింప దానివలన

138

క. అక్కజపువిద్వంశై చువు, లెక్కడుమెకములును నేరు లెల్లులు ములును
లైక్కెములు దొనలు బేరులు, జక్కితెగలఁ బొడముటయు వెను గొని యనికొ.

తే. మరల నరుడెంచి మిన్నటి మబ్బుతెగల, నడుమ నెవ్వరికిని గనఁబడక యుండి
రాకవునిదండువయి వాడు రహి నంప, వాన గురియింప వార లోర్వక కలంగి.

ఆ. పొదలఁ దూలువారుఁ బుట్టలమాటున, నీగువారుఁ బజువు లెత్తువారుఁ
లైట్టవారు బొబ్బరించువారును నేలఁ బొరలువారు నైరి పొంపు దరిగి.

141

తే. అట్లు లెడమలఁ గుంజెమచ్చెన్నట్లు, మెకపుబంటులఁ గని యడ ల్లిత రాచ
పచ్చగప్పులమెకము రాపణనిలోడఁ, బుట్టపును డాయఁ బిచ్చి తా నిట్లు లనియె.

క. జగములు నెడిపోవుతటి, నొగులతెగ ల్లింట దట్టముగఁ గ్రమ్ముక వా
న గురియుచుండమునం జి, ల్కుగము ల్లిరినెడి నిజమిగోరము చెపుమా.

143

ఉత్సాహ. ఆనె నాశఁ డిట్లు లనియె నయ్య వియము సోఁకురా
యనియరుగుఁగొమరుఁ డగ్గ నలరఁ జేసి మేటిలే

ర్లును గడిచియేరుగులును లొట్టియలును మాపుటం
దొనలు విడ్డు నరనికరన దొరకినా జెలంగుచున్.

144

మత్తకోకిల —

నీరుతాలుపుచాల్పులోపల నెమ్మిఁదూటి మెఱుగువారొ

నారసంబులు చిందువై జశసంబుగాఁ బఱిగించు చే

వారికి గన రాక యుక్కున వ్రాలి క్రాలుచునున్నవా

దారయం గడు బద్దిదుం డితఁ డన్ని నేలరాముడా.

145

పంచచామరము.—

ఆనం గొఱుత లేనికన్న నక్కడింకిబోదు గ్ర

న్ననం లెడండువంట వాలునారసంబు లూని యె

పునం జెలంగి నింగి యెల్లఁ బొల్పరం గడంగి యె

సెన్ లోరి యొక్క టైనఁ జెంద దయ్యో వానివైన్.

146

లే. అదులకు జాల సందియం బంది తేడు, వీని యటూర్ని రం దని వేగ గజుడు
వృషభు డంగడు డీదయర్పిరినుంగునలుడు మొదలుగ బలియర బలిచి చుచె.

క. పనిచిన నబ్ధిరుడుమగ, వ్యసతెదవున నెగసి యుద్ధవిడి జనుచో న
చైనఁటితొలివేల్పు గడుఁ బె, ల్లనఁ బైవై జరికిపాల్తులుమలు నిగుడ్పెన్. 148
భుజంగప్రయాశము.—

నిగుడ్పం జొర న్లేక నే క్షేది యవ్వా
ల్లగల్ గ్రవ్వు న్నాన్తి మన్తేనిమెట్టన్
జిగు భూతగా నిల్చి చేదాటుల ని
ట్టుగాఁ గుందుచోఁ సోమకుప్తుల యాలాన్.

149

లోటకము.—

కొంచక నాల్కలుగోయుచు మంటల్, నించుచు నింగియు నేలయు నెల్లన్
ముంచక బుస్సున మ్రోగుచు వాడి, నించినపాములమేల్చిలు కేసెన్. 150

లే. వియటయఁ బాచములు పెక్కేసి యగుచు, గ్రమ్మి రాముని నాశనశమ్ముగట్టి
నెల్లమాఁకల దిగఁ బట్టి యడిసఁ బడమి, క్రొవ్వి యందలు నొగి సొమ్మసిల్లి రపుడు
ఆ. పా యడంగ నంచు మిగుల డోచముఁగాన, నలరి వేల్పురాచగెలుపుకాడు
దీవి కేగి గెలుపుతెఱఁ గెల్లఁ దండ్రకి, చెరియఁ జెప్పి యెలమి నెయఁ జేసె.

క. అంత నచ్చట రాముడు గొంతపడికి, గమ్మగవ విచ్చి లోబుట్టు వున్న తెఱఁగుఁ
నాచి శద్ధయు పనటల స్రుక్కుచున్న, యెడల నాటేసించెతకు గడిచి మాఱ. 153

సీ. విన్ను శోభాహరివెలదిసి ర్నిచిన పసిడిజాతీయెబువన పానగ
మేపూతవెలిబూదిమిసిమి యంటి వెలుంగు సిద్ధంపుటలఁగిజన్మదము లమర
నుచుగోళ్ల తెరిచాయ నెససి తస్కులు గల్గు పటికంపునరములు బాళి మాఱు
బాపతామరవిందు బోల్చి నీడై తగు గడితంపునడువకెండలు వఱు

లే. వానకొనతఱిమబ్బుజేర్వలయ దెడు, మేన నాడెంపుటిట్టితో ళ్ల సెసంగ .
నోర జగములయెఁమినిపేరు సారె, గొడగుచుచు వచ్చె జగదంపుగూటితపసి. 154

లే. వచ్చి యవ్వేడివేల్పువంగడంపు, నేలమొలత్రాచినిండుమండేటితాల్పు
మ్రొల నిల్చి కరంబు ప్రేముడి దలర్ప, వెరవులో బర్కె గేలుదామరలు మొగిచి.
కమలవిసితము. జగములయెడయడచదువుల మాడున్, దగిలినకడఁకవొదలనువజేతేర్
ముగురకు మొదలగుముదుకడ వంచున్, బొగడెడు గద గొనముగ బలుమాటున్.

స్వాగతము. మేర లేనివలుపేరులు దేరుల్, సారె బూను నెఱజాణలమిన్నం
గోరి నిచ్చలుచు గొల్లరు నిన్నం, దోర మైవమదితో జడదారుల్. 157

శ్రద్ధిణి. చీమలుందోమలుం జెట్టులుంగట్టులు, బాములు బుల్లులుంబుదులుంజేఁబలుం
గాములు న్వేల్పులుం గల్లుపేలాల్పులు, న్వేమలుం బల్లదా నీవె కా నెప్పుదున్.

లే. వాసిదయ్యము నీవె వెయ్యేసి యెన, చలం దేరులు గమ్మ లజ్జలుచు గరిగి
యలర లొడితెడుమగవాడ వగుచు నేల, యెల్ల నాగుమఱి మిక్కు లెన్నంగదకె.

తే. తలచ నివ్వరిముంటిచందమున మిగుల, గొంచెమై కప్పుమొగులలో మించుదీవ
పొల్కి మెఱయుచు బచ్చనై పాలుచులేజా, నీవ కద నిక్కముగ మేటిసేలజేడ.

దండకము.—

అరిదిదిరుదా నీవు రాయంచ లేజీవజీవందనై చుట్టువాల్లాల్పనై మెట్టువిల్వేల్పనై
తీవో ముజ్జగం డెల్ల బుట్టించుచు బ్రోచుచు ద్రుంచుచు నీవె జాబిల్లినై
ప్రాదనై యుద్ధిగా రేవగల్గె న్నెఱి జేయుచు దుంకటెక్కింబురాయందనై
పున్నియంబు ల్గొల బ్బిచ్చులం బుచి మెక్కింపుచు దూర్పునాడేలువన్నీడనై
వానచే బంట లొందింపుచు జంటనెమ్మొముల న్దంట నై వంటకర్ణంబు సాగించు
చు వెండియుజ్ జేయగఁ గల్గుకర్ణంబు రెన్నెనఁ బల్కాపులం బూని కాచి
పుచు మాటికి బూటకం బారఁ జేరాటల న్నొల్ల వంచోరి నీమాట ప్రాబాస
వార్తేటు లేర్పాటుగా జాటఁగాఁ జేటగా వీచల న్నాటి యేనాటికి బాయ
దోసామి నీ కీడ లా వగ్గ నెమ్మొము రేరాయడుం బ్రోద్దగన్నుత్ మొగల్త్రావ
నాడెపుమే న్వేల్పుప్రో లఱ్ఱు కొందమిపునట్టు కట్టాడు దెందుబు జేజే ల్పు
జంబుల్ నిరాబారులు న్నెంద్రక ల్పలయాల్పల ప్రాబల్కుచాల్లని కీల్లం
టు ప్రాబల్కు లూర్పుంగము ల్పూర్ణము ల్పూజ్జ మ న్నజ్జకెందామర లేవల్పనెజ్జ
ల్పిరుండు గ్గడ వీచులై యెప్పునీచొప్పు గావింపగా నన్నియు న్నివయై యుం
దు వొం డెద్దియు న్నివు గా కున్న చెచ్చోటలకే లేదుగా పాదుగా బచ్చ
గ్రద్దంగము ల్పీమెయిక్ మేడిపండ్లుబలై బ్రోవులై యుండు బో తండ్రి నీ
వెప్పుడుం దుల్యలం గాల్పఁగా సాదులం బ్రోది గావింపఁగా గోరి వేవేలవేంబు
రాలేనియుం న్వేడబు బొప్పఁగా బూని రాణితు వెట్లన్న ము న్నినుమే నూని
మున్నీరు సాత్రైచి పెన్సిక్కుచాలెక్కలిం జక్కఁ జక్కాడి నెత్తమిపూజాలి
నుబ్బింపవా ప్రాతజేజేలు దేవారఁగా జేరి వేజాడలం జిడ్డునీర్వామి వే తర్పుచో
మేటితాఁజేటిమే యెత్తి మవ్వంపుగవ్వంపుగ ట్టూని వేల్పుంగమి గావవా దేవరా
కొవ్వి మ న్నంతయుం గొంచు బల్కాచరామిక్కకుం బ్రాకుబుగారపుంగంటిరే
ద్రిమరిం బన్నుపుంబుదినై చెంది వైశంబ వాల్గొమ్మనం గ్రుప్తవా గట్టిగా గన్న
వొల్పొట్టెనిం బట్టి యిట్టట్టుగా చిట్టు దట్టింపుచు జేటలం జెట్టుబల్లట్టువారక్కను
నెక్కునూలైన పేరుక్కుతో నుక్కుగంబుబునం బట్టి గిట్టింపవా పొట్టివై నేల
మూడజ్జలే మేడి వేగ్ జంగబాని చాగంపుదొల్వేలుపుం గ్రిందికి న్నట్టవా మెండు
నిండారఁగా కామదన్యుండనై గండ్రగొడ్డుంట మమ్మేడుమా న్లేచి గయ్యాఁగిరా
పిండులం జెండులెండాదవా దేవరా యిప్పు డిచ్చాబుపుగ్ గుత్తుక ల్లల్లుప్రాపేలుపుం
గూలుపం గోరి యీరైదుబుద్ధెక్కు రాకల్వసంగాలికి గుచ్చనై పుట్టి యున్నాడ
నీ చిట్టు లోఁ చెల్వి యొక్కింతయు న్లేక స్తుక్కుంగ ని కేల నీజక్కియై యు
క్కునం గేరునపుక్కిరాకిక్కుజేనిం దలంబంగ గర్డంబు రెన్నేనియుం జక్కనై

సాగుఁ బొమ్మంచు నెయ్యంబుతోఁ జెప్పి జేసేరాదా యెదేనియుం బోవ రా
చూలి దా నప్పు డానూఁడుకాన్పందొరు గూర్చి డెందంబు న్నిల్పుదున్. 161

చ. గడితపుత్రక్కాదుల జగంబు లగడ్పడి తాఱుమాటుగాఁ
గడలిగము ల్గుడుం దొనఁగి కట్టడికట్టలు దాటి పాఱఁగాఁ
బుడమి గలంగ వేదలు పూనెనుపాము దలఁగి పాఱఁగాఁ
దడయక వచ్చె పేలుపులదారికి పానులవేటకాఁ దొగిన్. 162

క. వచ్చినఁ బొడగాంచి పెనల్, విచ్చుకొని కడూ దలఁగి వినదొరగము
ల్విచ్చున్దొంగయి కడలకు, విచ్చలవిడిఁ బఱచెఁ గల్లు వీడె బజవన్. 163

ఆ. అపుడు పుల్లరాయఁ దర్కరిఁ బుడమికి, డిగ్గి నేలఁజేసిడొవ మలరఁ
జేసి మరల మీటఁ జెచ్చెరఁ బఱతెంచె, నెలమిలోడ మూత లెల్లఁ బొదలె. 164

ఆ. అంతఁ బొడుపుఁదిప్పు నెంతయుఁ గడఁతతో, జక్కిదాయపడఁసామియబ్బ
పొడముటయును బొంగి యడవిద్రొప్పురిజోడు, లార్పు లెసఁగ లంక కరిగి రసికి. 165

క. ఆరిగఁ గని వేగులవా, రరుదారఁగ దీవిఁజేనియందకుఁ జని వా
విరి నలైఱఁ గెఱిగించినఁ, గరము వగం బొందె నతఁడు కళవళ మొదవన్. 166

ఆ. వ్రెగడమిండు నెల్లఁ బిలిపించి వింటిరే, యిట్టికడిచి మార లింద్రజిత్తు
చేచిలివపత్తాళఁ జెయు పేచి పాలసిన, కొఁలిబుట్టు మరలఁ గూడి రసికి. 167

సీ. అని పల్కి ధూమాక్షుఁ డనువాని దురమున కనిచిన నఁడెడు లా వడర మూత
లేయగు ల్లఱుము లెడవక తోడ రా నక్కజాబుగఁ బైఁడియరవ మెక్కి
యడవిద్రొప్పురులవై నడచిన నిరువాగువారును దాన్కొని వాడి మీఱఁ
బోరాడునెడ నేచి పాలిసిడిబుట్టులు కొండద్రొప్పురిబుట్ట నండగొనఁగ

లే. బల్లెములఁ గ్రుమ్మి మావులఁ బఱపె నజికి యేయగులఁ దోలి మట్టించి యినుపగుడెల
మోచి నెఱఁకులు వాలుటములఁ బగిల్చి, బిట్టు నొప్పింప నజ్జగజెట్టు లలిగి. 168

లయగ్రాహి.—

గట్టులును జట్టులును జెట్టులును బట్టుకొని నెట్టుకొని రక్కసులఁ జాట్టుకొని తొమ్మత్
మట్టియును దోతలను గట్టియును మాత్రెడలు పెట్టియును డట్టుమగు గట్టివగ మీఱ
బొట్టులును జట్టులును బిట్టు పగిలించి పలుకెట్టులను నొంచి జముపట్టునకుఁ బోవ
బెట్టి కడు నేయగుల లొట్టియలఁ బట్టువలఁ జెట్టువలఁ గొట్టుటయుఁ గట్టులకతోడన్.

క. నలుపు గలతొవరుకన్నుల, పాలమేవరి కొమ్మమెకపుఁబోటరులపయ్
జెలఁగి యరవంబు వఱపుచు, జలముగ నెదిరించి యంపజడి యొనరించెన్. 170

క. ఒనరిండు దిచ్చరింపక, మునుకొని యయ్యడవిమనఁజొనగాం ద్రతనిం
జెనసి పెనుగట్టు జెట్టును, జెను పొడవఁగ రువ్వటయును దొడక వాడున్. 171

లే. లేరు వడి జొన్పి యింకఁ గడలేరు డనుచు, వాడిచూపులు దళుచుగా వారిమోడ
వేయుటయు స్రుక్కి కొల్లల సేయ లేక, వఱవఁ జూచిన గని. గాడ్పుకట్టి గినిసి.

- లే. ఉరువు మీఱంగ మానిమా నొకటి వెళికి, రక్కసుని వైవ బెదరక యుక్కుతునియ
బలిమిమై నది యొకదొడ్డపాఱవారి, తూపున గడంగి నడుమనె తునియ వైచె.
- ఆ. వైచుటయును బింకవార్వపుజోదుబిడ్డండు వెండియును గడంగి వాని
లేరుగడపువాడుఁ జేరును గజ్జము, ల్పదియ నొక్క పెద్దపట్టు వయిచె. 174
- క. అటుల నరదంబు వోయిన, దిటము నెడక పుడమి కుటికి దిగ్గన నయ్యె
క్కటిజో దొక పెరుబడియం, దటుకున నక్కోరిమిన్నతల నో నడిచెన్. 175
- లే. అందులకుఁ జాల నెదలొన నలుక పూని, బబ్బ లుబ్బంగ నక్కోరిబొల్బమెకము
కొండకొనతున్న మే నొక్కటి పగిల్చి, వానితలమీఁదఁ జదియంగ వైచి చంపె.
- లే. అట్లు ధూమ్రాక్షుఁ డని నీర్గనట్టి తెఱంగు, సోఁకరాఁడు విని తద్ద సోలి తెఱసి
వడి నకంబును డనియెడువానిఁ బిలిచి, యచ్చెనంటులఁ దునిమి రమ్మనుచుఁ బలికె.
- క. పనిచిన నతఁ డెన్నిక మీఱినపాఱుల గూడుకొని నెటికొ దురమునకుఁ
జన నచ్చెట్టొక ద్రిప్పరి, మొనగాఁడులు తాలవాన మొగిఁ గురియుటయున్. 178
- క. మిక్కుట మగుకొఱకొఱ న, య్యక్కివుఁ డరదంబు వఱిపి యరువడిఁ దూపు
లైక్కు నిగుడ్పుచు మూఁకల, నొక్కటఁ బురికొల్పి వార లుక్కు దలిర్పన్. 179
- సీ. లేరులు వఱిపి యేడెఱఁ దూపు లడఁపించి వడి గలమావుల వయిచి నఱికి
యాముటేనుఁగలఁ బాఱక డివోలిపి వ్రగ్గఁ ద్రొక్కించి యిరువపెకదడ్ల నడిచి
పంకుల జముదాళ్ల వాల్చెల్లములఁ గ్రుమ్మి పయికిని పెద్దయోఁటియలఁ బొడిచి
గండ్రగొడ్డండ్ల నుక్కుఱఁ జెందుబెండాడి మొనలకైదువుల తొమ్ములు పగిల్చి
- లే. మిగుల నొప్పింపఁ గనలి మ్రానైకపుబిరుదు, లొక్కమొగి వాఁడ్రఁ బోసిక చిక్కబట్టి
పొడిచియడిచియుఁదాఁచియుఁబుడమివయిచి, మట్టిగ్రుమ్మియుఁగఱచియుఁమడపిరపుడు.
- ఆ. గండు మీఱ నయ్యకంపనుఁ డఱిముఱి, దూపు లేసి క్కోరిబొరలఁ గలఁచి
కనుపుగొట్టుచున్నఁ గనుఁగొని జగముల, యసురుకందు లొన నులుకు నిగుడ. 181
- ఆ. మోటమద్ది యొకటి మురిఁ బెకలించి య, ప్పేటిసోఁకజోదుమీఁద వయిచి
గుడమదంబు చేసి కొడుకక సింగపు, రొద యొనచ్చె మూఁక లొదవి పొగడ. 182
- క. అంతట నప్పుని యీరే, న్నొంతుకలగ యాళిపేల్పుగొంగ విని మమిం
బుతము నిగుడఁగ నెలయు, వంత మహాకాయు నసికి వడిఁ బుచ్చుటయున్.
- సీ. బలుహజ్జమెకపుదాఁటులు సిల్కదట్టపుటాముసీయన కేల యనలు గొనఁగఁ
దత్తడిఁకెక్కిగ్రుద్దలిచ్చక్కలించల నెగసినదుమ్మ మిన్నెల్లఁ గప్ప
మెందుమీఱెడుబండికందులయొఱపునఁ జిలువలయెక్కిమీఁడు దలలు ముడువఁ
గాలిరిపాఱావెక్కినపుటార్పుల జంట చవుపంచకడలుచు జెత్తడువడఁగఁ
- లే. గఱకుడివంపుబెడివంపు మెఱుఁగుగములు, మిగులఁ జావఱచాడ్కిమిట్టిట్లుగొలుకు
బొనుగఁ బుడమిట్లతల్లడు ల్పూసెట్టి, పసిడిలే కెక్కి పోకి బయలుపెడలె. 184

- ఆ. వెడలి కోరితుటుము బొడవ బిఱబిఱ, చెందుమొనలు చెరసి గండు మెఱయఁ
బోరుచున్న యెడలఁ బొలపింపిపోటరు, లడవిసెలవుబట్టఁ గడిమి నలమి. 185
- చ. ములుకులఁ జిమ్మి ముం గుజల మోదియు నీలెలఁ గ్రుమ్మి కత్తుల
జెలవియు మావుల బఱపి చెడియు మోములు గాట్ల దొక్కలూ
దలలుచు జేతులు దొడ లేవ రైడలొక్క నడుముల్ పిఱుదులు
న్నలి యొనరించి క్రొమైదడు నంజును నల్లయు నుల్లఁ జేసినన్. 286
- ఆ. ఇవముసూడుకొలపుటెకిమినిబంబు ల, క్కజపుమగళనంబు గడలుకొనఁగ
నార్పి తేని కెలమిఁ గూర్పుచు దూఱి యా, సోకమాఁక నెల్లఁ జాట్టుముట్టి.
- ఆ. తేరితోడఁ చేరు తేజితోఁ చేరి యే, నుగతోడ నేస్తు ద్రుంగఁ గొట్టి
బుట్లఁ బల్లెఱఁగులఁ బరిమార్చి వైచినఁ, జూచి బొడ్డయొడలిసోఁకు డలిగి. 188
- చ. ఆరదము బోలి వింట గొనయంబు దవిల్చి మెఱుంగుటమ్ము ల
బుర్రముగఁ బూన్చి యయ్యఱియబంటులనిద్రపుమేరు లెల్ల వా
వి నలియంగ నేసి గొడివేల్ చెరయించిన వైఁచ నోప క
బ్బిరుదుమగల్ పడి బరువు పెట్టఁ దొడంగిన నంగదుం దొగిన్. 189
- క. నిలఁడు నిలఁ డచుచు వారలఁ బొలుపుగఁ జెనఁచువ నుగడఁ బురికొల్పుచు న
త్తులపతోలిపేల్పుఁ జ్రొని, బరిశ్రమ నొకటి మీఁదఁ బడ వైచుటయన్. 190
- క. నొప్పివడి వాడు దద్దయు, నుప్పర మద్రువంగ నార్పి యొకవాలందూ
పప్పాలముద్రిప్పురిపయి, స్థువున నడకంప సొప్పగొని యుండునెడన్. 191
- సీ. గుబ్బలిద్రిప్పురు ల్గాయఱు నెట్టులఁ బడుకులుఁ బూని యగ్గడునునల్ల
ద్రావుదుబిరుదువైఁ బోవ నాశఁడు కళవలి నైదుములుకుల బనసు నేడు
తూపుల వృషభుని దొమ్మిదిచిల్కుల నలి గవాక్షుని నూఱునారసములఁ
గ్రోధు నీరైదుకోలలఁ బృథుని మూడమ్ముల గజుఁ బదియాఱుపడుల
- తే. బలుకోరులఁ దక్కినపాలముమసికి, బుట్ల నొక్కొక చిలుకునఁ బడలువడఁగఁ
జేసి యార్చిన నంత జేజేలేనేని, యరుగుమరుమడు లెప్పటి కిక్కతోడ. 192
- క. మామిడిచెట్టొక్కటి పె, న్నా పడఁగఁ జెఱికి యాచెనటియరదమ్ము
స్తావులు నిల్లుచు దుమురై, పోవఁగ వైచిన నళండు పాలిపోసిబిగిన్. 193
- చ. పుడమికి దాటి బల్లదియఁ బుచ్చుక నెవ్వడిఁ దారబోదవైఁ
గడఁగిన నాశఁడు స్థుదియఁ జ్రొనినె చ్రొనినె నట్లు రిద్యురు
జెడసికడకతోఁ గొడమసింగములట్ల నెదిర్చి బోరలు
నొడలును పీపులు దలలు నొవ్వఁ గడిదిగ మోదు లాడుచున్. 194
- సీ. విడుచుచుం బట్టుచుం బొడుచుచు నడుచుచు దప్పుచు గ్రద్దుచు దాటుకొనుచు
నెగయుచుమెగియుచు నేలఁ జ్రెళ్ళుచు గ్రిదుమీఁద పెనగుచు బాడుకొనుచు

- నార్పుచు బేర్పాడి యదలంపుచు గడంక నెఱపుచు బుజములు సఱచుకొనుచు
 నీనడింపుచు గన్ను లెఱ్ఱజేయుచు బుసకొట్టుచు ఒకవక బిట్టు నగుచు
 లే. నెత్తురుచు దుష్టు మేఘల హత్తుకొనఁగఁ, బెక్కుబెఱగుల బోరుచో నుక్కు మెఱసి
 నాటికుఱ్ఱుడు పిడికిట వాని నెత్తి, బీటలుగ గ్రుద్ది వడ వైచి బిలువమార్చె. 195
- క. అత్తటి నీలక చిక్కిన, నెత్తురుద్రావుడులవలన నెవ్వడిఁ జాల్చుకొ
 గుత్తుకలరక్కసుడు విని, మెత్తబాటూని లోన మిగుల నడలుచున్. 196
- క. నేస్తంబు మెఱచు నపుడె ప్రహస్తని రావించి బలియఁడా యిపు డెవలొ
 గన్తి విడఁ బుడమికావపు, గేస్తుని గీటడఁచి ర మ్మెనిని నీ వనుచున్. 197
- సీ. వియచాలిలేడలఁ జెనయుమావులతోడ మొగిలుచెన్నొరయునేరుగులతోడ
 గట్లతో నుద్దియై క్రాలులేరులతోడ బలిమిసూపెడుపోటుబట్లతోడ
 ముజ్జగంబు వడంక మ్రాగుదేరులతోడఁ గొమరాదుదెరుదుటెక్కుములతోడ
 జొంపంపుఁచెలిముత్తయంపుటెల్లలతోడఁ దులకించుచికిలికైదువులతోడ
 లే. మేలిరతనంపుఁబునల్లకిలతోడఁ, దోర మగువైడికాకెలతోడఁ దఱుల
 మొకపుమెకములవై హెచ్చరికల నెడలె, నప్పు డిరుఁజఁమూఁకలు నసికి చొడరి.
- చ. చిలుకుల గట్ల నైదువులఁ జెట్టుల ద్రుడ్ల నొడగ్గ నజ్ఞాగా
 దలగొని మొత్తులాడి బెడిదముగ నెత్తురు లేఱులై చనం
 బలమునఁ బోరుచో మలహారపుజోదులు సోకుమూఁకలకొ
 బొలఁపఱఁ జేసి యాజమనిస్త్రాకికి గావలి యన్న నత్తటిన్. 199
- సీ. అలుకతోడఁ బ్రహస్తం దమ్మలజడి గురియించి పాఞ్జుల నెల్ల నొంచుచున్నఁ
 గఱగొని నీలు దక్కుఱుకురక్కసువిల్లుఁ దేరుచు మావులఁ దేరు నడపు
 వానిని నొకతాడిప్రానునఁ జదివిన బుడమికి దాటి యప్పొలనుదిండి
 తూవుల నాదిరుదునొసలు నొప్పింపఁ గనలి యక్కొలిసిగంబుఁ బెద్ద
 లే. చుమ కొకటి చెచ్చి నడునెత్తి చగులవైచి, వాని బోకార్చి నెప్పుది వఱుల బూచి
 గమల కామెత లొసఁగె నక్కన మెనంగి, రావణుడు దద్ద యొఱుచి బీరమ్ము హెచ్చ.
- క. వడవార్లఁ బిలిచి మూఁకల, వడి దురమున కేగుదేర వలె నని నేమం
 బడర నెఱింగింపుఁ దని వది, కడ లద్రువఁగ బేసే వ్రేయఁగాఁ జేయుటయున్. 201
- ఆ లేరు లందలములు దేదీలు నేరుగు, ల్పొదలు గలుగువాని ముఱి యెలర్చ
 నెక్కి యక్కజముగ రక్కసి నెఱజోడు, లెలమఁ జేసే మ్రొల నిలిచి రంత. 202
- సీ. వెల లేనిరతనంపుబుదొడవులు నెట్టి వోరంపుఁజికిలికైదువులు గట్టి
 పొసఁగ నొడలల హొన్నొమిడికమ్మలఁ బూని డాకాల గండపెడర ముచ్చి
 తళతళ మెఱయుపుత్తడిపుట్టములు దాల్చి కేల ముమ్మెనవాలు గీలుకొల్పి
 కమ్మకస్తురి సిరిగందంబు మెయి బూసి యెద వేల్పు మ్రానూవుటెత్తు లుంచి

తే. చసిడిబెత్తులవాండ్రిరుదనల గ్రమ్మి, హెచ్చరికల బరాబరు లెనసి సేయ
పాడుపులబ్బలివై బ్రొద్దు గడక నెక్కు, కరణి నవ్వేలుపులగొంగ యరద మెక్కి.

సీ. జగములదిగుల విచ్చలపుమేలిమిగట్ట వట్టివేలులలగుండుగండ
• ప్రావేలుమన్నీడ బమ్మదేవరమెప్ప నెలతాల్వొండ పూనినబరియుండ
జేజేలదొరపాలించిచ్చుఱిపిడుగ వెగలపుదురుబుల గెలుపుకాడ
కడిదివల్లగడ బంగదుదివిరాయడ టక్కురియెకిమొద్రముక్కుగొయ్య

తే. గొనబుటచ్చరననబోండ్లనపుకాడ, కడమ యొనవసికీవుల నడచుచేడ
గెలుపు గెలుపు మటంచు నగించుదీరుదు, పవ్యములు బట్లు సమవుచు బుసి చనగ.

సీ. బేరులు డోడ్ల తప్పెటలు కాకెలు పిల్లగ్రోవులు తుడుములు తీవి మెఱయఁ
బడిగలు ముత్యాలగొడుగులు జల్లులు నాలవట్టములు సొంపారి మెఱయఁ
బసిడిపక్కెరలదాబాలు మానికపుఁజౌ డోలెయేయగు లోలిఁ జెలఁగ
విచ్చునైదువులు బలివొడ్లు సీటియ లూని యూర్పుచు బోటుబు ట్టగలించు

తే. బుడమి చుఱియలువాఱ నల్లడలు నద్రువఁ, బెరుదుమారుబు మిన్నెల్ల బిట్టు గప్ప
జగము లడఁగించు గడఁగెడుజమనిమాడ్కిఁబొంపు రాణించ వడి నాలుమునకు దరలె.

తే. కరలి రాచూరిదండువై దారసిల్లి, మూక నొండెడ విడియించి వీడఁ దానె
యని యొనర్చుగఁ దొడగిన నడవీగీముబుట్టు ప్రాకులుబడుకులఁబట్టుకొనుచు.

క. దురమునకు మొనయుటయు నలఁ, డరుదుగ వాల్తులుకు లేసి యందఱఁ గ్రొన్నె
త్తుర కొత్తిల్లు జేయుచు, నరదము వడిఁ బొన్ని లజిమి యూర్పుచు రాగఁ.

చ. కనుగొని ప్రాద్దువట్టి దలక న్నల యొక్కటి రెండు చేతులొ
గొని కడ లన్నియుం బగుల గూకలు పెట్టుచు వానిమీద గు
ప్పిన నవి నుగ్గుగాఁ బసిడిపింజ లమర్చినతూపుతిట్టలం
దునిమి పిసాళిరక్కనుండు తోడనె వేల్పులు పిచ్చలించుగఁ.

208

ఆ. తొమ్మి గాడి పాఱ నమ్మల నేసిన, సొమ్మ వోయి మేటిసొమ్మమెకపు
దీరుదు రాగిజుట్టుపిట్టతాల్పువాయి, గోల గొంచగట్టువోలె వ్రాలె.

209

సీ. వ్రాలిన జూచి గవయుండు గవాక్షుండు జ్యోతిర్మఖుండు సుదామ్మండు నలుండు
గజాదును వృషభుండు గనలుచు నొక్కటఁ బెనుమెట్టు లలనినై మొనసి వై న
నడుమనే వా డని వెడఁదవాలిలతోగుంపునఁ దునిమి యెద్దరి నొకొక్క
చిలుకున వడి సొమ్మసిలఁ జేసి తోడనే మూకల నెల్లఁ జీకాకుపడఁగ

తే. దూఱ నేసిన గాసిలి పాటి వార, లరువడిని వ్రాలి రామునిమఱువు సేరి
బొబ్బరించిన నళు కెల్లఁ బోవఁ బఱి, యపుడు రాచాలి సరగ విల్లందికొనుడు. 210

క. అన్నకు మున్నుగ బలితపు, మున్నరక న్నక్షణుండు మొగి దొలిజేజీ
మిన్నుఁబయి నడరుచోఁ గని, విన్నుమచుమఁ డకని ద్రోచి వెను దా శిరికఁ. 211

- అ. ఎదిరి లేరిమిది కెగిసిన నరచేత, వాడు ప్రేమ నొచ్చి వాడి నెడక
మరలి వని నడిచి ముటికి దాటిస, వేల్పుగొంగ సోలె వేల్పు లలర. 212
- లే. సోలి పెల్లనఁ జెలిసి యాసోకుఁజేడు, కోలిరాయనిఁ దిడికిట గ్రద్దుటయును
బొలనుమేడరు లార్వ నపొంటుకాడు, కడకఁ దిగఁద్రొచి చయ్యన పుడమి వ్రాఁ. .
- లే. అంత నీలనివైఁ బనియల్లజోడు, లేరు వోనిచ్చి బలువాలునారసములు
నినుప నని యొడ్డుకొని వనినెత్తితోడవు, మానికములాడనవ్యాడిమగఁడుదాచె.
- క. తాచిన మో మెఱవాఱగఁ, జూచుచు నింగలపుములికిపోకుడుమన్నె
దాచెట్టుదిమ్మరివై, వైచిన నొడ లెల్లఁ గమరి వడి సొమ్మసిలెకొ. 215
- లే. అట్లు లాశఁడు వడిన బిట్టార్పుకొనుచు, దేరు లష్టణువైఁ దోలి దీపిరాయఁ
దేమబెడివంపువల్తాపు లేయ నతఁడు, మెఱుగుటముల నవి తోన నటికివైచి 216
- క. తలు చగుచుఁ బింజంబయఁ, గఱచుక మిమఁగురులు సెదరఁ గమమిడుతలచా
తెఱఁగున నడచెడుచిలకలు, గిరిగొనఁ బఱపుటయు వాడు గిజిజువడుచుకొ. 2. 7
- లే. మున్ను నెల్లమిదాలిచే గొన్నయట్టి, నత్తి యనుతూపు నిగుడింప నరక తొమ్ము
దూటుటయు సొమ్మసిలి రాముతోడఁబుట్టు, వొఱగఁ బుడమికిఁ గోతులువెఱచిపఱప.
- క. అత్తెఱగన నైదో డని, నత్తమిలనఁ జూచి రాముఁ డలక నిగుడఁ గా
నత్తోలివేలుపుఁగులువల, మిత్తురు డాకొని కడుక మీఱగ బలికెకొ. 219
- అ. పీరి రవళికాడ యొడక మిగుల నా, కెగ్గు చేసి లింక నెందుఁ దూఱ
గలవు నలువ వచ్చి కావఁ బూనిన నిక్కఁ, జూడిగి పోవనిక మడఁపువాడ. 120
- లే. అనినఁ దద్దయు నులికి యీరయుదుతలల, రక్కసుఁడు రాకవుని కట్టి ఒక్కి యైన
గాఁకొమరునివైఁ బెక్కవాలతూపు, లేనె నేసినఁ గిసి యవ్యానిఁజేడు. 221
- సీ. బలితంపుఁగ్ర వ్యాడిములుకులు సింగాశి గూరిచి యిరి నెదిగొనకు లాగి
పాలదిండిఁజేసిమావులు దేరు గైదువు లరదంబు సాగింపునతఁడు సిడము
గత్తలంబును మ్రగ్గఁగా నేసి వెడియఁ బిడుగుల కెన యైనవెడదతూపు
కొని తొమ్ము వగిలించి కొంకఁ జేసి కడుక నరచుదమానువాలమ్ము వఱపి
- లే. బొమిడికంబులు కదియను బుడమిఁ గూర్చి, బన్న మొందింప పెగడి యప్పాలనుండు
వేటొకినిలేవైఁ బడి పాటి లనడు, దీవి సొచ్చెచు రాకానితెగుల వొగుల. 222
- లే. అంత రాముఁడు దన మొనయందు సొమ్మ, సిలినజోడుల మందులవలన ముపు
కొని చెలగుచుండె వేల్పులగొంగ యటులఁ, బాటి చని దీవిఁ గొలుపుడిపంతమెలయ
- క. మానిసిదిండులఁ గనుగొని, పూనికతోఁ గడవచ్చెలపొటరి సిపుడే
వే నిదుర జెలిసి పోరికి, లే నెత్తుఁ డటంచు న్నల్లిలిం బుచుచుటయుకొ. 224
- క. ఆఱిముటి వారలు నని మే, నెఱుగక నిదురలచు నూర్పుటేదలు గొఱలం
గుఱువెట్టుచుఁ గొండవలె, న్నెఱుగ గొప్పఁగ నున్న కుండవెలుజొడుకొ. 225

క. కరుగొని వలుచెఱుగుల డా, కొని లేమగ నతడు గుదురుకొని పెన్నలూ
గునఁ దరలక యుండిన బో, రర బూరలు బేరులును గరము చెలంగన్. 226

లే. గొల్లుగాఁ గూఁక లిడుచు గగ్గోలు సేసి, లేవ కుండిన విసికి యాలెక లిరువ
ద్రుష్టగుదియలఁ బిడికిల్ల రోఁకసలకు, మొత్తి బంశపుఁజెట్టవై నెత్తి మఱియు.

క. కఱచియుఁ జఱచియుఁ గారుల, నిటికియు గల్గముల నాముఠియగులఁ జైఁ
బఱియుఁ దాచియు మీసలు, వెఱికియు నూనియుల గాచి బిట్టు చిరికియున్.

ఆ. మేలుకొలుపుచున్న మెల్లనే యుచుక, పారలి చిన్ననల్లి పాడిచె నుచు
లేచి కూరుచుండి రెకలఁ జూచి మీ, లేమి వచ్చినార లిచట కనుచు. 229

క. నా రెండఱు దరిఁ జేరి బొ, హులు గావించి జేనియానలి యెల్లం
జేరిమి చెరిసి సుతన, మారగ నప్పటిమగని కాఁకలి దీఱన్. 230

లే. మేర మీఱినగొఱియల మేకగముల, గొఱియపాతుల నఱికి ప్రాగులుగ నిడ్డ
వెగలపుఁబచ్చినంజుల్ల వెట్టిసిద్ధ, దోరహత్తుగ నిడఁ గడుపార మెనుగి. 231

ఆ. ఆపుడె తరలి యారఁ డన్నకడకు వచ్చి, మ్రొక్కు లిడినఁ జూచి పెక్కుచంద
ములఁ బొసంగ నాడి పాలిసిడిరాయఁ డ, పోటుగానిఁ గయ్యముననుఁ బనిచె.

చ. పనిచిన బంగ సాచి యొకపాలియె కోటలు దాటి యేడ్చెఱు
జరుటయు వానిఁ జూచి పెనునల్లియొ మిల్లియొ వచ్చె నుచు మ్రా
న్నసికవజీరు లెల్ల సిడుమ లెక్కయ న్వడిఁ బాటి బాగుగా
విరురనంపువంగడపువెన్నెలరాయసిమఱ్ఱు సేసిన్. 233

లే. ఓడకుఁ డటంచు నయ్యెకిమిఁడు చారి, మగుడఁ బోరికిఁ బురికొల్పి మగలనంబు
మెఱయఁ గొగేల విలు గొని వఱుచుండె, నప్పు డారక్కసుఁడు నోలమాసగొనక.

లే. కొడమచెబ్బలి వే లేచిరడుపుమీఁద, దాడి వెడలులెఱుగునఁ దఱుల మోర
మెకపుబంటులవైఁ జేర్చిమీఱ మొనల, వాలు ద్రిప్పుచు నడవిన వాంద్రు లెగడి.

క. బలుగాఁగి డూలుచుబ్బులె, గలచాడప్పనఁ బఱుచుచున్నఁ గరుగొని యోహో
నిలుఁడు నిలుం దరుచు క్వే, ల్పులదొరమరుమండు మరలఁ బురికొల్పుటయన్.

మ. అసికి గోల్తలఁ జేయు నా ర్షుడుచుచో నమ్మంభకర్ణుండు డా
కొని కైముమైనకైదువ నైదడులన్ గ్రవ్వూ గళాసంబుల
స్పృహకల్ నంజుడుఁ జ్రేపు లెమ్ములు నరంబు ల్లుండెలు నోవ్రేపులై
తనర న్నెత్తురు లేఱులై వఱవ ప్రందా జేసి వెల్లొప్పుచున్. 237

లే. ఒక్కప్రేటున నూర్లు వేలొలిఁ గూల, ప్రేయుచును గాల్గఁ జమరుచు వాయివెఱచి
మ్రొగుచును గొగిటకు వినియంగ నొత్తి, నలియఁ జేయుచు నున్న బిట్టలుకతోడ.

క. చరినట్టచట్టి బలుగు, బ్బలి యొక్కటి చెచ్చి వానిపై ప్రేయుడు న
త్తులవ మొనవాల్చుచే న, బ్బలియునియెడ పాడిచి సొమ్మపాలుగఁ జేసెన్. 239

- సీ. అది చూచి నీలుండు గొడుకక యొకపెద్ద మల వానివై ప్రేయ నలిగి నూలు
తునియలై వడ దాని దూకొని విడికిట నాశండు వొడిచిన నపుడె మఱి పృ
వభుండు గవాక్షుండు శరభుండు నలుండును గంధమాదనుడును గడంగి గొప్ప
వడుమలు ప్రాంతలు నెడవక వైచి నొప్పించిన దలక కప్పిరుదుమగండు
- తే. వారి నేళరి సొప్పు వోవంగ బొడచి, చూడ్కి కగపడ్డకొంతుల జాణుగనీక
మ్రొంగ జాగిన దద్దయు మిడికి వపలు, నేయుపేలుపువట్టి యచ్చెనటి బొదివి. 240
- క. గుబ్బకొ మైక్కటి గడు నిబ్బరమున జెఱికి యాశని నైచ్చిన వా
దుబ్బు నెడక మలత్రిప్పరి, బెబ్బలిపము మొనలువాలు పేర్కొ వైచెన్. 241
- తే. వైవ గాడుపునుట్ల దవాలు నదుమఁ, బట్టుకొని కిన్న ప్రాకార బెట్టి విఱచె
నందులకు జాల రక్కసుల దలిగి శమ్మి, నంటుకొమరుని సొప్పు గొనగ నడచె. 242
- ఆ. అడిచి యశని మూపునం దిడుకొని దీవి, కరుగుచున్న మంచియట్టికొప్పు
మెకపుమిన్న చెలిసి మెల్లన వానిసి, నులును ముక్కు గొఱికి యెలమి నరిగె. 243
- క. అరిగిన గనుగొని రక్కసుల, దరు దండుచు పేరు రోసి యప్పుడె యనికొ
మరలి యొక యినుపద్రుద్దనఁ, బరిగొని యక్కొనతొకిబుట్ల జదుముచున్. 244
- సీ. కడకమై వే నారికెడపుబొండములట్ల బెట్టిదంబుగఁ దల వీలుకొనుచు
దులకించునిచుగోలల తెఱంగన సుశసము మీఱు జేతులు నమలుకొనుచు
దియ్యనిక్రివ్విరి లేనియచాడ్పున గొడకొని నెత్తురు ల్గొలుకొనుచు
బలితాపుజున్ను బిళ్లచందమున గ్రొవ్వ మెదడుచు నోరూర మ్రొగికొనుచు
- తే. మొనసి శనవారు జెఱవారు నని శలఁవక, యబ్బురంబుగఁ దన కగ్గ మైనవారి
నేచి కుత్తుకబొఱియలో వైచికొనుచు, మాటెచటలేనికడిమి ద్రిప్పరుచు నుండె.
- తే. అవుడు రాముండు వానివై నడరి వింటి, నారి మొఱుంచి కలుకువార్నారసములు
పెక్కు వఱసిన దలక కప్పిరుదు గేల, ద్రుద్దు ద్రిప్పుచు రాచచదురుని దొడచె.
- చ. తొడరిన వెండియుం గిరుకతో నెకిమిండు మెఱుంగుటమ్ము ల
గ్గడుసరిసోతుమిన్న మొయి గాడంగ నేసిన నొచ్చియుం జలం
బడరంగ నాతఁ డొత్తుకొని యార్పుచు రా గని గాడ్పుతూపు నె
వ్వడి బరగించి చేయి చెగవైచె గడింగి రాము దక్షిణన్. 247
- సీ. తెగ ప్రేయ వా డెవఁ బొగిలి రెండవచేత నొకవ్రూపు గొని వచ్చుచున్న జాచి
రాదూలి పేలుపురాచిల్కు నిగిడించి యాచెయ్యి చెగవైచి యపుడె సాము
నెలముక్కిచోయి నిచ్చలముగాఁ బఱగించి కాట్ల రెండుచు ద్రుంచి కలవదాయ
కునయా పేసి బల్లబ్బలిచివరతో దిను నైనయప్పొందిడిపేలు
- తే. బలియాచల పుడమివై బడంగ నేనె, నేయుటయు రక్కసులు గొంద టేగి వరుస
కుత్తుకలరేయి ద్రిప్పరి కత్తెఱంగ, గవిసి విసింప గుండియ శ్చెదరి యతడు. 248

తే. చలుచెఱుగుల నైదోడుబంటుచనము, లెన్నుకొని నేలఁ బొరలుచు నేప్పి యేప్పి
సామ్యసిలి కొంతవడికి దిట్లమ్మ పెఱయఁ, చెఱసి కూర్పుండి శద్ధయూఁ జల మెలర్ప.

సీ. దేవాశకుండువుచ్చి యుండునలికాయుండును నరాంశకుండు నాఁ దనరుకూర్తి
చట్లకుఁ బగ మహాపార్శ్వ మహోదరుఁ డో డిడి యనికేఁ బోదోలుటయును
వార లాఱుగురును మేర మీఱినమూఁక తోఁ జని కోఁతులఁ బొడరునెడల
నిరుచెఱుగులందు చెఱసి యుక్కున న్రేటు లాచునోఁ జెలఁచేఁగి యడవిద్రిమ్మ

తే. రులు గడిదిగ రేద్రిమ్మరులును జాట్లు, ముట్టి చలుచందములఁ బడఁ గొట్టి దక్కి
నంపురాయనినీడున కంపి వైడఁ, జూచి యష్టేటిరాకాసిబోదు లలిగి. 250

ఆ. కైదువుల ద్రుడ్డఁ దూపులఁ గడఁగి నఱికి, మోడిన్చిచ్చియుఁబలుచందములఁగలంగఁ
జేసి మూఁకలఁ జీకాకు నేయుచున్నఁ, గాచి యక్షఱి నెన లేనికడిమితోడ. 251

సీ. లెప్పెరపట్టఁడు త్రిశిర దేవాశకు నలికాయునిని దారయనుఁగఁగొమరు
దును మహోదరు నీలుడును వృషభుఁడు మహాపార్శ్వ న్విదోదరి గుబ్బలులుఁజెట్లుఁ
బడుకులుఁ దఱుచు గాఁతై న్రేయ వాం ద్రవి దప్పించుకొని బాటుశనము వెలయ
ద్రుడ్డ నీటియలఁ నైదువులఁ దూపుల సురియల జముగాడుల నక్కడింది

తే. చెట్టుద్రిమ్మరిబోదుల బిట్టు నొప్పి, వెట్టుటయు వార లాసోఁకుజెట్టిమగల
దిట్టలై చట్టుకొని చడఁ గొట్టి జముని, చట్టుకనుఁ బాచి రిరువాగవజలు పోడ.

తే. ఆవ్వు దలికాయఁ దలకతోఁ దిప్పద్రిమ్మరులఁ బలాపంచలఁగఁ దోలి బలిమిమీఱఁ
బలిలేదలయెకిమినిచట్టి దరియ, నరద మొగిఁ బొన్ని యశని కిట్లుచుఁ బలికె.

ఆ. రాచదిరుద పేల్పురాయని కైన నక, గడిసి పోర నలవి గాక యుండుఁ
గోఁలిమూఁకఁ కూర్చుకొని పచ్చి నీబోటి, నన్నగాఁడు లెడరఁ జాలు లెట్లు.

సీ. చివికినప్రాశవి ల్పీల్పుటయును బొలపిండిన్మనఁబోఁడిఁ జెందుటయును
లేడి నేయుటయుఁ జెల్లి యొకర్పఁ జేరిన చెలిముక్కునెవులును జిమముటయును
జాతికి నునురులు రావించుటయు డాఁగి కోఁలి నొక్కమ్మనఁ కూల్పుటయును
ముదిమిచే లా వెల్లఁ గొడవడ్డఱుదని ద్రుంపుటయు సీళ్ళు నడ్డు పోయుటయును

తే. మగశనంబులు గాఁగ నీమదిఁ దలంచు, కొని కరంబును దిక్కుమిక్కుటపుసూడు
చెచ్చుకొంటిని గద చెమఁతెఱుగు పూని, యకట నీ కింక నెందుఁ బోనగు జెనంటి.

తే. బలిమి భరతుండు మురుప్రాలు పెడలన్ద్రోయ, నడవులకుఁ జేరి యాఁగి గోల్పడిలిపెందుఁ
గాయకనరులు దిని బ్రతుకక గయాళి, పాలసువిడులతోఁ బగ పూనఁ జనునె.

ఆ. నలువ కైన గన్దోనఁగ రాక టక్కరి, పగుచు బోగి తెగలయందె డాఁగి
కొలము గొనము రూపు గలుగక యుండునీ, కిట్టిరాచచిన్నై లేల యపుడు. 257

క. మాశంక్రికశన మాసిసి, వైలివి గా కూరుఁ జేరు నంశకుమును నీ
కేళఱిఁ గలదు జగంబున, నీలెఱు గెవ్వం డెఱుంగు నెక్కుము నెపుమా. 258

క. నీవార ముచు నమ్మికతో వాలెము గొలుచువారిదోసగులపాలం
బో విడిచి నిరాబాదల, గావించుచెనంటి నీవె కద పరికింపన్.

259

సీ. కడలి సొచ్చినఁ గొండయుడుగన డాగిన నేలలోఁ గూజిన నెఱయుఁ గడచి
పేన మూసినఁ దక్కు నెలయఁ జే సావినఁ బుడమి యెల్లను డిగ్గ విడిచి చనిన
నడవలఁ జేసిన విడువక నాఁగలి వట్టిన మ్రానిలోపల నిజికినఁ
దట్టువ నెక్కినఁ దద్దయు వీరిన మఱియు బల్కాపుల వఱలుచున్నఁ

లే. దలపు నీయంచె నిలిపి నిచ్చలును పెదమ,చుందుఁ గాక జూడిగి ని న్నెందు నైనఁ
బోవ నిత్తుచె వినుము నాపొంత నింక, సాగ నేరవు నుమ్ము నీయాగడములు. 260

లే. అనిన రాముడు వానిపై నలిగి యోరి, పాలనుడ కాన కూరక బదరమునకుఁ
దొడరుదువు గాక కడు రి క్తచుదువు లేల, యుచు వి ల్గిన లత్తణు డడ్డు దగిలి.

క. ఆహోతుజోడుఁ బ్రైగిని, రోసంబున వింటినారి మ్రోయించి కడు
నాన్సిలకోరులు బడిబడి, నేసి కలంచుటయు వాడు హెచ్చగుకింకన్. 262

లే. పెక్కు నెఱుకూపు లారాచదిరుదుమీఁద, ప్రేయ నశఁ దది యరలోగవిందుమిటి
గమలఁ దునుమాడివైచినఁ గనలి రక్కసుండు వెండియుఁ గఱుకుతూ పొందు సిప్పె.

సీ. చివ్వి నశోలల యిమ్ములఁ జని పెరుటొమ్ము గాఁడుటయు రాశమ్మిదాయ
శమ్మఁ డొకించుక సొప్పు వోయి కరంబు నువ్వలించుచు లేచి యప్పెఱుంగ
టమ్ము గొన్నెత్తురు లైమ్మయి బోరిబోరి గ్రమ్మఁగఁ జెజి వీరమ్ము పెఱయఁ
చెప్పెరలేరిచిల్కు నెప్పది నారేయిద్రిప్పరిబొప్ప మెకమ్ముపైఁ ది

లే. రమ్ముగా నేయ వాడు గన్పొమ్మ లడర,మువ్వరపుటల్కతోఁ జిల్వసొమ్ముమిటి
గ్రమ్మఱ నిగడ్చ నత్తాపు లెప్పై నాక,నమ్మునం దంటి పెనఁగె జగమ్ము జెగడ. 264

లే. అత్తెఱుగునఁ జెనగి యయ్యమ్ముదోయి,బూది యై రాలంటయు సోకుజోదుగుదియ
తొల్పుతూ పేసె నేసిన దాని నపుడె, రాకొమరుఁ డీదతూ పేసి క్రమ్మఱించె.

క. మఱియుఁ జలంబున నిరువురు, గుఱి యొప్పఁగఁ జెక్కుపాలుఁగోలలు పైవైఁ
బఱపుచు నేడైఱు బోకెను, తఱ నెవలోఁ గినిసి రామరమ్ముడు గడిమిన్. 266

సీ. నలువతూ పరివోసి బండ్రిమిమై నక్షోసకారిరక్కసు మేలిగానిమీఁద
నేసిన నది మంట లెగయుచు మిడుగురు ల్సెదర నొక్కుమ్మడి గదియ వచ్చు
చున్నఁ గన్గొని వాడు గ్రన్ననం దూలంగ ద్రుక్షల బట్టువుకైదువుల నడిద
ముల మరల్చినఁ బోక మొనసి నాడెపుబొమ్మిడికముతోఁ గూడఁ బుడమిఁ బడఁగ

లే. వానిలేల ద్రుంచెఁ ద్రుంచినఁ గోనమసికి,బిరుదు లందఱు బొట్టులు పెట్టుకొనుచు
జెలగి యాడిరి మింట జేకేలు రాచ,వట్టి దడ్డయు నగ్గించి పల్కి రంక. 267

లే. కలనఁ బోలియక చిక్కినపాలసుపిండి,బంట్లు గొందఱు నెవ్వడిఁ బఱచి దీవి
జేసి కత్తెఱు గెఱిగింప మాన రాని, వ్రంశఁ గొడుకులఁ దఱచి లో వగచుచుండె.

- ఆ. ఆహ్వా దింద్రజిత్తుడు నబ్బడెదములాన, వగపు చూచి యగ్నివలన బహు
తూపుఁ గాంచి సరక దురమున కరుదెంచి, చదల నాటి కోరివహువుఁ గూర్చి. 269
- క. బలుములకు లేసి కాడ్లు, దలలుం జేతులకు దొడలు నడుములు బెరులి
ట్టులుగాఁ దుస్తుచుఁ బలుపురఁ, బొలియించి కడిదిలావు వొడవఁగ మఱియున్.
- సీ. క్రొవ్వాడిచికిలిముల్కులు వింటఁ దొడిగి జ్యోతిష్టులు నాటింట ద్వివిధ మూట
నెలుగులదొరఁ బదియేనింట నలుని నీ రైదింట పేల్పురాయనిమానుమనిఁ
బ్రొద్దుచూచిని పృషభుని నీలు గజ ముప్పజేసింటఁ బనుమని నెనిమిదింట
మైందు నేటిల గంధమాదను చెందుఁగొమ్మిదులఁ దక్కినకొమ్మమెకపుబాట్లు
- తే. నెల్ల నొండ్రింట నేలపైఁ ద్రైల్ల నేసి, నలువతూపున రాచబాదిలులఁ దద్ద
సొప్పుఁ గొనఁ జేసి దిట్టార్చి నెప్పిఁగోడ, లంక కరుదెంచి కండ్రి కలమి యొనర్చె.
- తే. ఆహ్వా డెలుగులరాయనియాచరి గొని, గాడ్పుకొమరుడు మందులగట్టు దెచ్చి
కోరిమూఁకల మనిపె రాకొదమసింగ,ములును వేళాముగా సొప్పు దెలిసి రంక.
- క. చెయువులసాకికపట్టెడు, నెయిదోయి మొగిడ్చి రాచసింగముఁగోడఁ
దయివారుపేడ్క నిట్టు లనియె వలద్రొప్పుకొలంపునెల లలరారన్. 273
- చ. ఒడయడ నాదువిన్నపము లొప్పుగ నిక్కు డెవం దలంపుమీ
తడయక కుంభకర్ణుడు మొల్లలనాడెపుజోమ లందఱున్
మడియుంటఁజేసి రావణుడు మార్కొని యొక దురు బొనర్చఁగా
దెడలడు లంకఁ గాల్పుటకు వే పనుచందగుఁ గోరిమూఁకలన్. 274
- ఆ. అనిన నట్ల పేయు మని రాముఁ డానతి, యిడిన పేడిపేల్పుకొడుకు ప్రొద్దు
గ్రంక నిచ్చి యెల్లకొమ్మమెకంబులఁ, గడిది మీఱ లంకఁ గాల్పు ననిచె. 275
- ఉ. అంచిన వార లొక్కమొగి నార్పుల నెల్లకడల్ వడంకఁగా
గొంచక చేతులం గొఱివోలు వట్టుక యేగి వే చటా
కుంచలు గాగఁ దెగ్గపనివట్టులఁ గావలియన్నవాండ్రఁ బో
దంచి కలంచి ప్రోలు గడుకఁ దలర్చుఁగఁ జొచ్చి పేడిమిన్. 276
- క. అగడద్రకేయద్రొవ్విరి, తెగలు బోసిక పట్టి తెగటార్చుచు ము
జ్జములకుం దిగు లొదవఁగ, నొగి నెక్కుడుమెకపుగొంగయ్యలివు లొనగుచున్.
- తే. వాడవాడలఁ గ్రమ్మక పేడలందు, మోసలయందు నుగ్రాణములను మిదై
టిండఁ జవికలయం దెల్ల నింగలఁపుఁ, గొణవు లడరించి వెన రవుల్కొల్పుటయును.
- క. పొగయును మంటలు నడలున, కెగయఁగ మిడుగుదులు నెవర నేడైతి నపు డా
దుగ మొగములవే ల్పొగు, బ్బుగ దరికొని కాలవఁ దొడఁగఁ బోరెల్లెడలన్.
- సీ. కొలుచులు మానికంబులు మంచిగుదముల్ పోకలుఁ జనుకులు గుదనంబు
పెడియుఁ గైదువుపొదులు పల్లకి లంజలములు పైఁడిచుడువాలు

- గద్దయ లయ్యల లిద్దియ లేడలు చప్పరంబులు మొగసాల లిండ్లు
తలుపులు గవనికట్టులు తెరె ర్పెంబులు పక్కల లూడవులు నక్కలెలవు
- తే. లేకుండుపట్టు మొవలగు నెల్లవియును, మొగిసి సతనాలుకలు సాచి రగులఁగొనుచు
దంట మోములదేవర దనిని దీఱు, బుగులుకొని పెక్కె దద్ద యబ్బురము గాఁగ. 280
- సీ. అప్పుడు గడ లేనిమలజడిఁ బడి తల వ్యిడిమాడ వడిఁ బర్వ లిడెడివారు
మానల ముదుసళ్ళఁ గానక నెమరుచు నగ్గి కగ్గం బయి మృగువార
లిక నేమి నేయుద పెక్కడ కేగువ మని చాల పకపుతో నడలువారు
ముగిళ్ళ సువల మూలల గొంతుల నెడ లేక మాటల నెనయువారు
- తే. పొగయు సెగలును దమ్ము వే పొదివికొనిన, దట్ట మగుచిచ్చులొపలఁ జెట్టువలుగఁ
రైల్లవారును రావణుఁ డిట్టువారు నడుచు రక్కసు లిడుమల నడలి రొకట . 281
- ఆ. అట్లు ప్రాంతు గాల్చి యదవిద్రిష్టురు లెల్లఁ, గోటగవంకులందుఁ గూడి సోకు
మగని నెవరూ గన్న మడియించుచున్నచో, జంటపదిబజమలబాటు గినిసి. 282
- తే. కుంభకర్ణునికొడుకుల గుంభుడును ని, కుంభుఁ డచువాండ్రఁ బిలిచి యాశోఽలిపదువుఁ
దనిమి రు దని పువ నత్తులువతోటి, వేల్పుఁగొమరులు మగఁటిమి వివ్వమిఱు.
- క. మిసలు దువ్వుచు చుడుగని, రోసంబునఁ జేరు లెక్కి ప్రాడ లయనరా
కాసివడీయల గొండఱు, బాసట గొని నదైఱుగల పాఱులు గొలువన్. 283
- క. ఓలిమెయి: చెల్లఁదాలుమె, కా లిట్టులమీఁద నడరుక్తవడి నపుడే
యాలమునకుఁ జనుటయుఁ దొలి, వేలుపు లాశోఽలిగముల వెనఁ గని కిరుకన్. 285
- ఆ. ఓరిశోఽలికాశలార కాఱడవుల, దూఱి కాయగనరు లేయక లిని
బ్రదుక లేక రాచగుదియతోఁ బొ త్తూని, పొలమసిండ్ల నెదిరి పోరఁ దగునె 286
- ఆ. ఆలి నప్పగించి యాకటఁ బోక మి, మృచ్చగింకు చెచ్చె నఱ దలంచి
రాచవాని నవ్వరా దవ్వమాట మీ, రెఱుగ రైలి రిక నేమి గలదు. 287
- సీ. చివచివ నెఁగఁబ్రాఁకఁ జిఱుకమాఁకలు గావు పోగరులేనుగుగన్న తెగలు గాని
మాడి యాడుకొనంగ లేడిమానలు గావు వడి గలమేటికత్తెలు గాని
చెలగి గంతు లిడంగఁ బొలముగుట్టలు గావు తలరుపుక్తడియరదములు గాని
యఱికి దాఁబులు గొన నూటవాగులు గావు కఱుకునంజుడుసిండిగములు గాని
- తే. పొదలి యాలిండు బులుగును న్రొదలు గావు, కడిఁదిసిగాణిఁదెడఁగునప్పదులుగాని
కొఁతు లెచ్చట జగదపుఁజేత లేవట, బగ్గె లటు పెట్టి తిన్నంగఁ బాఱి చకుడు
- సీ. అని పల్కి కేళన నార్చి యొక్కమ్మడి గదలి యొండొరు మీఱి పొదడుపొదడు
బిమిమై బొదవుండు పట్టుడు కొట్టుఁ దు వేదైఱు బొదరి యయ్యెఱిచిదిండ్లు
నదిడిల పంకుల జముదాళ్లతోఁ జేవ ద్రుడ్లుల గటువుకైదువుల నడివ
ముల బల్లెముల నీటియల సెలగత్తుల, గుదియలఁ దూపుల గొడ్డలవు

లే. జెందుబెందాడి కందలు గుండియలును, గ్రొవ్వు నెత్తురు మెదడు ప్రేగులు నరమ్ము
లెమ్ములును నేల బొరలంగ గొవ్వుమెకప్పు, బిడు నొందిరి జేజేలు బెడి పఱవ.

ఉ. అప్పుడు లిప్పద్రిష్టగయానలు నెట్టులు గట్టుల జట్టులు
గుచ్చలు గాగ దువ్వియును గ్రుద్దియు దాచియు గోళ్ల వ్రచ్చియుం
డెప్పర మైనయిక్కల గడిదిగ రక్కసిబట్ల నొక్కనిక
దప్పి చనంగనీక గుణతాలుపుప్రకేక దోలి రోలిగన్. 290

క. మఱియు లజగుని గ్రోధను, నులుమాడె న్వాలిగొడుగు నుల్కొని కడిమి
నెఱి వొచ్చి కోటితాళుని, బిమాచ్చెక్ ద్వివిమ దెల్లపాఱులు వొగదన్. 291

ఆ. అట్లు లడరుచున్న చెట్టద్రిష్టులవై, గిసిసి కుంభు దరికి మొనసి పెద్ద
కొండపంటింటి గొనయ మెక్కించి నల్లడలు నద్రువ బొబ్బ యిడి కదంగి. 292

క. గాలికవణపు మేపుడు, చాలుపుల బోలి తరకసంఘన నొఱిపూ
వైలియచరాజిపింజల, వాలారుదూపు లుఱక వామిగ నేనెన్. 293

క. వియుట గరుగొని ద్వివిమఁడు, పాయురొసమున నొక్కపడు కావేల్పు
దాయపముం బడ వైచుట, నై యెల్లిన వాడు బోనె యది దుకుమాడెన్. 294

క. తునుమాడి యొక్కనెఱియూ, పున నాకని బోర యుచ్చిపో నేసిం గ్ర
న్నన నేల నొఱిగ నటు లొఱి, గిసతోబుట్టువును జాచి కుక దలిర్పన్. 295

లే. మైందు దురువడి నొకపెద్దపూఁగు పఱికి, పాలనుమేచరి నేయ నప్పటుకాఁడు
నెయ్యి సోకినగాదుపు నెయ్యునట్లు, ముడి యొకకోల నాకని బుడఁబెట్టె. 296

క. మామలపాటు గనుగొని, తా మనిలో గుది గట్లదాయగొమరు దెం
తో మగఁటిమ నెదురుడు వా,దా మెనఁగఁ బలుములుకుల నాకని నొంచెన్.

లే. అంకఁ గొందఱు కోఁలిబా ట్లలైఱుగు, రాముకడ కేగి తెలుప నారాచమిన్న
మొరలెల్పుమెకపుఱేడు మొవలుగల్గు, బల్లిదుల నేర్పి పోకిఁ బుపుటయును.

క. మ్రాకులు బడుకులు నైకొని, వీకం జని వారు మిగుల వెఱఁ గొప్పఁ గడు
గూఁక లొసంగుచు నకసికొ, దాకిన నబ్బిరుదుమగఁడు దరిలనకడిమిన్. 299

లే. వారి నందఱ లెడివపువాడివార, నముల నోనేసి తఱిమిన జగముకన్న
కొమరు దాకుంభకర్ణునిొడుగు దొడరి, మలలు జెట్టులు బడుకులు జెలగివైచె.

లే. వైచుటయు వాడు నడుమన దాని నెల్లఁ, దునిమి వేద్రపుమొనవాడితొపుగములు
కోఁలిరాఁదనివై జెల్లు గురియ నతఁడు, వానిసిగాణి ముఱియలుగా నొనర్చి. 301

సీ. అంకుల కలిగి వా దరదంబు డిగి పడి, బఱులెంచి సుగ్రీవుఁ బట్టుకొనిన
నిరువురు నపు దాములేమగగున్నల పోకక దావొని పొంపు గడర
మడుగులతాకున బుడమి గ్రక్కడల నా,ర్పుల దమ్మికాపుపుగ్రుద్దు పగుల
గడితంపుదుమ్ముల గడలిపట్టు గలంగ నూర్పుల మొగులకా భావిగి కఱవ

- లే. బలుచెఱుగుల బోరుచో గలువదాయ, పట్టి యారక్కసుని జిక్క బట్టి తొమ్మి
మట్టి పిడికిట బొడిచిన నిట్టు నట్టు, గదలచేరక యునురులు వదలి చనియె. 302
- క. అంత నిమగ్ను డౌతయు, బంశంబున నినువట్టుబల్లదియం గడున్
వింతగఁ ద్రిప్పుకొనుచు హను, మాయ నెదిరి యలని బోర మసలక మోచెన్.
- ఆ. మోడుటయును గాడ్పుగాదిలిపట్టని, యక్కు సోకి గుదియ ముక్కలయ్యె
నపుడు సోకుబాటు నలమి పట్టుక నల్ల, గ్రక్క బొడిచె నదరి యుక్కుజోడు
- చ. పొడిచిన మొగ్గి యపొలనుబోనపుమేటిమగండు బీర మే
ర్పద వడి లేచి కోరిచొర బట్టుక బిట్టు గలంప నాశం ద
గ్గడుసరిరక్కసు బొదివి కాలును గేలు గదల్పనీక బ
ల్లిడి బడఁ ద్రోచి త్రొక్కి సరవిం దల ద్రుంచె బలం బెల్వంగన్. 305
- క. అయ్యెడఁ గొందఱు రక్కసు, లొయ్యనఁ బఱులెంచి సోకుబాడయని గని య
క్కయ్యంపుఁచెఱుగు నెప్పిన, నయ్యెకిమిఁ దుఱక యదరి యాఱుకియకన్. 306
- లే. ఖరునిొడు కై నమకరాక్షుఁ గదియఁ బిలిచి, నీవు నీమూకలోఁ గూడి తీని నేఁగి
నేడు రాచులులను గోననెలపుబాట్ల, జెనసి కైలంబ రూఢుఁ జేసి రమ్మ. 307
- క. అని వనిచిన మూకలలో, బసివిని యజ్ఞోదు కోరిపాఱులపై డా
గొని కిరుక విగుడఁ దూపుల, పెరుజడి యొనరింప వారు బెం పలరారన్. 308
- లే. కొఱిది మీఱిన మ్రోక్షలు మలలు తాఱు, బూని యడఁచిన రక్కసవోటరులును
కైదువులు విడ్లు కైగొని కడిసి రట్టు, కైదుచెఱుగులమూకలు నెలమి బెరసి. 309
- క. మేయలు నలినలి గాఁగం, బీరుగు పెంటలుగఁ గడిమిఁ బెనఁగెడునెడ న
కొనవిదారపుబాటులు, మానక రాకాసిలెగల మడియించుటయన్. 310
- సీ. కన్నుల నిప్పుకల్ గ్రమ్ముచు మువ్వన్నె మెక మిఱ్ఱఁ గదియుపోలికల మొనలి
కన్నులరాకాసిమిన్న కోనమెకంపు గుంపుల దాగొని యంపవాన
గుంసి యా. బెలఁ గ్రుచ్చి గుదియల మోది యడివముల గొడ్డుద్దఁ జదియ నఱికి
సురియలఁ బొడిచి నజ్జుగ నొడ క్కెల్లను జెందాడి చీకాకు చేసి కలఁచి
- లే. బాసమన నిలువక పాటి వార, కేవలమేవనింపుజక్కవలసూడు
మఱువు నేరి నేన చుఱక మొఱుకు, రక్కసుఁడు దోనె యిగి నీరాముఁ దొడరి.
- క. నెఱుజోద వుచు నిరు బల్లలు బిరుదులు నెప్పుకొందు మఱి నే డెడ్డన్
బఱువక నిల్చి దురంబున, గుఱుకుగ నీలాపు సూపుకొను మెకిమిఁదా. 312
- క. కుఱువఱులొలివేల్పులఁ గొం, దఱు గూలిచి నిక్కెడేమొ తాటోట నిను
బిరువీక పట్టుకొని రూ, చఱు జేసెద దండ్రీవాటివగ డీఱుగన్. 313
- సీ. టక్కరివై పొంచి నిక్కుడు నొకకోల, గూల వ్రేయఁగ నల్లవాలి గాడు
మగటిమి నూపి నెమ్మది గెల్పు చేకొన వేఱిడి మది నేలవేల్పు గాడు

దక్షున బొడనుసి కటుకున బుడమివై చైల్లింప రాకాసిలేటవ గాడు
 వెఱ పొకంకయు లేక కటిమి పీచ మడంబు బో బెఱుంగనిజంకపోతు గాడు
 లే. ఖరుడు గాడు విరాధుడు గాడు పట్టి, నోరు మాచినయాకబంధుడు గాడు
 వీడు మకరాక్షుఁ డిపుడు నీవాడి యెల్ల, మలసి పాలుపఱుజేయువార్త గడుసుమ్మ.
 ఆ. ఆశుచుఁ బెక్కుతూపు లడరించి పెండియు, గొలది మించువాడిములుకు లేయ
 రాగవుండు పులుగురాయఁడు ముక్కున, బాఁబగములు దునుమపగిది దునిమె.
 క. తునిమిన నత్తోలిపేలుపు, మొనగాఁ డగ్గలపుగిన్న ములుకుల పెనుమం
 చొనరింప రాచతామర, యను గమ్ముజేయుగముల నది విరియించెన్. 316

సీ. విరియించి యొకదొడ్డవెడదచిల్లున వాని సిగాణి దునియలు చేసి యైదు
 తూపుల నరచంబుతోలువాని నడచి యన్నియె ములుకుల నబ్బరముగఁ
 దేరును మావుల బెగటార్చి మఱియును నెఱి గీలు నోనేయ నేయదొరయు
 నగ్గిచాడ్చిన మండి యరచుంబు డిగి వాడు మొక్కలంబుగ డాసి మొనలవాలు
 లే. వైవ నది నేలతాల్పంగల్వలయచుగు, మూడునెఱవారసముల పమ్మగ నొనర్చు
 నంత రక్కసుఁ డెకిమిని నలమి పట్టి, దిగి యెలర్పఁగఁ దిడికిట చిట్టు వాడిచె. 317

క. పొడిచినఁ దద్దయఁ గొఱిగొఱ, యడరఁగ రాచుడమామ యగ్గిమఱి నె
 వ్వడి బూని యేయఁ బుడమి, బడి యత్తోలిపేల్పు పేలుబారి యడంగన్. 318
 క. కలన మకరాక్షుఁ డట్టుల, నిలిగినచందంబు పొంతులేకతోడఁ
 బొడిచిండులు గొందఱు నని, తెలిసిన గడు నడలి యతఁడు దిటమున నంతన్.

లే. పేల్పురాగెల్పుకాని రావించి యిందు, బేరుగలజోడు లందఱు బోరఁ గూలి
 రిక నీ పేగి దురమున నెల్లకఁగి, బోరల రాచాలులు జూపి సరగ రమ్మ. 320

క. ఆని పఱికి నెయ్యమున న, క్కునఁ జేరిచి యసికి వీడుకొల్పిన నతఁ డా
 తనికిక్ మ్రొక్కియు మిహికు, దనపుండే రక్తి యుక్కు దనకొత్తంగన్. 321

సీ. కేల్లమెకములగీ పెట్టుటలుచు మావులసకిలింత లగ్గలపుడేర్ల
 రొడలు కాలదులయార్పులు వాయుదంబుల మ్రోతలు నొక్కటై ముజ్జగంబు
 బెగడింప నలుగులబెడిచంపుమెఱుగులు విరుద్రిష్టురులు చూడ్చి వెను కొత్త
 బలుదుమారము సుద్రముల నెల్ల నింకింప బడగ గాడ్పులు మమ్ము బాఱు దఱుము

లే. దే బడర నేగి యొకచెరఁ దేరు డిగి, పాలసుపేవరిగములు త నొప్పిచి చుట్టు
 దట్టముగఁ గాచుకొనఁగ నెంతయఁ గడంకనచట దిగమూల లేర్పడ నరుగు నిలిసి.

సీ. కడిదిగాఁ బెత్తులపుడమి నగ్గి రవుల్పి లోవరుఁబుట్టముల గెంబువుల దాల్చి
 కుదు రొప్పు బురియవై గూర్చుండి మానసి నెత్తురు నంజుడు నేయి నువ్వి
 లావాలు పాలు పేలగుతాడిపడకలు నెలమి నాలవతోలిపలుకుచుచువు
 లోలిమై గొడఁగుచు ప్రేలుచుటయు నందు గల్గినన్తి యొకర్త వొడమి

91277

- తే. ఛని గొలుపు మంచు నిలిచినఁ గని చెలంగి, దానితోఁ గూడ రిక్కులదారి కేఁగి
కారుమబ్బలు జడివాన గడఁగి కురియు, ఛగిది నంపర కోఁతులవైనె గురిసె. 323
- చ. కురిసినఁ బ్రోవు లై పుడమి గూలెడువారు గొఱంత లేనిపో
టరితన మేది యీఱముల డాఁగెడువారు నొడఱ్ఱ వ్రస్పి నె
త్తురుల మునుంగువా రసము దూలి పొరింబోరిఁ బాటువారు వా
విరిఁ బలించువారు నయి వేఁగిరి తద్దయుఁ గొండ ద్రివ్వురుల్. 324
- క. మిడుతలగడితము తొలుకరి, పిడుగులబెడిదంబు చిలువపిండులవడియున్
జడివానపెల్లు నడరఁగఁ, గడు బడలఁగఁ జేసె గోఁలిగమి నత్తూపుల్. 325
- తే. అపుడు కునసుండు నీలుండు నంగదుండు గజుండు నలుండు గవాక్షుండు గాడ్పుకొడుకు
గంధమాదనుఁ డెలుగులగామిడియును, మొదలు గలజెట్టిమగలు నెప్పునిఁ జెలంగి.
- తే. మలలు మ్రాఁకులు బడుకులు బలిమిఁ బెఱికి, నింగి యెల్లకు గప్పుకొనంగ వైచి
గారడపురక్కసుని నెందుఁ గాన కుండి, రంత వాఁ డవి సరగ వ్రయ్యలుగ నేసి.
- క. వారలమీఁదను బెడివపు, నారసములు పెక్కు పఱిసి నజ్జగఁ జేయన్
బీరము నెడి రాచకొలపుఁ, బైరులయెకిమినిమలుపుపట్టి తలకుచున్. 328
- తే. అపుడు రాముండు సోఁకుదయ్యంబుపలనఁ, బొలసు మేపరితెఱు గెల్లఁ బెరిసి గొండ
నత్తమిలుమేటిదేవరయమ్ము దొడిగి, యేయటయు సల్పి రూపఱి పోయె మింట.
- ఆ. పోవఁ దడవు స్రుక్తి రావణులొలపట్టి, లేరితోడఁ బుడమిఁ బ్రెల్లి నిబ్బ
రంబు పాడుకొల్పి రాచాలిబంటులఁ, గనుపుగొట్టకొనుచు గడఁగి మఱియు. 330
- తే. గంధమాదను మైందుని గవయు ద్వివిదు, నలని నీలని శతవరిఁ గలుచె రెండు
తొమ్ముదులు నేడు పుండ్రెండుబమ్మలెక్క, తొమ్మిదియు నైదుమూఁడుకుదూపులేసి.
- సీ. అత్తఱి వానిపై నంగదుం డొకపెను పడుకును గేసరి కడిమిమ్రాను
సంపాలి తాడియు శరభుండు దిన్నెయు నలుండు మట్టియు నెలుంగులయొడయండు
కోఁతులదొరయు బల్కొండలు దక్కిన బంటు లెల్లకు జెట్లు పడుకుగములు
తొలిపేల్పుఱేసి నెదోడు ద్రుద్దుకు లక్షణుండు మూఁడుతూపులు నూలునార
- తే. సములు రాముండు నడరింప సరగ వాని, నెల్ల నులుముగఁ జేసి యాబల్లిదుండు
వారి నందఱు బెక్కుప్రొవ్వఁడిములికి, మొత్తములచేతఁ దద్దయు మొక్కపఱిచి.
- క. మరలి నింకభిశకుం జని, తిరమగ నం దంటరానిదేవర యలరన్
విరివిగ ప్రేలిమి యొక్కటి, కర మరుదుగ నేమ మూని కాచించుకఱిన్. 333
- తే. ముజ్జగంబుల నప్పొగ ముంచుకొననఁ, గనుగొని విభీషణుండు రాచకలువఱేనిఁ
జేరి దేవర విను మింద్రజిత్తుఁ డిపుడుప్రేల్చి యొక్కటి నెమ్మిఁ గావింప దొడఁగ.
- క. అది నిండెనేని వానిం, బువడి ముక్కంటి యైన బవరంబున నె
మ్మది గలుపఁ జాల కుండెడు, నది గావున ప్రేల్చి నెఱుకు నంపుము మూఁకన్.

లే. అనుచు బెట్టిన రాగవుం దపుడె కూర్చి, తోడఁబుట్టువుఁ బాఱులతోడఁ గూర్చి
వాని బెటూర్చి రక్షని నాలుతూపు, గములఁ బెక్కిడి యనిచినఁ గదలి యరిగి.

లే. రక్కసుఁడు వ్రేల్చి యొనరించుచక్కదరియు, నెడల నచ్చటఁ గా పున్నయెఱచిలిండి
మూఁక లాగొనద్రిచ్చురిమూఁకతోడ, నెదురుకొనుటయు నిరువాగు గదిసి యపుడు.

క. పెల్లుగ నడచుచుఁ బొడుచుచుఁ, గొల్లగఁ గూఁక లిడుకొనుచు గుదియల నులెన్
బల్లెములఁ జెట్లఁ బడుకుల, నల్ల వొరలి పాఱు బో వొనర్చి కడిమిన్. 338

క. అక్షతీ గుబ్బలిద్రిచ్చురి, మొత్తంబులు సోకుమూఁకమొనలను నెల్ల
స్తుతుమురు నేసి మఁటిమి, హస్తకొనఁగ జమునివీటి కనిచె స్వేగన్. 339

చ. అనిచి సోకుఁజేనియనుగుమేపుట్టువుఁ, బొదివికొనిన వాడు నుదరి లేచి
వ్రేల్చి పావఁ బెట్టి వ్రేల్చిడి దే రెక్కి, కడిదిమగకనంబు గదలుకొనఁగ. 340

సీ. ప్రార్థ్య సూర్వుఁ గదాగుపుతకదాలుపుమాడ్కి జగ మదండుగఁ లూచుజమునికరణి
నుసరిక మ్రనిపై నొఱగెడుసిదుగుల ట్లదనిపైఁ బేర్చుకొల్గి పగిది
లింకలపై దాడి నేయుఁబెబ్బలిపొల్గి ననఁదోటఁ బెరయుపెన్దాద్యునోజు
దమ్మికోలను జొచ్చుకొమ్ముఁజేనుగుకీవి బాములఁ దోల్పొక్కిసామిబాడఁ

లే. గోరిమూఁకలమీఁద డాగొని కదాకఁ, గుత్తుకలు వ్రొంచి చేతులు గోసి తొడలు
నటికి చట్టలు చీటి కందలు పెకల్చి, బొజ్జలు పగిల్చి మేనులు నజ్జా నేసి. 341

అ. పాఱు దఱిమి రాచపట్టిపై నరదంబు, వఱిపి తఱుచు మీఱు గఱుకునార
సముల తొమ్ము గాడి చన నేయుటయు నాతఁ, డలుకతోడ వాని నడ్డగించి. 342

లే. పేడిపేల్చిన కెన యగువాడిముల్గి, యొకటి సింఘాణి గూర్చి యేయుఁడు గడింది
మీఱ నది వాని పెన్బోర దూటి చనిన, నల్లతోఁ దోఁగి కడు సొమ్మసిల్లి తెలిసి. 343

మ. కెరలంబాఱెదుకిన్కఁ గన్గవ కడుం గెంపారఁ గెంపారున
బ్బురపుంబీరముతో నెడఁదనెఱతూపు ల్పొంగణి గూర్చి వా
వి నార్చు ల్పొగుడంగ రాకొమరుపై వే చిమ్మి నొంపన
ద్దొరముం గ్రవ్వుత వాని నొంచె బలువాల్తాపు ల్పైయిం గ్రుచ్చుచున్. 344

క. చేపయు బీరముఁ జేజాను, రావును గొఱుకొఱయఁ సిచ్చలంపుఁజలంబున్
లేపయు నెనగా నిరువురు, గావించిరి పోరు వేల్పుగము లగ్గింపన్. 345

మ. తొలికేజేగమికాఁడు సిమ్మ మొనవాల్తాపు ల్వడి వ్రాచలే
వెలుగొన్ వ్రచ్చు నకందు వ్రేయుమలుకు లేవ వ్రచ్చు రేద్రిచ్చుకో
జాలక నక్కసుఁ డేయుఁచిల్కఁ లెడఁ ద్రుంచు వ్రామతోఁబుట్టు వా
బలియం డేయఁపెఱుంగుటమ్మ లస మొప్పుం ద్రుంచు వాఁ డుమ్మిడిన్. 346

లే. నిలుచుటయు వంగుటయుఁ దోనఁ జిలుకు దివిది
తొడుగుటయు నేయుటయుఁ గనఁబడఁగ రాక

చూపఱకు నెల్ల నచ్చరు వై పరగఁగ
విండ్లమ్రోతల నార్పుల విన్న వగుల.

347

ఆ. కదలియాకసంబు పుడమియ్యఁ దఱుచుగ, నంపవెల్లి పొదువఁ బొంపు మీఱి
యంధకుండు కొండయల్లుఁడుఁ దాల్కొని, యడరునట్లు ప్రేటు లాడునెడల. 348

మ. కదలెం బంటవలంతి మి న్నదలఁ జుక్కల్ రారె జేజేకముల్
సెదరె న్నంద్రము లింకె ముజ్జగములం బిట్టాఁగ నేనుంగు రె
న్నిదియొక్కొ మ్రొగ్గె గడ ల్పడంకె నెలయు నిన్నానికంబుం గడం
క దిగం ద్రావిరి పాపరాముఁడు దలంగంబాటె నహ్నిరునన్.

339

మ. అపు డానంజాడుదిండిరాచకొమరుం దల్లంపువీరంబు దే
టపడ న్నోడివెలుంగువంగడపుఁబ్రోడ వ్వాడి పెల్లాన్ని వే
లపుమూఁక ల్పగ డొంది వద్యు లిడ వాల్తాపు ల్లెయి న్నింప గా
టపురోసంబున నక్కడిదిదొరబిడ్డం దుక్కు రాణింజగన్

352

సీ. అరచందమామతూ పడఁపించి విలు ద్రుంచి యొకకోల నెద నెత్తు దురల నేసి
తీవంచములుకుల మావుల నొప్పించి యెదుచిల్కుల సిదం బవయఁ జేసి
మఱియొక్కయమున గుఱి మీఱ నరదంబు దోల్వానితలఁ ద్రుంచి తొడలి బొబ్బ
యిడుటయు వాడు నేర్పడరారఁ దానె తేర్పడపుకొంచు గడంగి వెడదనార

తే. సమ్మ లాశనిమెయి గ్రుచ్చి సరవి నొక్క, వాడితూపు విభీషణుఁ గాడ నేసి
గాలికొయనిఁ బెక్కింటఁ దూలపుచ్చి, నలువగు ధ్రువముఁటులు వగులఁగ నాచ్చె.

క. ఆర్పినఁ గని రాకొమరుఁడు, పేర్చినరోసమున వైదువెనుదూపు లరిం
గూర్చి తొలిసేల్పుబోరయ, యెర్చి విగద్దుటయ నాతఁ జేపి సోలెన్. 352

ఆ. సోలి యపుడె తెలిసి సోకుజో దంతయు, నునికి గాడ్పువిండిములికి వైవ
రాచమిన్న పుల్లనాతూపు వఱిగించి, తోనె వెలగి దానిఁ దుమురు చేసె. 353

క. వేలపులగొంగ వలఁజన, యేలికతూ పేయ రాచయేనుఁగు సతతే
జీలవడేచ్చెట్టువు, కోల వడిం బఱిసి యాలకోరియుఁ ద్రుంచెన్. 354

తే. అత్రైఱుగున నిరువురు హత్తి గెలుపు, తలపు లంతంత కెక్కువై తనరి కడిమిఁ
బోరుచో నేలతాలపుబొబ్బమెకము, మేటిరాకాసి యేనుఁగుమీఁదఁ గిసి. 355

సీ. మలదాయ యొనుగినబలితంపువాల్తాపు, వెన దొన వెడలించి వింటఁ దొడిగి
తెగ నిండఁ దిగిచి యేడ్డెర నల్లద్రావుడు, తలకట్టుపయిఁ జాడ్కి నిలిపి రాముఁ
డెప్పుడును గడుఁ బున్నియపుఁగొటారందేని యశనిచేమేరి సీతమ గడించి
గరితయయేని జగంబుల కిది మేలు భవియేని యిమ్ముల్కి వఱచి చెనటి

తే. పొలనుమేవరిగమికాని బొలియఁజేయుఁ, గాత యని వైవ నది బిట్టు గ్రాఱుకొనుచు
నెయుఁబీకటిగొలవెలయ గలిగి, నెమ్మిఁ బి వానితల ద్రుంచి నేలఁ గూర్చె.

లే. ఆపుడు రాచూరిపయి వేల్పు లలరువాన, గురిసి యగ్గించి బేరులు కరము మొరయఁ
జేసి రచ్చర లాడిరి చెలగి మింట, దెసలు పదియును దద్దయఁ దేజా గాంచె. 357

క. అలక్షణుడును గాముని, పాలికి వడి నేగి మ్రొక్కి బవరముచందం
బోలి నెఱిగించ నద్దొర, వేలాగుల నశని మెచ్చి వేడ్కలఁ బొదలెన్. 358

లే. అంత నక్కడ దీవిరాయనికిఁ గొంద, తెరచిమేపరిపోటరు లింద్రజిత్తుఁ
డీర్చి చనినతెఱు గెల్ల నెఱుంగఁ జేయ, నాశం దమ్ముట విని గుండె లవిసి చెవర. 359

లే పిదుగు వడ్డతెఱుగునఁ బడమిఁ ద్రెల్లి, సొమ్మగని కొంజవడికి లో నుమ్మరికల
వెచ్చ నూర్పుచుఁ దప్పిటి వెల్లివిరియ, వేడికన్నీరు గొనగోళ్ల బోడుకొనుచు.

ఆ. మిక్కుటంపుకాలిఁ బెక్కుఁజెఱుగుల, పెక్కిపెక్కి యెడ్చి సుక్కిసొక్కి
పాలనుండిఁ బీర్పరులు బుజ్జగించ నశండు గొంతదిట మెదం గుదిచ్చి. 361

క. లేరుల చేగలమెకములు, వారువములు కాలరులుచు వావిరి గొలువకొ
బేరులు బూరలు గాఢలు, బోయకలఁగ నపుడె తరలి పోరికిఁ జనియెన్. 362

క. చని రామునిమాఁకలఁ బ్రేసిన మెకములఁజేడు లేడిగుంపులపై డా
కొని బారిసమరులెఱుగున, మనుకొని పోనీక పొదివి మోడఁ దొడంగెన్. 363

మ. మఱియుఁ నెరయ విరియుచుం గెరలి పోరలు నబ్బరంపుఁగొఱిగొఱులం గొఱియొఱుల
వఱులకఱుకువఱుకుటడిదంబులు వెఱికి యఱికి నఱికి నెఱుకు లఱుక చుఱు కలరం
గిఱిగొల్పుచు గెలుపులుపు లిగురొత్త హత్తిమొత్తంబులఁ గ్రొత్తనెగఁగ్రిమొత్తం
బులం దుత్తుమురుగా మొత్తి నెత్తురులం బొత్తిలం జేయఁచు బాయని పేరమ్మన
గ్రుమ్మి క్రొమ్మెఱుంగుటమ్మ లమ్మడి తొమ్మి లురులం జిమ్మి యమ్మల సొమ్మ
గొన నొనర్పుచుఁ బేర్చి యార్చి బఱ్ఱనయేర్చుకార్చిచ్చువడువున నడలి తొడలు
మెడలు నడుములుం బొడుములుగఁ బెడిపంపుటినువబడియల బడలువడ నడఁచుచు
నిండారుగండు మెండుకొన నండగొనక దిండుకలగండ్రగొడ్డండ్ర గుండెలకండలు
గొండలుగఁ జెందుబెండాడుచు మిటారంపుటారులం బటాలుపటాలనఁ దుటారం బడర
నడచి హుటాహుటిం బటాపంచలుగఁ దఱుముచు పేటిపోటిరికనంబు వాటిల సూటిగ
నీటియలు నాటుకొల్చి యెనురు లెడల మీటుచుఁ బట్టగుచుట్టువాల్పెట్టులం
బొట్టుల జట్టులం బిట్టు పగిల్చి యిట్టుట్టు సేయుచు పీఠం బోగొని బాఁకులఁ జేగ్రోకలి
తాఁకులఁ గాక దీఱ జదిపి ప్రోకులు వెట్టుచు వంకులఁ గొంతు లేసిబింకంబు లింకించుచు
బల్లెంబుల నుల్లంబులు జల్లని యల్లంబోవ మొల్లం బగుపెల్లు సూపి త్రెల్లింపుచు
సురియల గొఱియలంబరె నెఱియ నెఱియఁ బఱియలఁగఁ గ్రమ్మచు మారి మనంగిన
తెఱుగునం బారిసమరి యెక్కడం దానయె యొక్కొక్కమెఱుంగుటమ్మనఁ జెక్కండ్ర
నుక్కడంచి వేఱువేఱు గంధమాదను నైదుకోలల ద్వివిదు నాటునారసంబుల విను
నేడుచిలుకుల మైందుని జౌవంచగిట్టల గజా నెసిమిదికోలలఁ గుముదు నైదమ్మల

కరభు సెనుబడేతుపుల నంగడు సెనిమిసిబల్లెంబుల హనుమంతు నిరువదిగఱికట్టియల
గవాళ్ళం బదిములుకుల నొప్పించి ననిచినములు మోడుగులచయము నొందించె నందుఁ
గాళ్లు జెగి త్రెళ్లువారును బొట్ట లరలి గిట్టువారును దొడలు విఱిగి యడలువారును
జేతులు నలిగి బీతులు గొనువారును జబ్బలు వడి బొబ్బరించువారును గుత్తుకలు జెగి
యత్తమిట్లువారును తొమ్మలు నొచ్చి సొమ్మసిలువారును దఱులు వ్రస్సి యొఱులు
వారును నడుములు వోయి యిమముల: గుడుచువారును విఱిగి సురుగువారును
వ్రేగి లోగువారును గంది కందువారును వ్రాలి కూలువారును వెఱచి పఱుచు
వారును నై పలుదొనగుల సెనునుచుండి రప్పను. 364

క. వెలుగులరాయనికొడు కొక, మల గొని యమ్మేటిసోకుమన్నియవై ని
మ్మల: జనుచో నెఱుగఁగడిమి, యలర విరూపాక్షు: దశని కడ్డము దాకెన్. 365
తే. తాకి బెడివంపుములుకులు దఱుచు నింప, నక్కడిదిజోడు దా నని లెక్కగొనక
వానిలేరున మావుల: బో నదొచి, యడరుటయు వాడు జుగునఁ బుడమి కుఱికి.

అ. కోఁతెఱి నె బొదివికొనినపు డిరువురఁ, జెనసి బిట్టు పోరు సేయుచున్న
తోగలదాయకందు దూఱి యారక్కసు, బోర యవయ: బొడిచి పాలియఁ జేసె.
అ. వానిలోడఁబుట్టు వై నయన్దత్తుడ, కొమ్మమెకపుమిన్నఁ గ్రమ్మి పెక్కు
చయముల దురంబు సలిపిన నాతఁ డ, ద్దోషకారి నటులె తునిమివైచె. 368

క. వైచినతెఱగు సుపార్శ్వఁడు, సూచి కడుం గిరిసి కోఁలిజోదులవై. బె
న్సూచివలె దొడర నంగడు, చేచినవీరమున వాని నెదిరించి వడిన్. 369

సీ. కొండ యొక్కటి వైచి గుఱుము ర్దేరును నుఱుముగాఁ జేసిన నుఱక వాడు
పదితూపు లంగడువై నేసి మూడింట పేడిపేలుపుకఱు వాడి నెఱిచి
మొగి గవాళ్ళుని నైదుములుకుల నొప్పించి యార్చిన పేలురాయనిమరుమఁడు
గినుకతో నొకద్రుడ్డు గొని వానితోమ్మ పగిల్చిన సోలి పేరమె తెలిసి

తే. వాడు గ్రస్తుఁ గొట్టుకు వాలికొడుకు, బోర వ్రేసిన పనికి యప్పొట్టుకాడు
పాలనుమేపరి: బిడికిట: బూని పొడువ, నల్ల గ్రక్కుచు నేలవై చైల్లి యార్గె.

తే. అట్లు మొనగాండ్రు ముగురు నీ ఱగుటఁ జూచి, యక్కజంబుగ రావణఁ డడవిమనికి
మెకపుబంటులవై బగ మీఱఁ జేరు, నఱవి తఱిమిన వారలు నెఱచి నఱచి. 371

క. ఒడయనివరిఁ జేసిన నతఁ, దడరెకునెయ్యమున వారియగు కుడుపుచు నె
వ్వడి విలు గైకొని యానంబుడు మేపరికొలపుమేటిజోడు నెదిర్చెన్. 372

క. ఎదిరించి కడలుఁ బుడమియు, జడలుఁ బొదువనట్టు లంపజడి నించుటయెన్
బెదరక వాడుచు పేడిమి, గడరగ మొనవాడితూపుగములు నిగిడ్చెన్. 373

క. మంటలు మిడుగురు లెగయగ, మంట గలవజకు బీతు మాటికి నిమిచున్
మింటు బర్చెను రాముని, మింటు బఱిగించువాడినెడదలకొరుల్. 374

- క. రక్కసులజేనితూపుల, జక్కాడు రాగవుండు సరసన మరలక
జక్కాడు రాముతూపుల, రక్కసిగమికాడు నవ్వురం బలరాదన్. 375
- మ. విలునేర్పు ల్పవరంపుపేడ్కలు గడు నివృత్తుబీరంబులక
బలుము ల్లింకలు గెల్పుకోర్కు లసము ల్పొకంబులం జోకమై
దలరం బంటవలంలియల్లుడును బ్రదయ్యంపుపేల్పంలియక
బలుచందంబుల బోరి రచ్చెరువు దోఁపం బేర్చిలో నక్షతన్. 376
- క. జేవురుకొండలఁగిదిరి, బూవులు బూరుగులచందమున నెత్తురుల
నావారి దోఁగి పెనంగిరి, రావణుడును రాగవుండు దిరు బగుకడిమిన్. 377
- లే. ఆట్లు నెఱిజోదు లిరువురు నదరి పెక్కు, కడిదితూపుల బోరాడునెడల సోకు
మిన్న రాకాసిములకి యామన్నజేని, నై సిగిడ్చిన నది దద్ద పుటపు మీఱ. 378
- చ. ఎలుగుమొగంబుల న్నటయు నేనుగుమోములు దున్న మోములుం
జిలువమొగంబులుం గొదమసింగపుమోములు కాగిలంపుమో
ములు ఁసిదిండిపెన్చెకపుమోములు పుల్లమొగంబులు న్నద
ల్లలవలుమోము లూని పయి గ్రమ్మిన గన్గొని నేలతే: దొగిన్. 379
- క. చిచ్చుతూ పరి గూరిచి, క్రచ్చుత రక్కసునిబూటకపుముల్కి గడ్డక
జెచ్చర నడగంగ నేనె, హెచ్చరికల: జడల పేల్పు లెల్లా బొగడన్. 380
- లే. మయిండు దబ్బణ మీఱ నేమమున: జేసి, యిడినముల్కి గడంక నీరేనుల
తోడిపేల్పు సిమ్మిన: దోన పేల్పు, గాణతూ పేసి దొర దాని: గ్రమ్మటింపె. 381
- క. వెడియు మిదుగురు లుమియుచు, మండెనువల్తాపుగముల మాసితే.డుక
దండి పొలదిండిరాయఁడు, నదగొనక పోరుచుండి రక్కజ మొదపన్. 382
- ఆ. ఆపుడు పడుపనుండి యరుదెంచుసింగపు, గొదమవోరె. జెలగి కొత్తమెకపు
పాఁజునదుచుండి పఱిలెంచి లక్షణు, దరుదు మీఱ సోకుదొరసు దా: 383
- ఆ. లేవు గడపువాని దిగ్గన నొకకోల, ద్రెళ్ళ నేసి యొంట విల్లు దునిమి
పడగ యొంట నేల లడ నేసి యైదుపె, స్గోల లతనియెడకు స్తుచ్చి యార్పె
- మ. విభీషణుడును జెడింపుద్రుడ్డున నరదపుమావుల నుటుము చేసెన నప్పొలికిడియొడ
యఁడు కొండవైచుండి కుప్పించుకొదమసింగంబులెఱుగున: బుడమి కుటికి మిక్కు
టాపుఁగినుక నవ్విభీషణువై మయుం డిచ్చిననల్లి నిగుపిచిన. 385
- లే. అది జగంబుల నేర్పుచు నడరువగ్గి, కరణి మంటలు మిదుఁగురు ల్గడలకొనఁగ
వచ్చుచో మర్దు సేరినవాని ముచు, కొనుటె తగ పని లక్షణు: దపువు మీఱ.
- లే. తనవెనుక నవ్విభీషణు: దలగ దిగిచి, తూటి యానల్లివై జెక్కుతూపు లేయ
సరకుగొన కది నిగిడి యబ్బిరుదుమగని, అొమ్ము గా:డిన: ద్రెళ్ళి వే సొమ్మసిల్లె. 387
- క. ఆచ్చుడు రావణు: దెంతయు, నుప్పొంగుచు జేసిమీ:ద సరువడి లెరయక
నిచ్చుల గ్రక్కాడుతూపులు, గుప్పించి కలంప మిగల: గొఱుగొన నతఁడున్. 388

- తే. వేడి సూపెడుకఱకఱవ్యాడితూపుగములు దద్దయు నెఱుకులు గాడ నేసి
విరులమోదుగు తెఱగు గావించుటయును, విఱిగి రక్కసిదొర కును లీడ్చి చెదర.
- క. కడ లేనికెఱపు మదిలో, గడలుకొనం బ్రాశవేల్పుగములు గలంగఁ
వడి: బాటి లంకఁ జొచ్చెన్, గడు రామునిరూపు: దలచి కళవళపడుచున్. 390
- తే. అంత నచ్చట రాచూరి వంత బెరయఁ, దోడఁబుట్టువుఁ గాడినతూపు వెఱికి
వైచి క్రొవ్వేడికన్నీరు వఱన వాఱఁ, బలుకెఱుగుల నిట్లని పలువరించె. 391
- క. అహహ సయికోడ నీ యిటు, రహి నెడి యాలంపుఁబుడమి వ్రాలి కడు న్లోఁ
గి చుక్కినిదుర వోయెడు, తహశహ డెందబులోనఁ దల మయ్యెఁ గడే. 392
- క. ఆడవులఁ బనుకాల్లేదులు, గొడివెల కొడిగట్టి సాఁకుకొంటిని సుమ్మ
బడలిక నిపు డిజ్జగడపుఁబుడమి బడలిచి నిదుర వోయిలో తుడ్డి. 393
- తే. అప్పుకునుపున నడవుల కరుగునప్పు, డప్పుగించె సుమిత్ర నెయ్యమున మాకుఁ
జెల్ల బో యిందు నిను డించి యెల్లి యరిగి, యప్పుడతుక కి క నేమి చెప్పువాడ.
- క. పేదటిక ముదుపునవలా, గాడిలిసైదోడుతోడఁ గనుఁగొన నెపుడున్
మాదిరి యగునీనెమ్మెగ, మీదెన సొం పెడలి యుంట కెటు లొర్వ నగున్. 395
- ఆ. అబ్బపాటు గాంచి యడవుల కరుదెంచి, తెఱన గోలపోయి తిరుగుచున్న
నిట్టికీడు సొంచ కట్టడివయ్యంబు, నకట యింక నేమి యనఁగఁబోలు. 396
- ఆ. నేల యేలుకొన్నెఱబోలి య దేటికి, నేలచాలిమీద నేల యాన
మేల్గొనంబు లూని మెలఁగుముద్దులరాచ,మాన యింక నీవు లేనియెడల. 397
- క. అని పటికి యంత కంఠకుఁ, బెన గొనుచువ్వులికతోడ బిట్టడలచు న
విరురతనపువంగడపుం, బెనురాయఁడు నేల వ్రాలి పెం పెడలంగన్. 398
- ఉ. దాయకు గెల్పు టింకఁ గలదా యను రాచకొలంపుఁగల్గవించి
దా యను నాడెమైనబిరుదా యను రక్కసికార్మిగుల్లయొఁ
దా యను బీర మూన వలదా యనుఁ బిల్విన నాఁకింబరా
దా యను బన్న మొందితిఁగదా యను నీకును నంగదా యనున్. 399
- ఉ. డాయ నదేల రావు బెగదా యను నెక్కటిచివ్వగెల్పుకాఁ
డా యను ముద్దురాకొమరు.డా యను మేలిగొనఁబు లూనుప్రో
డా యను సోయగంపుమరు.డా యను నెన్నికఁ గన్న నేలఁజే
డా యను మేటిజెట్టిమఁగదా యను బుక్కుర తమ్ము.డా యనున్. 400
- తే. అనుచు నొరలెడదొరను గన్గొని సుషేణుఁడిట్టు లని పల్కె నక్కటా యెపుడు నిబ్బ
రంపుగల్బలి వనఁ దిగి పెంపుఁ గన్న, నీకు నడలంగఁ బాడిమే నేలఁజేడ. 401
- ఆ. ఇంతవ్రంతఁ గుండ నేల నీతమ్మని,యొడల నిప్పు డనురు లున్న వెన్న
గాడుచూలిఁ బనిచి క్రన్ననఁ బెప్పింపు, మద నెఱింగి ముందు లెడఁ జెలంగి. 402

- సీ. అని హమమారుఁ గన్గొని మేల్పొద నీవు గ్రన్నన నీయుప్పుకదలి దాటి
 తేసినకడకతో జెల్లుదీవియు జిడ్డుకదలియుఁ గదచి రాక్కపుటాడయని
 కడఁ జని యొక మన్గట్టును జాబిలగుబ్బలియును హత్తి కొర్కి నందు
 సావర్ణ్యకరణియు సంధానకరణియు సుదీపకరణి విశల్యకరణి
- తే. యనఁగఁ బరఁగి నల్లెఱుగుల నలరుమందులరసి చొరకొనుకొని కమ్మియరుగు దూర్పు
 మలను బొడమకతోల్లినె మరలి వచ్చిలత్తణుని మన్ని యనముఁ దెల్లముగఁ గరుము.
- తే. అని సుషేణుడు దెప్పిన నలరి గాద్దునొమరుఁ డక్కర్ణమున కియ్యకొనెడు నెడల
 నేలతోడును నళనిఁ బెన్నెనరు మీఱి, బుజ్జగించుచుఁ బయనంబుఁ బూన్చి పలికె.
- క. రమ్మ పయ్యరకుట్టఁడ, పొమ్మ పెన దూముపేర బొలు పగుమలకుఁ
 దెమ్మ మందుల లత్తణు, నిమ్మ క్రమృతి జగంబు లెన్నఁగ మాకున్. 405
- క. విను మరుముడ వినుమరుముడ, మఁ దనరిననీకు నెందు నడ్డము గలదే
 యని కొఁగిట నిడుకొని దీ, పెన లెన్నేనియు నొసంగి వీడ్కొలుపుటయున్. 406
- తే. విలికకు మ్రొక్కి గాక్షపు నెనఁ దలంచి, కడిమి నాకొడు వడి సుప్పుకదలి దాటి
 కొన లేఱులు దీవులు గుబ్బలులును, వరుసఁ గడచుచు వ్రేల్చిడి నరుగునెడల. 407
- అ. త్రోవ నొందుచోట రావణుఁడంపునఁ, గాలనేమి యనెడుకడిఁదిరక్క
 సుండు సుక్కు మీఱి జోగిరూ పూని పె, నివసపుఁదోట యొకటి నిలిపి యుడు.
- తే. జడలు రుదురక్కపేరులుఁజాలఁ బూని, బూనిమెయి బూని పులితోటమీఁదఁ గూరు
 చుండి ముక్కును గన్నులు నొనరమూసికొని యొక్కొక్క నేమేమొ గొడగుచుండె.
- క. అటు లున్నతపశికానికొ, దటుకునఁ బొడగాంచి సోకుదయ్యముకం ది
 చ్చటఁ దోటయఁ దఱసియు చు, మట మును గన్గొనము నేఁ డెటు ల్పొదవెనొకొ.
- అ. తెరువు దప్పె నేమొ పెరవున నిజ్జడ, దాఁతేనిపల దారిఁ దెలిసి
 యరుగఁజలయు నంచు నళనిపజ్జకుఁ జని, యెలమి గేలుదామరలు మొగిల్చి. 411
- క. తనయరవుఁ జేరు నరిగెడు, చనియు నెఱిగించి దప్పి వాయఁగ నీర్యే
 డిన నాటక్కరిజోగియు, దనశారీలోనినీళ్ళు ద్రావు మటన్నన్. 412
- తే. అలఁతని ఖిది సాల వియ్యగడ నిపుడు, గొలను నిల నుండెనేని కన్గొనఁగఁ జేసి
 నేద దీఱినకఱిఁ ద్రోవ నెప్పుమయ్య, పుడమివేలుచ నెయ్యంబు పొడల ననుడు. 413
- ఉ. దబ్బుజుజోగి దెదమునఁ దద్దయు సుబ్బుచుఁ బల్కెఁ గోఁలిరా
 బొబ్బమెకుంబ రాగవుఁడు పూనినకర్ణము మాకు వారె ము
 న్నిబ్బర మొప్పుఁ జేయ నగు నీ కిపు డిచ్చెద న్నెల్లమందులుం
 గొబ్బునఁ గొమ్ముఁ పెనరుచు గొండలవెంబడి నేగ నేటికిన్. 414
- క. అచె కొలను తూర్పుచెనఁ జె, న్నిదవెడు నట కేగి దూప యుడుగఁగఁ దెలిసి
 భు దగం గ్రొల్కు రమ్మ, కడవడి కర్ణంబు లెల్ల బా గగు ననుడున్. 415

- లే. సుకను బాది యక్కోరిచందమామ, వైళ మేలెంచి యాచెలువపుగొలప
సొచ్చి నీరావచోదమి హెచ్చనొక్క, మొసలివలెదొంచుకనివొంపెనగం బట్టె.
- లే. పట్టుటయు జుమలేక యాజెట్టిమగఁడు, నలుజూమ వూని కుత్తుకబొణియఁ జొచ్చి
లొనఁ దద్దయు మొయి వెంచి దానిసొట్ట, పటియ లొనరించి దిగ్గన బయలువెడలె.
- ఆ. అపుడు మొసలి పేల్పుటలివయ్యై తనవొంటి, కతయు నచట నున్నకల్లకపసి
తెలుగు నకనితోడ నెఱిగించి యని డిలే, కెక్కి పేల్పుస్త్రాలి కేగె నంత. 418
- క. కరువలిమరుఁడు మది నబ్బుర మందుచుఁ గల్లకపసికజ్జకుఁ జనినకొ
గర మరు దందుచు వాడు, నె్వర వొప్పుగఁ గొమ్మమెకపునెల కిట్టరియెన్. 419
- ఆ. బ్రదుకుమందు లెల్లఁ గొడుగక యొసఁగెద నిప్పు డొజ్జపూజ యిమ్ము మాకు
గోలితే ద యనినఁ గొఱివొని నతఁ డిదె, వొమ్మ పూజ యనుచు తొమ్మ గ్రుద్దె.
- లే. గ్రుద్దుటయు వాడు వా ల్గొని తద్దఁ గిరుక, దప్పు వ్రేసిన నక్కోరిమిన్నసోఁకు
దిరుదుఁ బడఁ దన్ని యఱచేత బిట్టునఱచి, ప్రక్కఁ జేసిన వాఁడొకపక్క యగుచు.
- క. ముక్కునఁ జీఱియు గోళ్ల, నక్కియు నొప్పించ నడవినట్టువడీరుం
దహ్మశగ్రద్ద గ్రుద్దియు, తెక్కులు దురుమాడియు న్నెఱిసి గుండించెన్. 422
- ఆ. అంత వాడు సిగమై యొచ్చి కోఱల, గ్రుచ్చి గోళ్ల వ్రచ్చి కోలితేసి
బిట్టు నొంప నతఁడు పిడిటి వొడిచి పెల్లుదుప నచ్చెనంటి యుక్కుదక్కి. 423
- లే. పేడిపేలుపుపట్టెడై వేగ వచ్చి, గామనోమరుడ యిపుడు లక్షణుఁడు బ్రలికె
మందులకు బోవవలెను మరలి రమ్మ, తేరియావలి యిది యని పూని పలికె. 424
- నీ. పలికిన వి జడలలకొరిమిన్న మే పుట్టు విచ్చటి కిట్ల ప్రొద్దునొమరు
డేటికి వచ్చు నొ చెద నెంచి కాకుంటఁ దెలిసి యుక్కుదర నప్పాలవదిండి
బోర బల్లిడికిట బొడిచిన నెత్తురుల్ గ్రక్కుచుఁ గూలి వా దక్కజాబు
గా కతశృంగుఁడై కఱుకుటమ్ములు పెక్కు నిగుడింపఁ దోక నన్నియు నడంచి
- లే. కోలిరాయఁడు నఱచియు గ్రుద్ది కఱచి, తాచి చీఱియు బుడమివై వైచిల్కొక్కి
పొగరుటేరుగు నెత్తవ్విపువ్వు త్రొంచు, చందమన వానికల ద్రొంచి పరగఁ జనియె.
- క. చని ప్రోణము గన్గొని చ,య్యన మందులు వేడుకొనిన నది యించుకయుం
దపు సరకుగొనక యుండినఁ, గిరుక నతఁడు మలయె పెల్లగించెన్ గడిమిన్. 426
- ఆ. పెల్లగించి గట్టు పెంపారఁ దెచ్చుచు, పున్నయెడల నచట ముప్పు గాచి
యున్న వారువంపుటొదలిజేజీబు పెక్కుండ్రు దాకుటయును వాండ్రఁ జిదిమి.
- క. తెమ్మెరవడి నిల్పిలియుఁడు, గ్రమ్మటి పచ్చనెడ నుప్పుకడలికడను బీ
ర మొదవ మాల్యవంతుఁడు, నెమ్మదిఁ దార్కొనిన లావు నిగుడ నకందున్. 428
- ఆ. ఒడలు వెంచి తుంగమదువు సొచ్చి కలంచు, నామటేప్పుసొల్కి నడలి మూకఁ
జిదిమివైచి నాని జిలవజగంబున, కనిచి కడలి దాటి యలవు మెఱయ. 429

- ఆ. ఆకాశమున వచ్చునప్పు డస్తుండుల, మలవెలుగు ప్రాప్తువెలుగు గటంచు
సుకరి చూచి రాముఁ డొలుతుచు సిగిరి, దూపు కూర్చి యేయః దొడరుటయును.
- తే. ప్రాప్తుకొమరుఁ డెలుంగులపెద్ద సోకు, మిన్నయును వచ్చి తేడ వి నిస్సన్నమును
దెలమిఁ గొనివచ్చుములవెలుగుగాని, యదిజగమువిడువెలుగు గాదరుచుఁజెలిపి.
- ఆ. క్రవ్వటించి రంకఁ గ్రన్నన మందుల, గట్టు చెచ్చి నిలిపి గాలిచూచి
గేలు మోడ్చి యున్న నేలతాలుపుమిన్న, గారవమున నకనిః గాఁగిలిచ్చె. 432
- సీ. అప్పు డారాచూలియానలిఁ గాంచి సుషేణుఁ డమైట్టువైఁ జేరి మందు
లారసి కొనితెచ్చి నేరుపుతోఁ బరఁగింప లక్షణుఁ డబ్బురంపుఁదేజు
గదుర గొబ్బున లేచె గామపువట్టియుఁ గ్రవ్వట నల్లులగట్టు మొదలి
పట్టన నిడి వచ్చి పంటవలంబితేనికి మ్రొక్కు లిడిన మన్నించి యితఁడు
- తే. దమ్ముఁడును దాను నెమ్మిఁగో గొమ్మమెకపు
మొత్తములఁ గూడి పోకి మొనయుచుండె
నఃత నత్రైః గంశయు శాలకించి
దీవిరాయఁడు దద్దయు దిగలు పూని. 433
- క. మగఁటిమి దిగఁ ద్రోచి కడుక్, వగచుచు వెన నొజ్జచేరువకుఁ జని చేతు
ల్పొగిది తనగొడవ లన్నియు, నగపటిచిన నాశఁ డిట్టు లని వాక్రచ్చెన్. 434
- తే. రక్కసులతేడ నీ కిటుల్ స్రుక్క నేల, దురముఁజుల మార్తురఁ దొడరి గలుచు
కాడ లెన్నేఁగి గల వెడ జంప మాలి, చెఱుపుచొరలనిప్రేలిమి నేయు మొకటి. 435
- క. అది సిందెనేని ని న్నని, గదియంగా వెఱచు జేసికన్యులదొరయుం
గొడుగక నీ వాప్రేలిమి, వదిలముగ నొనర్పు మెల్లవరులుం జాగన్. 436
- ఆ. అనుచు దానిచంద మంతయు నెఱిగించి, సుక్కురుండు పువస సోకుతేఁడు
మరుల డీవి కరిగి మఱి మీఱిఁకొటలు, గట్టి జేసి మూఁక్కఁగాపు పెట్టె. 437
- సీ. ఆపుడె మేటివజీరుఁ డరమీచునాల్కరక్కసుని దిక్కి కర్రులు గారించి
బలియుండ నీవు నీపాఁజులఁ దరలక నగదు గాపు మటాచుఁ దగులపటిచి
నీటఁ గ్రంకులు పెట్టి నేమంబుతోఁ గావికొకలు గందరబు గ్రొవ్విరులును
బూని పాఁవజంబుబొఱియ సొచ్చి వెడద లేనియ యలరించి దానియందు
- తే. నగ్గి రపులించి యావాలు గుగ్గిలాబు జీడిపుడకలు కానుగుచిదుగు లగరు
నేయి లేనియఁ గల్లు పా ట్నెత్తురులును, గఱికపొఁచలు పూర్వోద్ధ్రుకలునుమఱియు.
- క. ఎలుగులు కాకులు గ్రద్దలు, చిలువలు తాఁజేళ్లు మీలు జింకలు రాపు
ల్లులు గొఱియలు మొసఁగులు మేఁకలు పందులు లేళ్లు మొదలుగా వేల్పునెడన్.
- క. అప్పుగ జగముల నెల్లం, గప్పినఁ గని కడవచెవులగామిడినైఁదో
దప్పుడె రాముని కత్తెఱు, గొప్పగ విన్నవ మొనర్ప నొడయఁద వేర్క. 440

- క. అక్కజపుగోలిజోడులః, బెక్కార్రం బిలిచి మీరు బిలిబిలిః జని యా
రక్కసునివ్రేల్చి మానిచి, గ్రక్కున రం డచుచు సెలవు గావించుటయున్. 441
- క. అవ్వఁడిమగలుః దద్దయు, నెవ్వడి గొని లంకఁ జొచ్చి నెమ్మి నలరుచుం
ద్రోవ్వతి రక్కసిమూఁకల, దవ్వుగఁ బోఁ దటిమి చుపి తరలనికడిమిన్. 442
- చ. శంఖపులు గీములు నివ్వఁగఁ దన్ని కొటారుల నుగ్గు చేసి మే
డలు పడఁ ద్రొచి గేస్తుల నడంచి వెలచుకల స్తవస్థఁ గం
దుల వెతలం గలంచి పువుఁదోటలు గా శోనరించి యొకయుం
జలము దలిర్పఁ బోలు చలంచందములం బెడఁ గొట్టుచట్టులన్. 443
- తే. ఎలువోడ విభీషణునిలి యైన, సరమ దొలివేల్పుణ్ణిఁ దున్నబాడ వారి
కలర. జేసన్న నెఱిగింప నంగదుండు సరగఁ బఱలెంచి వా. దున్నయిరవు గాంచి.
- క. తమవారిం బిలిచిన వై, శమ చని వా రంపఱు బొలసుమేపరి క
ల్లమొగం దాపిపెరుతా, యి మొగిం బడఁ దన్ని లాని కేగి కడకన్. 345
- తే. వేలుపులగొంగ యనిచినవ్రేల్చిసరమ, లెల్ల యొకపాకె యగ్గిలోఁ జల్లివైచి
వాని. బొడిచియు నడిచియుఁ బూని మీస, లూడఁబెరికియుఁగడకయున్నగినిసి.
- క. కడయక యంగదుఁ డపు డా, గడుసరితోలివేల్పులొనగరు దూఱి చలం
బడరఁగఁ మందోదరిక్రొమ్మడి పట్టుక తెచ్చి వానిముందఱ నిలిపెన్. 447
- చ. నిలిపిన నప్పాలంతి మగనిం దగఁ గన్గొని నాన యల్కా యు
వ్వులికము బీతు నుల్లమున మాటికిఁ బేర్కొనఁ బల్కె నయ్యయో
పాలగవణాపువంగడపుఁబున్నమవెన్నెలఱ్ఱేడ నీచెలిం
బలుఁవలు కొప్పు కట్టి పలుబాములఁ బెట్టఁగఁ జాడఁ బొడిమే. 448
- క. అలమునఁ బరఁ గెలువఁగఁ, జాలక మగతనము దూలి చయ్యన నెంతో
తాలిమిఁ గైకొని హఠఁ, ప్రేలిమిఁ గావించ నెట్టివెర వొడవెనోకో. 449
- క. నాకొమరుఁ డింద్రబిత్తుఁడు, లేకుండుటఁ జేటు వాటిలెం గాక యకం
డికరఁగిఁ జూచుచుండునె, దాకొని బగతు ల్గలంపఁ డక్కిరి యగుచున్. 450
- తే. అడవి నొడయని గిమరించి పుడమికాపుఁ, చెచ్చుటకు మాటుగా గోనర్పివ్వులు నె
లంగి యులు లేపుచున్నఁ దలంక వకట, సిగ్గు బీరంబు మానెచెరటి వీపు. 451
- తే. కుడిచి కూర్చుండి క్రొవ్వనఁ బుడమితేని, పడఁలిఁ చెచ్చుట నిట్టిచేదాటు వొడవె
నింక నీవ్రేల్చు లన్నియు నింకఁ బెట్టి, యశనిపెడివంపుబుతూపుటగ్గి బడుము. 452
- క. అనవుడు నానయుఁ గిన్నయఁ, బెనఁగొనఁగా లేచి సోకుపెద్ద వెనక వా
ల్లని యంగడు వ్రేసి నెలం, తమ విడిమిచుకొని నగరురకుఁ బోఁ బనిచెన్. 453
- తే. అప్పు డావ్రేటుచే దారయరుగుకొడుకు, సొమ్మగొని నేఁ బ్రానినఁ జాచి గాడు
నిను గు రావణుకలఁ గ్రొన్నెత్తు దురులఁ, బోర పెడివంపుఁబిడికిటఁ బూని పొడిచె.

- లే. అంతలోపల చెప్పిరి యాగదుండు, రక్కసుని గేల నడిచిన స్త్రీ వాడు
నిడుద్రుద్ధున నశని గుంపించి వాడి, యడిదమున సోకుదయ్యముగొడుగు చేసి.
- లే. ఇరుపబడియను నలుని జేయాలె దిద్దిమ, సత్తి శతవలీ చేసియు గత్తి గజని
గుఱుచరోకట నీలని మఱియుఁ బెక్కు, కైదువుల నెల్ల నెఱమొనగాద్ర నొంచె.
- లే. వారుదాచియు గ్రుద్దియు గేరి యడిచికఱచి మోదియు వానిఁ బెంపఱఁగఁజేసి
మరలి బొబ్బలు వెట్టుచు మాఱు లేసి, దీర మొప్పారఁ దమవిడు సేరి రపుడు. 457
- క. గాలినిను గెలమిలో రాచూరిం బొడగాంచి మిగుల బోత లొసఁగి లో
లేల్వలపుప్రేలిమి నెఱచిన, బోలి యెఱిగించి మదిని జొక్క న్జేనెన్. 458
- క. రక్కసిఱేడుం దద్దయు, స్త్రుక్కుచు లోనగు సొచ్చి సొలయుచు వగలక
బొక్కెడుననచెరి గజుఁగొని, యెక్కుడుచేదాటు బోవ న్నిట్టి చలెనెన్. 459
- లే. మగువ నీ కిట్లు వగలచేఁ బొగలఁ దగునె, జమిలనాల్కలతోదవులసామి యిపుడు
కనికరము దప్పెఁ గాఁబోలు గాక కోఁతు, లెఱచిదిండుల గెలుచుట యొందుగలదె.
- లే. ఆలమున నేడు గట్టిగా నేలఱేరి, గూర్చి పగ యెల్ల ముపురుఁ గొంప లేక
గాక యాతనిచే గీడు గలిగినేరి, చిచ్చుఁ జొరు మీపు నెచ్చెర సీతఁ జంప. 461
- క. అనుటయు మందోదరి తన, పెనిమిటి కిట్లనియె తేడ పెనఁకువలొ రా
మని గెలుతు ననెడులలఁపులు, ననఁబో విక నొంపు మంచిజాడ మెవకుమా. 462
- క. పరికింప నట్ల జేజే, దొరలం గెలిచినకడకతోఁ దివిలెను హః
దురమున నీ కారాచూ, లురతోడ న్నాఱుకొని గెలువరాదు సుమీ. 463
- ఆ. విరుము తెలియ మొదట వెన్నుఁ డిట్టగ మెల్లఁ, బ్రోచుకొఱకుఁ బెక్కురూపు లూని
తిరుగుచుండు నట్టిచేవర యారాచ, మానికంబు గాడె మనిఁ దలంప. 464
- సీ. మీనుమే నూని ప్రామిక్కులెక్కరికాని జెడిసెబలియుఁ డిశుండె కాడె
తాఁదేటిమే యెత్తి లెరిగొండ పిఁపునఁ దాల్చినమేటి యాశుండె కాడె
బుకొమ్మపండియై పసిఁడికన్నులపాలిండిఁ జీనవే ల్పిశుండె కాడె
మాసిసింగ మై పూని బత్తునివెత లలఁగఁ ద్రోచినవఁ డిశుండె కాడె
- లే. వదు గగఁచు నేల మాఁడజ్జ లడిగి బరిని, దఱిమివై చినదిట్టి యాశుండె కాడె
గండ్రగొడ్డలి తాలిచి కడగి గాచు, నిండు నడిచినప్రాద యాశుండె కాడె. 465
- క. విను మిపుడు నిన్నుఁ దునుచుగఁ, బనివడి యీరైదులేర్లబ్బదునకు లా
పెయంగ రాముడై యే, పునఁ బొడమినవా డిశుండు పాలిండిదొరా. 466
- క. కావున గొంకక నీ వా, చేవరదేమే నొసఁగి తెలివి నడవికె
చే వెలువడు ముసురులతోఁ, జేవ దిగం ద్రోచి శవసింగింపు వగుచున్. 467
- ఆ. మొదటిసిరియె పంటముగదగాడివట్టి, యగుచుఁ బొడమె నట్టిజగముతాయి
చెచ్చి యింకఁడు చెచ్చిలి వింక న, పుగువ నడుగుకొనుము ముపు ముచు. 468

- ఉ. కాలికి గేలు సాచి యుడిగంబున మ్రొక్కుము రాచమిన్నయి
ల్లానికి నాడె మైనజవరానికి దోసపునీరుతాల్పు వె
కాలికి జోగిసూటుపని గారపుడెందపుడమ్మిజంటము
క్కానికి మేరమితెడుజగంబులమేలికి నేలచూచిన్. 469
- ఆ. దీవిజేడ మయ్యుడు సాఫసు ముదిమియ్యు, గలుగకుండునట్లుగా నొనరె
నట్టు లగుటజేసి యకట సీతో సాద, నేర బోల చేమి నేలుదాన. 470
- తే. ఆచుడు గారాబురాణి నూరార్చుకొనుచు, రావణుడు వల్కెగటకటాపూవుబోడి
తోడబుట్టుల గొడుగుల దొరల బట్టలబోరిబోర్చొచ్చి యింక నెచ్చిగోరజనునె. 471
- క. మలగొంగమొదలుగలవేల్పుల నందఱు బాఱు దఱిమి లోకనికడిమి
దలరుకొడు కింద్రజిత్తుడు, వొలిసినచో రాచకీవిపాలు పేమిటికిన్. 472
- క. వినువక తపసుల నెల్ల, గడు గలచిలి మున్ను చలము గదురగ నిపు డా
జడదారులలో దూఱిన, బడలే కరుగొన్నవారు పకపక నగరే. 473
- సీ. జముదాడి నుడుగక జముదాడి యుడించి గుదియ నేలులతోని గుదియఁ జెట్టి
వింట గాడుపుసొపు వింట నుటగఁ జేసి గంద్రగొడ్డట నగ్గి గం దదాచి
మొనలకైదువ బూచిమొనలవాని గలంచి తులువకత్తిని సోమఁడులువ నొంచి
పంకి లిట్టిదొరలా పంకిలి నొందించి కొంగవాలన గట్లగొంగ గెలిచి
- తే. యెందు నెన లేకడిమి జెన్నొంది జగము, లెల్ల బంతుపుకీవుల నేలుచుండు
నట్టిమే నొకమానిసి నకట యెట్లు, గావు మని వేడుకొనువాడఁ దీవబోడి. 474
- ఆ. ఇంత చెప్ప నేల యెఱుగుదు రాముడు, మొనలివెన్ను దగుట మగుద యెప్పుడు
జెడనిమేలు గోరి కడగిలి నశనితో, జగడమునకు నింక పగవలదు. 475
- తే. ఇంతి యామీద మేచ్చిన్నె లెడలి నీవు, దమ్మిచెలికాడు లేనినెత్తమ్మివోలె
గలువరాయని బాసినకలువవోలె, నుండు మనుటయు సిద్ధిలి నూరకుండె. 476
- సీ. అంతట సోకుతోడ దసమున మోసు కేలెంచి బోదుల నెల్లఁ దిలిచి
పదిదెన లదు వంగ బయనంపుచే ప్రేయించి మేల్పణంబు లెలమి దాల్చి
కరవాలు మొదలగుకైదువ ల్గాని పదియాలుకుండలు జంటనూలువేల
నూలుగంటలు నూలుపదు త్తేలి తత్తడు లెల్లతోల్కత్తకంబు
- తే. లిగసిందంబులు గలవైడిలేరు గడక, నెక్కి యెల్లులు జల్లు లెల్లెదల మెఱయ
నరదము ల్లావు లేరుగు ల్విరుదుమగలు, గ్రమ్మకొని రాగఁ బోరికె గదలి చనియె.
- ఆ. అప్పుడు ఖడ్గరోముఁ దగ్నిపర్ణుడు సర్ప, రోముఁడును గడిదియామతోడ
వెలుగుచున్నయట్టివృశ్చికరోముఁడు, దరలి రకని గూడి కఱకు మీఱ. 478
- క. ఆటు లేగినతోలివేలపుతుటుముల బొడఁగాంచి కోలిదొర లందఱు మి
క్కుట మగుదీరముతో నొక్కొక్క దొడరి చెట్లు జట్లు గొండలు గొనుచున్.

- సీ. మొదలిశేజేబుటు బుదుటు మీఱగ వారి బొడివి చేయఁబెలఁ బొడిచి ద్రుద్ధ
మోది వంతుల గ్రుమ్మి ములుకుల నొంచి బల్లెములఁ గూలిచి యడివముల నఱికి
గుడియల సురియల గొడ్డుండ నబిడిల నుడికైదువుల బెంపు నడలఁజేసి
మావుల దోలి నెవ్వది జెడుబెండాడి బలుహజ్జమెకముల బఱిసి తఱిమి
- తే. నెత్తురుల హత్తుకొప్పిన నెరయఁ గిసిసి, కోనక్రిమ్మరివిరుదు లహ్మకళేయ
ద్రిమ్మరులచుట్టు ముట్టి చలమ్మ మెఱయ, మలలు మ్రాకులు బడుకులు జేలఁగివైచి.
- క. చఱచియు గ్రుద్దియుఁ దాచియుఁ గఱచియుఁ జీఱియుఁ గడిదిగాఁ దోకల ను
క్కఱ మోదియు మట్టియు నందఱు బుడమిం గూల్చి రింపు దభుకొత్తంగన్.
- సీ. తలలు తాఁజేళ్ల చేతులు గాడ్పుమేచరు లెముకలు మీలు గుఱ్ఱములు తరంగ
లరదము ల్బలములు నరము లెఱ్ఱలు పెద్ద్రుకలు నాఁచు దీపప్రేవులు నెగట్ల
మొండెము ల్వాసఘలు కండలు కప్పలు మెద దన లేతుంగుచువు దీవు
లెల్లలు నురువులు నల్ల నీళ్లు గయాభిబాచులయార్పు లబ్బురపుదలు
- తే. గాఁగ మున్నీటి కుడ్డియై కలచుపుడమి, దద్దఁ గన్నటై నపు డడివంబుపెండు
కలపాలనుండికలకట్టు గాలిచాలి,పైఁ గడంగిన నజ్జగబుటుఁ గిసిసి. 482
- తే. వానిపైఁ జేర్చి నుఱికిన వాడియలుగు, పెద్ద్రుకలు గాడుటయు నల్ల పెల్లివీరియ
సొమ్మ గొని కొంతసేపున కుమ్మరిక ద,నర్పఁ దప్పిరి యశఁడు పెన్లాపు మెఱయ.
- ఆ. కొండ యొకటి వెఱికి గొమ్మన వానిపై, ప్రేయ నది కడిది వెలయు జెమ్మ
తునియ లగుచు రారె దులువలొల్వలుపు, మేలుబలికఱకు మేలు సోకి. 484
- క. ఆవుల వ మ్మము చనుట ద్విరమ్మగఁ బొడగాంచి కోలిరాయఁడు గడిమిం
గ్రమ్మఱ నొకగ ట్టారే, ద్రిమ్మరిపై నేసి జమునితెంకిఁ బుచ్చెన్. 485
- క. విసదారిపెద్ద్రుకలరక్కనుఁ దన మెలయంగఁ గోలిగముల దఱుమఁగా
వెను గాంచి వారిగాడిననుఁ గాశనిఁ దాకి కేల నెవ్వడి నడిచెన్. 486
- తే. అడుచుటయు వాడు పెద్ద్రుకపడగదాల్చు, చాల్చు నెమ్మైముబొటియవిసపుగఁగిది
యింగలపుముట లాకనూ బెల్లఁ బొదువ, నడరి కడు వార్చి యశని బిట్టదల నేనె.
- క. అది నైరింపక యంగదుఁ, డెవ గొఱిగొఱి నిగుడ వాని నేచినబలిమి
బొడివి నడునెత్తి పిడికిట, నొదుంగక పఱియలుగఁ, బొడిచి యుసురులు బాచెన్.
- ఆ. నీలు దుశఁ గఱకులేలుపెద్ద్రుకలరా, కాసిబుటుఁ బొడిచి కడిమి నొక్క
కడిమి వెఱికి వైచి మడిపె జేజేలు మిచ్చునఁ జెలంగి కన్గొనుచుచు బొగడ. 489
- క. ఆపు దగ్గివన్నెతోలిపేలుపు దననెమ్మేనిమంటలు గడిదిగ గా
దుపుకండ్రెఁ బొదువఁ గోలిప,దుపుపై నరదంబు నెమ్మిలోఁ బఱుపుటయన్. 490
- తే. కొదమపసిండిమెకము గన్గొన్న బుదుత, లేడిగమివోరె వికపికలాడునొనుచు
విఱిగి యమ్మాంక రామునివెనుకఁ జేరు, కొసినఁ గన్గొని యాతఁ దప్పెనటి నెదిరె.

- క. ఎదిరిన వా డరదము వడి; గదియంగాఁ దోలి తూపుగము లద్దోరవైఁ
గుదులుకొన నేసి వేడిమి, వెనచల్లిన నల్లి రాచవెన్నలతేఁడున్. 492
- మ. ఒకక్రొవ్వాడిలకోరి సింగిటి నసూ బొప్పారఁ కీల్పొల్పి వా
నికయిం గ్రాలెడువిల్లు ద్రుంచి కడిమి నేవ్వత్వాలు నేసొన్న వే
టొకలల్లెంబునఁ జెడి ద్రుడ్డు గొని వై నుకించి యేతెంచుచో
నెక లీన్పుల్కి యొకండు ప్రేసి శలఁ ద్రుంచె క్వల్పు ల్గొంపఁగాన్. 493
- ఉ. ఆశఱి దీవితేఁడు ఒక ముతయుఁ గాల్పు గడుగుచున్న చి
దోతుహుమాయిజోదు నెనఁబోలుచుఁ గన్నుల నిప్పు లొల్కుఁగా
వే తనలేరు రాచననవిల్లునివజ్జుడు డాయఁ దోలి యా
రాతి కును ర్లొంగినదొర గని చింక మెలర్చ నిట్లచున్. 494
- ఆ. మన్నుతేఁడ కొందఁ అన్నువనంజుడు, విడిబంటుఁ బోరఁ జెడినాఁడ
నంచు నిక్కె చిప్ప దొకించుక నాలా వెఱుంగ నేర వెట్టివెగలివొహ. 495
- ఉ. కలఁచిలి పేల్పుతేని మడిగంబులఁ బూన్పిలి నగ్గి నజ్జమున్
గలిచిలి సోకువెద్ద నడఁగించిలి వల్లియత్రాడుఁదాల్చుఁ జి
క్కులఁ బెరయించిలి ఒరలుకజ్జని గొట్టిలిఁ జాగకాని బూ
చులదొరఁ దోలిలి న్నిగల సొంపున నేలిలి ముజ్జగంబులన్. 496
- తే. ఎల్లజేలఁ గూడి జాబ్బితాల్పు, గొలుపు గూర్పుండునవ్వెంజొండఁ గేలఁ
బూలచెందులెఱుగునఁ బూని చాల, మెప్పు లందిలి నిక నొందు నెప్పు నేల. 497
- తే. ఆలనున నేడు నిన్నుఁ జక్కాడి బూచి, గముల కామెతఁ బెట్టెఁ గాక జాడిగి
బొవ నిత్తునె యగుదు నప్పొలనుడిండి, జూచి యనదుగ నవ్వి రాచూరి పలికె.
- ఆ. పెక్కునోళ్ల నుఱక పెక్కువెఱుగుల, నఱచె దిట్టివట్టికొఱు శేల
దుగలేనంబు నెఱసి జగదొ బొనర్పుము, సోకుతేఁడ యెందు స్రుక్తి చనక. 499
- ఆ. నీకడింబిలావు నే నెఱుంగనె వాలి, తోఁకఁ జాట్టి కడలిఁ ద్రోయుటయును
తెఱుపు బెట్టి పేయచేతులయెకిమిఁడు, విడుచుటయును జగము వెల్లివిరిసె. 500
- క. ఆబ్బటువువారుతాల్పును, గుబ్బలివిలుకాఁడు నంచగజ్జపుబోదుం
గొబ్బున నడ్డము వచ్చిన, నిబ్బరముగఁ బోర నేడు నినుఁ జగటార్తున్. 501
- ఆ. అనుచుఁ గఱవతూపు లదరఁట నేసిన, మలికి వాడు వాడిములికిగములు
మన్నుతేనిమిఁద నెన్నేనిఁ బఱపి యీ, రైదుకడలు నద్రువ నేర్పి మఱియు.
- కా. జేదేగొంగఁ పసిండిపింజలవసూ జెన్నొందువల్తూపు లా
రాజాబ్బిఁకము న్నిగుడ్డు నశఁడు న్రాకాసిమేల్పులివైఁ
దే జారం బెడిదంపునారణము లెఱేని న్వడి నై వ్విచి మే
న్దాఱుంబూనకు నందు లేక కదియ న్దాయంబులం జేసెన్. 503

- క. మది గొఱగొఱ నిగుడగ నప్పది మొగములజోదు తేనివై నూఱులుకు
లృప లద్రువ నేసి విరిచా, రిదముతెఱు గొండఁ జేసి వ్రేర్చి డి నొంచెన్. 504
- తే. అందులకు నుల్కి యారాచచందమామ, నారి మొఱుచుచి బర్చి యొప్పుర నంప
వాన నాతేయిత్తియ్యురేవీమిఁదఁ, శురిసి నెఱుకులు నొప్పించి కొంకఁ జేసె. 505
- క. పాలిండితేడు చిమ్రెడు, చిలుకులు రాగవుడు నడుమఁ జెండాడు న్రా
సెల వఱువెడుదెడివపుఁదూపులు వెంటనె రక్కసుడు పాలుఁజు జేయున్. 506
- తే. నల్లద్రావుదుజో దేయునారసములు, చిలువమాపులవిసఫటగ్గుల నిగిడ్చి
కొనుచుఁ బఱులెంచి తేనిమిమ్మటపుఁబుల్లు, రాచతూపురచే దూరి న్రాలుచుదు.
- క. బలములు గెలుపుతలపులు, నలుకలుఁ బాతములుఁ దలఁప నంతులకు మి
క్కిలిగాఁ బోరఁ దొడఁగి, తొలివేలుపుతేడు రాచతొగ నెచ్చెలియున్. 508
- తే. అపుడు జన్మంపుఁడిదిరాయసివసుపునఁ, చేసి గొనవచ్చి మాతలి దీవితేసి
దాయ దరి సిల్ప నాతండు దానిమిఁదఁ, బ్రొద్దు తూరుపుమలయెక్కపోల్కి నెక్కి.
- తే. అందు వెలుగొందువిల్లుకు బొంజలంబు, దరకనంబులుఁ గైదువు ల్దాల్చి యరిది
లేజా వెలయుగ సోఁకుమందేటితాల్పు, నెదురుకొనె వేల్పుమూఁకలు చదల బెగడ.
- క. గుబ్బరి గుబ్బరియుం బలు, బొబ్బమెకము బొబ్బమెకముఁ బులియు న్పులియుం
గిబ్బయు గిబ్బయుఁ దద్దయు, నబ్బురముగఁ దొడరుకరణి నదరి రివురున్. 511
- తే. అరవములమ్రోత లదలుపుటార్పులరుల, చప్పుడులునొక్కయుమ్మడిఁ జవలఁ బొదలఁ
గఱకు మొనవాడిచిలుకులు వఱుసి నెఱుకు, లచ్చిపో నేయఁచుడిసి వెచ్చువెగి.
- క. గుఱి దప్పుక కడు దవ్వగఁ, బఱుచుచు జప్పుడులఁ జవలు వగిలించి మిడు
గుఱు లుమియుచుఁ బడుమిడుతల, లఱు చూనె న్వాసిబల్లిదపుటంబుగముల్. 513
- తే. దొనలఁ దూపులు గొనుటయుఁ దొడరి నారి
రాగుటయు నేయటయు గుఱు ల్వాటుటయును
గనఁబడకయుండునట్లుగాఁ బెనఁగి లఱుచి
దిండిరాయఁడు నెకిమిఁడు గండెనంగ. 514
- క. కుడియెడమల సింగిణు లిం, పడరఁగఁ గైకొనుచు వెరవు లారఁగ నసము
ల్గడఁబొనఁ బోరొనర్చి, నడలసిమికముల నక్కజు వెలయుగన్. 515
- అ. పదియు నూఱు వేయి పదివేలు నూఱువే, ల్దాదలుగాగఁ బెక్కుములుకు లేసి
తొడలు మెడలు కాల్గ నడుములు బోగలు, నలియ వ్రేటులాడి రలుకు మాలి. 516
- తే. గాటముగఁ దింజింజయుఁ గాడి పాఱు, దొడరి యిరువురు నదరించుతూపుగములు
కడలు పదియను సంద్రము లెడము లేక, కప్పుకొనియుండె నిం కేమి నెప్పువలయు.
- తే. విల్లు వఱుగఁటివి ల్దాగ విటిమ్రోత, లఱుములుగఁ గల్గుమొఱుగులు మొఱుగుఁడివి
యలుగ నెఱరాచతొలివమ్ము పాలసుదిండి, నొండవై నంపజడివాన గురియుచుండె.

తే. పేలుపులనూడు పేలుపులగోల యేయనదుమ బొడిపొడి యొనరించె బుకమితాల్పు
మరలఁ గోలపేల్పుచున్నీడు మాపుమేని, పేల్పుట మ్మేయ నదియుఁ బోప్రేసె తేఁడు.

క. రక్కసిమొనగాఁ డేపున, రక్కసిపిలు కడరుజేయ రాముఁడు దానిన్
గ్రక్కన వెప్పుచితూపున, సుక్కడఁచెక్ మింట పేల్పు లుబ్బుచు నార్వన్. 520

సీ. తొలిపేల్పుతలకట్టు చిలువచి ల్కుడఁగఁ బులుగురాతూ పేసి మలపె తేఁడు
బాలిందిడిమిన్న యింగలపుట మ్మేయ రాముఁడు మొగుల్లరికి సుక్కడఁచె దాని
జగములగొంగ యేయఁగోలఁ బఱవ రాయుడు సింగపుగట్టఁ జెడి వైచె
మొఱువరక్కనుఁడు ముమైనవారు నిగుడించ దొర నత్తిచే దానిఁ చుమురుసేసె

తే. బలిమొగములసోఁకుమేల్పులి పెక్కు, కఱవకారనముల తేరి నెఱువ లగల
నేసి తెక్కింబు గూల్చిన నీరసమున, నేలతాలుపునెల వానిఁ దూల నేసె. 521

క. పదిగడ లద్రువగ నార్పుచు, బదిమోములజోడు గలనఁ బదిలుం డగుచున్
బదివిందులు నైకొని యచ్చదిలేరులతేరికొడుకు బడలగ నేసెన్. 522

క. ఒకసింగాణియె కొని కిన్నకడు స్త్రీఁగఁ దూపుగము లేయుచుఁ బా
యక పెనఁగి వాని మానిసి,యెకిమిఁ జెక్కయుఁ గలంచి యెడైర సూపెన్. 523

తే. మిడుగురులు తీగమంటలు పెఱుగు లడరు, వెలుగుగోలలు పఱిపి యవ్వేల్పునూడు
లేరు తెక్కింబు మాతలి వారువములు, గనఁబడక యుందునట్లుగాఁ గప్పి మఱియు.

ఆ. కడిదివాడిరూపు లొడమనిపేచున, యుడు గ్రచ్చి తద్దఁ గుండఁ జేసె
నపు డగ్గస్తుం డచటి కరుచెంచి తేరి దీ,మించి యట్లు లసియె వెరపు మీఱ. 525

క. కడిదిమొనగాఁడ మానిసి,యొడ లూకుట నీకుఁ జెప్పి యొదవదు జగముల్
పొడమం జేయఁగఁ బ్రోవఁగ, చుడిగింపఁగ నెపుడు నీవ యొడయఁడవు గదా. 526

క. నీలెఱు గరయఁగఁ చెప్పెరి, మేఁతరివంగడపుతేఁడు మిరుకికవాడుం
దాతయు నాచినానియు, నేరురె యొక్కించుకైన నిమ్మవ మొదవన్. 527

తే. ఇపుడు వీదొడ్డతన మీవె యెఱిగికొనుచు, నడవి మీవంగడుబున కొడయఁ దైన
మొుచేతులసామిని పేడుకొనుము, తలఁపు లీడేరు నని తెల్పి తపసి చనిన. 528

తే. అంత రామాలి దమ్మిప్రోయాలిమగనిఁ, బూజ లొనరించి యెన లేనిలేఱుఁ గాంచి
మరలఁ బోరికి మొనసి విల్వారయఁ జేయఁ,దడవ యీలేడు జగములు పడఁకఁదొడఁగె.

ఆ. రాచపెద్ద యైనరాగవుఁ డప్పు డ, మ్మేటిసోఁకుజోడుమీఁద మూఁడు
రూపు లేసి నెప్పుదురు మూఁడుములుకుల, నల్ల దొరుగ నేసి పెల్లడుచె. 531)

క. ఇరునెమ్మొగములజేవర, కరణి న్నుడి వడినపదిమొగంబులజో ద
దొరతొమ్ము పేయిములుకుల, గర మరుదుగ వ్రచ్చి నల్ల గారఁగ జేసెన్. 531

మ. విలునేర్పు న్గయిబియ్య నైతియఁగాఁ జేంద్రంపుఁ గ్రన్వాడిము
ల్గులు నారి న్నెనయించి రాగవుఁడు సోఁకుబెద్దమే నెంతయు

- న్నలియ స్వేసి కడిదిదొంగళము కిన్నం జించి పెక్కమ్ముల
జల మొప్పారగ నెన్నొకట్ల జగించం దూరె వాఁ డొకయన్. 532
- ఆ. తూలి పెద్దకొండపోలికఁ జేరితై, సోలియున్నఁ జూచి కాలకేతుఁ
డరద మపుడు సరగ దురమున కెడముగాఁ, బోలుకొని కడకతోడఁ జనియె. 533
- తే. అంజఁ జెలి వొది రావణు డతనిఁ జూచి, యకట వాతరు నగఁగ నిట్టరక మేల
తొలఁగఁ చెచ్చిరి నీ వెల్లదురములందుఁ, జూడవైరివె నాలావుచోప్పు ముందు. 534
- క. లని వణికి మరల సరదా, బఁకిం దోలించి వీర మలరారగ రా
ముని దొడరి మెఱుంగటముల, విరుద్ధియ్యరు లడలఁ బెక్కుపేలు నిగుడ్చెన్. 535
- క. పేలుపుటరదముపైఁ జే, జీలము న్నటియు రాచసింగముపై మే
ట్టలుము న్నాతరిపై, నాలారుదూపుగములు వానిఁ జొనిపెన్. 536
- క. పాలిదిడిఱేబలుతూపులు డద్దయుఁ గప్పకొనినఁ బోల్పుర నేమిఁ
డలఁకె దొలిమొగలనడుమ, న్నెల్లుఁ గొందుచుచుడుపేడిపేలుపుచుదిన. 537
- క. వలకాలి ముందటికి దా, పలికా ల్వాఁచుకొని నిలిచి బలిమి నపుడ ని
చ్చులు గ్రక్కముల్కు లారా, నెల రక్కసుమీఁదఁ బఱి నెఱుపలు సింపెన్. 538
- క. ఆప్పుది గెలుపురలఁపులు, డెప్పరమై పెరఁగొనా గడిదిగ సతనా
ల్లోచ్చుగఁ బోయి నిమరము, ద్వియుఁ గానక గడుం గడకల నొకన్. 539
- చ. వఱులు గూనెఁ జేరిపము వాని గ్రవలు వ్రారె గుఱ్ఱము
తైటి నెడి కెల్లంకలయ సిట్ల పొరిబోరిఁ గ్రుచ్చునిచి పే
మఱుఁ బును నెత్తురు ల్లగినె మబ్బలు రక్కసిమన్నె గాసికి
నబుచుగఁ గీడెఱుగులు గనంబడె నయ్యెడ పేల్పు లుబ్బగన్. 540
- క. అవి చూచియు నాశండు పిఱు, రివియక డెండుబులోన దిట మూయక రా
గవుఁ దొడరి పెక్కలాగుల, బహం బొసరిపుచుండెఁ బదిలుం డగుచున్. 541
- వ. ఆప్పుడు. 542
- సీ. కప్పుకత్తుకసామికంటిమంటలఁ బోలుతూపులు బుజములఁ దూట్టి తూట్టి
మిల్లికొఱలతోడ మేలమాడు మెఱుంగుగోలలు తొమ్మన గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి
పిడుగుల కెన యగుదెడిదంపుములుకులు ప్రక్కల నఱిమఱిఁ బఱిపి
వినముఁ గ్రక్కినపేటిపిఱుకంటివా ల్మెనయుగిట్టలు మేనఁ జొనిసి చొనిసి
తే. మగతనబులగని యనఁ దిగినబారి, పెడలపాలిదిడి నెంతయుఁ బడలువఱిచి
వారుపంబులఁ గుండించి లేరు గడపు, ప్రోడఁ దూలించి మఱియు నప్పుడమితేడు. 543
- క. ఆఱున్నెలయూ పొక్కటి, పఱి వెన న్నాని లేచిపడలు గూర్చె
న్నెఱుఱుఁపుబల్లెబుల, గుఱి మీఱుగఁ దలలు జేయగొమ్ములు దునిమెన్. 544
- క. తునిమినతలలుం జేరులు, ముచ్చన్న తెఱుగన మరల మొలచె మొలచినన్
గని రెండలుగులు దాఁకక, చనెనో తాఁకియును ద్రెంప జాలక చనెనో. 545

- ఆ. అనుచు సుదియంబు పెనగొన నించుక, దడవు నిలిచి చూచి కడక గఱుకు
చిలుకు లేసి శలలు చేతులుఁ ద్రుచిన, నపుడె మరల మొలచె నప్పురముగ. 546
- క. మొలచినఁ గడు వెఱు గందుచుఁ దొలుతటిచందమున చుటియఁ దునిమొ దునిమిన్
దలకీలు మలచినట్టుల, వలసుగఁ జేతులను దలలు వైకను మొలచెన్. 547
- క. ఎడవక సింగిణిఁ దూపులు, దొడఁగి శలలుఁ జేయిగములు దునుచు నొడయఁ ద
చ్చుడె కడు కడిదిగ పెడియొ, బొడము నవి జగంబు బీరు పూని వడంకన్. 548
- క. తెగుశలలు మొలచుశలలు,దిగువ బడుశలలు మొగిలుతెనునను నడి
న్నగయశల లప్పు డప్పుడె, మగుచుక జగమృతగానిమాటయపాలెన్. 549
- క. పడియెడుశలలుఁ జేతులు, నడకించులతోతిగములు నన్నన్న ఇటి
న్నుడువులవడఁతుకైనన్, దడవుల నిడుచుక నైనఁ దరమె యెన్నన్. 550
- ఆ. తునిగి యెరయశలలు దొరసి ముప్పులువలు, శేరి యాడుకాకి గ్రెడ్డగములు
జరుల గప్పకొనినజముచీకటి గ్రమ్మి, వలలు లేయుఁ జెయిలదక యుండెన్. 551
- ఆ. అట్లు లేసి యేసి యలపురు విసుకును, వెఱుగు బొడమి రాచవేల్పుఁజేడు
నేయఁ జెయిలేక చిన్నఁబోవుచు దిగి, యుడిగి మోము పంచి యూరకుండెన్. 552
- పీ. అప్పుడు విధిమఱు దడ్డోరఁ జూచి యిట్లని వల్కె నెఱిమిఁద వినుము పీని
బొడ్డున వెన్నునిబొడ్డుబిడ్డనిపెప్పువలన వేల్పులబువ్వ గరిగియుండు
నది యింకిపావఁ జేయక యన్న సిమ్మగఁ పొలియఁడు నాగ నప్పుడనిఁజేడు
సిచ్చుఱులైఁబుచే నది యింకించి మఱి నూటఱొమ్మిదిమాడ్లు శలలుఁ
- తే. జేనుగొమ్ములు దునిమివై నెనఁ జెనఁటి, పాలనుపేచిబో బొకశలయుండు
చేతులును గల్గి నిలిచె జేజేలు మింబ, మిగుల నలరుచు రాముని బొడి రంక. 553
- క. శనకట్టు చాతురవఁ చెల్పుచు వీర దని కిసి యవ్వభీషణువై న
త్రి సిరుచ్చె రావణుం డది, దునియలుగా నొడయఁ దొక్కతూపున వేసెన్. 554
- క. శల యొందు చెడుచేతులు, గరిగియు రక్కసుండు దొంటికంటె నసం బ
గలమై పెనగొన రాముని, నెలసి పెనంగుచు లోరు లేయుచు నుండెన్. 555
- తే. అప్పుడు మాతలి భరతునియన్నఁ జూచి, నేలతాటవ యింక కా శేల పీఠ
దునుము మని తెల్పుటయు రాచఱొలఁజేడు, బొడ్డుయచ్చేర్చియరిగూర్చి నెమ్మివేసె.
- పీ. పిసిన నొక్కల యేదైఱు లవివేలవేడినెలుంగులనెలుంగు గరిగి
జగములు నెడుతఱి నెగడెనున్గి చురానఁ దద్దయు మంట ఓరుకొనుచు
నకవయ్యరలుచు శేక తొడఁగి యడచువైపడి నమ్మింపునెవ్వడి నెసంగి
కఱివేల్పునుడివాలకంటె ముక్కంటిముమ్మెనలవాలకంటె ముఱువు మీఱి
- తే. యెల్లవలను బరిశంపుటెడను దోడ, నుద్దిడి నేగి రాకాసివెడతొమ్మ
గాడి యనుచులు దొలగించి గాడ్చుండిఁద్రోలు గల్గెని క్రచ్చుఱు బొడివి తొచ్చె.

- తే. శత్రుధులఁ దోగి బవరుపునేలఁ ద్రొక్కి, సోకదొర యొప్పె గట్టులనూడుతాచి .
నాలుచే బడ్డజేవురువాగుగములతో నెనయుమేటిగుబ్బలితో దొరయును. 558
- తే. ఆపుడు జేజేలు తేసివై నలరువాన, గురిసి వేలపు బేరులు మొఱయఁ జేసి
శలమి నచ్చర లాడిచి చలువతాచి, తెప్పెరలు వీచె జగములు తెలిచి నెనుగ. 559
- సీ. అంత విధముఁ దాలంపుఁబడమిఁగాఁ బడి యన్నరసయన్నకడము జేరి .
చుంచుదముల వెకఁ బడుచు దవ్వయు నేప్పి పిదప ముదోదరి మొదలుగలుగు
నల్లనాపుడుజేచగరిచదాతుక లవటికిఁ బఱతెంచి యూర్పు రెడగఁ
దమసామివై బడి లలఁగఁగి వ్రంశల నొఱుచుండఁగ వారి నూఱుపించి
- తే. మరలఁ ద్రోరికిఁ దోఁ బంది యెఱచిపిండిమిన్న రామునిమానలి నన్న కన్గి
పములు లోనగుమొకటిపములు ప్రాశఁచలుకుకాదల నొనరించి యలరునెదల. 560
- ఆ. పదమిఁజేచు తోడఁబుట్టువుఁ జూచి యా, ప్రాశఁచేప్పుమేలుబారిఁ దోడు
గొనుచు నరిగి యచట గొబ్బున లంకకు, నెప్పి దొరకు జేసి నిలిపి రమ్మ. 561
- ఆ. ఆపుడు నాన లిపి నాశఁ దాశనిఁ దోడు, గొనుచు ఓది కేగి కోరిబుట్టు
నపుడె బుది పున్నియపు బేఱునీడు దెప్పించి యొజ్జపిడుఁ బిలువఁ బంది. 562
- తే. మేలియవరాజుపొల్కు మేడలూనఁ, బెడరకనాలసికపుఁబిఁటమోదఁ
బొలనుమేచిఁగొనివారి నిలిపి నీరు, వైకుఁ జరికించి నొసల హూన్పట్ట గట్టి. 563
- క. చలివెలగు ప్రాద్ధ గిక్కులు, చిలువయొకిమోడు పంటచెరి రాముక
గ్గలయన్నినాల్గు దొరవై, యలరుచు నిద్రిచి గోలు మని నీరిచెన్. 564
- తే. అట్లు దొర యై విధిచు దపుడె మాసికపుబొరకలూ బిడిపట్టాపుఁచులు
(?)నిపుఁగఁ గొని లక్షణుఁబెంబడి నది, కడక రాకొగమున కుదురఁ లొనరాగి.
- క. ఒరుగిద నెఱిమిఁ దది నెన, నెనుగఁగ మాతలికి నిచ్చి యిమ్ముగ వేల్పు
బడవం బుడిచి నాశఁచు, నెను జనె రాతొగలతేసి వీడ్చొని యెలవిన్. 565
- క. అంతట దొర రక్తపిమేల్పూరించి గని ఓది కీపు చు బి మలా
గంకయును వెలిపి పంటచుదారిసుఁగుఁ దోడుకొని కడకొరమ్మ. 567
- క. అది పువ పరుచు గొబ్బునఁ, బి కొదట ప్రాశఁచేప్పుచాపల నారా
మపిచెలి నలరించుటమం, బుగొల్పిన వార తేగి లగ్ని దరిచ్చు. 568
- తే. పుడమిచూరికి దల యాటి యెడలు నలిచి, ముఱుగొడ్డంగిపూపేట బుక మాన్చి
మరుగునట్టయు గట్టి బల్లపింపు, నవణములు నెట్టి యలరునవములు వైచి 569
- తే. ముదనపుటంబలంబున గొప్ప చుచ్చి, తెచ్చుటయు నాశఁ దారాచమచ్చెకండు
దోడుకొని శర్ద మొకతోడ కేగి, నేలతాఁపుకలమిన్నయైల నిలిపె. 570
- క. నిలిపిన రాకవుఁ దన్నెలఁ, నెలకలమాసికము జూచి కల పంది మదిక
దలముగ పశువు కానయు, నలకయుఁ దోడుమొగ నిట్ట లని ఘాత్రయ్యెన్. 571

- క. సకయ మగపాడికొఱ కెన్నికగాఁ బగతుని నడంచి నిను జెఱుఁజి
క్కక యుండునట్లనర్పితి, నిక నీమది వచ్చుచోటి కేఁగుము నెమ్మిన్. 572
- మ. ఒరునింటం జెఱ నున్నచేడియను లొ నొక్కింతయు న్నాన లే
క రహిం జేసెనువాని నొల్ల రరయంగా బల్లికు ల్బీరము
ర్నైరపృ కాఁడెదురాచమానిసి మది న్నేర్చేది యిచ్చేత కే
కరణిం జొచ్చు నటాట నొప్పుదు నిను గైకొంట మా మగ్గల్. 573
- ఆ. అనిన దద్ద యొఱలి యమ్మదరా లిట్టు, లనియె నిట్టికఱకు లాడ నేల
తేఁడ నిన్నె మదిని తేపురు మాపురు, దలఁచుచుండు నొందుతలఁపు మాని. 574
- క. పలువతోలివేల్పు చే బడి, పలువంతలఁ గుంది కుంది బడలినదానికొ
గలఁచుట పాడియె యిపు డ, గలముగ నోళ్ళున్నయింపుగని తగ నీవనె. 575
- ఆ. వేయు నేల విరుము రాయడ నీ వెన, నమ్మ వంటివేని నమ్మ నగ్గి
సొచ్చి వెడలుదానఁ జెచ్చెర నానతి, సేయు మింక జాగు సేయవలదు. 576
- ఆ. అనిన రాముఁ డట్ల యొనరింపు మరుచు ల, శ్మణుని బలుక నతఁడు గట్టె రెన్ని
యైన నామి వైచి యగ్గి రవుల్కొనఁ, జేయ మిప్పు ముట్టి చిచ్చు వెఱిగె. 577
- తే. అప్పు డప్పుంటవొల్లంటియరుగుఁబట్టి, దంట మోములసామికి దండ మొరుగి
తేనియడుగులు డెదమ్ములొన నిలిపి, బెడదు పూనక సొదఁ జొచ్చె జకము లడర. 578
- ఆ. చొచ్చుటయును గాడ్పునెచ్చెలి కనవెచ్చ, దనము మాని చల్లదనము పూసెఁ
గెంపుతాలనడుమ సొం పారుకొడిన, బాకపోతె నీర లలి దనశ్చ. 579
- న. అట్టికొడ. 580
- నీ. వినుగు మేకపొ తెనువోరు మానిసి మొర లిట్టి గుఱ్ఱము పడులఁజేడు
రీవియుఁ దేఱఁ బాడియు మగంటిమి తార్చి వడి కల్చి యుడివోనికడిదిమేలు
మగతాలినాలు పల్లి గుదియ లల్లెము త్రాడు బెక్కెము కల్చి వండు చిల్లి
వేల్పులు మిలుకులు పెతలు రక్కసు లెద్ద తావులు జుమ్మలు తడవ బూచి
- తే. గములు పెక్కిట్ల నోజలు గైదవులును, గొలుపులుగ నొప్పు గట్టులగొంగ యగ్గి
జముఁడు లొలివేల్పు పడమటిసామి గారి, చాగకాడును నెలతాల్పు మూఁగి కొటవ.
- క. నలుమొగములవేల్పురు గ్రొ, న్నెలతాల్పురు వచ్చి యచట నిలిచి పుడమియై
దలియట్లుని గనుగొని నెన, రలరంగ గడుఁ బొగడి యట్టు లని పల్కి రొగిన్. 581
- క. ఒడయడ వేల్పులకొఱ కి, యొద్ద లూని చెనంటిపోమబొడయని నని ను
క్కడఁచిలిచి నీవు వెన్నుడ, వడరంగ నీయింటి సిరులయ న్నరయంగన్. 582
- క. కావున గరికలరకనం, బై వెలసినయవ్వెలంది యందఱివిందుకొ
గావియడఁ గైకొని నీ, కావునమం జను మెవం గడంక దలిచ్చున్. 583

సీ. అని తెచ్చి వేలుపు లందఱు దమతము నెలవల కరిగిన నేలతోడు
గడు కూర్చి నవ్వున్న కాసుపుఁ దైకొని సోకురాయుడు ప్రాప్తచాలి గాలి
కొడు కంగడుడు నల్వొమరుడు మొదలగుదొరలును దమ్ముడు బెరసి కొల్వ
నలొందఁ బువ్వుకం బనియెడులే కెక్కి కొలఁతు లేఱులు బద్దియలు నడవులు
తే. బూవుఁబోడికిఁ జూపుచుఁ ప్రోవలందుఁ, బోనఁగ జడదారు లాను గుమ్రాజ లెల్లఁ
గొనుచు నరగ నయోధ్యకుఁ జని తిరు బెనఁగఁ బజుఁ దప్పుచుచు దమనరు సొచ్చె.
తే. సొచ్చి తల్లులు మువ్వురికి జోత లానుగి, యొజ్జలకు మ్రొక్కి దీవన బానరు గాంచి
తమ్ము లిరువురు నెఱుగిన నెమ్మి గొంగి, లించి చుట్టలఁ బెంల మన్నించె మిగుల.
తే. పుడమిబొట్టియ యత్తల కడర మ్రొక్కి, తోడికోడండ్ర సంకడిచేడియలను
నెనరు చైవారఁ గొంగిలు బెనచి బన్ని, కట్టుముతైవవుల దద్ద గారవించె. 587

సీ. అంతట రాగవుఁ డెంకయు నెలమిలో నొకమంచిప్రాద్దన నొజ్జ యగవ
సిఘండు ప్రెగడలు జెలగి పసిండివట్టియ నెన్నెనల గట్టి తీవి మెఱయఁ
దెల్లడాల్మైకపుగ్దియఁ గూరుచుండఁ బెట్టిన నిచ్చలపుదొరతనము పూరి
పుడమివేల్పుల కెల్ల దొడుకులు నేలయు రొక్కొంబుఁ దొడవులు జక్కిగములు
తే. బుట్టములు దెట్టెలుగ నిచ్చి చుట్టములకు, బట్టలకుఁ బేదలకుఁ గోరినట్టు లానుగి
యింపు సొంపుల పెలయంగ నెల్లరకును, బోనములు పెట్టి పేదలకు బోదలఁ జేసి.
తే. మఱియు సుగ్రీవుఁడును దీవిచున్నె గాదు, గాలిచాలియు నీలందు వారికొడుకు
పెనుకచూపులమెకపుతోడును మొనలగు, బద్దిదుల నెల్లఁ గూర్చి చైవారఁ దిలిచి.

ఆ. దొడ్డమాసికంబు దొడవులఁ దేరి, గలకములును ముదిగంపవొడులు
దమ్మలములు నొసరి గుమ్ముల కనిచినఁ, జసితి వారు నులకమున మఱి, 590

తే. అంత రాముడు పేమక లలర నేల, చాలినోఁ గూడి నెన్నదిఁ క్రిక్కి పెక్కు
జన్మములు జేసి చల నిచ్చలును బాడి, యెనఁగఁ బ్రోచుచు జగ మెల్ల నేలుచుండె.

సీ. అని దిండిజడదారి చివరపూసలక్ష్మిన మగతాలు వెన్నెల లొగలతోడు
గిబ్బదాల్వార గుమరబ్బంబు ప్రాయులు రిద్దిగబ్బెతయబ్బ బొబ్బపెకము
విన్నుకేళాకూరి వేల్పులబోనము రడవులవిడుచుడు పురుషవిడుచు
హుడుమేపురుపుట్ల దూర్పురాయనిజక్కి మెల్లక్రొవ్వియెత్తు తెల్లపువ్వు
తే. నురువు లద్దంబు పాలు కప్పురపుబూది, నుకు రిక్కులు మంచు నీరింకుమొగులు
దనయనంబున నెన గాక పెనుపు డింప, పెలనె నవ్వున్ను తాలుపువేల్పుతోడు. 592

తే. ఆసుచు దెఱంగంటికని రామాయణంబు, సీతరాయనిగాదిలినుగుతోడఁ
దెలిపె సిద్ధి విన్న వ్రాసిన లలిఁ జదివినసిరులుగోర్పులుంబు న్నెంబు జెందు...బజల.

తే. తెనుగుచదువున బుద్ధియం బెనయ దనుచు, గొంద తాడుదు రాడినఁ గొంత శయ్యెమి
ముచు మరా యంచు నుడివినచెనఁటిబోయ, నెఱవినరాబాతి యక్కటయె గుఱురుగాడె.

తే. పాత్రముల దొంటిపెద్దలు హత్తుకొనిపి, నట్టితెఱుగున పడువులా దన్నియెడల
గుఱి యరసి చూచి నెప్పడి గూర్చినాడ, నుదియం దెన్నకుడు నెఱజాణ లెల్ల.

తే. పుడమి నీపాత్ర పెచ్చును ప్రాప్తు నెలయు, జుక్కలును గల్లు నన్నాళ్లు సాదిది ప్రాద
లిండ్లఁ గోరినకొరిక లిడుచు నిడుమ, లుడుగఁ జేయుచు దిరమయి యుండుఁగాత.

ప. అని పలికి.

597

సీ. పులికాసము పాఠప్రాఁగులు క్రొన్నెలపూవు విన్నోమ్మడి పుసుకనరులు
వెలిబూదిపూత ప్రాబలుకుటందియల హొన్నబ్బలిసిగాణి గిబ్బమావు
కప్పుకుత్తుక పెట్టకన్న ముమ్మెనవాలు కంకటికొడు లేలింకపిల్ల
జక్కరకీల్లడ చౌపంచమోములు పులికబొనమ్మ బల్బూదిదిండు

తే. దచ్చిరూపులు కొండప్రా లిచ్చ పంట, వలఁతియరదంబు నూద్రము బత్తలికయు
వన్నియగ మేన గట్టురాకన్నియయును, గలుగుజగములగండరగండపేల్చు. 598

క. కొక్కును నట్టుపవక్కియు, నెక్కుడులుగ నమయకొమరు లిరువురు మ్రోలక
విక్కుచు నాడఁగ నెలమిక, జొక్కెడుపేలుపులరాయ సోకుదురామా. 599

పదవప్రకము. —

జేజేరాయఁడు సిరిగేస్తుండూ, జేజుల్ మీఱఁగ దిట మాబర్తిక

వేజోహరులు నెఱిఁ గావింపక, బూజు జెందుచు బొనరాచేటి.

600

గద్యము. ఇది శ్రీనుడుమారమణ కరుణాకటాక్షసిరీక్షణసంబంధ కరణకవిలాసామ్రాజ్య
ధురంధర ఘనయశోబంధుర కాండిన్యసగోత్రవచిత్ర కూచిమూచి గంగనామాత్య
పుత్ర బుధబావిధేయ తిమ్మయనామధేయ ప్రణీతంబయిన అచ్చతెలుగురామాయణ
మహాకావ్యంబునందు యధికాండము పర్వ మేకాగ్యసము

9/27/7



చెన్నపురి : వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారి

'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము—1954.

ల ఘు టీ క

పీ టి క

* 1. మన్ని = నివాసము మనికియొక్క రూపాంతరము, పెండిపొండ = కైలాస
పర్వతము, వేల్పుతోడు = దేవతలకు ప్రభువు (దేవేంద్రుడు), మరునయ = మన్నఘని
కండ్రి (విష్ణువు), నల్వ = బ్రహ్మదేవుడు, వలిగుబ్బలిరాచకూతురు = పార్వతీదేవి,
లేనెలదాల్పు = ఇందుధరుడు (శివుడు.) 3. గ్రుడ్డుకాసుపుతోడు = (1) శేషుడు.
(2) గరుత్మంతుడు. జింకతాలుపరి = (1) చంద్రుడు. (2) ఈశ్వరుడు, నీరుచట్టువ =
(1) (విష్ణుని) శంఖము (పాంచజన్యము). (2) కాస్తూభరత్నము, చచ్చవార్వపుజోడు =
(1) సూర్యుడు. (2) మన్నఘుడు, చుట్టునాలు = చక్రాయుధము, నెవ్వపోగొట్టు
నాలు = లక్ష్మీదేవి. 6. పరవృట్ట = పరిచారికలు, అరువిల్దాల్పు = మన్నఘుడు,
పోరోగిరపునిరాబారి = నారదమహర్షి, మామమామ = విష్ణువు, ఆటగీములు = విహార
సౌధములు, బుల్కుననబోడి = సరస్వతీదేవి. 7. నేలతాలుపురాచ చూలిగాదిలికందు =
పార్వతికొడుకు (వినాయకుడు), కడాని = బంగారు, అక్కటికము = కనికరము.
9. పదియరదములదొర = దశరథుడు, పుట్టబుట్టువుకపసి = వార్తీకిమహర్షి. 10. కల్లు
ములు = కావ్యములు. 12. వేల్పులు = దేవతలు, కల్లుముమారుపదులు = కవులు.
13. కప్పుకత్తుకవాడు = నల్లనికంఠముగలవాడు, గిత్తత్తడివాడు = వృషభము
వాహనముగా గలవాడు, విన్ను = ఆకాశము, మొరలకైదువ = త్రిశూలము, సుకుజి =
శంఖపుకాంతి, వలకేలజింకవాడు = కుడిచేత జింకగలవాడు. 15. ఆపరంజితులు =
బంగారుపువ్వులు, గట్టురాచూలి = పార్వతి, మాసికము = మాణిక్యము. 17. ఆప్పనము =
అర్పణము. పెరవరి = నేర్పరి. 19. గుజి = లక్ష్మము. 21. జక్కులదొర = యక్షుల ప్రభువు
(కుజేంద్రుడు.) 22. లొలుపలుకు వారువంబులు = పేదములను గుఱ్ఱములు, లిగస్త్రాట్లు =
ప్రశ్రుతములు. 23. పెండిమల = కైలాసపర్వతము. 26. మొగిలిదారిసిగజేజే =
ఆకాశము కేశములుగా గలవేల్పు.

బా ల కా ం డ ము.

1. బలుకల్లుము - మహాకావ్యము, కలసులిండి కపసి = నారదమహర్షి, కల్లు
కాసుపుకపసి = వార్తీకిమహర్షి. 2. జడదారిరాయ = మునిశ్రేష్ఠ, జాగంబు =

* ఇందలియంకెలు పద్యసంఖ్యలఁ జెల్పును,

త్యాగంబు, లేజా = లేజస్సు, పెంపు = ఆతిశయము, పలతితనము = సామర్థ్యము, వెడందగ = విశదముగ, నలువపట్టి = బ్రహ్మదేవునిపమారుడగు నారదుడు, చిలువపట్టు = పుట్టు. 4. ఇరవు = ఉనికిపట్టు, ఇరునాల్గుకడలు = అష్టసంఖ్యదిక్కులు, ప్రాలు = పట్టణము. 5. నలువప్రాలు = బ్రహ్మపట్టణము (సత్యలోకము, పెరిటిలవప్రాలు = పాతాళము. పేలుపులప్రాలు = స్వర్గము. 6. ముత్తి = మోక్షము, సతప్రార్థ = శతసంఖ్యపట్టణములు. 7. మావులు = (1) గుట్టములు. (2) మామిడిచెట్లు. (మావి = మావులు.) కొవ్వులు = (1) కొటిలశిఖరములు. (2) స్త్రీలు. సొమ్ములు = (1) చతువులు. (2) భూషణములు. 9. క్రొన్నెలరామేడలు = చంద్రకాంక్షశిలచే నిర్మితములగు మేడలు, పేల్లులబువ్వ = చంద్రుడు, కందు = కళంకము, ఇట్టి = జింక. 10. కడాని = బంగారు, అగడ్త = కందకము. 12. ప్రేగు = భారము, కడమేరుగులు = విగ్లభములు. 13. ప్రాంతపల్కులు = పేదములు, నేలపేలుపులు = భూసురులు. 14. వెఱవక = భయపడక, పుడమిదాలుపుగమి హెచ్చు = రాకుమారులయాన్నత్యము. 15. జన్నిగట్లు = బ్రహ్మణులు, కలుములు = సంపదలు, అడుగుపుట్టువు పెద్దల్ = శూద్రశ్రేష్ఠులు. 17. ఆటపెలుదులగమి = వెలయాండ్ర సమూహము. 16. సాకు = సురక్షించు. 20. తామేటిమేటి = శ్రద్ధమగుహర్షము, చిల్వలసామి = ఆదిశేషువు, పుడమిచెలి = భూదేవి. 2. చివ్వ = పోరు, గేస్తు = గృహస్తు, వెలుగురావంగడపు = సూర్యవంశపు, చలివెలుగు = చంద్రుడు. 22. ఆండ్రు = భార్యలు, ఎనలేని = సాటిలేని, నెమ్మి = ప్రేమ. 23. కటకటపడి = విచారిించి. బాధపడు 24. విడిముడి = విశ్వర్యము, విక = వృధ. 25. ఇందు = ఇహలోకమునందు, అందు = పరలోకమునందు, పుడమిపేలుపు పెద్దలు = భూసురశ్రేష్ఠులు. 26. ఒజ్జ = గురువు, ఎలమి = స్త్రీ, కర్ణము = కార్యము. 27. బొట్టియబొనగూడుతెఱుగు = కుమారులుగల్గివిధము. 28. నెవ్వడి = లేమి, వెండ్రుకయడుగులదొర = రోమపాదుడు, ప్రేల్లులు = హోమములు, పజలు = జనములు. 29. మనుబోలుకొమ్మకపసి = ఋశ్యశృంగమహర్షి, కడంక = పూనిక. 31. కెంజడదారి = మునీశ్వరుడు, క్రేవ = దిక్కు. 32. పేల్లులదొర = దేవేంద్రుడు, వారువంపుజన్మము = ఆత్మమేధయాగము, పాజులు = బ్రహ్మణులు, రాచమిన్ను = రాజశ్రేష్ఠుడు. 33. తామరచాలి = బ్రహ్మదేవుడు. 34. పాలమున్నీరు = పాలసంద్రము. 36. చిలువరాసెజ్జ = కేషకయ్య, చొక్కు = పరవశమగు, నుడిపాలు = చక్రాయుధము, చిందము = శంఖము, పసిడిదువ్వలువ = పీతాంబరము, మెయి = శరీరము, సోయగము = సౌందర్యము, తొగవిందు = చంద్రుడు, పలఱేడు = మన్మథుడు, అగ్గింబుగడగిరి. పొగడదొడగిరి. 38. ఎకిమిడ = ప్రభువా, పదిహార్దనోళ్ల ప్రాద = పేయిముఖములుగల ఆదిశేషువు. 39. బల్లిదుడు = బలవంతుడు, రొక్కపుగుప్ప = పెన్నిధానము.

40. కడగండ్లు = కప్పములు, (ఈ శబ్దము నిత్యబహువచనాంతము) అడుగుంగవ = పాదద్వయము. 41. చదువులముదుకడు = బ్రహ్మదేవుడు, పదితలలర్కసులతోడు = దశ కంకుడకు రాక్షసరాజు రావణాసురుడు 42. కొఱయయ్యె = తక్కువయ్యెను, వలగొని = చుట్టుకొని, రాక్కపుదొర = కుడేరుడు, మిచసికవలాలి = ఈశ్వరుడు. 44. గుడుసు కైదువజోడు = విష్ణుమూర్తి (చక్రాయుధుడు), ఇక్క = నివాసము. 45. చక్కాడెవ = చంపెద. 46. పదిలేయదొర = దశరథుడు, చెట్టుంద్రిచ్చరులు = వాచరులు. 48. సకనాల్కలజేజే = అగ్నిహోత్రుడు, పసిడిహరివాణము = బంగారు భోజన పాత్రము, పాలయోగము = పాయసము. 49. పసాపడి = భుజించి. 50. చిట్టుములు = గర్భణీస్త్రీలకుగల్గి చిన్నయుష్ములు. 53. పుడమిననఁబోడి = భూదేవి. 58. తొలిసెల = చైత్రమాసము, తెలితెక్క = శుక్లపక్షము, తొమ్మిదియవనాట = నవమిరోజున, ఆఱు నొండొవరిక్క = పునర్వసునక్షత్రమున, నాలుగవలగనమున = కర్కటకరగ్నమున, గాములు = గ్రహములు. తఱిచెయ్యెలు = ఆవసరకార్యములు, తొడవులు = భూషణములు. 59. పేరులుపెట్టి = నామకరణములాచరించి, ఆమెతలు = విందులు. 60. అదకు = సమయము. 61. జాభువామురుగులు = బంగారుకంకణములు, ముత్తియపుపేరులు = ముత్యాలనామములు. 62. బూచులదొర = ఈశ్వరుడు, తపసి పులి = మునిశ్రేష్ఠుడు. 63. మగరాలు = వజ్రములు, నిచ్చలముగ = నిశ్చలముగ. 64. రాచజోగి రిక్కరాయడఁ = రాజునిచంద్రుఁడా, తొంటిపున్నియపుపెంపు = పూర్వజన్మపుణ్యాలిశయము. 66. అంబలములు = పల్లకీలు. 67. కనికరపుగనీ = దయానిధి. 69. జన్నము = యజ్ఞము, చలము = చేష్టము. 70. గుబ్బలివిల్లలజోడు = ఈశ్వరుడు. 72. బీరుచుపక = భయపడక, బెగ్గిలి = భయపడి. బెట్టివపుమాట = కఠినోక్తి పెఱతెఱుగు = చేబుదిధము. 74. పాడియె = నీలియా. 75. కొంకక = సంత యింక, ఎవ = హృదయము. 76. గీముపేల్పులు = గృహదేవతలు, కానలకు = అరణ్యములకు కనికరపు మనికిపట్టు = దయానిధి, పెఱుగు = ఆశ్చర్యము. 78. కారుకొనలకు = దట్టపు టడవులకు. 82. పలుమారుఁసుక్తి = చాలకాలములేకమునోర్చి, పున్నియము = తపః ఫలము, కినిసిలిట్టిన = కొపించి శపించిన. 84. తివిరి = ప్రయత్నించి, జన్నపు నెవమున = యజ్ఞమునుమించుచేత. 85. ఆల్లంబు = ఆశ్చర్యము, తొలిపేల్పుకొత్తు = రాక్షసాంగన. 88. సిగిడి = ధనుస్సు, గొనయంబు = అల్లెత్రాడు, ముల్కి = బాణము, కడిమిన్ = విక్రమముతో. 89. ఉసురులు = ప్రాణములు, 90. అరి = సంతోషించి, జన్నపుట్టిల్లు = యజ్ఞశాల, అలరుఁబోవు = భూలోట. 91. కొలఁకుల కెలకుల = సరోవరముల పార్శ్వములు. 92. పెరుమిరుకులు = పేదములు,

అక్కొనలు = ఉపనిషత్తులు, మరునిగుట్టపుఁ దుటుముల్ = చిలుకలసమూహములు.
 93. మొగులు = మేఘము, ఉలివు = శబ్దము, కప్పమెడపుల్లగములు = నెమిళ్ల
 సమూహములు, అముగవిసి=పోతరించి. 94. జాభవాకిన్నెర = బంగారుపిణి, సుతులు =
 సులిచేయుటలు, తుమ్మెదబోటికూటువల్ = ఆడుతుమ్మెదల సమూహములు. 95. చిఱు
 గాడ్పులు = మందమారుతములు. 96. ఆకొన్న = ఆకలిగొనిన, పాఁపచేడియపిండులు=
 నాగకన్యల గుంపులు, తపసిరేమెలంగు = మునిచంద్రుడు, నెలవు = నివాసము.
 97. బుజమపుట్టువు కుఱ్ఱలెబ్బులులు=రాజకుమారవరులు, తనియ = తృప్తిపద 98. బలిత
 పుటాము = బలగర్వము, నల్ల = నెత్తురు, పొలసు = మాంసము. 99. చుఱుకలరంగ =
 జవముమెరయ. 100. గిత్తరాతత్తడిజేడు = వృషభవాహుడగు నీశ్వరుడు.
 103. విన్నుమూలదేవవిల్లు = శివునిఫలస్సు, ఒట్టు = శవధము. 104. కడలఁజాటఁ
 బనిచె = దిక్కులఁ జాటింపించె, ఉద్ది = సాటి. 105. మూలకు = కొప్పునకు, ఇర్లు =
 (ఇరులు) చీకటి. 106. పుత్తడి = బంగారు. 107. తేటిగములు = తుమ్మెద
 సమూహములు. 108. నల్లగములప్రాడ = బ్రహ్మదేవుడు. 110. తేజాలకొటారు =
 కాంతులనిలయము. 111. ఆమెలతలతలమానికము=ఆస్త్రీల శిరోభూషణము. 112. తీపారు
 తూపుదొర = మన్మథుడు. 113. కఱుకుంగైదువ = వాడి బాణము. తఱుచులు =
 విస్తరించుటలు, కన్నాకు = మేలుబలి. 115. వైశము = (వేశమునకు రూపాంతరము.)
 వేగము. 116. తెరవు = మార్గము (తెరువునకు రూపాంతరము), పడుకు = (పణునకు
 రూపాంతరము) తాయి. 118. జారు = సౌందర్యము. 119. సోకుడులసూడ =
 రాక్షసులశత్రువు, మొదలితెఱంగు = పూర్వవిధము. 120. నిరాజారిసింగము = ముని,
 శ్రేష్ఠుడు, క్రుంకులిడఁగ = స్నానమొనర్చు, జన్నపులిండిరాయందు = దేవేంద్రుడు
 రాజిల్లజిక్కిజోదువచులు = మన్మథక్రీడలు. 121. కినుక = కొవము. 122. పేంద్ర
 ముగ = కఠినముగ, అంగద = విపత్తు. 123. మడలితనము = స్త్రీరూపము. 124. విదు
 కొను = కాపాడుకొను. 125. మున్నీరు = సముద్రము, చదువుల తెక్కలికాని = వేదము
 లపహరించినవాని. 126. ప్రాలేఱు = పాలసముద్రము. 127. జాభవాకంటివొలి
 వేల్పు = హిరణ్యాక్షరాక్షసుడు, తొల్పందిగున్న = అపివరాహము. 128. మానిసి
 సింగపు మేను = నరసింహాకృతి, పసిండిబొజ్జదొర=కాంచనగర్భుడు (బ్రహ్మ) 129. గుఱ్ఱ
 వడుగు = వామచుడు, చాగము = త్యాగము, గొంగ = శత్రువు. 130. ముయ్యేడు
 మాఱులు = ఇరుపదియొక్కసారులు, యనములు = యశస్సులు. 131. ఈరైదుకుత్తకల
 పొలయోరపుమన్నీడు = పచికంఠముల రాక్షసరాజు. 132. కొనరిక్క = శేవలి.
 133. ఈలువు = పాలివ్రత్యము. 134. తలమె = శక్యమా (తరమెయకు పదమునకు

రూపాంతరము.) 135. బత్తి = భక్తి. 139. విడిచట్టులు = విడిచిస్థలములు. 140. తగటుదువ్వలువలు = బలతారుమేలివస్త్రములు. 141. ఆమరించి = సత్కరించి, పొక్కిలి = కస్తూరి (కస్తూరీమృగము నాభినుండి వచ్చుచున్నది.) 142. సింగాడి = ధనుస్సు. 143. గుబ్బలిరాకన్నియమగడు = ఈశ్వరుడు, కటిమెడదొర = నల్లని కంఠముగల ప్రభువు (శివుడు). 146. విల్లరివోసిని ప్రాద = వింటనారి సంధించిననేర్పరి, నాగటిచాలుపేరియెలనాగలమిన్న = సీత యను పేరనొప్పు స్త్రీలలో శ్రేష్ఠురాలు. 148. మ్రాసుపడు = చేష్టలతక్కు. 150. ఉక్కటి = బలము నశించి, వింటనంటగ = ఆకసమున వ్యాపింపగ. 151. తోలుదాల్చువిల్లు = శివునిధనుస్సు, అబ్బపేరిరాచగిబ్బ = జనకుడను రాజశ్రేష్ఠుడు. 152. నాన = సంతోషము. 155. చాల్చుటరదంబులతోడు = దశరథుడను రాజు. 156. మువ్వేపులయిక్కొలము = సూర్యవంశము. 157. లోరి = బాణము. 160. జాగు = ఆలస్యము. 161. మేలికత్తు = శుభలేఖ ఓలగంబున = సభలాన. 162. రెంకలు = బంటులు, కలి = దానము. 163. తత్తదులు = గుఱ్ఱములు, చదలు = ఆకసము, గడనెలందుకలు = పేకాస్త్రీలు. 167. పెనుమినుకులొన = పేదోక్తమార్గమున. 170. తనియించె = శృప్తిపఱచెను. 171. ఆకుటింటిప్రాద = మునిశ్రేష్ఠుడు. 174. గండ్రగొడ్డలిదాల్చు = చరశురాముడు. 175. కఱచినాడ = ఆభ్యసించిని, విదునూఱుకేల్లవలను గల్గు బట్టిదుడు = పేయిచేతులు గల కార్తవీర్యార్జునుడు 176. బొట్టెడ = అర్భకుడ. 177. ఉబ్బుచు = గర్వింపుచు, వీటిడి = వెట్టివాడు. 178. బవరము = యుద్ధము, పుడమిదయ్యంబులు = భూదేవులు. 179. పాటులు = బ్రాహ్మణులు. 181. తొలిపలుకువారువెంబులవలలి = ఈశ్వరుడు. 184. ప్రాలు = చట్టము. 185. నాటచేడియలు = నాట్యమొనర్చు స్త్రీలు, సేనలు = అక్షతలు, లోనగరు = అంతఃపురము. 180. పుడమికానుపుచెలి = భూదేవి కూతురు (సీత.) 188. పేలుపుటేలు = గంగానది. 189. శేస్తుండు = సోమయాజి (ఈ పద్యమున శివుని యష్టమూర్తులును పేర్కొనబడినవి)

అయోధ్యాకాండము

1. పూవజాబిలితాల్చు = మెలకచంద్రుని ధరించినవాడు, (ఈశ్వరుడు.)
2. కరువలిమేపరిమనకి చట్టుకాన్సజడిదారి = చాల్చికిముని. 3. పురుడు = సాటి. 7. పుడమిచెలి యల్లువానిని = రాముని, గాటము = గాఢము. 8. రక్కసిమగువం బొరి గొన్నవాడిమగని = రాక్షసాంగన తాటకను మడియించిన శూరుని. 9. ఇపురొత్తగన్ = చివురులెత్తగా. 10. నిండుకుండలు = పూర్ణకుంధములు, మెకపుటాము = కస్తూరి, సింగారము = శృంగారపదమనకు విచ్చలి. 11. క్రొవ్విరిసరములు = పూలదండలు.

12. కడయనుపేరటాలు = దిగంగనాపురంధ్రీ, ప్రాద్దు = సూర్యుడు. 13. విను
ద్రిప్తురులు = భేదరులు. 14. జమునబ్బ = యమధర్మరాజుతండ్రి - (సూర్యుడు).
16. రిక్కలు = నక్షత్రములు. 17. ప్రాయపు బొజుగులు = యావనలగు విటులు.
18. తూర్పుగుబ్బలి = పూర్వాది, కేయిలి = రాత్రియను స్త్రీ. 19. మిక్కిలి
కంటిపేల్పు = ఈశ్వరుడు. 20. పేల్పుటేనిక = విరావతము, పెట్టుచెట్టులు = కల్పవృక్షములు,
నలువబాబా = హంస, కేయిండ = వెన్నెల. 21. తాగపాలిలి = గయ్యాళియగు స్త్రీ.
శఱమెప్పలు = వరములు, అవియ = బద్ధలుకాగా. 22. పిఱుతిలియక = వెనుకఁ
దీయక. 25. కఱకులు - కఠినోత్తులు, ఇడుమలు = కప్పములు. 32. తొంటినోములు =
పూర్వప్రతములు, హుళక్కి = అబద్ధము. 33. ఎఱుక = తెలివి. 35. కన్నన =
కిప్పుముగ. 37. చుక్కలతెరవున = ఆకాశమున. 39. పులుగులు = పక్షులు. 41.
తొంగల యెదురుచుక్క = కలువలవైరి (సూర్యుడు), గాముల యెకిమిడు = గ్రహ
ములరాజు (సూర్యుడు). 42. ఇల్లపేటకాడు = సూర్యుడు. 44. అదరుచెయ్యలు =
సమయకృత్యములు, సత్తియబ్బ = శక్తియనువానితండ్రి (పసిష్ఠుడు). 45. వాయిదములు =
మంగళవాద్యములు. 46. పుట్టువులేనివాఁడనెడు పేరెఱ్రాలు నొడయనికొడుకు,
అజమహారాజు కొమరుడు దశరథుడు. 51. ప్రాశమితుకు = పేదము. 52. పాత్ర
ములు = పుస్తకములు. 53. విదువత్రాడు = మంగళసూత్రము. 54. ఉప్పిడు ల్గులుప
వలదు = ఉపవాసములునీయ నక్కఱలేదు. 56. పాలమేళిసూడు = రాక్షసవైరి
(రాముడు). 58. రఘువుకొలపుసామి = రఘువంశపు ప్రభువు (రాముడు). 60.
అనలి = ఆజ్ఞ. 64. దయ్యము = వైషము. 69. దొనలు = అమ్మలపానులు. 70.
ఎమ్మెకాడ = ప్రియుడ, ఎలగాఁగ = సాక్షియగునట్లు. 71. గొడవలు = ఆపదలు.
72. గట్టువాపడఁతుక = ధూర్తురాలు. 73. ఆత్ములు = స్త్రీలు. 77. దుగ = చెందు,
కయినేయ = అలంకరింప, గొండ్లి = ఆట, పాలయోగిరంపు పాలంతుకలు = రాక్షసస్త్రీలు,
79. ఇయ్యకొని = సమర్థించి. 81. లక్కుమనుడు = లక్ష్మణుడు. 82. కేస్తురాలు =
ఇల్లారు. 85. ముడి = ముసలితనము. 86. జుతులు = శబ్దములు - కలకలములు,
అట్టు = నింద. 91. కొఱకొఱ = కోపము. 92. ఉడుకు = బాధ, ఉఱక = మాటాడక.
95. కట్టిడి బద్దయ్యము = కఠినదైన బ్రహ్మదేవుడు. 99. కడలేని = అంతులేని,
అఱచియఱచి = పెల్లుచిలిల్లి, కేజీలప్రాలికేగ = స్వర్గమునకేగెను. 100. నుడి
వాలదాల్చు నడుగునబొడమిన పెన్వెల్లి = విష్ణువు పాదములజనించిన మహానుది
(గంగానది). 101. నెక్కొను = ఉండు. 103. మలలశలకట్టు = చర్మతములలో
శ్రేష్ఠమయినది. 104. నిద్దంపు = నునుచైన, దుంకబోనములు = కందమూల ఫలాహార

ములు, మెత్తలు = పలుపులు, తెరపు బడలికలు = మార్గాయాసములు. 106. పెఱజముచెయ్యులు = ఉత్తరలోక కృత్యములు. 107. ఎరఁగి = నమస్కరించి. 108. సారిది = క్రమము. 109. నేటుచేసి = గణనచేసి. 110. ఆడిక = నింద. 112. నొగిలి = బాధనొంది, నువులుసేడ్లు = లిలాదకములు, ఓరెంపుగట్లు = పిండప్రదానములు. 115. మిత్తివేటకాని తత్తడియూరు = నందిగ్రామము. 116. అనియోరపుఁ దిండిదాసరయ్య = నారదుడు. 117. మూఁడుప్రాట్ల = త్రిపురములు.

అ రణ్య కాం డ ము

1. గొంగ = శత్రువు. 4. తానకము = నివాసము. 8. ఆకుఁజవికె = వర్ణశాల, నుప్పనక = శూర్పణఖ - (రాక్షసస్త్రీ). 12. నాన = లజ్జ, అలక = శోపము, అలమటింప = దుఃఖింప, అలము = యుద్ధము, నల్లద్రావుమమూఁకలు = రాక్షస సమూహములు. 13. బెడిదపు ముల్కులు = కఠోరబాణములు. 16. కలక = వృధ, 20. అబ్బురపుఁజెలవము = ఆశ్చర్యకరముగ సౌందర్యము, 21. కడలిపెన్ను = చంద్రుడు, నచ్చ = కళంకము. 24. కంచెల = అవిక. 26. తుఱుము = ధమ్మిల్లము-(శోపన). 27. మోముగోము = ముఖసౌందర్యము. 28. సోలి = సొమ్మసిల్లి. 36. ఆలింతుట = ఆలకింతుట, విసుట. 37. బంగరుమెకంబు = బంగారులేడి, ప్రేవలను = ప్రక్కలందు. 38. కొంచెము = తక్కువ. 39. బన్నము = కప్పము. 40. కిరుక = శోపము. 41. పుడమిపుట్టువు = భూసుత (స్త్రీ). 43. తడయు = ఆలసించు, గారడంపు పసిండిలింక = మాయావియగు బంగారులేడి. 46. కొద = శబ్దము, చేటు = కప్పము, వేళను = క్షిప్రముగ. 47. జేజేకో ముగురును = వేల్పులు మువ్వరును (బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు.) 48. చాయమగఁడు = సూర్యుడు. 50. కనలుచు = కోపించుచు. 52. తవలి = భూర్తుడు. 53. రుద్రరక్కసరులు = రుద్రాక్షపేరులు. 55. వడువున = విధమున. 58. ఊడిగములు = పరిచర్యలు, వేల్పురాయనిప్రాాలు = జేవేంద్రుని పట్టణము - (అమరావతి). 59. కడలితోడ్డు = దిక్పాలకులు. 61. జేరజంపు రక్కసుండు = కుత్సితుండగు రాక్షసుడు. 62. వేల్పుతెరవున = అకాశమార్గమున, సాగువపులులుగు = దేగయవపక్షి. 66. పుటచెలి = భూజీవి. 67. అనద = అనాథ. 71. ముడికాఁడు = కుజుడు, తొలివేలుపు వంగడంబు = రాక్షసవంశము. 72. కుండనపుం చొమిడికములు = బంగరు కిరీటములు. 75. కడిమి = పట్టుదల, కయ్యము = యుద్ధము, బడల్రతుకు గూడుపుట్టువుసామి = జటాయువుప పక్షిశ్రేష్ఠుడు. 76. ముడిచి = ముడిచివైచి. 79. మొక్కలము = ముక్కరము, అక్కటికము = దియ. 84. నెమకుచు = వెదకుచు. 85. పెనుజీక్కరలు = పెద్ద ప్రవాహములు, చిఱుత గుబ్బులు = చిన్నగుట్టలు.

86. పెమ్మి = పెమలి, కొంచలార = క్రొంచపక్షులార, కొలంకుటంచలార = సరో
వరములాని హంసలార, నిరాదారికస్నేలార = మునికుమారికలు. 91. కేచటంచు =
తిరస్కరించెంచు - చువిపించెనుచు. 93. ఈడు = సాటి. 94. వెక్కసము =
అధికము, వెతలు = వ్యధలు. 95. నట్టువపుల్కులు = మయూరములు, పేవలి =
ధమ్మిల్లము, వలవంత = అధికదుఃఖము. 98. అభుకు = భయపడు. 102. జిలి =
చిక్కనైనది. 103. ఉటియదొర = ధీరుడైనప్రభువు. 104. ప్రాదిసేయు =
రక్షించు. 105. దుంకహుమాయివజీరు = యముడు. 106. ప్రాద్దుపేడి = సూర్య
రావము. 108. దిటము = హైర్యము, దక్కినపుసేల = దక్షిణభూమి. 109. పక్కి
తేడు = పక్షిరాజు, చక్కాడెద = చంపెద, దరియజనుచున్నతటికొ = దగ్గరజేరు
సమయమునందు. 110. మిశుండ్రీకసుంగ = మిశుండ్రీక్షేహితుడ. 111. అని
యెనరింప = యుద్ధముచేయగ. 112. తొలిపలుకుగొనలు = ఉపనిషత్తులు, జడదారి
గములు = మునిబృందములు. 113. కనికరపుగనీ = దయానిధి. 114. ఇదుమగములు =
కవ్వచరంపరలు. 115. ఒడలువిడిచి = మరణించి. 116. అగ్గిపములు = దహన
సంస్కారములు, తొలిమిసుకురాడ = వేదోక్తముగ. 117. పొలమేరి = రాక్షసుడు.
118. బలుమొండెపురక్కసుని = కబంధుడను రాక్షసుడు. 120. చెంచుతెఱవ =
శబరాంగన - (శబరి). 122. వాక = నది, పజ్జ = సమీపము, గట్టు = పర్వతము.
123. చెట్టుద్రిప్పరియెకిమిడు = వానరులరాజు - (సుగ్రీవుడు). 126. నీళ్లదొర =
వరుణదేవుడు. 127. మిన్నేలు = గంగాస్థవంధి.

కీ ప్కి ం థా కా ం డ ము

2. ప్రాద్దుపట్టెందు = సూర్యపుత్రుడు (సుగ్రీవుడు). 4. విస్తారిమిమన్నడు =
విన్. అనగా నాకసము అకసము గాలికొండ్రీయగుటయు, గాలి కొడుకు అంజనేయుఁ
డగుటయు, విస్తారిమి మన్నడన గాంజనేయుడు. సాబగుమత్తుకొతులతేడు = సుగ్రీవుఁ
డను కొతులరాజు. 7. ఈదచూలి = గద్దుకొడుకు (హనుమంతుడు) చేయిదోయి =
ఁబడుచేతులు. 9. వలగని = చుట్టులిరిగి. 10. లెంక = దాసుడు. 13. చక్కి =
సమీపము. 15. కరువలి = వాయువు. 16. ప్రేల్లిడి = కిన్నెముక. 17. ఒచ్చెము =
కొంచెము. 18. హజ్జదోయి = పాదద్యయము. 19. పడగదాలుపురాయడు =
కేళుడు, లాలి = ఇతరుడు, ప్రేగు = భారము. 20. నలువుమిఱంగ = చెలువు
హెచ్చునట్లు. 21. జకనంబుగ = ప్రయత్నముగ, తొడవులు = అభరణములు.
22. అసురుసురు = శ్రమమునందగు ధ్వన్యకుకరణము. 23. ముచ్చెకపురూపులు =

ద్వాదశరూపములు, వెచ్చనిజేజీయసుంగునిసుగు = సూర్యపుత్రుడు (సుగ్రీవుడు),
 లొచ్చు = తక్కువ. 25. కొండసూడుపట్టి = ఇంద్రకనయుడు (వారి). 26. గుబ్బరి
 పెరుబొటియ = కొండలోపెద్దగుహ, బొబ్బలు = గర్జనములు. 29. కిమరించి = మోస
 గించి, కొంచు = సుఖించుము. 36. రతనాలబొజ్జప్రాయాలు = భూదేవి. 39. ఇవము
 సూడుపట్టి = మంచునకు శత్రువగు సూర్యనిపుత్రుడు (సుగ్రీవుడు), పాటుతెంచి =
 పరువెత్తివచ్చి. 41. ఒడలిచూపుల యొడయుడు = దేవేంద్రుడు. 42. కొఱకొఱ =
 కోపము. 43. పీకటులగొంగ = సూర్యుడు. 45. ఇబ్బడి = ఇరుమడి (రెండురెట్లు)
 తోగి = మునిగి, చిలుకు = బాణము. 47. క్కపేరిచెరిని = తారకు (సుగ్రీవుని
 భార్య). 48. ఉడుగరలు = కానుకలు. 49. చెడనిపేలు = శాశ్వతమగు నుచ్యుతి.
 51. ముదమదమొనరించి = సుహృది, పదిమోములరక్కసుని = దశకంఠుని. 52. వాన
 కటి = వర్షాసమయము. 53. గొబ్బున = వేగముగ. 58. విటకొ = ఆకసమునందు,
 పేలుపులరాచవిండ్లు = ఇంద్రదనుస్సులు. 60. సురగాడ్చు = నుడిగారి. 61. అంచ
 బారులు = హంసలసమూహములు. 63. పేల్పుతెఱవలు = ఆచ్ఛరలు. 65. సంజాడు =
 మాంసము. 66. పంశలగొఱియొఱి = విచారములనొంది విలపించెను. 67. తెర
 పరిగములు = పాంశులసమూహములు, డిగ్గెయ = దిగుదుబావి. 68. పరుపంపు
 లైరులు = ఫలొన్నభిములగుసస్యములు, తెలిమొగులు = శరత్కాలమేఘములు. 71.
 ఆడకులు = కలారులు. 73. తోయు = వెదకు. 74. దురము = యుద్ధము. 79. జింక
 వార్వపువజీరుగారవపుబట్టి = గాలికొడుకు (హనుమంతుడు). 80. గోరి = స్త్రీ.
 81. కలమానికము = శిరోభూషణము. 83. తొలిదేవర = రాక్షసరాజు. 84. దివి =
 స్వర్గము. 86. గట్టసూడుకొడుకు కొడుకు = వాలికొమరుడు (అంగదుడు). 87.
 మొలిచుచువాడు = వాయువు. 89. కొమ్మపైకపుజోడులు = వానరవీరులు. 91.
 మున్నీరు = సముద్రము. 93. కిల్లారిజియ్య = కుదుములపేల్పు (వినాయకుడు).
 94. ఇరులగొంగ = పీకటిశత్రువు (సూర్యుడు). 95. కుండనము = బుగారు.
 97. కడలి = సముద్రము. 99. రాయంచనాడుపపువొర = బ్రహ్మదేవుడు. నిచ్చలు =
 ఎల్లప్పుడు, ఆసము = ప్రసిద్ధి. 100. దిటంబు = ఘోరము. 101. పీక = ఉన్నతి,
 చుక్కలదారి = నక్షత్రరేఖము. 102. కడిందిబీతున = అధికభయమున, జేజీదాటు =
 దేవతలసమూహము. 103. సరజామెయి = సూక్ష్మశరీరము, పఱియలు = బ్రద్దలు.
 107. పొడలవెండదప్పటి = పులితోలుపైబట్టి, గాడ్చులిండిల్లొడవులు = నాగముల
 భూషణములు, ముమ్మెననాలు = త్రిశూలాయుధము.

సుం ద ర కాం డ ము

1. దొర = సదృశము రాజు. 3. ఎలమి = సంకోచము. 4. మాటబుద్ధియె
యనగ = మారుదుపునొందిన మృత్యుదేవతయో అనునట్లు. 7. ఎల్లెడఁబరికించగ =
అంతటను బరికిలింపగ. 8. ఉప్పురిగలు = సౌధములు, చప్పరము = మండపము, కొత్త
డంబులు = కోటబురుజులు (కొత్తశ్రమనియు రూపము కలదు), గవకులు = గోపురములు
(గవను వికవచన రూపము.) 11. అజ్జలు = పాదములు, ఈరైదు = రెండయిదులు (పది.)
15. నెజ్జపజ్జలకు = శయ్యాసమీపములకు. 16. పెన్నెఱులు = కేశములు. 17. టెంకులు =
నివాసములు. 20. పనియొనర్చన = కార్యమునిర్వర్తింపక. 23. నలువ గ్రుడ్డు = బ్రహ్మాండము.
25. మ్రాకులకున్క = చెట్లకునిలయము. 28. కుడుపు = ఆహారము. 33. విరాళి =
మోహము, తక్షరము = తొందర. 34. గొనబుపుట్టములు = సొగసైనవస్త్రములు,
వినుమ్రానిపడంపువిరిదండలు = కల్పవృక్షముయొక్క విసించిన పూలదండలు జాబిలినవృ
చాలు = చంద్రహాసము కన్న, మొసలివాస్త్రాంగులు = మకరకుండలములు, హొంటొమిడి
కలు = బంగరుకీటములు, తాళీలు = పతకములు, నేవళము = మణులు గ్రచ్చినహారము
(నేవడనునియు రూపము.) 35. ఆలపట్టము = దేవోత్సవములందును రాజాద్యుపచారము
లందు నుపయోగించు గుడ్డగొడుగు, వినుటెంకిచెలులు = దేవతాస్త్రీలు, బరాబధులు =
హెచ్చరికలు, తత్తడిమోరవైదలులు = కిన్నరజాతి స్త్రీలు, ఊడిగంపుచెయ్యులు =
పరిచర్యలు. 38. జన్నియ = వ్రతము. 40. కఱటికనము = మూర్ఖత్వము. 41. మల
గొంగ = దేవేంద్రుడు, ఆలరుటెత్తులు = పూలదండలు, దంటమోములసామి = అగ్ని
హోత్రుడు. 42. పశపక = పరువెత్తక. 43. ప్రన్ననిజాణుడు = సుందరా
కారుడగు సమర్థుడు. 46. పూరిపుడక = గడ్డిపోచ. 47. కసుబ్రామి = మోసగించి,
తెక్కులికాడు = దొంగ, సిద్ధిలి = సిగ్గు. 49. ఎల్లిదము = చులకనయైనది. 50. కొఱవి =
కొఱకంచు, కొఱవింపలగోతునొనగఁ గోరెడుకరణి = ఎఱిగియే కీడు తెచ్చుకొను విధమున.
51. పాలివాండ్రు = దాయాదులు. 53. ఎరగలి = అగ్ని, చిలుకుట్కి = బాణాగ్ని.
ఆగ్గమై = ఆధీనమై. 54. జడలసికదేవర = ఈశ్వరుడు. 55. పిసాళినాగుబాము =
కుటిలమగు సర్పము, అవుడుగఱచి = క్రిందిపెదవికఱచి (అవుడునకు బొడు అనియు
రూపము.) 56. గడ్డతి = సిఫుణుడు. 57. ఇరుసకజగములు = పదునాల్గు భువనములు.
58. వివజడలరేయిద్రిమ్మరి = త్రిజటయను రాక్షసి. 59. నీళ్ళరాయడు = పరుణుడు.
60. బమ్మకొలము = బ్రహ్మపంశము, ఎల్లకడలు = అన్నిదిక్కులు, కైదువు = ఆయుధము.
61. కొఱకొఱ = కొరము. 62. ఆమని = వసంతకాలము. 67. కరువలిపట్టి = వాయు
పుత్రుడు (అంజనేయుడు.) 70. అన్నుకలమానికము = స్త్రీలకు శిరోభూషణము.

73. కలతెఱుగు = ఉన్నవిధము. 74. చలినట్టుకతంబున = వాయుదేవుకారణమున.
 76. ఇర్లగొంగొమరుడు = సూర్యపుత్రుడు (సుగ్రీవుడు), అలొంది = సంకెసిచి.
 79. ఎల్లిట = తేపట, తలఁకకుము = చలించుము. 80. కీడు = అపాయము.
 82. కడవు = అలస్యము, దండు = నైస్యము. 85. అక్కు = వక్షము. 86. కడవు
 మనుము = చిరకాలము జీవింపుము. 87. గబ్బరిద్రిచ్చుసింగము = వానరశ్రేష్ఠుడ.
 88. అప్పనము = అర్పణము, మగంటిమి = పౌరుషము, ఒడవడు = కలుగదు.
 89. బల్లిదుడు = బలవంతుడు కొలముచెలి = కులస్త్రీ. 90. దోసపుపంట = దోషమునకు
 ఫలము. 92. ఆనవాలు = అభిజ్ఞానము. 93. నచ్చి = నవ్వుకముకలిగి. 94. విన్నచూరి
 కొమరుడు = హనుమంతుడు. 95. నుగ్గాడి = ముక్కలుముక్కలుచేసి, పఱచి =
 పరుగెత్తి. 96. రాచగోరి = రాజస్త్రీ (సీతాదేవి). 97. మంశనంబున = రహస్యముగ.
 99. గండు = పౌరుషము శక్తి, ఈదికొమరుని పయి = హనుమంతుని మీద.
 100. మెయిపెంచి = శరీరమును విస్తరించి పచ్చమావులలేరివడియందు = సూర్యుడు.
 101. నెవ్వడి = మిక్కిలిచేకము, చెండాడి = చంపివైచి, జముప్రాలు = యముని
 పట్టణము. 103. అంపజడివాన = బాణముల వర్షము. 104. నల్లవఱనలుబ్బగ = రక్త
 ప్రవాహము లలిశయింప, ప్రేలిమిడి = మిక్కిలి చేకముగ, పరుసమెదలనల్లద్రావుదుదొర =
 రావణుడు. 105. కనలి = కొపించి. 106. చేగలమెకము = చేయిగల నృకము
 (వినుగు), కాలరిపాజాలు = కాల్యలములు - పదాలైనైస్యములు, కత్తకోంబులు =
 యుద్ధమునం దుపయోగించెడి కవచము - మైమరువు, చివ్వపట్టెల్ల = యుద్ధరంగములయొద్ద.
 113. వెఱచఱుపక = భయపడక, 114. అడివము = కత్తి, నొసలు = ఫాలము -
 నుదురు. 116. దీవిఱేడు = లంకాధిపతి (రావణుడు). 118. నారసములు =
 బాణములు. 119. మబ్బుల్లోపరిమాన = గాలికొడుకు (హనుమంతుడు), ప్రాజేతేలఱేని
 ప్రేముడిపట్టి = రావణుని కొమరుడు (అక్షయకుమారుడు), చెట్టుబిడారుబొబ్బమెకంబు =
 వానరపీరుడు, అనుమడు = హనుమంతుడు. 125. ఉప్పులికము = దుఃఖము, తుప్పుట =
 చంపుట. 126. ఉత్తలము = సంక్షోభము. 131. అబ్రపడి = అశ్వర్యమొంది.
 132. బచ్చయచ్చు = బ్రహ్మస్త్రము. 133. ఉలుకు = సంతాపము, అలక = కోపము.
 134. నీరుకుప్ప = సముద్రము. 135. అవియు = బ్రద్దలగు. 137. ఇయ్యోజ =
 ఈ విధము, ఓజలేనికఱుదలు = నీలిలేని మాయమాటలు. 140. అరుగుదెంచినవాడకొ =
 వచ్చినవాడను. 146. రక్కసివంగడము = రాక్షసవంశము, టక్కు = మాయ.
 147. తూపుటింగలము = బాణాన్ని. 148. కప్పుమెదవలంచి = పరమేశ్వరుడు.
 149. తగవు = తగినది - న్యాయము. 154. సంబడము = సంబంధము, వెంగలి =

వెట్టివాడు. 157. మొచ్చేతులతేడు = కార్తవీర్యార్జునుడు. 158. కోరిబిందములు = క్రొతుల సమాహములు. 169. అంటరానివేల్పు = అన్ని. 172. చిచ్చు = అన్ని, గట్టువిలుకాడు = ఈశ్వరుడు, చందము = విధము. 175. జగమగండు = లోకైక వీరుడు. 176. లేనెకాన = మధువనము, చూతగా నారగించి = తృప్తిగా భుజించి. 179. ఉల్లమున = మనసునందు. 180. పేలుపులవేలవ = దేవదేవుడ. 182. పున్నుల పేరులు = అస్త్రమాలలు, మిరువాక = ఆకాశగంగ.

యుద్ధ కాండము

1. బొటియకాసుపు = వార్తకి 2. ప్రాడతేడు = ధీరుడగురాజు. 5. చేటు = అపాయము. 6. తటి తారుమాటుగాఁగోడంగె = సమయము వ్యత్యాసముకా జొచ్చి నది. 7. చిటుపురుషులు = సూక్ష్మకీటకములు 9. వెరపు = ఉపాయము, కన్నన = కిన్నముగ. 10. గాటుపుటుక్కున = గాఢపరాక్రమన. 12. జేజేలసామి = దేవేంద్రుడు, లిబ్బులతేడు = ధనముల కధిపతి. (కుదేరుడు). 13. అంచమూయిజోడు = బ్రహ్మదేవుడు. 15. మొగిలైరువు = ఆకాశము, మిత్తి = మృత్యువు, దీవిరాయణా = లంకాధిపా. 16. ప్రార్థన = సూర్యలేజము సతమొసలపట్టు = సప్తసముద్రములు. 17. వలలితనము = ప్రాణత్వము, లిబ్బులచామ = లక్ష్మీదేవి. 21. కలికపుమానిసి = అర్జునుడగుమానవుడు, తరమగునే = శక్యమగునే. 22. చావంచమట్టులకొన = చంచలతీరమున, ఒకలిచాపులయొడయని కొడుకు = ఇంద్రసుతుడగువారి. 23. తగరు = పొట్టేలు, బలుహజ్జేమెకము = ఏనుగు, జతకానిసూడు = సమానత్వము లేనివైరము. 24. టాటోటుతనపు పెద్దలు = మోసముచేయు పెద్దవారు. 25. లానిగరు = అంతః పురము. 28. విదుము = విడిచిపుచ్చుము. 29. మేల్గానము = ఉత్కృష్టగుణము. 30. తూడులిండిమావుదొరవంగడంబు = బ్రహ్మవంశము, వెఱతెఱవ = అన్యకాంత. 31. ఈడొదవనికయ్యము = సాటిలేని యుద్ధము, కీడుతెఱంగులు = అపాయములుకల్గివిధములు. 33. నెఱయె = అధికమా. 34. చెడకమరుట = నాశనముకాక జీవించుట. 36. పీకునకు = అంధునకు. 37. అఱిజెందుట = నిద్రనొందుట. 39. మనికి = నివాసము, నిదురకమి = నిద్రయందలిప్రీతి. 41. పొట్టియ = వృశ్చికము. 44. క్రొమ్మదులు = కేశబంధములు. 45. మాటలమిత్తి = మాటుహపునగుమృత్యువు. 46. తాచుట = తాడనమొనర్చుట(తప్పుట). 47. మోడ్చుకేల్లవ = పొకుచితముచేసిన హస్తద్వయము. 48. జోగులవెలియావ = తాచుటకామధేయవ. 49. దరి = గట్టు (శరణ్యము). 50. ఏవురు = అయిదుగురు. 51. మఱువు = కవచము (రక్షణము). 53. కల్పదాయయనుంగుఱుట్టి = సూర్యసుతుడు(సుగ్రీవుడు), నుడువు = పలుకు.

56. కీటక.చి=చంపి (ఈదము గీటడచుఅని సరళాదిగా శ. ర. కానబడియెడి). 57. ఇక్క = నిలయము. 58. కావుమరుచు = రక్షింపుమరుచు. 59. పెరుపు = అతిశయము, చేప = బలము, లేజా = లేజస్సు. 61. అర్చి = క్రి. 62. హజ్జిహోయి = పాదద్వయము. 64. చిగురుగైదువుజోదు = మన్నభుడు, గీము = గృహము. 64. జన్నము = యాగము, తిగసతమాజులు = ఇనువడియొక్కపర్యాయములు, అప్పయానతి = జనునియాజ్ఞ, కల్లమెకంబు = మాయలేడి, సతముగ = కాశ్వశముగ, సతవార్వములపట్టి = సూర్యపుత్రుడు (సుగ్రీవుడు), గిడ్డయుసేలవేల్పు = వామరుడగు బ్రహ్మణుడు, (వామనావతారము), మావునెక్కుజగామగండు=గుట్టము నెక్కు జగత్పభువు, (కల్క్యవతారము), పలురూపులు = అనేకములగునవతారములు, పెరుమిక్కులు = మేములు, లోపలిదాయలు = అంతశ్శత్రువులు, (అవిద్యర్థము), కడలివెన్న = చంద్రుడు, వేడివేలుపు = సూర్యుడు, గాములు = గ్రహములు, హాళలు = పాపులు, అజలేనిహరిమి = శక్తువకానిప్రేమ. 68. మెప్పులు = వరములు. 69. జన్నంపుదిండిదొరలు = హనిర్భాగములభుజించువారు, (దేవతలు). 70. మిరునిసువు = మేఘము, జోట్ల = కవచములు (జోడువికవచము), పమ్ము = వృద్ధము, తూపులు = బాణములు, బీరము = వీరమునకువికృతి. 71. దళవాయి = సేనాధిపతి, క్రిక్కిరిసి = ఎడమలేకవ్యాపించి, నూకించె = త్రోపించె. 75. అసలు = అడుగు, మురద. 77. జన్నములు = కష్టములు. 79. చాలుపేరింటిస్తామూలి మగడ = సీతాదేవికి భర్తయగువాడా, సేలొన్ననబోడి = భూదేవి, నెను = క్రి. 80. విల్లరాయడు = సముద్రుడు, మురికి = బాణము. 85. క్రేట్లదాటు = ఎగిరిపడు. 88. నడవ = మారెన. 90. వీలలు = వీలపాటలు. 92. సువేలంబు చేరువ = సువేలమరుచుకమునగ్గర. 96. మ్రచ్చుదనము = దొంగతనము. 96. ప్రాదియిడుకొనుము = వృద్ధినిొందించుకొనుము. 97. చామండుతెఱుగు = చావకయిండుదిధము. 98. వేల్పువేనిమరుమడు=అంగడుడు, హజారము=అస్థానము, దంబు= అతిశయము. 99. పికాపికలై = చెదరినవారై. 103. సేలకాన్ను = సీతాదేవి (భూపుత్రి). 111. ఆలము = యుద్ధము. 112. కోనమన్నిబంటులు=వానరయోధులు. 114. ఇంగలము = అగ్ని. 115. కడయొడయలు = దిగ్బలకులు. 116. పురుకతాల్పు = ఈశ్వరుడు, కల్లజింక = మాయలేడి, అసచె = అప్పమె. 119. బంటుచెరువులు = యోధకృత్యములు. 123. గడితంపుటక్కటికము = అతిశయమగు కనికరము. 125. లగ్గపట్టబనిచె = ముట్టడిచేయనియోగించెను. 126. బిందంబులు = సమూహములు. (బృందములనుటకువికృతి). 128. కైదువులు, అయుధములు, రుత్తు

మురు = పొడిపొడి (తుమురు+తుమురు). 161. మొగుట్టవ = ఆకాశమార్గము, తుల్గులు = దుర్గాదులు, సాదులు = సజ్జనులు, ప్రోదిగావింప = అభివృద్ధినిొందింప, ప్రాతజేబేలు = రాక్షసులు, బంగారపుంగంటిరేద్రివ్వురి = హిరణ్యాక్షుఁడను రాక్షసుఁడు, పొట్టివై = చామయడవై, మూఁడజ్జలు = మూఁడదుగులు, గయ్యాళిరాపిండులక = గుర్తాదులగురాజులకు, లోఁజెల్వి = పూర్వజ్ఞానము. 162. వేదలుపూనెడుపాము = వేయికిరములుగల ఆదిశేషువు, పాములపేటకాఁడు = గరుత్మంతుఁడు. 163. విచ్చునై గ్గలు = చెల్లెడనై. 164. అక్కజము = ఆశ్చర్యము, నైడియరదము = బంగారు తేరు. 169. జముపట్టు = యమునివాసము, కట్టలుక = మిక్కిలికోపము. 170. చలము = ద్వీపము, అంపజడి = బాణవృష్టి. 171. పిచ్చులింపక = మెచ్చుకొనక. 172. కడతేరు = చచ్చు, కోల్లలసేయలేక = ముఖాముఖముద్ధముచేయలేక. 174. వెడియు = మఱియు, తేరుగడపువాడు = రథసారథి (సూతుఁడు). 175. దిటమునెడక = ధైర్యము వీడక. 177. సోలి = మైమఱచి. 179. ఉక్కివుఁడు = మోసగాఁడు. 182. మద్ది = సాలవృక్షము, సమదంబుచేసి = చంపివైచి, సింగపురాడ = సింహగర్జనము. 186. నలి యొనరించి = పొడిచేసి. 191. ఉప్పరమద్రువంగ = ఆకాశము దద్దరిల్ల, సొమ్మగొని = మూర్ఛిల్లి. 192. పల్లలకోరుల = అనేకబాణముల. 193. పాలివోడిదిన్ = మొద్దు పారని ధైర్యముతో. 195. పిలుకుమార్చె = చంపెను. 196. అడలుచు = భయ మొందుచు. 197. నేస్తంబు = స్నేహము (చెలిమి), పుడమికానుపుగేస్తుని = సీతకు భర్తయగురాముని. 198. ఎల్లులు = గొడుగులు, అనిఁదొడరి = యుద్ధమునకారంభించి. 199. జమునిప్రోలికి = యమునిపట్టణమునకు. 200. నొనలు = ఫలము, కనలి = కోపించి, బూచిగములు = పితౄచనమూహము, ఆమెత = విందు. 201. పడవాళ్లు = సేనాధిపతులు (పడవాలు ఏకవిచనరూపము), పదికడలు = దశదిశలు. 202. అందల ములు = పల్లకీలు, తేబీలు = శుక్తములు. 203. హాన్పొమ్మిడికమ్ములు = బంగారుకీటములు, డాకాలు = ఎడమకాలు, పుత్తడి = బంగారు, పేల్పుమాన్మువుటెత్తులు = కల్పవృక్షపుసుమదామములు, జెత్తులవాద్రు = శేత్రహస్తులు. 204. చిచ్చుఱిడుగు = అగ్నిడుగునపుకాఁడు = విటుఁడు, అగ్గించు = ప్రోతముచేయు. 205. ఆలపట్టము = గుడ్డతో గుండ్రముగాఁగూర్చిన విసనకట్టి, పఱియలువాఱు = బ్రద్దలుకాఁగా. 206. అడవి గీముబుట్టు = వానరయోధులు. 211. నెత్తితోడపు = కీటము. 219. అత్తమిలిన = ఒఱిస. 222. అరి = అల్లెత్రాడునకు మధ్యభాగము, అరచందమామవాలమ్ము = అర్ధ చంద్రాకృతిపాణము. 224. కడవచెవులపోటి కుండవిరుజోడు = కుంభకర్ణుఁడను వీరుఁడు. 225. అఱిముఱి = త్వరగా. 226. పెన్నలరాగున = పెద్దకొండవలె.

232. కయ్యము = యుద్ధము, పోటుకాడు = వీరుడు. 233. పెరుసత్తి = పెద్దశక్తి, మిత్తి = మృత్యువు, విరుతనంపుచుగడపు వెన్నెలరాయని = సూర్యసంశ్లేష్టుడగు ప్రభువగు రామచంద్రుడు. 234. ఓలమాసగోనక = వెనుదీయక. 235. లేచివచ్చు = లేళ్లగుంపు, 237. శోలల = శోలుకల - ముఖములుచేయు యుద్ధము, శోలలశీయు = యుద్ధసన్నాహముచేయు. 238. వాయుఃకెఱచి = నోరువిప్పి. 240. పవలుసేయు వేలుపు = సూర్యుడు. 241. మొనలువాలు = శూలాయుధము. 245. నారికెడపు బొండములు = కొబ్బరిబొండములు, ఇంచుగోలల తెఱుగున = వెఱుగుగడలవిధమున, కుత్తుక బొటియ = గుహపండికాంతము. 247. గాడ్చుతూపు = వాయువ్యాస్త్రము. 250. మేర = హద్దు, దక్కినపురాయడు = దక్షిణదిక్పాలకుడు (యముడు). 251. కడిమి = బలము. 253. సన్నగాడు = ఆర్చకుడు. 250. ఆడములు = చిట్టతనములు. 261. బవరము = యుద్ధము. 262. వాసిలగోరులు = అమోఘబాణములు. 267. నలువతూపు = బ్రహ్మాస్త్రము. 263. పాలియక = నశింపక. 269. అబ్బ = తండ్రి. 272. మందులగట్టు = సుజీవినిపర్వతము, మనిపె = జీవింపజేసెను. 273. చెయువుల సాకిరి కుఱ్ఱుడు = సూర్యపుత్రుడు (సుగ్రీవుడు). 276. పటాపంచలు = చెల్లాచెరు. 278. మోసల = మొగసాలయపుటకు రూపాంతరము, ఉగ్రాణము = ధనాగారము. 279. దుగమొగములవేల్పు = అగ్ని. 280. సతనాలుకలు = సప్తజిహ్వలు. 289. ద్రుద్దులు = గదాయుధములు. 290. గుణతాలుపు ప్రాణికి = దండధరునినీటికి. 293. వాలారుదూపులు = నిశితమగు బాణములు. 296. గాడుపునెమ్మనట్లు = అగ్నివలె. 302. తచ్చికాపుగుగ్రడ్లు = బ్రహ్మాండములు. 305. పాలసబోనపు మేటి మగండు = రాక్షసవీరుడు. 308. పనివిని = అగ్ని. 311. మువ్వన్నె మెకము = వ్యాఘ్రము, మొసలికన్నులరాకాసి = మకరాక్షుడగు రాక్షసుడు, సీరాము = శ్రీరాము. 312. లావు = బలము. 314. ముడినేలవేల్పు = ముదునలి బ్రహ్మాణుడు (పరశురాముడు), జింకపోతు = లేడిరూపముతాల్పిన మారీచుడు. 316. అగ్గలపుకిన్నె = అధికమగు శోచము. 317. పమ్మ = వ్యర్థము. 319. నిలిగిన చుదాబు = నీర్లినవిధము. 320. వేల్పులాగెల్పుకాని = ఇంద్రజిత్తును. 323. నాలవలొలిచలుకు = అధర్వణపేదము, కల్లరినత్తి = మాయాశక్తి. 324. పోటరితనమేది = హైర్యమునశించి, ఈణములు = పొదరిండ్లు, ఆసముదూరి = గర్వమునశించి. 327. గారడపు రక్కసుని = మాయా రాక్షసుని. 329. కొండనత్తమిలుమేటిజేవర = జేమేద్రుడు. 333. అంటరాని జేవర = అగ్నిజేవుడు. 335. ముక్కంటి = హాశ్వరుడు. 340. పోవఁబెట్టి = దిగ విడిచి. 341. కార్గి = దవానలము, బక్కిసామి = గరుత్మంతుడు. 349. ఏసుగు

లెన్నిదియున్ = అట్టదిగ్గజములును, పాపరాయుడు = ఆదిశేషుడు. 353. గాడ్పురిండి
 ములికి = నాగాస్త్రము. 357. అలరువాన = పుష్పవర్షము, అచ్చరలాడిరి = ఆప్స
 రోంగనలు నాట్యముచేసిరి. 360. ఉత్తులిక = దుఃఖము. 361. హుటాహుటి =
 శిశ్రుముగ, ఇదుమలంగుడుచు = కష్టములనొందు. 374. మంటంగలవజ్రు = భూమిపై
 పున్న జనులకు. 380. చిచ్చుతూపు = ఆగ్నేయాస్త్రము. 390. పాటి = చునెత్తి,
 కళకళవడుచు = ఊభమునొందుచు. 392. హుళికినిదుర = మూర్ఖ. 403.
 తూపువల = పూర్వాద్రి. 408. జోగిరూపు = ముసింద్ర నాకారము. 409.
 దువరక్కపేరులు = దుద్రాక్షులదండలు, ఉళిక్కి = మిథ్య. 417. చుటియలు =
 ముక్కలు. 418. వేల్పుటలివ = ఆవురస, కల్లకపసి తెఱుగు = మాయాముని విధము,
 వేల్పుప్రాలు = స్వర్గలోకము. 428. తెమైరవడి = గాలివేగమున. 429. చిలువ
 జగంబు = పాతాళలోకము. 432. క్రమమిదిరి = మరలించిరి. 433. దీవి
 రాయుడు = లంకాధిపతి. 434. ఒజ్జ = గురువు. 437. సుక్కురుండు = శుక్రా
 చార్యుడు. 438. మించునాల్గ రక్కసుండు = దీర్ఘజిహ్వుడు, పాప
 జగంబు బొటియ = పాతాళపవరము. 443. గీములు = గృహములు, ఇరవు =
 నివాసము. 447. లోనగరు = అంతఃపురము. 448. నాన = లజ్జ. 451. కిసు
 రింది = మోసగించి. 452. చేడ్పాటు = ఆపద, ఇంకలెట్టి = విడిచిపుచ్చి.
 465. పసిడికప్పుల పాలింది = హిరణ్యాక్షుడను రాక్షసుండు, మానిసి
 సింగము = నృసింహవతారుడు. 468. మొదలిసిరియె = ఆవిలక్ష్మియె. 469.
 వేలచూలి = భూసుత (నీతాదేవి). 473. ఎపుడుచెడనిమేలు = కాశ్వత
 సౌఖ్యము. 472. మున్నీటిమద్దియై = సముద్రమునకు సాటియై. 491. రాతి
 కుసుల్లోసంగిచదొంగని = రామునిచూచి. 497. వెడికింద = కైలాసవృక్షము.
 500. మేలుచేతులయెకిమిడు = మేలుచేతులుగల రాజు (కార్తవీర్యార్జునుడు.)
 501. బలువువాలుతాల్పు = చక్రాయుధుండు (విష్ణువు), గుబ్బిలిలుకాడు = మేరువు
 విల్లుగాఁ జేసినవాడు (కాశ్వరుడు), అంచగుట్టపుజోడు = హంసవాహుండు (బ్రహ్మ.)
 505. నెఱుకులు = మరస్తానములు. (నెఱుకు ఏకవచనరూపము.) 509. చుపు =
 ఆజ్ఞ. 518. తెఱుగంటివిల్లు = ఇంద్రధనుస్సు (ఆకాశమున వర్ష సూచకముగాఁ గనబడు
 వలురంగుల హరివిల్లు.) 521. పులుగురాతూపు = గారుడాస్త్రము. 526. మానిసి
 యొడలు = మరుహ్యకారము, తెల్వి = జ్ఞానము (తాను విష్ణుమూర్తి యగుట.)
 527. వేరురె = వేరుతురె. 528. మేలుచేతులసామి = సూర్యుండు. 532. కంబుల్చె =
 బాహుబలము. 539. దెప్పరమై = అధికమై. 540. కీడ్డెఱుంగలు = దుశ్శకునములు.

541. విజులివియక = వెరుకదీయక, చనియఁడు = పై ర్యముకలనాడగును. 543. కప్పు
కత్తుకసామి = నల్లనికంఠముగల ప్రభువు (ఈశ్వరుడు), మిత్తికొఱలు = మృత్యు
దంష్ట్రలు, బెడిదంపుములుకులు = కఠోరబాణములు, వారువారులు = గుఱ్ఱములు.
549. మొగిలుతెరుపు = ఆకాశము. 550. పుడువులపడఁతుక = సరస్వతి.
553. వెన్నునిబొడ్డుబిడ్డని = బ్రహ్మదేవని, పాలియఁడు = చావఁడు. 557. జగములు
నెరుకఱి నెగఁడెనుగ్గి = ప్రళయకాలాగ్ని, సకపయ్యరలు = సప్తసంఖ్యమారుశములు,
గాడ్పులిండిప్త్రాలు = పాతాళము. 559. బురంపునీల = యుద్ధభూమి, తాలివాలు =
పత్రాయుధము. 559. దేరులు = భేరిలకు వాద్యములు. 560. ప్రాతకలుకుల
జాడలు = వేదోక్తమార్గములు. 565. ఉడుగలు = కామకలు. 568. ప్రాతకేల్పు
చానలు = రాక్షసస్త్రీలు. 569. ఆలరుసరములు = పూలదండలు. 570. కుందన
పుటాదలమ్మన = బంగారుస్థలి. 571. చలముగ = చట్టముగ. 572. మగపాడి =
పీఠకర్పము. 573. నేర్చేని = నేరుపునలిచి. 574. కఱుకులు = కఠినపుమాటలు.
577. వామి = రాశి. 578. సొదఁకొచ్చె = అగ్నిలాసఁ బ్రవేశించెను, 582. కొన్నిల
తాల్పు = ఈశ్వరుడు. 583. సిరులయన్ను = లక్ష్మీదేవి. 586. జోతలు =
నమస్కారములు. 587. సంగడిచేడియలు = చెరికలైలు, జన్నిగట్టుముత్రైదువలు =
బ్రహ్మణుల పుణ్యస్త్రీలు. 588. రాక్కంబు = ధనము, బోనములు = భోజనములు.
589. వెరుకచూపులమెకపుజేఁడు = భట్టాకపతి (జాంబవంతుడు.) 590. ఇమ్ములు =
నివాసములు. 591. జన్నములు = యజ్ఞములు, నిచ్చలు = ఎల్లప్పుడు, పాడి = నీలి.
592. సంకు = శంఖము, రిక్కలు = నక్షత్రములు, పేల్పులబోనము = చంద్రుడు,
నీరింకుమొగులు = శరత్కాలమేఘము, యనము = యశస్సు - (ఇది శత్రు దిగ్విజయ
ప్రతాపమువలనఁ గలుగును) 593. కొఱత = కమలము. 595. గుఱియరసి =
లక్ష్మ్యములఁ బ్రసాదించి. 596. తిరవయి = కాశ్యపముగ. 598. వెట్టకన్ను = అగ్ని
నేత్రము (శివుని మూఁడపకన్ను), గట్టురాఁగ్నియ = చర్మకరాజప్రతి (పార్వతి).

అకారాసి పద్యానుక్రమణిక

అ	పుట.	అ	పుట.
అంగదలకోర్పి సిరులపై	32	అంకట నెడగొడయెడవని	39
అంచినవార లొక్కమొగి	97	అంకట నవ్వుని యీకే	88
అంచపూమాయిబోడు	72	అంకట చొర రక్కసి	121
అంకగొడుకుల గోదార్ద	22	అంక రాచారి దమ్మప్రాయాలి	118
అంకఁ బెరివొంది రావణ	119	అంక నచ్చట నడవిలో	41
అంకరాముడు వేడుకలర	123	అంకఁ జెప్ప బాచనయ్యల	22
అంకఁ గోతులదొర	80	అంక వానలు పుడమి	11
అంకలోపలఁ బెప్పి	113	అంకమడియక మిగిలిన	65
అంక నచ్చట రాచారి	103	అందలి కల్లలాసిగమి	9
అంక వీడచారి	46	అంకలకు పుల్కియారాచ	117
అంకఁ దనఁబట్టియగు	50	అందు వెలుగొందు విల్లులు	"
అంక నవ్వులునాడెన	73	అందు సుగ్రీవుడను	45
అంకఁ బ్రోద్దుచారి యానతి	79	అంకల కలిగివా దడదంబు	100
అంక నీలనిపై	92	అందు బొలియకచిక్కి	84
అంక రాముడు చినమొనయందు	"	అంకలకు జాలసందియంబుది	85
అంక గొంపలు కోరిబాట్లతైఱుగు	99	అంకవాడు సింగమై	110
అని వంధుడొకయము	100	అంక నవ్వాన కరువారి	51
అంక నక్కడి దీవిరాయసి	105	అంకలకు జాలఁజెలొన	83
అంకఁ బడమటికడలి	81	అక్కటా చు విసువుల గొంకక	14
అంక నచ్చట రాముడు	85	అక్కరంగిరోరు టక్కరి	36
అంకఁ బొడుపులదెచ్చ	87	అక్కజపుమిండ్లు వైదువు	84
అంక విధిపణుఁ డాంపు	121	అక్కజపుకొలి బోడల	112
అంక నారేయి ద్రిమ్మరి	61	అక్కట యనుదుల విందగు	68
అంకట గడల	55	అక్కటకపు గనియగు	67
అంకట సోఁకుజేడనమున	114	అమ్మకో రక్కసులదొర	12
అంకట రావుల డొకయము నెల		అక్కైక కొడుకు గనుగొని	34
మిథో	123	అక్కట బిరకపు టడవి	41
		అక్కబుడైన కడుమన	71

	పుట.		పుట.
అగ్గోన త్రివృథులదొర	47	అట్లు మొనగాండ్రు ముగురు	106
అగ్గొన్న మెకపు బోదులు	53	అట్లుప్రాలుగాల్చి యదవి	93
అగ్గుల దను పేరుగల తన	65	అట్లుదొరయై విభీషణు	121
అగవద్ద లేయి ద్రిమ్మరి	97	అట్లు పఱచువారి	80
అచట నెలుగుల యోమిందు	69	అట్లునర్సిన రక్కసు	66
అచట వారి నువిది	47	అట్లు కాదిగ్గి దనకు	55
అచ్చరవి రోడు	58	అట్లుభూమాగ్గు దసిన్గినట్టి	88
అచ్చోటదరలి యాదలు	69	అట్లుద్రివృథుల లెట్టుచు	39
అజ్ఞాతీయు నొడయుదు	30	అట్లు పూజచేసి	45
అటువలె వారు పేరులుక	49	అట్లు గావునవిపుడు	30
అటు లొసంగి యనుప	22	అట్లువాండ్రు మువ్వరదగిన	36
అటులున్న తపరి కాసిన్	109	అడవిగూరలు దుంచులు	37
అటులుండి యొక్కటన్	10	అడవి నొడయుని గిరుంచి	112
అటువలె రాచమేలు	21	అడవి ద్రిమ్మరితేడ	49
అటు లగుటజేసి	72	అడవుల నిడుములు గుడుచుచు	37
అటు లుప్పొంగిన గని	78	అడవిదుండరెకాని	67
అటువలె నుడుట దిటముగా	80	అడవుల బడువార్లెదులు	103
అటులేగిన తొలిమేలుపు	114	అడవుల నిడుములు గుడుచుచు	59
అటులు జుబుమాలి	65	అడుచుటయువాడు	115
అటుల నరదాసు	88	అడిదియతని చూపునొదిపిసొని	94
అట్టి తనయుని చట్టన	16	అడుగులూసఁ ద్రొక్కి	54
అట్లు లమైట్టువై	33	అతని గొంగిటగదియొది	69
అట్లు రెడలేని కడిమి	41	అత్తటి బోగిమేలు	16
అట్టి ప్రాంతి కేరక	10	అత్తటి పిల్లక చిక్కిన	90
అట్లులగుటజేసి	30	అత్తెఱుగునఁ దెడలి	96
అట్లు లేసిమేసి యలపుకు	120	అత్తటి వానిమైనంగదు	102
అట్లు రెడకులు గుండెడు	84	అత్తటి గుల్బుల ద్రిమ్మరి	103
అట్టి బల్లిని పోతురాచుదు	78	అత్తెఱుగున నిడువుడు	104
అట్లు లొంగి లేచి యప్పుగరకనాము	„	అత్తెఱుగున నెబోద నెత్తెమిలెన	92
అట్లు లడచుచున్న చెట్టు ద్రిమ్మరుల	99	అత్తెఱుగున మలచున్కి	79
అట్లు లాకుడు పడిన	92	అత్తెఱుగల్గెనని పడువెత్తి	69
అట్లు గావున మీ కిపు	47	అత్తెఱుగున నిడువాగు	81
అట్లు నెఱుబోదు చిచ్చుడు	107	అత్తెఱుగల్గుటపీటి	43

	పుట.		పుట.
అత్తెఱుగునఁ గొనిపోవునపుడు	40	అనిననేమియు నననోడి	29
అత్తఱి విభీషణుడు	68	అనిన నలికి కలికి	"
అత్తెఱుగునవేవేగ	15	అని యట్టు తెన్ని నెప్పిన	30
అత్తఱిగైక క్రచ్చుట	27	అని నెనరొదవంగ	34
అత్తలకు మ్రొక్కి	31	అనిననగివాడుపలికె	38
ఆరనొదవ మీనుమేనం	18	అనిన నులికి యశఁడు	"
అదినిండెనేని వాని బడవడి	102	అనినఁగనలుచు నయ్యాలి	39
అదినిండెనేని నిన్నని గడియంగా	111	అనినఁ దొయ్యలి తన తెఱుగఁజని	"
అదియఁగాకమమ్మ	72	అని యదలించుచు	41
అదిపైరింపక యంగడు	115	అనిన కల్లడిల్లి	"
అదికొలను తూర్పు దెన	109	అని నుడివినఁ దమ్మునిపై	"
అదిజగంబులనేప్పుచు	107	అనినఁ దమ్ముని పలుకులు	44
అదిచూచి నీలుందుకొడుకక	94	అని పొగడుచు నశఁడా	"
అద్దటిని దండువిడియించి	71	అని తెప్పి యమ్మెలంతుక	43
అద్దిరపినికీవీయు	56	అనినఁ రక్కసి పెద్ద	72
అద్దిర రూఁడుదిగాయని	60	అనుచు నిటులాజ్ఞ	11
అనవుడు నాశఁడిట్టులను	21	అనిచి బలిమినొక్క	48
అనయంబునచటి	16	అనిన రకనాలబొజ్జ	49
అనంగొఱుతలేసికిన్	84	అని మరలించిన రక్కసి	74
అనవుడు నానయుఁగిన్నయు	112	అనిచెప్పి యేర్కరాయఁడు	79
అనవినిసోఁకురాయఁడెన	65	అనినఁ దద్దయు నులికి	92
అనవుడు నేలఱేడు	79	అనియెదలో నెప్పుడు	55
అనవుడుఁ గోఁతులదొర	75	అని యిత్తెఱుగున డెదంబున	57
అనవుడు సరమచుగండెన	74	అని కలంచుచు నున్నచో	58
అనవుడు నాశఁడుక్కు దనరారంగ	52	అనికింగోల్లలఁజేయు	93
అనవుడు నశఁదప్పాలంచి	64	అనిన విని తొలిపేల్పురాయనికి	63
అనవుడు నేలఱేడు	48	అనిసింకి జడదారి	123
అనవుడునబ్బల్లిదుఁడా	31	అని యరదమెక్కి	66
అన నెదమల్క	15	అనిన రాముఁడట్ల యొనరింపు	122
అనినఁ దద్దయుఁబొంగి	14	అనిన నాశఁడు పల్కె	48
అనినఁజెఱచి	15	అని మురురక్కసు	47
అని పెక్కు దొడ్లతూపులు	"	అనిననాశఁడు పల్కెనో	"
అనిన నులికి కలికి	27	అనిన విని రాము శమ్ముడు	46

	పుట.		పుట.
అని మహాబాహు దేవున	109	అని పుట్టించుటైనను	24
అని హనుమంతుఁ గన్గొని	„	అని తెల్పిన నశఁడప్పుడు	11
అనిపటికి యంతకంఠకు	108	అని మొఱిదు	12
అనిన వానిజాచి	81	అనిన నుభాంగి	21
అనిపల్కి క్రమర	92	అనిన విని గాలిచట్టి	66
అనిన నశఁడట్ల చేసెద	63	అనిపల్కి నెయ్యమున	101
అనిన నన్నెలంత యన్ననీ నిక్కపు	„	అని ముచిన మూఁతలతో	100
అనిన నశఁడట్లె యొనరింఁగ	„	అనుచు దాని చందమాంతయు	111
అని మనుషవలఁడు గొబ్బున	121	అనుదు రక్కసులకని	68
అనినఁ జుక్కపేరి ననబోడి	82	అనుచుఁ బెక్కుతూపులదించి	101
అనినఁ దద్దయొఱి	122	అనుచుఁ దెల్పిన రాగవృందపుడె	103
అనిన రాముఁడు వానిపై	96	అనుదు నంజుడుదిండి	82
అనిన నట్లసేయఁమని	97	అనుచు నొరలెడు దొరను	108
అనిపల్కి కేళననార్చి	98	అనుచు నాకూర్చి కేస్తురా	48
అనిన మోమువంచి	59	అనుచు సందియంబు పెనఁగొన	120
అనిపటికి మరల	119	అనుచు నానరిడిన	121
అనిన సంతసిల్లి	53	అనుచుఁ గఱకుతూపు	116
అని నారదుఁ డెఱిగించిన	54	అనుచు నింకయు	60
అనిన విని నశనిసేమియు	73	అనుచు నచ్చెలియొర్పు	„
అనినఁ దద్దయఁగిన్కతో	„	అనుదు వారిఁ జాచి	53
అని తెల్పి వేలుపులందఱు	123	అనుచు జగముల్లె	54
అని యశనికి నెలవిడి	50	అనుటయు సేయిసోకిన	74
అనినవిని నెయ్యిసోకిన	64	అనుచు వేడుకొనిన	75
అనిన నాకఁ డిట్టులనియె	84	అనునెడఁ గోన ద్రిమ్మరి	„
అనిన వేల్పుజేసి మనుమ	80	అనుటయు మల ద్రిమ్మరి	76
అనిపల్కి ధూమ్రాక్షుఁడనువాని	87	అనుచుఁ బొగడినఁ దద్దయు	77
అనిన రాకాసివొర	68	అనుదు రాచుఁగిరికఁ డిట్టులనియె	78
అనిఁగిడిసివాడు	67	అనుదు గిరుక నిగడ	„
అని తెల్పుచు వారల	18	అనుచుఁ చెరగంటి కడసి	123
అని యిటు లెదనెల్లిన	19	అనుటయు మందోదరి	113
అని యెల్లవేల్పులం బేర్కొని	6	అనుదు గారాబురాణి నూరార్పు	114
అనిచి సోకుజేసి	103	అనుచు నెమ్మెగముల	20
అనిన సంతసిల్లి	23	అనుదు నల్పులుబోదు	23

	పుట.		పుట.
ఆనుచు జేదోయి మోడ్చి	69	ఆపుడుకోరులతోడు	51
ఆనుచు వేడుకొనిన	„	ఆపుడురాచూరి	52
ఆనుచు నానలి యొసంగి	7	ఆపుడుమిటపేల్పు	54
ఆనుచు బల్కి యొజ్జయైన	10	ఆపుడె తరలియాతె దన్నకడవ	93
ఆనుచు ననిచిన ప్రేముడి	12	ఆపుడు కనికరములగని	80
ఆనుచు నప్పాలంగి	23	ఆపుడుకోరిమిన్న	55
ఆనుటయు వారు దల్లడిలి	29	ఆపుడు ఖడ్గరోముడగ్ని	114
ఆనుచు నదలెడుకల్లి	30	ఆపుడగ్గవన్నెతోలిపేల్పు	115
ఆనుచు గలగుచు నెల్లరు	31	ఆపుడింద్రజిత్తుతో	83
ఆనుచు గడలేని మక్కువ	33	ఆపుడురాచూరి దద్దయు	45
ఆనుచు దెలిసిన	38	ఆపుడు మొసలిపేల్పుటలివయై	110
ఆనుచు దన తొంటిరూపు	40	ఆపుడె మేటివడీరు	111
ఆనుచు దెక్కు తెఱంగల	„	ఆపుడు గొందఱుసోకు దొయ్యలులు	68
ఆనుచు దద్దయు బలవిచుకొనుచు	42	ఆపుడు ఒడవారితోడు	15
ఆనుచు దెక్కు తెఱంగల	43	ఆపుడు విభీషణుండద్వారణాచి	120
ఆనుచు జేజే నిరాచారి	45	ఆపుడు మాతలి భరతునియన్న	120
ఆనుకడ విభీషణుడు	72	ఆపుడు జేజేలుతోనిపై	121
ఆన్నకమున్నుగ బలిశపు	91	ఆప్పగిది గొల్పు శలపులు	119
ఆన్నగాదిలి చుట్టమ వగుచు	62	ఆప్పనంబుగ	8
ఆన్నయేప్రార్థుడక్కరు	61	ఆప్పమపుననడవుల	108
ఆన్నయన్నని కరం దెన్నక	82	ఆప్పావిప్పాకనునకాప్పారగ	32
ఆన్నయాపొటరులమాట	72	ఆప్పాజగములు మూడుకు	66
ఆన్నాలియు నొడయడు	33	ఆప్పడమికాపు నెత్తుక	35
ఆన్నెలంకవలికెన్న	36	ఆప్పడలికాయుడలుక	95
ఆపుడుపుల్లరాయడర్చిలి	87	ఆప్పడింద్రజిత్తుడు నబ్బిడెందములోన	97
ఆపుడుకోరితోని	49	ఆప్పడెలుక గలరాయని	„
ఆపుడు రాముడువానిపై	94	ఆప్పడుగడలేని యలజడి	93
ఆపుడు కనసుడు నీలుడు	102	ఆప్పడు తిప్పద్రుత్తి	„
ఆపుడు రాముడుసోకు	„	ఆప్పడు రావణుడెంతయు	107
ఆపుడాంజదుదిండి	104	ఆప్పడాప్రేటుచేదారయచుడు	112
ఆపుడురాచూలివయిపేల్పు	105	ఆప్పడాజగ శిట్టియారేయి ద్రుత్తి	63
ఆపుడువడుకనుండి యరుదెచు	107	ఆప్పడప్పంటవల్లంటి	112
ఆపుడుజ్ఞుంపుదిండి	117	ఆప్పడారాచూలి	111

	పుట.		పుట.
అపవదదను చెయ్యలరించి	28	అలుకమిఱుప్పిసాని	48
అప్పా జగములశ్లోక	111	అలరసం పాలియనియెడు	53
అబ్బటువువాలు తాల్పును	116	అల నేల తేని బెడిదపు	59
అబ్బపాటు గాంచి యడవుల	108	అలములు దుంచలనుములుచు	58
అబ్బిక్షరి చెలువెంతయు	33	అలుకతోడఁ బ్రహస్తు	90
అబ్బెరసు పొరనుదిండుల	14	అలరంబున్న మరేలు	9
అమ్మనిన్నీ రేయి	61	అల్ల దెతాటకయనియెడు	15
అమ్మల వమ్మయి చుట	115	అరుకేల రేదుమదిలా	43
అమ్మగ మానికంబు	21	అవలంబుట్టువు లేనివా	29
అమ్మాట నీవు నెవుల	81	అవిసూచియు నాశదు	219
అమ్మేడ చివరకెంతయు	57	అవ్వాడిమగలుఁదద్దయు	112
అయ్యోడఁ గొందఱుర క్కను	100	అవ్వేల్లు శెల్ల	11
అయ్యమునువారి	49	అహహసయిదోడ నీవిటు	108
అయ్యయ్యె గుండియల్	14		
అరయఁ దీపంచవార్వంపు	21	అకడివి మేలిగొనముల	10
అరయ నిన్ని తెఱంగుల	62	అకిసమునవచ్చునప్పు	111
అరదముదోడివిట	59	అకుటిక్కలునాడెమైన	43
అరదంబులన్నియొ	64	అకొందనూడుఁబట్టి	48
అరయజగములరావణు	66	అకొఁతులదొరదను	61
అరదములమ్రోత	117	అచే పరిపుడుమీరలు	79
అరచందమామతూఁదరించి	104	అడితప్పుక కొమరునివారి	27
అరిగిబుట్లశెల్ల	80	అశటిదీవిఠేడు	116
అరిదిదిరుదానీవురాయంచలే కేవ		అపాల మేపరినూడిపుడీ	29
జీరుండనై	86	అమాట మదిని బెట్టక	63
అరినినఁగనివేగుల	87	అరక్కసిమూఁకలఁగని	"
అరి నెడుచో నీకడు	55	అరాయని నెడఁబాయక	36
అరినినఁగనుగొని	94	అరనిలేజగల్గి	22
అరుదుమోటనబల్లదుం	62	అస్సినఁగనిరాకొమరుఁడు	104
అఱుకొన్నెల తూపొక్కటి	544	అఱుదీ బెట్టెననిమది	27
అఱిమఱి నెఱిమొనుగాండ్రే	64	అలక్ష్మణుఁడును రాముని	105
అఱిమఱివారలు	92	అలమున నేడు నిన్ను జక్కాడి	116
అఱిమఱి నప్పొల్లెము	52	అలమునఁబరఁ గెలువఁగ	112
అలఁచినీల్లివిసాలవియ్యండ	109	అలమున నేడు గట్టిగా	113

	పుట.		పుట.
అలకృష్ణము గుర్తి	55	ఈశని బాసటగా	14
అలిమాటొత్తును బేలయై	31	ఈ దుడుకుకోరి	68
అలినప్పగించి	98	ఈశైలుమత్తుకల	19
అవింటిలోన యాశని	23	ఈ పున్నియంపులై	58
అసోకుజోడులైకొని	96		
		ఉ	
ఇ		ఉక్కేదిశేలజేందుల	59
ఇంచుకేనియు మిముఁ బరికించి	14	ఉడినోపనికొఱుకొఱు	49
ఇంత కొఱుంతయేల	44	ఉడినోనిసిరుల	8
ఇంతిమున్నీటినుడుదీచి	39	ఉడుగక బల్లిముత్తులిడ	30
ఇంత ప్రంతఁగుండ	108	ఉడుకా విడమన్నదిమది	32
ఇంతయామీద మేల్పన్నెలెడలి	114	ఉమ్మలికయ్యడి	66
ఇంతచెప్ప నేల యెఱుగుగు	„	ఉరువుమీఱంగమాచి	88
ఇక్కండవాలి కెన్నఁడు	48	ఉల్లమున నఱుకొఱుకొని	39
ఇట్టినిగారపుగొనముల	31	ఉల్లమునందు సేతు కెఱుపూనగ	44
ఇశనిఁబలుకులు సేచి	74		
ఇక నీరాయనిఁజెచ్చెద	69	ఎ	
ఇకమాటికిఁ జెనఁగొనియెడు	42	ఎకిమీఁదావినురావణు	79
ఇనుఁబడియను నలుని	113	ఎక్కుడుమొకములు	19
ఇపుడు నీ దొడ్డతనమీచె	118	ఎట్టిమొనగాండ్లు లేనియు	23
ఇప్పునిసేయక మనలిన	67	ఎడసిన జలుగువయ్యెడ తొడ	56
ఇప్తేటిసోయగంబున	58	ఎడవకసి గిణిదూపులు	120
ఇమ్ముగ నీ ప్రాంతయు	67	ఎడలేకనడచు తత్తదులు	22
ఇమ్ముగఁ బదిలేరుఁదొర	12	ఎడగుదురగుకేడుక	6
ఇరుచక్క మేను	16	ఎదిరించి కడలఁబుడమియు	106
ఇరు నెమ్మెగములదేవరి	118	ఎదిరితేలి మీ దిక్కెగసిన	92
ఇనుముసూడుకొలపు	89	ఎదిరినవాడొడముఁడి	116
ఇనుముసూడుకొలపు	27	ఎనలేనినొనబుకొఱు	69
ఇకపులురోసిదేవర	55	ఎన్నఁగొమరులుగల్గక	10
ఇనుక ప్రాపులుఁజొక్కలు	8	ఎమ్మెకాడ యగ్నియెలగాఁగ	30
		ఎఱచిమేపరి నెత్తురు	51
ఈ		ఎఱచియెరదిండిమన్నియ	62
ఈచందంబునఁ దద్దయు	13	ఎలమిలోడ విభీషణు	112
ఈటివికి నీశేర్తికి	56	ఎలుగులు కాకులు గ్రద్దలు	111
ఈదొడపని కయ్యమిటుల్	73	ఎలమిదమప్రాలు	23

	పుట.		పుట.
ఎలతేనెదోడి	39	ఒడయడ యే నొకబిన్నము	14
ఎంగుమెంగంబులన్	107	ఒడయడ తోబుట్టువునిటు	74
ఎల్ల తేజోగూడి	116	ఒడయడ వేల్పులతోటయ్యెడ	122
ఎల్లజగంబులలోల	59	ఒడలు దొడలున్నదలన్	17
ఎవ్వరిపంపునవచ్చితి	66	ఒడయని యదుగుల	49
ఎవ్వడవు నీవు నీకు	61	ఒడలువెంచి మంగమడువు	110
ఏ		ఒకరు దరిగండ్లు తెలిమి	30
ఏగుజెంచి సొగసు	58	ఒకరింక దిచ్చరింపక	87
ఏడి నా బలుమానికంబుల	32	ఒకరిద్దోరచేగాని కని	47
ఏకరణిగదలిదాటితి	61	ఒకరు జేతులు దిరుదులు	7
ఎచ్చుటలుచూచి	60	ఒరునింటు జెఱుపన్న	122
ఏయగులకు గుఱ్ఱములున్	81	ఒరిమియు బల్లియున్	45
ఏయగు మేకపో తెనుపోతుమాసి	122	ఒసగిన నెకిపాడని	121
ఏని చెప్పిన నొనరుప	14	ఒసగినవని నైకని	47
ఏపుతోడ నామతోయగు	21	ఓ	
ఎమేటియడుగుకెందామర	6	ఓచాన యానచాలగ	61
ఏయటయ దిట్టుపోలి	65	ఓడయెక్కి వైళమొప్పార	33
ఏనిన నక్కల యేడెఱ	120	ఓడక లంకకుఁజని	52
ఏయటయఁ బాఁదగములు	85	ఓడకుఁ దటంచు	93
ఏయట గనుగొని దివ్విదుడు	99	ఓయవ్వు యిట్టులఱుము	29
ఏలికకు మ్రొక్కిగాడుపు	109	ఓరికొలి కూళ	66
ఏయనేల గూలునెడల	39	ఓరి దోసకారి కూరిమి	48
ఏనిను గొలుచుచు మండె	33	ఓరి శమ్మడవయ్య నోడ	74
ఏని శలఁసుచున్నయెలనాగ	35	ఓరి శోచలఁట	82
ఓ		ఓరి శవళికాడ	92
ఒక కొవ్వడిలకొరి	116	ఓరి శోలి కూళలార	98
ఒక సింగాణియెకొని	118	ఓరి దోసకారి	40
ఒక శోలిసేరి ప్రక్కక	71	ఓడేడ నీకుమది	44
ఒక్కశోలి పేయుక్కున	73	ఓలక్షణుడా యమరొడ	39
ఒక్కప్రేటున మార్డు	93	ఓరిమెయిఁ జెల్లదాలు	98
ఒడయడనాడు దిన్నచము	97	ఓరిడగు చోట్ల	20
ఒడయని దరిజేరిన	106	ఓవలతి యిజ్జగంబు	18

క	పుట.	పుట.	పుట.
కటకటముచు జడదాల్చె	14	కనుగొని చలులెఱుగుల	93
కటకటనైదోడ	42	కనికరంబున నీచేటుఁగాంచనోడి	74
కటకట యిపుడదోహమె	10	కనబడి యబ్బులుజేజే	6
కటకట బిడ్డఁడొక	30	కన్నుల నివ్వకల్ గ్రమ్ముచు	100
కటకటయో ముద్దయ	29	కన్నుదల మాసికము	26
కటకట రాచవేఱుఁగు	51	కన్నియల మిన్నపిఱుదుల	37
కట్టుట కుబ్జిరాచనెల	79	కన్నులచెప్పు పెన్నెఱుల	37
కట్టిన నెఱుమావుగడితంపు	57	కప్పుకుత్తుకవాడు	6
కడఁకమై వేసారి కెడపుబొందములట్ల	94	కప్పుకత్తుకపల్లు	51
కడలిసొచ్చినఁ గొండ	96	కరువలొమరుఁడు మది	110
కడలియాకసంబు పుడమియు	104	కరువలొమరు	52
కడలితే.దులార	40	కఱచియుఁ గాళ్లఁదాచి	83
కడలేని నెఱుపుమదిలో	108	కఱచియుఁ జెఱచియు	93
కడలిఁగోఁతుల కొక	71	కలనఁ బోలియక చిక్కిన	96
కడలియెకి మింద్ర గలిచిన	73	కఱుకుమొనవాడి ములుకులు	64
కడిది బిరుదవీవెకాక	47	కఱువుగే నులయింద్ల	10
కడువడిగలుగు	48	కఱుకు జూపక	9
కడలేని వ్రేఁగు మోచుచు	9	కలనమకరాక్షుఁ డట్టుల	101
కడకడ యొడయని	14	కలఁచితి వేల్పుటేని	116
కడయొడయల	68	కలఁకమిఱ మిగులఁ గన్నీరునించుచు	33
కడు నయగన్న తల్లి	62	కలికపు మాసియనీ	72
కడునరుదుగ	18	కలువల దొరకొఱగలలవిరిగా	34
కడునరుదుగ నీయెడ	18	కలఁకయ నలకయ నెదలో	36
కడిచివాడి తూపులాడయని	118	కలికి కురులనిడుపు	37
కడిచి మొనగాఁడమానిసి	118	కలువలదాయ వంగదపు	51
కడలని లేరులేఱుగడ	34	కలువలదాయయు	24
కడలెం బంటవలంపి మిన్నదరె	104	కల్లరి రిక్కిసుండు నినుగైకొని	62
కనలి ప్రగడోమయలను	64	కల్లరి తొలివేల్పు	40
కప్పుకుత్తుకసామి	119	కల్లలకెల్ల నిక్కలనఁగా	75
కనిశప్పు టదుగులిదుచు	57	కల్లరి లింకరక్కసి యసుదుల	79
కదిసివెడంద బల్లెముల	83	కల్లలకెల్లను బుట్టినయిల్లన	15
కనుగొని ప్రాద్దుకజ్జ	91	కళవళించుచు నెన్ని	41
		కాంచి యబ్బురంబుగదుర	53

	పుట.		పుట.
కాంచి దీని నిపుడు	55	కొంచు నాల్గులుగోయుచు	85
కాకయించుక కినుకలా	68	కొండలు పిండినేరుమొ	72
కాయను మేటితద్య	32	కొండపై బెల్లుజడివాన	64
కాలికే గేలుసాచి యుడిగంబున	114	కొండలయందు శేరుక	67
కావరమున నారాముని దేవేన్నెచు	66	కొండయొక్కటి వైచి	106
కావరపు టక్కనుడు	75	కొండపిడేలు	5
కావున మాయెడ	14	కొండలు పిండియొనర్తుమొ	57
కావున గరితలరశనంబై	122	కొండయొక్కటి వెఱికి	115
కావున నింకంగొంకక	68	కొయటి నేలలో జదియగొట్టియు	84
కావున నావిన్నపమో	50	కొడుకులు పుట్టని మానసి	10
కావున నేలిక కర్ణము	53	కొదమ బెబ్బలి వేలేటి పదువుమీద	93
కావున నొడయని	29	కొడుకక యారక్కను మొయి	49
కావున నీవు బంగరుమెకంబు	38	కొదమ బెబ్బలివేడిక	59
కావున మిరానెత్తురు	76	కొదమ పసిడిండి మెకము	115
కావున మాకప్పునముగ	7	కొనరిక్కపే	19
కావున నిపుడద్దొర	11	కొని కన్నుల నద్దుచు నక్కన	62
కావున గొంకక నీవా	113	కొమరు గలిగెడి ప్రేలిమి	11
కుంభకర్ణుని కొడుకుల	98	కొమ్మలేనుగుమ్మ	20
కుండనపు బొంగరములపై	13	కొఱ శవదూర దొంటినోములు	27
కుండనపు టాదలమున	121	కొఱయయ్యె సిదురయు	12
కుడియెడవల సింగిణులం	117	కొఱత గానీక	23
కుడిచి మార్చుండి కొవ్వన	112	కొలంకిమిఱిన మగటిమి	82
కురికిన ప్రాశస్త్య	102	కొలది మిఱిన మ్రాకులు	100
కుఱకుఱ లోలిచేల్చుల	100	కొలుచులు మానెంబులు మంచి	98
కుఱకుఱచేల్చు లెఱవల	59	కోడలా యింక బంగరు	32
కుల్చి యాముతేయగుల	64	కోరి లోగవింక మామం	52
కెరలి నారాక నీకెఱంగింప	67	కోరిఱేనె లొడివికొని	106
కెరలం బాతెమ కిన్క	103	కోరిరాయెడ మాపుయి	50
కేలమెకముల గీపెట్టలు	101	కోరులను గొండముచ్చుల	59
కేరెత్తి మొక్కిలెన	22	కోరుకొను మింక నీకుం	27
కైకానీపూనిన పని	32	కోయని యార్చుచు గుప్పించి	80
కైదువుల ద్రుడ్డదూపుల	95	కోలు పాగయ	45
కొక్కును నట్టువఱక్కియు	124	క్రమమువచ్చి యల్లెగు	75

	పుట	చ	పుట.
క్రస్తుటించి రిగళ	111		
క్రస్తుకొని సోయ జోగుల	83	చని రామని మూల	105
క్రస్తునబోడి రొదిటమగు	56	చదువుల ముడుకడ	12
క్రొవ్వాడి చికిలి ముల్కుల	97	చదలు కావపుదిండి	19
ఖ		చని యామ్రాల సుజేలంబు	54
ఖరునికొడుకైన మకరాక్షు	100	చని పెరవు మీఱనొక	35
గ		చని చోణము గన్గొని చయ్యన	110
గంధమాదను మ్రొందని	102	చనుటయొ నబ్బలియు	22
గండుమీఱ నయ్యకంపను	88	చలి నట్టుపట్టి బలుగుబ్బలి	93
గడగడ పడకుచు మన్ని రడలెడు	78	చలి వెలుగు రాకగని	26
గట్టులవలె నీకొడుకులు	74	చలి వెలుగు ప్రాప్తు రిక్కలు	121
గరితల బలుమఱు	60	చఱచియు గుద్దిము	115
గడియయ యేడగు	30	చలమేల గ్గలముగ	15
గట్టులును జట్టులును జెట్టులును జట్టు		చలువ గొజ్జగి నీట	53
గొని	87	చలి యిక్కదిండి	32
గడితపు తొక్క గాడ్పుల	87	చలివెలుగు గలియుచో	28
గాలికవణంపు మేపుడు	99	చల్లని బొల్లిమాటల	"
గాటముగఁ బింపింబయు	117	చానల తలమిన్న	42
గాలి నినుఁగెలమిలో	113	చాననీపట్టి బుడమికి	27
గాటంపు పలి నాలి	51	చాల్ప మోముల చెడుగు	75
గిబ్బబాబా జోడుగుబ్బలి	40	చిచ్చు తూపరి గూరిచి	107
గుబ్బలి ద్రిపురి	62	చిట్టుములు నోకిలింతలు	12
గుజ్జలే మావిమ్రాఁతల	16	చివికిన ప్రాశవి లీల్పుట	95
గుజ్జా వడుగవయి	19	చివికిన విల్లుఁ ద్రుంచుటయు	82
గుబ్బలి గుబ్బలియొ	117	చివచివ వెగఁద్రాక చిఱుత	98
గుబ్బలి ద్రిపురు ల్గొందఱు	89	చిన్నికొన్నెలనెన్ను	13
గుబ్బలి కొమ్మెక్కటి	94	చిమ్మిన సక్కిల యిమ్ముల	96
గుఱిపప్పక కడువత్సర	117	చిలువల గట్ల నైదువుల	90
గొనముల సంద్రమ	25	చిలువ దిండులకు	51
గొల్లగాఁ గూకలిడుచు	93	చివురు విలుకాని చెయ్యల	28
గోల యిట్టికాఱు గోనల	39	చీమలు దోమలు	85
గుడ్డు కాపుజేడు	5	చుక్కలరాయడు	21
గుడ్డుటయు వాడు వాల్గిని	110	చుట్టలచుగులుబట్టు	67

	పుట.		పుట.
చెడుగుండనంబున	82	జనమండల తేనిపట్టిని	40
చెయ్యపులసాకిరి కట్టెడు	97	జన్నంపు దిండి దొరలక	78
చెల్లబోతే: దనియట్టి	72	జముడో వేల్పుల తోడో	67
చెయ్యగల మెకపు బొరుల	22	జముని కంటెను తేతేల	72
చెలువంపు జలువ రాసెజ్జ	11	జముదాడి నుడుగక	114
చెన్నగురకనపుం దొడవులు	67	జాననాకంటి లొలివేల్పు	19
చెఱుగొన్న ము గుడతేజే	56	జేవురు కొండలపగిది	107
చెలిమిలో నాడంగ	31	జోగి బొబ్బమెకమ	21
చేవయు బీరము జేజును	103	ట	
చేసిన నాకుడు లొట్టిటి	45	టక్కురివైపించి నిమ్మడు నొక	
చొచ్చుటయును గాడ్పు నెచ్చెలి	122	కోల	100
జ		డ	
జక్కులదొర చెలికాసికి	7	డాయ నేలరావు బెకడాయను	103
జగములను నెల్లె వల్లియై	81	డొడమగులొత్త	61
జగములు వొగడంగ	82	త	
జగములు నెడిపోవుకజ్జి	31	తొడ్రియానలి యింకయు	34
జగముల యొడయంద చదువులు		తగడు చీరలు	22
మూడు	85	తగరు బలితపు కొండలో	73
జగముల దిగుల	91	తగిలి నెగడెడు	16
జగములు గ్రంకవే	39	తగువారి బిలిచి	25
జగముల యెకిమిడ	12	తడవేమలయ్యె	31
జగములేచు చాల్పు	50	తడయక యంగడు దపుడా	112
జగము చిందు కంద	52	తడయక తేదది గొని	12
జగముల యెకిమిడా	54	తడవు లేదిద దాడులో	62
జగముల యెకిమిడ జతలేని	75	తనవెనుక కవిభీషణు	107
జగముల తల్లియై	67	తనయిరవు బేరు నంగెడు	109
జేతే రా తా బాణ	7	తనగుట్టు బాతునకు బెల్లును	120
జేతేగొంగ పసిడిపింజల	116	తనశమ్మని బిడ్డల	22
జేతే రాయుడు సిరిగేస్తుండు	124	తనయనుగుంగూన	50
జడలు రుద్రరక్కపేరులు	109	తన్నిననాతడల్లి	41
జటదారి తలమిన్న	11	తప్పక యాడువిగోరిన	31
జడదారి రాయ	8	తమవారింబిలిచిన	112
జడదారి వెనువెంట జనుచు	73	తమ్మికెంపులకు నెత్తాది	37

	పుట.		పుట.
తమ్మికోలకులనోరాడి	16	తునిమిన నల్తోలి చేలుపు	101
తమ్మడుగేపురాలు	31	తునిమిన యెనలేని కడిమిం	63
తరలి రాచూరి దండుపై	91	తునింగి యెగయు లలలు	120
తఱుచగుచుఁబింజసింజయు	92	తుమ్మెదల్ నెలవిండ్లు	17
తఱుచుల్వేయునిఁజేల	18	తులువర్క సుండుదొంగిలి	57
తలఁపనివ్వరి ముంటిచందమున	86	తులువలొలిచేల్పు	16
తలయొడు చొడుచేతులు	120	తులువలు గొందఱు నెన్నది	76
తలలు తాఁజేట్లుజేతులు	115	తూడుసిండిమాపుదొర	73
తలమేఱుఁ జిలువపేరుకు	34	తూటియెనలేని	55
తలఁపగఁ జగమునఁగల	30	తులిపెద్దకొంకపాలిక	119
తలఁగొండ కపు దొసము	44	తెఁక్రేయవాడెవఁ బొగిలి	94
తలలేక నిడుపులగు	45	తెగుతలలు మొలచుతలలు	120
తలఁపదటియు నిపుడు	66	తెఁగిందఁదీసి	15
తలఁజూపలే	10	తెచ్చు నెడల నడ్డంబై	54
తలిదులేమావి	17	తెచ్చినకఁదాఱేడుల	47
తలతలమును నవరంబి	17	తెనుగుచదువునఁ బున్నియం	123
తలఁకియోయన్న	23	తెప్పించివారి ముందఱ	20
తలుపులు గీములున్	112	తెప్పెరవడి నిల్చిలియుండు	110
తల్లలకు మ్రొక్కి	24	తెప్పెరకుఱుకుదుక్రియ	95
తాఁకియగ్గండ్రగొడ్డలితాల్పు	23	తెరువుదప్పెనేమి	109
తాఁకి బెడిదంపుములుకులు	106	తెఱవల కడుపులలో	13
తాఁచిన మోమఱునాఱుగ	92	తెఱగంటి రాచతాతెగ	25
తాఁజేలుకడుపులో	37	తెఱవయున్నట్టి తెఱఁగెల్ల	52
తాఁజేను మునుఁదపై	41	తెఱవనుకొనకున్న	52
తారుకురతనపుదొడ్తల	26	తెఱఁగెఱుగక రామునితో	56
తాలిమిపూసుముఱొఱొఱొ	60	తెఱవా నాడెపుటచ్చర	58
తిన్నియలలికి	26	తెలిసినఁ బుచ్చోముందఱ	44
తివిరికరములుసేసొ	60	తెల్లని తామరగద్దయ	5
తివిరియిటు తపసిజన్నపు	15	తేజుగలవారి	9
తివిరిజేతలు	19	తేతోడఁదేరు	89
తునిమిన తలలుంజేతులు	119	తేరువడికొన్నియింక	87
తునుమగరాని జోట్లు	78	తేరులదలములుతేతలు	90
తునుమాడియొక్క నెఱతూపున	99	తేరులు వఱపి యెడైర	83

పుట.		పుట.
103	రేకులుచేగల మెకములు	75
107	రేకుగదపువాని దిగ్గన	103
23	రొగలయెదురుచుక్క	35
23	రొగసూడగ్గనఁ దిమ్మిముద్దియకు	114
94	రొడరినవెండి యుంగుకతో	91
50	రొడవులు మానికములు	60
61	రొడరినీని నిపుడె	95
67	రొడరియెడలేని మూకల	123
17	రొహకన్నులు	117
53	రొహలయకుంగుబ్రౌదు	25
42	రొహలరొదమ	
103	రొలిజేజేమికాదు	17
44	రొలిపలుకుగొనలఁ జెలియు	31
45	రొలికడరాయఁ దగ్గి	39
50	రొలివేల్పుఁజేసిను	42
13	రొలివేల్పుల మొగములు	7
13	రొలిగెల తెలిఁతెక్క	54
118	రొలివేల్పు శలకట్టు	65
23	రొలిపలుకు వారుపములు	87
64	రొఁకయల్లార్చికేవున	95
41	రొఁడుబుట్టుపవచున్	96
48	రొప్పదిమ్మినాడెల్ల	47
40	రొంపుల గనివకు సీపీ	67
7	రొక్కటజని	69
109	రొవనొందుచోటరావణు	17
	ద	
34	దందురొడఁ గూడికరలి	74
38	దట్టించి చుగ్గనదాటి	78
109	దబ్బుజుబోగి డెందమున	122
80	దాటి మున్నెపోయి	117
54	దాటి లంకఁబోచ్చి	112
54	దాటుటయఁ గొండ	81
66	దాసకలికి నల్లద్రావుడు	21
		85
	దాయరొఁబుట్టుపట	
	దాయకు గెల్పుటిక వలదాయకు	
	దారిలో నస్త్రియకు	
	దీనిఁజేడమయఁడు	
	దురమునకు మొనఁగలుటయు	
	దేవర నీవిపుడలంక	
	దేవాకకుడును ద్రిశిరుడు	
	దొడ్డమానికంబు	
	దొనలదూపులు	
	దొరలుచ్రగడలు	
	న	
	నగునకువెన్నెల నిగనిగ	
	నగువారి నెల్లఁ దలవఁగ	
	నగియఁతఁడు పది నెకనియెన్	
	నడలఁచొడలంగుబ్బుల	
	నన్నయ మొనఁకు	
	నరజుమొనఁపుని	
	నటినినసోలియయ్యదవి	
	నలుపుల రొవడకన్నుల	
	నలువకైన గన్గొనగరాక	
	నలువతూచరిపోసి బలిమిమై	
	నలువుమొఱంగ నన్న	
	నలువకొలుంబనఁ బుట్టిన	
	నలువయు వెన్నఁదగ్గి	
	నలువుయెఱుయంగ	
	నలువురుబుట్టు దాచుకు	
	నలువ నలరించి కొలఁది	
	నలు మొగముల వేల్పుకు	
	నల్లద్రావుడుబోదేయు	
	నాకొమరుఁ డింద్రశిర్షుడు	
	నాదెపుంబోటరవై	
	నానయువఱఁగును	
	నిగద్దుం బొరణ్ణేక నేర్చెది	

	పుట.		పుట.
నిడువ ప్రాభానిబయలు	28	పంశము మెఱయంగ రాచ	73
నిడువ వెన్నుగయూరి	60	పంశమునఁ బ్రొద్దుపన	72
నియఁ దోఁకఁజుట్టి మున్నీట	63	పగడుపుగంబముల్	20
నియఁ బెక్కిమలు చెఱ	81	పగలు సేయుచు వేడిమి	26
నియ్యఁ దోఁకఁజుట్టి	"	పగయడంగనంచు	85
నియ్యఁజూచి కూర్చి నివ్వట్టిల్ల	67	పగలింట్రికడనామ	26
నిలుఁడు నిలుఁడవుచు	89	పట్టుటయు జుకులేక	110
నిలుకడఁగన్న శార్వణుగ	36	పడఁచిచువఁజెల్ల	58
నిలిపిన నవ్వులద్రిమ్మరి	66	పడఁచి నీతేని కూరిమి	61
నిలుతురు నిక్కము	16	పడవాల్లఁ దిలిచిమూఁకల	90
నిలుచుటయు నబ్బురాలెవ	18	పడియెడుశలలుం జేతులు	120
నిలిచినఁ జూచి రక్తసులు	80	పదిమోముల రక్తము	50
నిలిపి నప్పాలంతి	112	పదిగడల ద్రువంగ	118
నిలిపినరాగవుఁ డన్నెలఁశల	121	పదియు నూలువేలు	117
నిలుచుటయు పంగుటయు	104	పదునొకొండ ప్రొద్దున	13
నీకడిదిలాపు నేనెఱుంగ నె	116	పదివాడితూపు	41
నీటొడవంగ నయ్యెడయని	33	పనిచిన నవ్వుటి మగల్	64
నీతెఱఁ గరయగఁ జెప్పెర	118	పనిచిన నయ్యింకి	38
నీతండ్రి గంగన్న	6	పనిమీఱ భరవాఱు	33
నీచేరు నెప్పినప్పడె	68	పనిచినఁ జని యొక్కవ్వుడి	83
నీరుతాలుపు చాల్పులాపల	84	పనిచిన నబ్బిరుచు మగల్	88
నీలుఁడుతఁ గఱకులేలువెండ్లుకల	115	పనిచిన జంగసాచి	93
నీవారముచు నమ్మి	96	పనిగొలుపు మంచునిలిచిన	102
నెత్తురలఁదోగి బవరంపు నేల	121	పనికింజుట్లు జేజే	113
నెఱబోదవచుచు నిను	100	పలు తెఱంగుల సైదోడు	95
నెలయురే జవరాలు	26	పలుకుల తియ్యఁదనంబున	42
నెయ్యవుఁ గొడుకుల నిటు	32	పలుచెట్టలగాసిలి	27
నీల తాలుపు	5	పలుకు వెలంకిన్	9
నీలయేలుకొనెను జోలి	103	పలుకుమఱుఁ జిలువతావుల	15
నేస్తంబు మెఱయనపుడె	90	పలుకులు వేయనవేమిటికి	23
నొప్పివడివాడు దడ్డయు	89	పలికిన విని జడల్లల	110
ప		పలువ తొలివేల్పుచేఁ బడి	122
పంటచెలి యల్లనకు	50	పలుమఱు నాటచేడియలు	23

	పుట.		పుట.
బసిడిగోడలు పుల్లు	56	పున్నియపు చేడియల	29
చుదిండి మెకపు	16	పులులుదోడేళ్లు	35
చాయచు నేరమేమి	43	పులికొనము పాడుప్రాంగులు	124
పాణిదళిమి రాచపట్టిపై	103	పులుగుచుమాయి	5
పాలతోనుచు మగతాలతో	37	పురివిచ్చినట్టువపులు	43
పిడుగువద్దతెలుగున	105	పువ్వారుబోడి నీపేరెవ్వరు	39
పినశిల్పింతాడగని	29	పులికొనము కకపాల	39
పిన్ననాడె జగములెన్న	53	పునియాప్రాచి	9
పిఱులివియక నాముందణ	27	పెక్కునోళ్లుకొరిక	116
పిఱికిరసంబుచు	10	పెక్కునెఱియపులారాచ	96
పిల్లారిజియ్యలేజున	53	పెద్దలరరమున నుండిగొలు	20
పుట్టములు దిట్టలుగ	68	పెద్దపు నీవెఱుగని పని	73
పుడమినీపాక్షమెప్పుడు	124	పెరుకపనితేడ	8
పుడమిపుట్టువుగ్రమ్మ	74	పెరుమిచుకుకొనలు	12
పుడమికిదాటిలలుదియ	89	పెరురాచముంగిళ్లు	0
పుడమితోలోడ	73	పెరుబాములపున్నలపేరులు	79
పుడమిచెలిపట్టినల్లుని	28	పెల్లగించిగట్టుపెంచార	110
పుడుకులకొరికప్పుడు	26	పెల్లగిజిగొన్న బావురుపిల్లి	58
పుడమిచెలియల్లువానిని	25	పెల్లుగనడచుచు బొడుచుచు	103
పుడమితేని కనుగొని	44	పేదటికముడుపునవలా	108
పుడమిదనకన్నకొడుకున	30	పేరుగల యింటినెఱరాచ	27
పుడమిబొట్టియయత్తల	123	పేరుగల బోడులొండొరు	63
పుడమిసెన్నికగా	8	పొంగుచు నరసముపై	40
పుడమితేడు తోడబుట్టువు.	121	పొంగుచు మూడుజగంబులు	38
పుడమిచూలికి దలయంటి	121	పొగయు మంటలు నులున	97
పుడమివీకికొరరాని	52	పొట్టకొవ్వన నిప్పుడ	59
పుడమినయోధ్యయన్ ప్రాచి	46	పొడిచిన మ్రొగ్గియప్పాలను	100
పుడమిలొనగల్లు	17	పొడిచిన దద్దయు గొఱిగొలి	101
పుడమియానిన పడువున	20	పొడిచిన నిలువకపుడమి.	49
పుడమి ననబోడి	13	పొడలవెడలద దుప్పటి	54
పునుకతాల్పు విల్లుదునిమె	82	పొత్తముల దొంటిపెద్దలు.	124
పున్నియపుమానుసులు	46	పొడలదూఱువారు	84
పున్నెములప్రాచ	44	పొలనుపేతరి	19

	పుట.		పుట.
పాలసు మేళితేని	56	బల్లిదపు కోరిమూకలు	62
పాలిందిరేనిలు	119	బల్లిదులై జరంబు	14
పాలిందిరేడు చిమ్మెడు	117	బవరమున కీవురమ్మని	23
పాలకవణపుజేని	50	బలములుగెలుపు రలంపులు	117
పాలలిగములార	61	బావులుగలచి	63
పాలతుకలు తాగలనుచు	28	చిత్తరపుగుబ్బలేవున	37
పాలుపారు మగంటిమి	45	బేసులు డోళ్లు చప్పెటలు	91
పాలమేళి వంగడపు	78	బొజ్జలొమ్మజ్జగంబులు	13
పాసుగడోబుట్టు	49	బ్రతుకుమందులెల్ల	110
పాసుగలేయిలి వెన్నెల	26	మ	
పాసుగనిమాటవల్కి	27	మంచిహరి నెల్ల	25
పానీక తఱిమితాఁదోర రక్కసు	61	మంటలుమిణుగురు లెకయంగ	106
పావదడవుస్రక్కి	102	మండివడి యాచడాకోరి	63
ప్రగడపిందులెల్ల	87	మంసనంబున నేమేమొమాటలాడి	63
ప్రన్నని కాణఁడు	59	మక్కువలయిమ్మ వలతేని	32
ప్రాణియప్పేటియిరుగుడు	58	మగువా మగు వందగిలిన	36
ప్రెగడలార నావలుకు	71	మగటిమి విడనాడి	44
ప్రాద్ద నరదంబుగడపు	28	మగటిమి దిగఁద్రోచి	111
ప్రాదుకామరుఁ డెలుంగుల	111	మగువ నీకిట్టువగలచే	113
ప్రాద్దనిసువును గాదుపుబొట్టియందు	79	మగనితోడ నెలమిదగిలి	30
ప్రాళ్లగుల్పంగడంగు	103	మది గొఱిగొఱి నిగుడుగ	117
బ		మన్నుక్రొన్నన బోడి	20
బంగారు లింకయై	38	మన్నుజేడ కొండఱిమ్మవ	116
బచ్చకొలమునఁ బుట్టిన	60	మబ్బుద్రోచి కూన	65
బచ్చయప్పేర్చి యజ్జగ	66	మయ్యందు దబ్బఱిమి	107
బలిశంపు గండురాచియక	33	మరలిన కుంభిరేమంజని	102
బలునారనములు పఱపిన	36	మఱియొ దక్కిన మ్రాసుద్రొమ్మరి	79
బలువాజ్ఞమెకపు దాటులు	83	మఱియొ బేరగు రక్కసి	56
బలుములుకులేసి	97	మఱిపకండు బోగి	35
బలిమిభరతుఁడుమును	95	మఱియొ సుగ్రీవుఁడును	123
బలుగాలిఁదూలు	93	మఱియొ బ్రజంఘుని	99
బలితంపు క్రొవ్వాడి ములుకులు	92	మఱియొ బలంబున నిరువురు	96

	పుట.		పుట.
మదల నరుణాది మిన్నంటి	84	మిక్కిలగపు కాళి	105
మలలు మ్రోగులు	102	మిమూదోని బల్లిదూలు	21
మలదాయ యొనగిన బలిరంపు	104	మిమూ కావాలి నెత్తురు	52
మలబ్రోలన్ మొలబోలున్	7	మిమూలు దువ్వచు నుడుగని	98
మలద్రిమ్మి రాయడ	48	మిమ మేనూని ప్రామిమ్మ	113
మలగొంగయలరు బెత్తులు	59	మిమూ గప్పలు దాచేట్ల	71
మలవిష్ణుఁ జిలువసారియు	7	మికెంజివురుబోలు	42
మలసూదగ్గయు	72	మిమూక్ దామరపూలుక్	17
మలద్రిమ్మి గమిలో	74	మొందటి బంట పటంచుక్	53
మలద్రిమ్మి మూకలతో	78	మొగుద నెడఁబాసి	51
మలగొంగ మొదలుగల	114	మొక్కనఁ దీతీయు	110
మలల కలకట్టు	33	మొజ్జంబుల నప్పగ	102
మసలక నాకిప్పలఁలిం	61	మొత్తియంబులు	9
మాటికి మాటికిం జలముమానక	28	మొద్దహిమరు లెంమి	13
మాతంద్రి కళన మాసిసి	95	మొపుపు మాకిరి	7
మానకపూనికదంకన్	14	మొపు గౌతమఁడు నాఁగ	18
మాసిసిండులఁ గనుగొని	92	మొన్నొక్క కపసిరాయని	38
మానుగ జగముల యాపడి	66	మొచ్చొక్క రూపులు	47
మామలపాటు గనుగొని	99	మొజ్జంబులయందున	37
మా యనుకుం జెలిన్	43	మొన్నరక నొప్పు కాద్దలము ఇని	63
మారాయఁడు నను నీచై	81	మొనిఁగిపోవుటగని	79
మారేట్ల వేరేట్ల మాపులు	57	మొన్నటికతోడఁ గొందలు	20
మాతెండులేని కడిమిన్	64	మొన్న నెత్తమ్మి చూలి	92
మాదిడి చెచ్చొక్కటి	89	మొలమల జిమ్మియారి	89
మిదుగురులు పీఠమంటలు	118	మొమ్మెదుమాలు లెక్కటి	19
మిగిలిన చెట్టు ద్రిమ్మి	53	మొసలివాని మాట	33
మిత్తియఁ దిశపల తేదనున్	54	మూక లెల్లెదమ్మ	"
మిదుక గడికంపు	60	మూకిలు చుట్టలు కొడుకులు	80
మిత్తి కలదమ్మి	68	మూగిన రాచసోగముల	20
మిక్కిటమగు కొఱుక	88	మూరకము దాసె	29
మిమనలగడిరము పొలుకరి	101	మొలిలు మెప్పుమరటి	69

	పుట.		పుట.
మొన్న నీలంక గాలిచి	81	మ్రచ్చుదనంబున సీతాదచ్చిలి	80
మొదలి తెలుగెల్లఁ దెలిసిన	33	మ్రెందుడురువడినొక	99
మొదలిసిరియె పంటముగుద	113	ర	
మొదలి వెన్నుడు	72	రంగుమీఱంగ మున్ను	6
మొదలి కేకేబంటి	115	రంగున నెన్నడుమున	42
మొన్న నొకకోరి	81	రంగుగ నాచేతికి	61
మొఱకుఁ దనంబును	50	రక్కసులతేనిఁ బొడగని	63
మొలక నవ్వలవాడు	62	రక్కసునిఁ దోకఁగట్టి	51
మొలచినఁ గడువెఱఁగందుచు	120	రక్కసి మొనగాఁడేపున	118
మొలచు బులితోలు వెలిమలను	24	రక్కసితోడుం దద్దయు	113
మోటమద్ది యొకటి	88	రక్కసులతేడ నీకిటుల్	111
మోడుటయు గాడ్చు గాదిలి	100	రక్కసులదెంచ	15
మోడుటయు వాడు	65	రక్కసుతేని తూపుల	107
మోడిన నప్పాల బోనపు	82	రక్కసి మగువలయందును	36
మోమోటమి చేమిలో	29	రక్కసుఁడువ్రేల్చి యొనరించు	103
మొరలు బోరలు మూపులు	84	రమ్మ పయ్యరకుఱ్ఱఁడ	109
మోవి చిగురును వలిగుబ్బ	18	రాకొమరుఁడపుడు	16
మొలఁత నిద్దంపుఁ బానుపు	43	రాకొమరుఁజూచి	18
మేడలా రకనంపు	8	రాకొమరులార	20
మేడల రవులింది మాడుపు ల్లాల్చి	69	రాకలువతోడ	53
మేరలేని పలుమేనులు	85	రాచరే వెలుంగ	50
మేలుకొలుపు చున్న మెల్లనే	93	రాచబిరుద వేల్పురాయని	95
మేరమీఱిన గొఱియల	03	రాచపెద్దయైన రాగవు	118
మేలియవరంజి పనికొల్పు	121	రాచముక్కంటి యడుగుల	76
మేలుగలనాఁడు మురియుచు	30	రాచజోగి రిక్కరాయఁడ	14
మేరమీఱిన బల్కొమ్మ	74	రాచవేల్పుతోడ	47
మేనులు నలినలి గాగం	100	రాముఁడేమివేల్పు రాయనికంటెను	82
మొల్లపాదలార	42	రాయఁడుగాదునుం	32
మ్రాకులఁ బడుకులుఁ గైకొని	99	రాయఁడమీరిచటికి	33
మ్రచ్చుదనమున రాకొమ్మ	53	రాయఁడ వినుమలికాయం	78
		రిక్కరాయఁడు దమిమీఱ	26

	పుట.		పుట.
తెందుమున వాడికొల	45	వానరతీ వచ్చెవినిగో	50
తేదోరముగమునకెన	17	వానలు లేక నెవ్వడి	11
అ		వానిజూచిచెలమి	38
టొమ్మగాడిపాతి	91	వానిపైః బేర్చి నుటకెన	115
తేలిద్రరాయడ మిగుల	33	దానితోడఁ బుట్టువైన	106
తేఁదలరాయడ విను	52	వారుదాచియు గ్రుద్దియు	113
ల		వారుదాసును సరవారువములజోదు	69
లక్కుచురుదు సింగాణియు	31	వారలమీదను బెడివపు	102
లఁచిరాబారులే	8	వారురుగట్లుఁ జెట్టుగొని	83
లచ్చివాడమిన చోటికి	11	వారి చుదిమెల్ల	75
లలిజూలింక తనంబుల	13	వారువములదలమ్ములు	14
లాగడాగుడు	6	వారిఁ దద్దయు నర్చిలి	73
లేక్కకెక్కు వయకొలె	57	వారినొదటబెడివపు	99
లేక్కకెక్కువయగు	47	వారందఱు దరిజేరి	93
వ		వాసిదయ్యమునీవె	85
వంశలు బొంకలఁ బడి	43	విదువక కపసులనెల్లన్	114
వకపఱనిలేదులేమికి	29	విదుచుచుం బుట్టుచుం	90
వచ్చియవ్వేడివేలుపు	85	వినుచూలిలేటిల	90
వచ్చినఁ బొడఁగాంచిపెనల్	87	వినుమిపుడు నిన్నుఁదునుమగ	113
వచ్చినయక్కొలిపనకు	13	వినుము తెలియమొదట	113
వఱకులు గూనెలేరిచయి	119	వినుము కొమ్మమెకపు	75
వలదుముడికాడ	41	వినుము బొణియకానుపునకు	71
వలనొడవనిచని యగుటంబుకెరి	31	వినుదేవరమును దుందుభి	48
వలదనంగనువెంట గానలకు	62	వినుమనుమఁడ వినుమనుమఁడవన	109
వలదనియెన్ని తెలుగుల	43	వినుజేదనిక	10
వలవకెన్నఁడు నీళ్లలోల	29	వినుదేవర మున్నెన్నఁడు	12
వలకాలిముందటికి	119	వినురాచకట్టి	17
వలులిబంటుల	22	విపుడమితేఁడు	20
వలనుగనకఁడెఁదేనియు	20	వినుబొల్పురాని సొగసుల	38
వాడొకలేక్కెకడున్	65	విను కరువలిమేకరి	25
వాడవాడలఁ గ్రమ్మక	97	వినుము రాయడ కలుకులు	28
		వినుమోదేవర	44

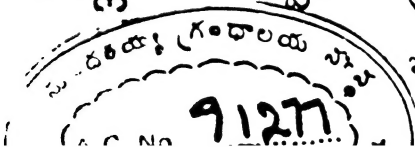
	పుట.		పుట.
వినుము కళవేల్పు బడదారి -	35	వేల్పురాయుడు బల్లివేలము	40
విను మనుమడ మానుడువులు	53	వేలుపులసూడు వేలుపు	118
విను సుగ్రీవుఁ డనం	66	వేలుపులగొంగ యునిచిన	112
వినుము వాల్మీకి జూచి	45	వేడివేలుపు కుట్టడై వేగవచ్చి	10
విన్ను కేశాహరి వెలది	65	వేలుపులగొంగ నైదోడు	76
విలునేర్పు న్గయి బల్లి యుగ్	119	వేయువేల వినుము వేగవేల	73
విజనేర్పుం బవరంపువేడ్కల	107	వేలుపుటేలు గవ్వరము	24
విల్లు తెఱగంటి విల్లగ	117	వేడుకయు వెఱుగు	22
విరియించి యొక దొడ్డవెడద	101	వేంద్రముగఁ దిట్టుటయు	18
విసగారి పెండ్లుకల రక్కసు	115	వేగుట గనరాకుండిన	18
వీడినఁ దద్దయు వేడ్తెఱ	69	వేలుపుల లేవదులు	12
వీడ్చెల్ల నలరఁజేయుడు	25	వేలుపులవేల్పు	"
వీనులకంటి తోయ్యలియొ	18	వేలుపులగొంగ వలదెన	104
వీరల చందమెల్ల	46	వేడివేల్పున కెనయగు	103
వీరలు రాజోమరులొ	46	వేడినూపెను కఱకు క్రొవ్వాడి	108
వెండియు మిణుగురులు మియుచు	107	వేయుగన్నులుగల	49
వెండిమలం బుడిమొలం	7	వేల్పురా గెల్పుకాని	101
వెలదిని జూపుమంచు	57	వైచుటయు వాలి ముమ్మైన	49
వెడలికొలి తుటుము	89	వైచినతెఱుగు సుపార్శ్వండు	106
వెన్నెలరాచ తాచలువ	16	వైవగాదుపు కుట్ట	94
వెన్నుని జూపుమంచు	19	వైచుటయును జింకవార్షపు	88
వెఱుగుగఁ దనవేరిటి దొర	22	వైయుచుటయు వాడు నడుమున	99
వెలలేని రక్షనంపు బు తొడవులు	90	వైచి నెచ్చితోడవడి	41
వెలుగులరాయని కొడుకొక	106	వైచినఁ గ్రొత్తగాఁ బూచిన	36
వెదచ్చి గ్రొంబువు	5	వేయువేల వినుము రాయడ	122
వెల్లవైయన్న నత్రెఱుగెల్ల	29	వేలుపు టరదమువై	119
వేగలంకిణి యనెడు	69	వ్రానినఁ జూచిగవయుడు	91
వేలుపులకైనఁ జిక్కిని	50		
వేల్పుగొంగయు	41		
వేల్పుటేనికలయ్యె	26	శ	
		కావ్యాలముఖుఁ డీర్చె	65

ప	పుట.		పుట.
		సిరిమగడు విడలసిక	60
సంకసించి యశని చెంత	36	సిరుల చెలిమగని	35
సంకసిలి యాతడదా	46	సరిపెనిమిటియుం	25
సంకసంబుది యొక్కెరి	110	సుడివడి యడలుచు బన్నము	78
సందుల గొందుల బడుకుల	41	సుడివాలు దాల్పు	33
సకియ మగపాడి కొఱకెన్నికగా	122	సొద్ది తల్లులు మువ్వురికి	123
సతనాల్కల కేకే	12	సొమ్మసిలి సరగఁ దప్పిటి	65
సవలి కనమూని	30	సోలిమెల్లనఁ దెలిసి	92
సిరియుఁ బంటవలంఠియుం దమిఁకే	76	సోలియపుడె తెలిసి	104
సిరిగొఱలు పయసతేరుల	71	స్రక్కితునిగిన	44
సిరులకు	5	హ	
సిరుల నిడుమనికి పట్టా	46	హనుమంతుఁ దనెడుపేరం	61
సిరుల బరఁగించి	55	హనుమంతుండను పేరం	47

ప ద్య కా వ్య ము లు

	క్ర. 1-2 ద్వి. అ.
అనంతనిధందము, (ఛందోదర్శణము)	... 2 0
అనిరుద్ధచరిత్రము	... 1 0
అగ్రవాచకాహలము, ద్వీపద, లఘుటీక	... 0 12
అంబరీషాపాఖ్యానము, సటీక	... 0 8
అనందగరాట్యందము	... 1 8
అంధ్రసమరసంభవము - ఆదిపూడి సోమనాథరావు	... 0 12
అముక్తమాల్యద. (విష్ణుదీప్తిము), సటీక	... 8 8
అంజనేయదండకము, హనుమద్దండకము	... 0 4
అంధ్రరామసంగ్రహము, పద్యకావ్యము, మూలము	... 0 4
,, టీకతో (బా)పపేదరు	... 0 10
అంధ్రరామసంగ్రహము, అంధ్రనామకము, సాంబిఘంటువు కాలికో	2 0
అంధ్రభాషాభూషణము, విమర్శతో	... 0 6
కవికాకోక్తి	... 0 4
కవిజనాశ్రయము	... 1 0
కవిసౌఖ్యవిచ్ఛేదము, అడివము సూరకవి	... 0 12
కవిరాజమనోరంజనము	... 1 4
కవిజనరంజనము	... 0 12
కవిగణాంకుశము	... 0 4
కాశీఖండము	... 3 8
కృష్ణదండకము	... 0 2
కృష్ణరాయవిజయము	... 0 12
కిన్నరీవిజయము - ఆదిపూడిసోమనాథరావు	... 0 8
కుచేలోపాఖ్యానము, సటీక, (భాగవతము)	... 0 8
,, డిటా గట్టుప్రభువుకృతము	... 0 10
కుమారసంభవము, నన్నెచోడకృతము	... 5 0
గజేంద్రమోక్షము, సటీక	... 0 10
గయోపాఖ్యానము, రామనామాత్యునిది	... 0 12
గద్యపద్యసంగ్రహము, విద్వాన్ జ. వే. సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారిది	... 0 12
,, గొర్తి సూర్యవారాయణకావ్యగారిది	... 1 0

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్,



హాస్టబాక్సు 1372, మద్రాసు. 1.

ప ద్య కా వ్య ము లు

ప్రతి 1-3 ద్వి. ఆ.

ప్రతి 1-3 ద్వి. ఆ.

అధ్యక్షతర మాయణము, నాగరూమాత్మ			
ప్రతిపత్తము	2	0	
అధ్యక్షనీయము, ప్రాత్రహర్షము	5	0	
అధ్యక్షనీయవిమర్శ, శ్రీశివగురూము			
మూర్తిగారిది	0	12	
అంధ్రభాగవతము, పద్యకావ్యము			
2 సంపుటములు	15	0	
అంధ్రమహాభారతము:—			
అదిపర్వము, పద్యకావ్యము, పద్దెనిమిది	1	8	
" టీక (పాతది)	8	0	
అదిపంచకము	11	4	
యోగ్యపంచకము, స్త్రీపర్వము	7	8	
కాలిపర్వము	7	8	
అది సభాపర్వములు	4	0	
అరణ్యపర్వము	4	0	
విరాటానాశాపర్వములు	4	0	
భీష్మద్రోణపర్వములు	4	0	
కర్ణ, శల్య, సౌప్తిక, స్త్రీపర్వములు	4	0	
కాలిపర్వము	4	0	
అనుకావనిక, ఆశ్వమేధ, ఆశ్రమవాస,			
నూనల, మహాప్రస్థానిక,			
నర్మరూహపర్వములు	4	0	
అంధ్రభాగవతవిమర్శనము, శ్రీమల్లాది			
మూర్తినారాయణకాస్త్రీగారిది అచ్చు			
అంధ్రశ్రీమద్రామాయణము—			
శ్రీజనమంచిశేషాద్రిశర్మగారిది,			
3 సంపుటములు	15	0	
డిటా 7 సంపుటములు	18	0	
ఉత్తరరామాయణము	6	0	
ఉత్తరహరిహరకము, నాచనసోమన	3	0	

కళాపుష్టాద్యము, మూరసార్కునిది,			
లఘుటీకామత్రములేతో	5	8	
కళాపుష్టాద్యము, మూలము	4	0	
కాశీభండము, శ్రీనాథకవి	3	8	
కైమిసీభారతము, విల్లలమూర్తి			
వివరీధత్రకవి	2	8	
దశావతారచరిత్ర	4	0	
నరసభూపాలీయము, నటిక	3	0	
నలచరిత్ర, ద్విపద, క్యాలికోతైండు	2	4	
విర్యచనోత్తరరామాయణము	2	8	
పంచతంత్రము, వేంకటనాథరాజుకవి	4	8	
ప్రభావతీప్రద్యమ్ముము,			
పింగళిమూరన	2	0	
పాంచురంగమహాకవిత్వము,			
లఘుటీక, క్యాలికోతైండు	6	8	
లసవపురాణము, ద్విపద, చిన్ననైజా	4	8	
భాస్కరరామాయణము	8	0	
ధగవద్దితా కందార్కములు	1	4	
" పద్యకావ్యము శ్రీగోపినాథము			
వేంకటకవికృతము	1	4	
వినుచరిత్ర, వావిళ్ల కామస్వామి			
కాస్త్రీగారి క్విభ్యాద్యముతో			
చిన్ననైజానమేలు కాశీకములు	0		
రంగనాథరామాయణము, ద్విపద	6	0	
పారిజాతాపవరణము, చిన్ననైజా	1	0	
డిటా టీక	5	0	
శక్తిరసశతక సంపుటము I,			
20 శతకములు	3	0	
" II	3	0	
" III	3	0	

వావిళ్ల రామస్వామికాస్త్రిలు అండ్ సన్స్,

హిస్టరీబాక్సు 1372, మద్రాసు. 1.

